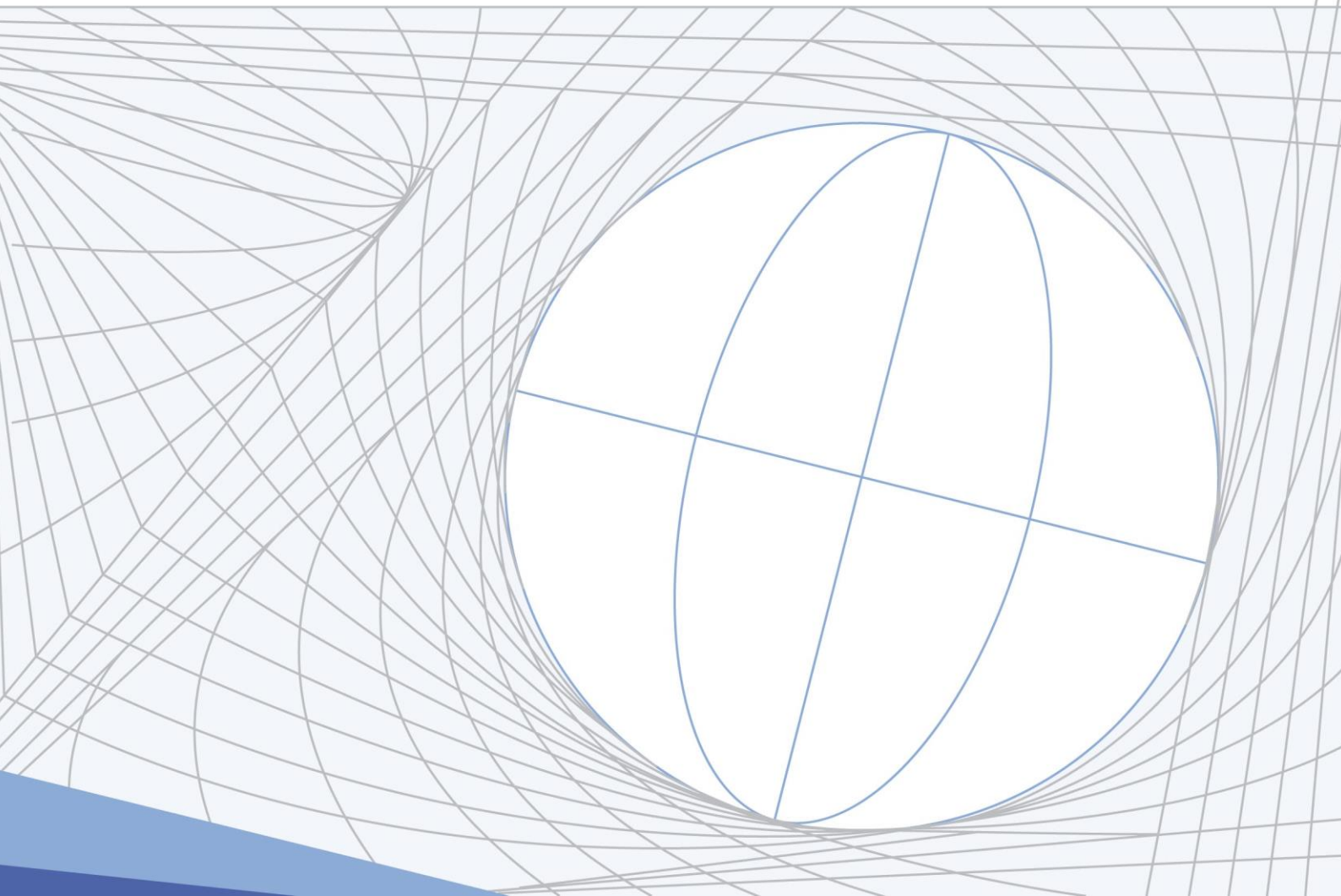

VAN ILLEGALE MARKTEN NAAR LEGITIEME BEDRIJVEN: DE PORTEFEUILLE VAN DE GEORGANISEERDE MISDAAD IN EUROPA

**Eindrapport van het project OCP –
Organised Crime Portfolio (Portefeuille van
de georganiseerde misdaad)**

*With the financial support of the Prevention of and Fight against Crime Programme – European Commission
Directorate-General Home Affairs*

University of Utrecht

POLIISI

Project OCP has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the authors, and the European Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Van illegale markten naar legitieme bedrijven: de portefeuille van de georganiseerde misdaad in Europa

Selected findings from the Final Report of Project OCP – Organised Crime Portfolio
(HOME/2011/ISEC/AG/FINEC/400002220)

www.ocportfolio.eu

Redactie: Ernesto Savona en Michele Riccardi

Coordination of the Dutch Translation: Joras Ferwerda

Auteurs (in alfabetische volgorde):

Diana Camerini
Joras Ferwerda
Luca Giommoni
Michele Riccardi
Ernesto Savona
Cristina Soriani
Priscilla Standridge
Brigitte Unger
John Walker

Suggested citation of the OCP Final Report: Savona Ernesto U. & Riccardi Michele (Eds.). 2015. *From illegal markets to legitimate businesses: the portfolio of organised crime in Europe*. Final Report of Project OCP – Organised Crime Portfolio. Trento: Transcrime – Università degli Studi di Trento.

Transcrime – Joint Research Centre on Transnational Crime
Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano – Università degli Studi di Trento
Milan office (headquarters): Largo Gemelli 1 – 20123, Milano (Italy)
www.transcrime.it

This report is the translation in Dutch of selected findings drawn from the Final Report of Project OCP – Organised Crime Portfolio. In particular, it includes all the sections regarding the Netherlands and other selected chapters. The complete Final Report (in English) is available on the website <http://www.ocportfolio.eu>

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	8
Deel 1: Waar komen de criminele opbrengsten vandaan? Illegale markten in Europa.....	9
Deel 2: Waar gaan de opbrengsten heen? Investerings van de georganiseerde misdaad in de Europese legitieme economie	13
Deel 3: Wat wordt ontnomen? De confiscatie van criminele vermogensbestanddelen in Europa	20
Acroniemen.....	23
1 Inleiding	28
2 Methodologische opmerkingen	33
2.1 Definities en classificaties.....	33
2.2 Data, bronnen en analyse methodologie	37
DEEL 1: WAAR KOMEN DE CRIMINELE OPBRENGSTEN VANDAAN? ILLEGALE MARKTEN IN EUROPA	46
3 Illegale markten en de georganiseerde misdaad in Europa.....	47
3.1 Inkomsten uit illegale markten	47
3.2 Actoren.....	56
3.3 Opkomende trends	64
3.4 Sociale en economische kosten	66
4 Bespreking van 10 illegale markten	68
5 Focus op zeven Europese landen.....	69
5.5 Nederland	69
6 Van het genereren van illegale opbrengsten naar investeringen in de legale economie	78
6.1 Het inschatten van de opbrengsten uit de heroïne markt die beschikbaar zijn voor investeringen in de legitieme economie	79
DEEL 2: WAAR GAAN DE CRIMINELE OPBRENGSTEN HEEN? INVESTERINGEN VAN DE GEORGANISEERDE MISDAAD IN DE EUROPESE LEGITIEME ECONOMIE	83
7 Investerings van de georganiseerde misdaad in Europa.....	84
7.1 Geografie van de investeringen van de georganiseerde misdaad	84
7.2 Soorten vermogensbestanddelen.....	90
7.3 Bedrijfssectoren	94
7.4 Actoren.....	101
7.5 Drivers en afsluitende opmerkingen	109
8 Focus op zeven Europese landen.....	112
8.5 Nederland	112

9	De impact van de investeringen van de georganiseerde misdaad op de Europese legitieme economie	123
9.1	Hoe kunnen we de impact van de investeringen van de georganiseerde misdaad op de legale economie meten? Een verkennende analyse.....	123
DEEL 3: WAT WORDT ONTNOMEN? DE CONFISCATIE VAN CRIMINELE VERMOGENSBESTANDDELEN IN EUROPA		
10	Het regelgevend kader: confiscatie in Europa.....	132
10.1	Inleiding.....	132
10.2	Bespreking van het confiscatieproces in Europa.....	133
10.7	Nederland	136
11	Beoordeling van de beschikbaarheid van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa	139
11.1	De beschikbaarheid van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa	139
11.2	Resultaten van een onderzoek binnen de Europese landen.....	142
12	Focus op zeven Europese landen	147
12.1	Een vergelijkende analyse van de zeven OCP-landen	147
12.6	Nederland	154
13	Conclusies	160
	Referenties	166
	Methodologische bijlage	229

Samenvatting

Voor u ligt de Nederlandse vertaling van het eindrapport van het **Project OCP – Organised Crime Portfolio, ofwel de portefeuille van de georganiseerde misdaad** (www.ocportfolio.eu)¹. Het doel van OCP is het uitvoeren van **een verkennend onderzoek** naar de economische aspecten van de georganiseerde misdaad in Europa, van de herkomst van illegale opbrengsten tot de investeringen in de legitieme economie.

OCP besteedt met name aandacht aan drie onderzoeksvragen, die worden behandeld in de drie delen van dit rapport:

- Waar worden de opbrengsten van de georganiseerde misdaad gegenereerd, op welke **illegale markten** (deel 1);
- Waar worden deze opbrengsten vervolgens **geïnvesteed in de legitieme economie**, in welke regio's, vermogensbestanddelen en sectoren (deel 2);
- In welke mate worden deze opbrengsten **geconfisqueerd en ontnomen** door Europese overheidsinstanties (deel 3).

Het project richt zich op **zeven EU-lidstaten** (Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk), vertegenwoordigd door de OCP-partners, en voor wie dit rapport een diepgaand analyse geeft. Het rapport biedt echter ook een bredere analyse van de situatie in Europa als geheel.

OCP behandelt cruciale vraagstukken vanuit een beleidsstandpunt, die zich echter kenmerken door een gebrek aan gegevens en eerdere onderzoeken. OCP pakt deze onderzoekslacune aan met de toepassing van een **innovatieve methodologie** en het gebruik van **uitgebreide informatie**, zowel kwalitatief als kwantitatief, komend vanuit zeer verschillende bronnen.

Ondanks zijn grensverleggende aard en de beperking in gegevens vertegenwoordigt dit rapport **een eerste stap naar een beter begrip** van hoe de wereld van de georganiseerde misdaad werkt. In lijn met de agenda van het Transcrime onderzoek vormt dit een **uitgangspunt voor een betere identificatie en vermindering van de mogelijkheden** voor criminelen om de illegale en legitieme markten in Europa te infiltreren.

In deze zin is het een belangrijk instrument voor zowel publieke als private instellingen om de **risico's** van infiltratie door de georganiseerde misdaad beter te kunnen beoordelen en om **opsporing en beslaglegging** van criminele vermogensbestanddelen te versterken.

¹ Het OCP-project is uitgevoerd met financiële steun vanuit het programma Prevention of and Fight against Crime (Preventie en bestrijding van criminaliteit) van de Europese Unie - Europese Commissie, directoraat-generaal Binnenlandse Zaken, en is ontwikkeld door een internationaal samenwerkingsverband bestaande uit acht partners: Transcrime – Joint Research Centre on Transnational Crime (www.transcrime.it) van de Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano en de Università degli Studi di Trento (Italië), als coördinator van het project; Police college of Finland (PCF – Politieacademie Finland); Agence de Gestion et de Recouvrement des Avoirs Saisis et Confisqués (AGRASC – Frankrijk); An Garda Síochána - Criminal Assets Bureau (CAB – Ierland); Guardia di Finanza (GDF – Italië); Universiteit Utrecht (UU - Nederland); Universidad Rey Juan Carlos (URJC – Spanje); Durham University (UDUR – Verenigd Koninkrijk). Het meer complete Engelse rapport is online beschikbaar op www.ocportfolio.eu. Bij verschillen in interpretatie is het originele Engelse rapport leidend.

Deel 1: Waar komen de criminele opbrengsten vandaan? Illegale markten in Europa

De illegale markten in Europa veranderen veelvuldig in grootte, producten, actoren, routes en stromen, maar blijven **de belangrijkste bronnen van inkomsten** voor de georganiseerde misdaad in Europa. Om hun rol in de economie van OCG's (organised crime groups - georganiseerde misdaadgroepen) te analyseren zijn twee werkzaamheden uitgevoerd door het project OCP:

- Een **meting van de grootte van opbrengsten** geproduceerd in **de tien belangrijkste illegale markten**², door het verzamelen van beschikbare schattingen en het ontwikkelen van nieuwe schattingen;
- **belangrijkste georganiseerde misdaadgroepen en andere criminele actoren** onder wie de illegale opbrengsten worden gedeeld.

Hoe groot zijn de illegale opbrengsten van deze markten?

Het inschatten van de grootte van de inkomsten die door illegale markten gegenereerd worden is niet eenvoudig. Gegevens ontbreken en het risico bestaat dat deze schattingen leiden tot 'mythische getallen' zonder empirisch bewijs. Ondanks deze uitdaging heeft OCP een van de eerste kwantificaties van illegale markten op Europees niveau geproduceerd, met behulp van een transparante en verifieerbare methodologie (zie hoofdstuk 2 en de Methodologische bijlage):

- Volgens de OCP-schattingen produceren **illegale markten in de Europese Unie** ongeveer **110 miljard euro per jaar**³.
- Dit getal is ongeveer **1% van het bruto nationaal product van de EU**⁴. Het gewicht op het bruto nationaal product is in Zuid- en Oost-Europese landen groter (zie de kaarten hieronder).
- De zeven landen die deelnemen aan OCP (Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk) produceren ongeveer 60% hiervan (**64 miljard**).
- **De illegale drugshandel** blijft de winstgevendste 'traditionele' markt (jaarlijks bijna 28 miljard op EU-niveau, 20 miljard in de OCP-landen alleen); hiervan is **heroïne** het meest winstgevend (8 miljard euro in de EU). **Nieuwe synthetische stoffen** (zoals meta amfetamines) en de toename in **illegale thuisteelt van drugs** (waaronder cannabis) zorgen voor een verandering in deze markt (zie paragraaf 4.1).
- **Fraude**, in allerlei vormen (waaronder MTIC-fraude, BTW carrousel fraude, fraude met bankkaarten, uitkeringen, etc. - zie paragraaf 4.9) wordt de meest winstgevende illegale activiteit en trekt veel

² Het rapport richt zich op tien illegale activiteiten: illegale drugshandel (heroïne, cocaïne, cannabis, amfetamine, ecstasy), mensenhandel, illegale wapenhandel, illegale handel in tabaksproducten, namaak, illegaal gokken en match fixing, afpersing, woeker, fraude en georganiseerde diefstal. Niet al deze activiteiten kunnen worden gedefinieerd als 'markten', omdat ze niet allemaal het bestaan van *vraag* en *aanbod* impliceren, maar ze worden vaak toch gedefinieerd als 'markten' omwille van de eenvoud. Corruptie wordt niet beschouwd als een illegale markt op zich, maar als een factor waar de georganiseerde misdaad op vertrouwt wanneer het actief is op zowel de illegale als de legitieme markten. Voor een aantal van deze activiteiten (heroïne, cocaïne, wapens, tabaksproducten, namaak, fraude) zijn nieuwe schattingen ontwikkeld voor de 28 EU-lidstaten. Voor meer details over de methodologie gebruikt voor de schattingen, zie hoofdstuk 2 en de methodologische bijlage.

³ Dit getal verwijst naar de schatting van de jaarlijkse inkomsten van die illegale markten waarvan een getal beschikbaar was of waarvoor er een gemaakt is voor alle 28 EU-lidstaten: handel in heroïne, cocaïne, cannabis, amfetamines, ecstasy, illegale handel in tabaksproducten, namaak, illegale wapenhandel, MTIC fraude en ladingdiefstal. De schattingen verwijzen naar verschillende jaren, maar de meeste verwijzen naar 2010.

⁴ Het cijfer is berekend op grond van het geconsolideerde bruto nationaal product van de EU van 2010, het referentiejaar voor de meeste schattingen.

georganiseerde misdaadgroepen aan. **MTIC-fraude**⁵ alleen produceert volgens de schattingen in dit rapport jaarlijks meer dan 29 miljard euro op EU-niveau.

- **Namaak** is in *potentie* zeer winstgevend (volgens schatting jaarlijks 42 miljard euro in de EU), gezien de bereidheid van de Europese burgers om namaakproducten te kopen. Het is echter nog onduidelijk of en hoe het werkelijke illegale aanbod kan voldoen aan de potentiële vraag (zie paragraaf 4.5).
- **Illegale handel in tabaksproducten** (zie 3.4) kan volgens de schattingen opbrengsten genereren die gelijk staan aan dat van sommige illegale drugs (waaronder cocaïne in de OCP-landen).
- **Mensenhandel** (zowel voor seksuele uitbuiting als voor dwangarbeid) is een belangrijke activiteit voor OCG's, maar er zijn bijna geen schattingen van de opbrengsten hiervan (met uitzondering van enkele landen⁶).
- Er bestaan maar weinig gegevens over opbrengsten van **georganiseerde diefstal** en **illegale wapenhandel**. Vooral diefstal heeft een groot aantal criminele groepen aangetrokken vanwege de hoge opbrengsten en de lage risico's (bijvoorbeeld medicijndiefstal, zie paragraaf 3.10), maar er zijn maar beperkte cijfers beschikbaar over ladingdiefstal (ongeveer 420 miljoen euro opbrengst op EU-niveau).
- Gezien het gebrek aan cijfers over deze markten kan de totale hoeveelheid (**110 miljard**) onderschat zijn.

Tabel 1 – Illegale opbrengsten per jaar – miljard euro

Illegale markt	Zeven OCP-landen	Gehele EU
Illicit drugs	20,2	27,7
Heroïne	5,7	8,0
Cocaïne	5,3	6,8
Cannabis	5,4	6,7
Amfetamines	1,6	2,8
Ecstasy	2,2	3,5
Trafficking in human beings (THB)	<i>Estimate available only in few EU MS</i>	
Illicit trafficking in firerarms (ITF)	-	0,4
Illegale tabakshandel	5,2	9,4
Namaak	21,6	42,7
Illegale wapenhandel	<i>Estimate available only in few EU MS</i>	
Extortion racketeering	<i>Estimate available only in few EU MS</i>	
Usury	<i>Estimate available only in few EU MS</i>	

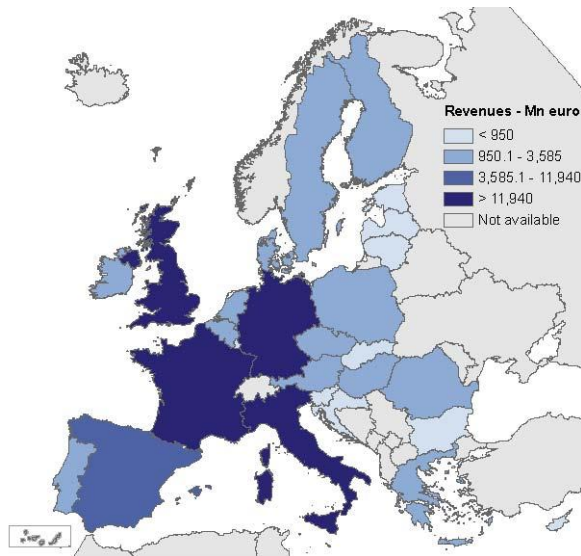
⁵ Missing Trader Intra Community fraude verwijst naar een bepaald soort georganiseerde BTW fraude wat ten nadele komt van het overheidsbudget en in het voordeel van de fraudeur is. In de meeste gevallen koopt een bedrijf goederen zonder BTW van een leverancier in een andere EU-lidstaat en verkoopt deze goederen op de thuismarkt inclusief BTW, maar verdwijnt voordat het bedrijf de BTW afstaat aan de overheid (zie paragraaf 3.9).

⁶ In Italië wordt de opbrengst uit mensenhandel voor seksuele uitbuiting geschat op 3 miljard euro per jaar (Mancuso, 2014; zie paragraaf 3.2).

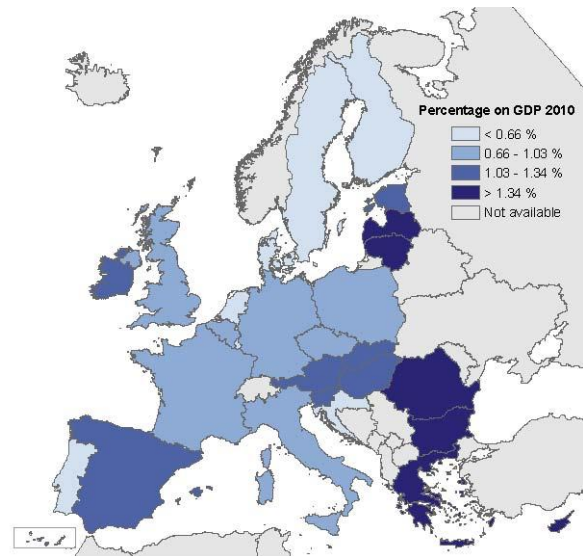
MTIC fraude	16,9	29,3
Ladingdiefstal	0,36	0,42
TOTAAL	64,2	109,9

Bron: Transcrime-OCP schattingen. Schuingedrukt: schattingen door andere auteurs

Afbeelding 1 – Grootte van illegale markten in de 28 EU-lidstaten Schatting van de opbrengsten uit geselecteerde markten. Absolute waarde

Afbeelding 2 – Grootte van illegale markten in de 28 EU-lidstaten Schatting van de opbrengsten uit geselecteerde markten. Percentage van het BNP van 2010

Bron: Bewerking door Transcrime van de gerapporteerde OCP-schattingen en gegevens van Eurostat

Wie deelt in de illegale opbrengsten? De actoren

De opbrengsten uit illegale markten in Europa **worden over een veelheid aan actoren verdeeld en er is geen monopolie van** enkele criminele organisaties. Het aantal, de aard, de samenstelling en het organisatieniveau van deze actoren veranderen, afhankelijk van het land, de markt, de mogelijkheden en de specifieke fase in de illegale keten waarin ze actief zijn:

- Hoewel **grote en gestructureerde groepen** nog steeds belangrijk kunnen zijn in die criminele activiteiten waarvoor een hoog organisatieniveau noodzakelijk is, **nemen kleinere groepen en freelance criminelen** een steeds centralere positie in, vooral in opkomende markten zoals synthetische drugs, thuishandelt van cannabis, fraude of illegale tabakshandel (zie respectievelijk 4.1, 4.9 en 4.4).
- **Criminele groepen bestaande uit leden van een dominante nationaliteit of etniciteit** spelen nog steeds een sleutelrol in sommige markten (bijvoorbeeld Albanese en Turkse OCG's in heroïnesmokkel – zie 4.1) maar het worden in toenemende mate **heterogene, multi-etnische** en **onderling verbonden** OCG's.
- Belangrijk zijn ook de **functionele verbanden**, zoals die met de landen van oorsprong van de illegale goederen (waaronder bendes van *quartiers sensibles* (kwetsbare wijken) in Frankrijk met Noord-Afrikaanse groepen in de cannabis smokkel – zie 5.2) en **culturele verbanden** (waaronder tussen verschillende nationale chapters van **onwettige motorbendes** - zie 5.1).

- Sommige criminele groepen **zijn gespecialiseerd in bepaalde illegale activiteiten** (sommige Oost-Europese OCG's zijn bijvoorbeeld gespecialiseerd in georganiseerde diefstal – zie 5.10) en reizen Europa rond om deze activiteiten uit te voeren (waaronder diefstal of fraude).
- Maar de meeste groepen zijn in toenemende mate betrokken bij **meerdere misdaden**, dat wil zeggen actief in meer dan een markt tegelijkertijd (bijv. Chinese OCG's in namaak, seksuele uitbuiting, illegaal gokken en belastingfraude in Italië – zie 5.4).
- Dit kan leiden tot schaalvoordelen, zoals het gebruik van **dezelfde routes en kanalen** voor het smokkelen van verschillende illegale goederen, wat kan resulteren in een **reductie van de operationele kosten** en een toename in de **winstmarges van de OCG's**.

Gezien dit gefragmenteerde en dynamische beeld, is het **moeilijk te beoordelen wie hoe veel verdient** in de illegale markten in Europa. Toekomstig onderzoek moet zich richten op een beter begrip van de verdeling van de illegale opbrengsten over de verschillende criminele actoren en de verschillende leden van dezelfde criminele groep.

Waar en hoe zullen criminele groepen in de toekomst illegale opbrengsten genereren? Opkomende trends

Het bewijsmateriaal dat door het OCP-project verzameld is heeft enkele opkomende trends aan het licht gebracht waarmee rekening moet worden gehouden om volledig te kunnen begrijpen **hoe de opbrengsten van illegale markten** zouden kunnen veranderen in de toekomst:

- Ten eerste is er bewijs dat OCG's **geleidelijk zouden kunnen verschuiven** van traditionele markten (bijv. drugs of mensenhandel) naar nieuwe, minder risicovolle, ondergewaardeerde maar zeer winstgevendende illegale activiteiten, zoals **fraude** of **georganiseerde diefstal** (van bijv. medicijnen, voertuigen, auto-onderdelen). Deze activiteiten kunnen naast het creëren van nieuwe actoren ook traditionele OCG's aantrekken (bijv. Italiaanse maffia, zoals de Camorra groepen – zie 5.4).
- Ten tweede wordt er in toenemende mate gebruik gemaakt van **legitieme bedrijven** in illegale markten, bijvoorbeeld:
 - In **fraudestelsels**, als lege vennootschap in BTW carrousels, accijns- of verzekeringsfraude;
 - Als **dekmantel voor illegale activiteiten** (bijv. transport- of scheepvaartbedrijven om drugssmokkel te verbergen);
 - Voor **'het witwassen' van gestolen producten** (bijv. schijngroothandels die gestolen medicijnen opnieuw verpakken en verkopen aan ziekenhuizen en apotheken, zie 4.10).
- Ten derde komen er **nieuwe producten** op in een **schemerzone tussen legaal en illegaal**. Bijvoorbeeld, *illegale witte* sigaretten, die legaal geproduceerd zijn in het ene land en illegaal gesmokkeld worden naar een ander land (zie 4.4) of replica's van wapens die, na manipulatie, illegale wapens kunnen worden (zie 4.3).

Deze trends hervormen de illegale markten in Europa maar zijn ook belangrijke drijvers in de **bedrijfsstrategie** van de georganiseerde misdaadgroepen bij het verplaatsen van de illegale economie naar legitieme markten.

Van het genereren van illegale opbrengsten naar investeringen in de legitieme economie

Niet alle opbrengsten die door illegale markten gegenereerd worden zijn vervolgens beschikbaar voor investeringen in de legitieme economie. Criminele groepen moeten een scala aan onkosten dekken, waaronder:

- **Operationele kosten**, zoals de inkoop van grote partijen drugs en transportkosten;
- **Managementkosten**, zoals het betalen van salarissen aan criminele leden of subsidies aan hun families;
- **Persoonlijke onkosten**, om de kosten van levensonderhoud of de kosten van een bepaalde leefstijl te dekken;
- **Witwaskosten**, zoals de vergoedingen die betaald worden aan professionals die worden ingehuurd om illegale opbrengsten te witwassen;

Door het toepassen van een innovatieve methodologie (zie hoofdstuk 6) op de heroïne markt, schat dit rapport in dat bijvoorbeeld **tussen de 25% en de 42% van de inkomsten** uit heroïne in de zeven OCP-landen (equivalent aan een bedrag tussen 1160 en 3160 miljoen euro) beschikbaar zal zijn, na aftrek van de kosten, voor investeringen in de legale economie⁷.

Deel 2: Waar gaan de opbrengsten heen? Investeringen van de georganiseerde misdaad in de Europese legitieme economie

Als alle kosten van illegale operaties eenmaal gedekt zijn, waar worden dan de opbrengsten geïnvesteerd in de legitieme economie? OCP levert een **eerste verkennend overzicht van de investeringsportefeuille** van georganiseerde misdaadgroepen in de zeven OCP-landen, waarbij gekeken wordt naar:

- De **geografische regio's** waar investeringen plaatsvinden;
- De **soort vermogensbestanddelen**;
- De **bedrijfssectoren**;
- De verschillende investeringsstrategieën van **criminele actoren**;
- De **drijvers** die deze verschillende investeringsstrategieën kunnen verklaren.

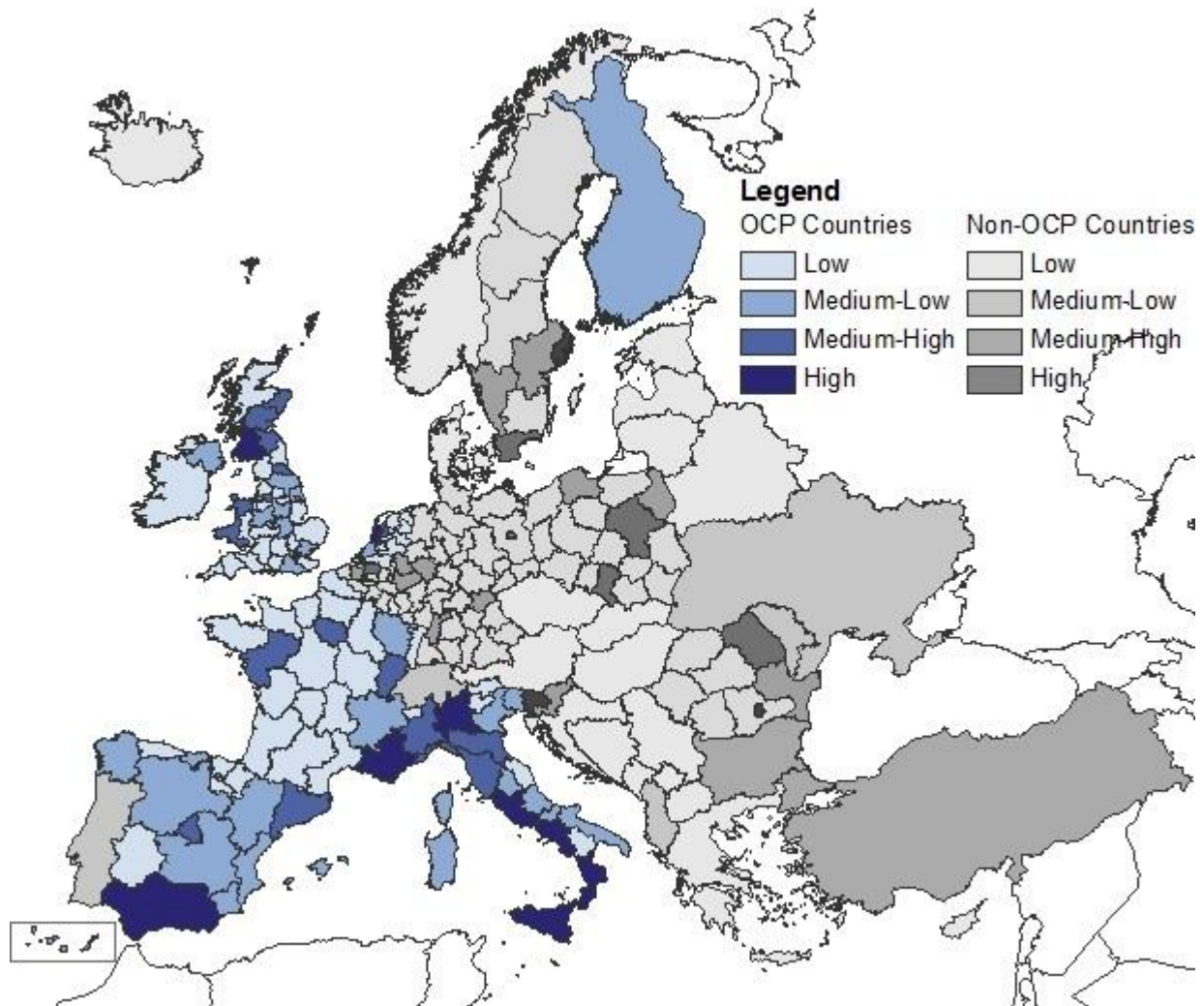
Gezien het gebrek aan officiële data en om zoveel mogelijk bewijs te kunnen verzamelen is hiervoor een **brede definitie van investering** gebruikt (zie hoofdstuk 2) en zijn op **grote schaal gevallen** van investeringen verzameld afkomstig van een **verscheidenheid aan bronnen** (juridische bestanden, rapporten van LEA's, FIU's, ARO's, wetenschappelijke studies, openbare bronnen).

In welke geografische gebieden vinden criminele investeringen plaats?

Hoewel de analyse zich systematisch heeft gericht op de zeven OCP-landen (hetgeen 70% van het verzameld bewijs vertegenwoordigt), zijn gevallen van investeringen door de georganiseerde misdaad **gevonden in bijna alle EU-lidstaten (24 van de 28)** evenals in een groot aantal niet-EU-buurlanden.

⁷ Het model dat in hoofdstuk 5 ontwikkeld is dekt de kosten voor de aanschaf van grondstoffen en voor levensonderhoud van de betrokken criminele actoren in de keten. Het dekt niet de transportkosten, de managementkosten en de vergoedingen voor witwaspraktijken.

Afbeelding 3 – Europese regio's (NUTS 2) met bewijsmateriaal van investeringen door de georganiseerde misdaad - % van het totale landoppervlak⁸

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

In specifieke regio's is een concentratie van investeringen gevonden:

- In **Italië**, de zuidelijke regio's, Lazio en regio's in het noordwesten (vooral Lombardije);
- In **Frankrijk**, PACA - Provence-Alpes-Côte d'Azur, Île-de-France (regio Parijs) en gebieden aan de oostgrens;
- In **Spanje**, Andalusië, Madrid en, in mindere mate, regio's in het zuidoosten;
- In **het Verenigd Koninkrijk**, regio Londen en zuidwest Schotland;
- In **Nederland**, Amsterdam en Rotterdam en de aangrenzende gebieden;

⁸ De klassen zijn vastgesteld met behulp van Jenks natural breaks optimization. Hoewel in de meeste landen referenties van georganiseerde misdaadgroepen beschikbaar zijn, rapporteren zij in sommige gevallen geen indicaties over de relevante NUTS 2 of is het aantal referenties naar NUTS 2 te laag om betekenisvol en representatief te zijn. Om die reden zijn sommige landen (Oostenrijk, Bulgarije, Cyprus, Tsjechië, Denemarken, Estland, Griekenland, Kroatië, Hongarije, Ierland, Litouwen, Luxemburg, Letland, Malta, Portugal, Slowakije) ingedeeld op basis van hun nationale waarden.

- In **niet-OCP-landen**, sommige gebieden zoals Berlijn, de regio Düsseldorf-Keulen, Boekarest en de Roemeense grens met Moldavië⁹.

Volgens dit onderzoek hebben criminele investeringen de neiging meer consistent te zijn in gebieden waar vanuit de historie **georganiseerde misdaadgroepen sterk aanwezig waren** (bijv. Zuid-Italië), in **grensgebieden** of in gebieden die een **cruciale rol spelen in de illegale handel** (bijv. Andalusië, haven van Rotterdam, Marseille), **in grote stedelijke gebieden** (bijv. Londen, Amsterdam, Madrid, Berlijn) en **in toeristische of kustgebieden** (bijv. Côte d'Azur, Murcia, Malaga of de Europese hoofdsteden), die investeringsmogelijkheden kunnen bieden, bijvoorbeeld in de vastgoedsector (zie hoofdstuk 7).

Terwijl sommige regio's (bijv. Zuid-Italië – zie 8.4) getuige zijn van de infiltratie van **vooral lokale groepen**, noteren andere gebieden investeringen van **allerlei soorten georganiseerde misdaadgroepen**: Zuid-Spanje heeft bijvoorbeeld gevallen van investeringen door de Italiaanse maffia, Russische criminele groepen, motorbendes en andere groepen (zie paragraaf 8.6).

In welke typen vermogensbestanddelen?

Bewijs dat is verzameld door het OCP-project laat zien dat de portefeuille van investeringen door de georganiseerde misdaad uit allerlei soorten vermogensbestanddelen bestaat:

- **Registergoederen**, waaronder auto's of boten, die zowel *instrumentaal* zijn voor allerlei illegale activiteiten (bijv. boten voor drugtransport), als dienen als *statussymbool* voor criminele leden en de cultuur van de criminele groep uitstralen (bijv. “choppers” voor motorbendes);
- **Roerende goederen**, waaronder sieraden, kostbaarheden, luxe horloges, maar ook financiële instrumenten en bankrekeningen / kasgeld;
- **Vastgoed**, van villa's tot flatgebouwen. Onroerende goederen worden door georganiseerde misdaadgroepen beschouwd als een veilige investering, met de zekerheid van hoge opbrengsten (vooral in gebieden met een stevige vastgoedmarkt, waaronder PACA of de Costa del Sol – zie 8.2 en 8.6) en winsten in de vorm van huurgelden. Het bezit van vastgoed kan ook illegale activiteiten (bijv. in huizen kunnen bordelen gehuisvest worden of dienen als opslag voor illegale goederen), fraude (bijv. hypotheekfraude - zie in Ierland 8.3) en gezag over het territorium (bijv. in Italië, zie 8.4) faciliteren.
- **Bedrijven**, die een belangrijke investering vormen en een veelzijdige rol spelen in de strategie van criminele organisaties.

Welke bedrijfssectoren?

Volgens de verzamelde gegevens zijn de bedrijfssectoren met de meeste gevallen van criminele investeringen (zie paragraaf 7.3):

- Bars en restaurants;
- Bouw;
- Groothandel en detailhandel, vooral in voedselproducten en/of kleding;
- Transport;

⁹ Omdat het verzamelen van de gevallen alleen in de zeven OCP-landen systematisch werd uitgevoerd moeten de bewijzen die in de andere EU-lidstaten verzameld zijn voorzichtig geïnterpreteerd worden en alleen gezien worden als een voorlopig beeld van de situatie.

- Vastgoedactiviteiten;
- Hotels.

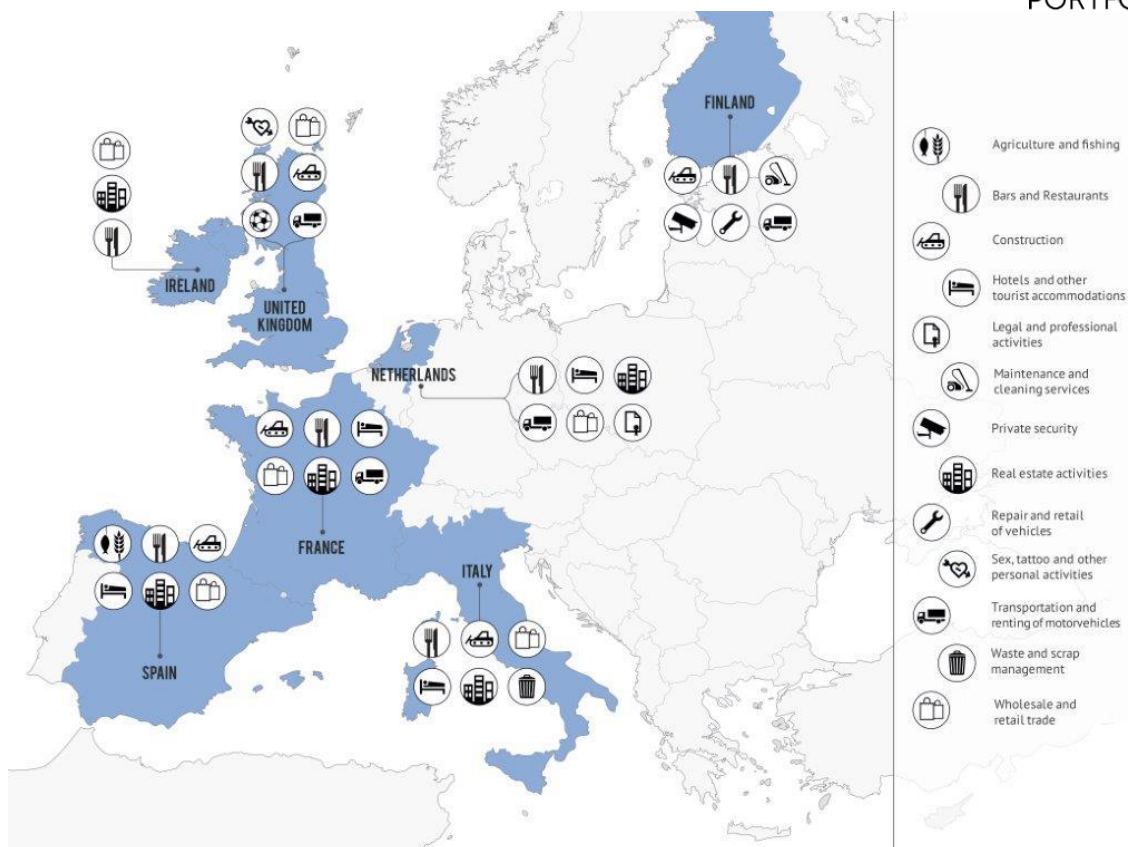
Andere economische activiteiten die volgens de verzamelde gegevens in de afgelopen jaren zijn opgekomen als zeer aantrekkelijk voor investeringen door de georganiseerde misdaad zijn, onder andere, **duurzame energie, afval en schrootbeheer, geldtransactiekantoren (MTB) en casino's, VLT (video loterijterminals), gokmachines, wedden en games** (zie 7.3).

Hoewel toekomstige onderzoeksprojecten de factoren en kwetsbaarheden zouden kunnen onderzoeken die de aantrekkelijkheid van deze sectoren bepalen, lijkt er een overwicht te zijn van:

- **Kasgeld-intensieve** sectoren, die witwasactiviteiten kunnen faciliteren;
- **Low-tech, arbeidsintensieve en niet-exporterende** sectoren;
- Sectoren met een grote betrokkenheid van **het openbaar bestuur en/of publieke subsidies**;
- **Territorium-specifieke** sectoren, die voordeel kunnen halen uit het gezag over het territorium door criminele groepen en/of dit kunnen faciliteren.
- Sectoren met **een zwakke of in ontwikkeling zijnde regelgeving**, hetgeen zou kunnen impliceren dat er een zwakker toezicht en grotere infiltratiemogelijkheden bestaan (bijv. duurzame energie, VLT en gamen).

Maar op de eerste plaats zijn deze sectoren **vaak functioneel voor de uitvoering van andere illegale activiteiten**: bijvoorbeeld, transport wordt vaak gebruikt als een dekmantel voor het smokkelen van illegale goederen, of geldtransactiekantoren voor het witwassen van geld.

Ondanks deze algemene regels zijn er verschillen in **verschillende landen**. Deze kunnen afhankelijk zijn van veel variabelen (zie paragraaf 7.3 en hoofdstuk 8), inclusief de bedrijfsstructuur en de ondernemerscultuur van het land (bijv. criminele investeringen in landbouw en visserij zijn in Spanje groter dan bijv. in Finland – zie 8.6), investeringsmogelijkheden, de verschillen in condities van nationale administratieve en regelsystemen of de aard van de illegale activiteiten die worden gepleegd door de criminele groepen die actief zijn in het land (bijv. infiltratie in transportbedrijven is groter in *doorvoerlanden* zoals Nederland – zie 8.5).

Wat zijn de verschillen tussen de diverse actoren?

Behalve tussen landen en bedrijfssectoren komen er ook verschillen voor tussen de verschillende georganiseerde misdaadgroepen.

- In de eerste plaats, net als in de illegale markten, investeren een **verscheidenheid aan criminele actoren**, van grote en gestructureerde organisaties tot kleinere en lossere criminele bendes, in de legitieme economie;
- Rekening houdend met het feit dat de verzamelde gegevens betrekking hebben op de zeven OCP-landen¹⁰, zijn de groepen met het meeste bewijs over investeringen in de legitieme economie de **Italiaanse maffiagroepen** (vooral Camorra en 'Ndrangheta), **Chinese OCG's**, **Russische/Georgische OCG's** maar ook **motorbendes** en criminele groepen met een **Britse, Nederlandse en Turkse** herkomst en nationaliteit;
- Bewijsmateriaal van investeringen door de **Italiaanse maffia** kan niet alleen in Italië gevonden worden maar ook in een groot aantal Europese landen, en dan vooral in vastgoed, bouwbedrijven, bars, restaurants en de groothandel en detailhandel van voedingsmiddelen;
- **De infiltratie van Chinese OCG's** is vooral groot in de groothandel en detailhandel, bars en restaurants, persoonlijke dienstverlening (bijv. massagesalons) en geldtransactiekantoren. Bovendien komt er steeds meer bewijs van transacties van illegale opbrengsten die in Europa

¹⁰ Dit overschat mogelijk de rol en gewicht van OCG's, zoals de Italiaanse maffiagroepen of Britse OCG's, die uit de zeven OCP-landen komen.

gegenereerd zijn (bijv. uit namaak, belastingfraude en dwangarbeid) naar China (vooral via geldtransactiekantoren) (bijv. in Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk – zie hoofdstuk 8);

- **Russische/Georgische OCG's** zijn volgens het verzamelde bewijs aanwezig in de grootste hoeveelheid EU-landen. Vooral in de groothandel en detailhandel, bars, restaurants, vastgoed, hotels, casino's en gaming;
- Bewijsmateriaal kan gevonden worden van investeringen van **motorbendes** in de beveiligingswereld, bouw, renovatie, reparatie en verkoop van auto's, met een toenemend niveau van geraffineerdheid (infiltratie in de sfeer van de politiek en het openbaar bestuur) en in een groot aantal landen (inclusief Spanje – zie 8.6);
- **Turkse, Colombiaanse en Noord-Afrikaanse OCG's** lijken er de voorkeur aan te geven om de opbrengsten die in Europa gegenereerd worden (bijv. in de drugshandel) naar het buitenland te brengen en daar te investeren, vaak in hun **land van oorsprong** (bijv. in vastgoed), en maken ook gebruik van geldtransactiekantoren onder hun gezag;

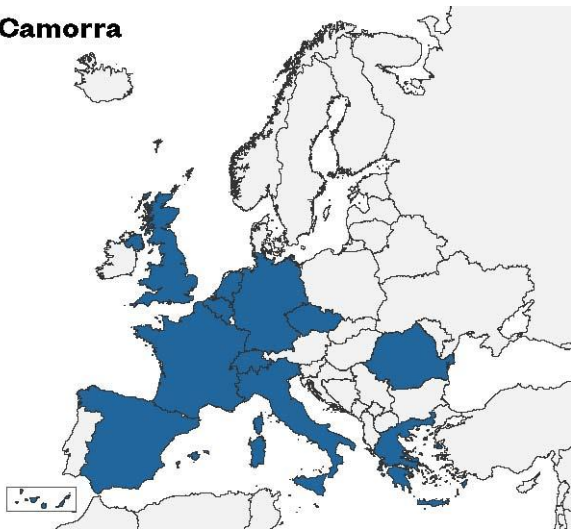
Andere opkomende kwesties die dienen te worden belicht:

- Ten eerste, het verzamelde bewijsmateriaal bevestigt de belangrijke rol die **professionals** en **dienstverleners** kunnen spelen, vooral in hoog-niveau witwaspraktijken en fraudesystemen;
- Ten tweede, de groeiende rol van **freelance ondernemers**, die tegelijkertijd aan meerdere OCG's verbonden zijn, en die zich opstellen als stromannen voor criminele groepen of als *faciliteerders* (bijv. met Cosa Nostra of Camorra investeringen in de windenergiesector in Italië, zie paragraaf 8.4).
- Ten derde, het toenemend aantal gevallen van **samenwerking** en **joint ventures** met verschillende groepen in het management van legitieme bedrijven en legitieme markten (bijv. met Camorra en Chinese OCG's in de kledingindustrie¹¹).

¹¹ Andere interessante gevallen kunnen worden gevonden bij de Italiaanse maffia in het management van enkele belangrijke fruitmarkten in Italië (zie 8.4) en een geraffineerd witwassysteem met betrokkenheid van 'Ndrangheta, voormalige Ierse paramilitaire leden, en Spaanse OCG's die hun investeringen richten op toeristenresorts in Zuid-Europa (zie 8.4).

Afbeelding 4 – Europese landen met bewijsmateriaal over investeringen door OCG's

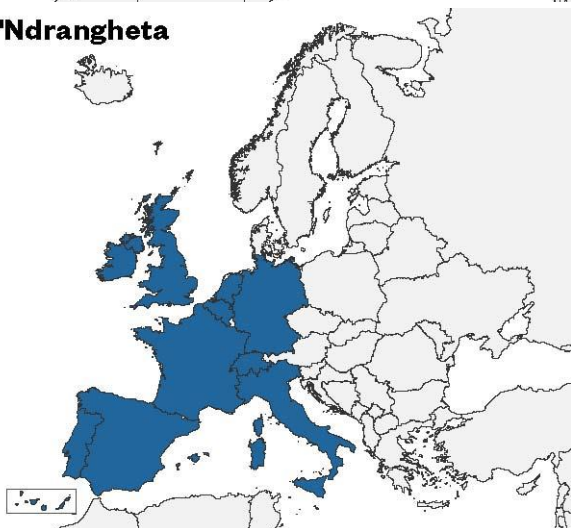
Camorra

Cosa Nostra

'Ndrangheta

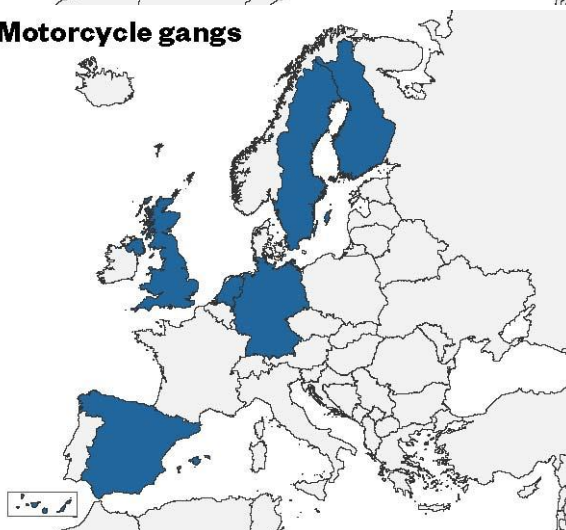
Chinese OCGs

Russian OCGs

Motorcycle gangs

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

Wat zijn de drijfveren van de investeringen door de georganiseerde misdaad?

Samengevat toont het OCP-project dat de investeringen die criminele groepen doen in de legitieme economie een veelheid aan doelen dient en dat deze inspelen op de behoeften van de georganiseerde misdaad:

- Het **witwassen van criminele opbrengsten**;
- Het vergroten van de **winsten**, bijv. door te speculeren op de vastgoedmarkt;
- Het versterken van het **gezag over een territorium**, bijv. via investeringen in vastgoed of in bedrijven die specifiek zijn voor dat gebied;
- Het **infiltreren van het lokale politieke, ondernemers- en overheidsdomein**, bijv. met bedrijven die actief zijn in aanbestedingen van de overheid;
- Het vergroten van de **sociale acceptatie**, bijv. door het creëren van banen of het bieden van openbare diensten;
- Het **faciliteren van illegale activiteiten**, bijvoorbeeld via investeringen in en beheer van:
 - Groothandels (vooral van voedingsmiddelen) als dekmantel voor drugssmokkel;
 - Transport, logistieke en import-export bedrijven, om de smokkel van illegale, namaak of gestolen goederen te verbergen;
 - Bars, restaurants, clubs en hotels als dekmantels voor prostitutieclubs of drugsmarkten;
 - Dienstverlenende bedrijven op het gebied van geld om de grensoverschrijdende transacties van illegale sommen geld te faciliteren.
 - Olie- en gasbedrijven om fraude te plegen (bijv. belastingfraude, accijnsfraude, zwendel met brandstoffen, etc.).

Criminele groepen investeren niet in de legale economie voor het witwassen van geld alleen, maar zij gebruiken legitieme bedrijven als **instrumenten om macht en invloed uit te oefenen**, en om **gebruik te maken van schaalvoordelen** in de criminele activiteiten waarbij ze betrokken zijn. OCG's leggen geen scheidslijn tussen illegale en legitieme markten, maar zien deze als een *continuüm* waarin ze winstkansen pakken en hun invloed uitbreiden.

Deel 3: Wat wordt ontnomen? De confiscatie van criminele vermogensbestanddelen in Europa

Maar in welke mate worden de opbrengsten die door de georganiseerde misdaad in illegale markten gegenereerd worden en vervolgens geïnvesteerd worden in de legitieme economie **weer ontnomen door de autoriteiten**?

Ondanks de algemene consensus over de cruciale rol die de **confiscatie van criminele vermogensbestanddelen** heeft in de bestrijding van de georganiseerde misdaad in Europa (zoals is bevestigd door de invoering van de nieuwe 2014/42/EU richtlijn), is het niet eenvoudig deze vraag te beantwoorden.

Ten eerste vanwege het **gebrek aan statistieken**; ten tweede door de vele **verschillen tussen de confiscatieregimes** in de EU-landen (bijv. verschillende soorten confiscatie, de onderliggende strafbare feiten en het type vermogensbestanddelen – zie hoofdstuk 10) waardoor het lastig is de beschikbare gegevens te vergelijken.

Om deze problemen beter te begrijpen en in een poging om de bovenstaande vraag te beantwoorden heeft OCP:

- Het **beschikbaarheidsniveau van data** over geconfisqueerde vermogensbestanddelen beoordeeld voor alle 28 EU-lidstaten;
- Op basis van de beschikbare data een analyse gemaakt van de **hoeveelheid en soorten vermogensbestanddelen die geconfisqueerd zijn** voor ernstige en georganiseerde misdaad in de zeven OCP-landen.

Hoe is het gesteld met de beschikbaarheid van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa?

Uit het onderzoek dat OCP heeft uitgevoerd onder de organisaties die betrokken zijn in de ontneming en het beheer van geconfisqueerde vermogensbestanddelen in de 28 EU-lidstaten, en een analyse van openbare bronnen (bijv. jaarverslagen van Asset Recovery Offices (ARO - bureau voor ontnemingszaken) en Asset Management Offices (AMO - bureau voor het beheer van criminele vermogensbestanddelen), komt het volgende naar voren (zie hoofdstuk 11 voor details):

- Data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa **ontbreken of zijn van slechte kwaliteit**. Terwijl sommige landen (bijv. Italië, Nederland) goede statistische gegevens verzamelen doen anderen dat niet;
- Er wordt weinig gebruik gemaakt van **IT systemen** om de data te organiseren;
- Vanwege de verschillen in de wetgeving variëren de **methodes en criteria** voor het verzamelen van data over confiscatie sterk tussen de EU-lidstaten;
- Vaak worden data in hetzelfde land door **meerdere bureaus** verzameld, die betrokken zijn bij verschillende stadia van het ontnemingsproces of die in verschillende geografische locaties gevestigd zijn. Dit betekent dat de statistische gegevens vaak niet beschikbaar zijn in een centrale dataset met uniforme informatie;
- Data kunnen refereren aan **verschillende stadia** van het ontnemingsproces en bevatten zelfs overlappende informatie over dezelfde gerechtelijke procedures;
- Het is vaak onmogelijk om duidelijkheid te krijgen over de **belangrijkste strafbare feit(en)** waarvoor een vermogensbestanddeel geconfisqueerd was, bijv. voor een *ernstige of georganiseerde misdaad*, zoals wettelijk gedefinieerd, of voor andere strafbare feiten.
- Andere **nuttige informatie** (bijv. de locatie en staat van het geconfisqueerde vermogensbestanddeel, datum van beslaglegging/confiscatie, soort of naam van de betrokken criminele groep) ontbreekt vaak;
- In de meeste gevallen worden de vermogensbestanddelen **niet aangeduid met een unieke ID** code tijdens het gehele ontnemingsproces, waardoor het onmogelijk wordt om de vermogensbestanddelen binnen de repressieve handhavingketen te volgen.

Samengevat is het onmogelijk om zowel het totaal aantal vermogensbestanddelen voor geheel Europa te kennen dat betrokken is in een ontnemingsproces op een bepaald moment en de situatie van een specifiek vermogensbestanddeel te kennen op een bepaald moment en een bepaalde locatie.

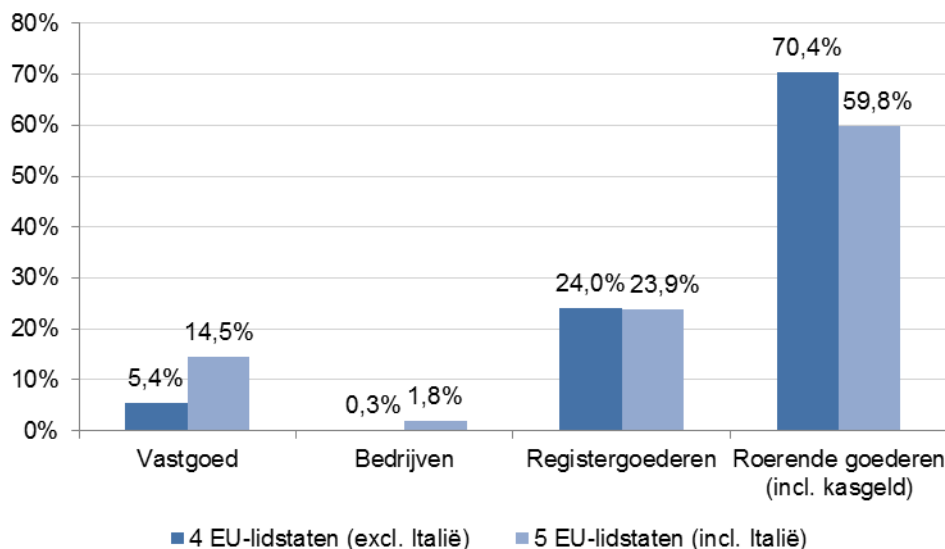
Hoeveel en welke soorten vermogensbestanddelen worden geconfisqueerd, volgens de beschikbare data?

Ondanks deze obstakels die een duidelijk beeld in de weg staan van de algemene staat van confiscatie, laat een analyse van geval tot geval in de zeven OCP-landen zien dat:

- **De aantallen en de waarde** van de geconfisqueerde vermogensbestanddelen in de laatste 10 jaar zijn toegenomen in de meeste landen waarvoor data beschikbaar zijn;
- De meeste geconfisqueerde vermogensbestanddelen zijn **roerende goederen**. Meestal worden cash geld, bankrekeningen, voertuigen, boten en, in mindere mate, vastgoed in beslag genomen (zie onder).
- Met uitzondering van Italië is er een duidelijke **afwezigheid aan in beslag genomen bedrijven**. Confiscatie van bedrijven is geen wijdverspreide praktijk, ondanks bewijsmateriaal over criminele investeringen in vele verschillende bedrijfssectoren in de EU-lidstaten.

De beschikbare data laten daarom zien dat er een **significante discrepantie bestaat tussen datgene waarin criminelen investeren en dat wat werkelijk geconfisqueerd wordt** door de EU-autoriteiten, niet alleen in termen van *hoeveelheid* maar ook in termen van *soort* criminele vermogensbestanddelen.

Afbeelding 4 – Gemiddelde percentages van soorten vermogensbestanddelen die in vijf OCP-landen geconfisqueerd zijn¹²

Bron: OCP-analyse van openbare rapporten van ARO's en OCP-data

¹² De betrokken gegevens komen van ANBSC, CAB, PCS, PNSD en AGRASC.

Acroniemen

ACFE Association of Certified Fraud Examiners

AGRASC Agence de la Gestion et Recouvrement des Avoirs Saisis et Confisqués (Frankrijk)

AML Anti-Money Laundering - Anti witwassen

ANBSC Agenzia Nazionale per l'amministrazione e la destinazione dei beni sequestrati e confiscati (Italië)

ANDEMA Asociación Nacional para la defensa de la Marca (Spanje)

ARIEL Assessing the Risk of the Infiltration of Organized Crime in EU MSs Legitimate Economies - Beoordelen van het risico van infiltratie door de georganiseerde misdaad in de legitieme economieën van de EU-lidstaten

ARO Asset Recovery Office - Bureau voor ontnemingszaken

ASIC Australian Securities and Investments Commission

ATO Australian Tax Office

ATS Amphetamine-Type Stimulants

AWP Amusement with prize

BASCAP Business Action to Stop Counterfeiting and Piracy - Optreden tegen namaak en piraterij

BAT British American Tobacco

BMC Bandidos Motorcycle Club

BNP Bruto Nationaal Product

BOOM Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie (Nederland)

BRIFN Brigade de recherches and d'investigations financières nationale (Frankrijk)

BSA Business Software Alliance

CAB Criminal Assets Bureau (Ierland)

CARIN Camden Assets Recovery Interagency Network

CASE Center for Social and Economic Research

CEART Centres of Excellence in Asset Recovery and Training

CENSIS Centro Studi Investimenti Sociali (Italië)

CFT Combating the Financing of Terrorism - Bestrijding van terrorismefinanciering

CICO Centre of Intelligence against the Organized Crime (Spanje)

CJA Criminal Justice Act - Wet strafrechtspleging

CJIB Centraal Justitieël Incassobureau (Nederland)

CMC Cannonball MC

COSC Central Office for Seizure and Confiscation (België)

CPB Centraal Planbureau (Nederland)

DGDDI Direction générale des douanes et droits indirects (Frankrijk)

DG -JLS DG Justice, Freedom and Security

DIA Direzione Investigativa Antimafia (Italië)

DNA Direzione Nazionale Antimafia (Italië)

DOCI Database on Organised Crime Investments - database van investeringen door de georganiseerde misdaad

DPP Director of Public Prosecutions (Ierland)

EC Europese Commissie

ECAB Europol Criminal Assets Bureau - bureau Crimineel Geld en Technologie van Europol

ECB Europese Centrale Bank

EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction - Europees Waarnemingscentrum voor drugs en drugsverslaving

EMI Euromonitor International

ESAET Environment Services Association Education Trust

ETA Euskadi Ta Askatasuna

ETS Emission Trading System - Europese systeem voor emissiehandel

EU Europese Unie

FATF *Financial Action Task Force*

FARC Revolutionary Armed Forces of Colombia

FCTC Framework Convention on Tobacco Control - kaderovereenkomst van de Wereldgezondheidsorganisatie voor de bestrijding van tabaksgebruik

FIU Financial Investigation Unit - financiële inlichtingendienst

FYR Former Yugoslavic Republic - voormalig Joegoslavië

GBP UK Pound Sterling - Engelse pond

GDF Guardia di Finanza (Italië)

GDO Grande Distribuzione Organizzata

GDP Gross Domestic Product - bruto nationaal product

GPS General Population Survey - algemeen bevolkingsonderzoek

GRECO Group of Special Response to Organised Crime - speciale reactiegroep voor georganiseerde misdaad

GTRIC index General Trade-Related Index of Counterfeiting for Economies

HAMC Hells Angels MC

HMRC *Her Majesty's Revenue and Customs (UK)*

HLM *Habitation à Loyer Modéré*

HRDU High Risk Drug Users - Drugsgebruikers die een hoog risico lopen

HS code Harmonized System Code - Code van het geharmoniseerde systeem

ICPR Institute for *Criminal* Policy Research

ILO International Labour Office - Internationale Arbeidsorganisatie

ILU International Liaison Officers Units - Internationale eenheden van verbindingsofficieren

IMF Internationaal Monetair Fonds

INHESJ Institut National des Hautes Études de la Sécurité et de la Justice (Frankrijk)

IPOL Dienst Internationale Politie Informatie (Nederland)

IPR Intellectual Property Rights - Intellectuele eigendomsrechten

IRA *Irish Republican Army - Ierse Republikeinse Leger*

ISS Internal Security Strategy - Interne veiligheidsstrategie

ISTAT Istituto Centrale di Statistica (*Italiaans Nationaal bureau voor statistiek*)

ITF Illicit Trafficking in Firearms - Illegale wapenhandel

ITL Imperial Tobacco Limited

ITTP Illicit Trade in Tobacco Products - Illegale handel in tabaksproducten

JARD Joint Asset Recovery Database (Verenigd Koninkrijk)

JTI Japan Tobacco International

KLPD Koninklijke Landelijke Politie Dienst (Nederland)

LEA Law Enforcement Agency - Wetshandhavingdienst

LECRIM Ley de Enjuiciamiento Criminal (Spanje)

MAOC-N Centre Maritime Analysis and Operations against drug trafficking - Maritiem Analyse- en Operatiecentrum-Narcotica

MC Motor Club - motorclub

MHRA Medicines and Healthcare Products Regulatory Agency - Autoriteit voor geneesmiddelen en gezondheidsproducten

MS Member State - Lidstaat

MTB Money Transfer Businesses - Geldtransactiekantoren

MTEC Missing Trader Extra-Community - Extracommunautaire carouselfraude

MTIC Missing Trader Intra-Community - Intracommunautaire carouselfraude

MOKAS-FIU Unit for Combating Money Laundering - Eenheid voor de bestrijding van witwaspraktijken (Cyprus)

MUP Ministerie van binnenlandse zaken (Kroatië)

NACE Nomenclature Générale des Activités Économiques dans les Communautés Européennes

NAO National Audit Office (Verenigd Koninkrijk)

NBI National Bureau of Investigation (Finland)

NCA National Crime Agency (Verenigd Koninkrijk)

NFA National Fraud authority (Verenigd Koninkrijk)

NHS National Health Service (Verenigd Koninkrijk)

NPS Nieuwe psychoactieve stoffen

NUTS Nomenclature of Territorial Units for Statistics - Nomenclatuur van territoriale eenheden voor de statistiek

NWCU National Wildlife Crime Unit (Verenigd Koninkrijk)

OC Organised Crime - Georganiseerde misdaad

OCCT Organised Crime and Counter Terrorism Unit - Eenheid voor de georganiseerde misdaad en terrorismebestrijding

OCG Organised Crime Group - Georganiseerde misdaadgroep

OCJS Offending, Crime and Justice Survey - Onderzoek naar overtredingen, misdaad en recht

OCP Organised Crime Portfolio - Portefeuille van de georganiseerde misdaad

OCTF Organised Crime Task Force - Taakgroep georganiseerde misdaad

OECD Organisation for Economic Cooperation and Development - Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling

OFDT Observatoire Français des Drogues et des Toxicomanies (Frankrijk)

OLAF European Anti-Fraud Office - Europees bureau voor fraudebestrijding

OM Openbaar Ministerie (Nederland)

OMCG Outlaw Motorcycle Gangs - Onwettige motorbendes

ONDRP Observatoire National de la Délinquance et des Réponses Pénales (Frankrijk)

OPC Organised property crime - Georganiseerde diefstal

OSCE Organization for Security and Co-Operation in Europe - Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa

PACA Provence-Alpes-Côte d'Azur

PACCO Action Plan Against Organised Crime - Actieplan ter bestrijding van de georganiseerde misdaad

PCF Police college of Finland - Politieacademie Finland

PFRC Personal Finance Research Centre (Verenigd Koninkrijk)

PIAC Plateforme d'Identification des Avoirs Criminels (Frankrijk)

PNSD Plan Nacional Sobre Drogas (Spanje)

POCA Proceeds Of Crime Act - Wet inzake de opbrengsten van misdrijven

PPO Public Prosecution Office - Openbaar ministerie (Nederland)

PIRA Provisional Irish Republican Army (Ierland)

PMI Philip Morris International

PSNI Police Service of Northern Ireland - Politie van Noord-Ierland

REITOX Réseau Européen d'Information sur les Drogues et les Toxicomanies - Europees netwerk voor informatie over drugs en drugsverslaving

RIRA Real Irish Republican Army (Ierland)

SALW *Small Arms and Light Weapons - Handvuurwapens en lichte wapens*

SAC Servizio Analisi Criminale (Italië)

SCI Société Civile Immobilière (Frankrijk)

SEPI Sociedad Estatal de Participaciones Industriales (Spanje)

SFO Serious Fraud Office (Verenigd Koninkrijk)

SFO Strafrechtelijk Financieel Onderzoek (Nederland)

SGI Société de Gestion Immobilière (Frankrijk)

SIPPI Sistema Informativo Prefetture e Procure dell'Italia

SJRTD Service Technique de Recherches Judiciaires et de Documentation (Frankrijk)

SOCTA Serious and Organised Crime Threat Assessment - Dreigingsevaluatie van zware en georganiseerde criminaliteit

SOCA Serious Organised Crime Agency - Agentschap voor zware georganiseerde criminaliteit (Verenigd Koninkrijk)

TFEU *Treaty on the Functioning of the European Union - Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie*

THB Trafficking in Human Beings - Mensenhandel

Transcrime-OCP Door Transcrime uitgewerkte schattingen ten behoeve van dit onderzoek

TTI Texas Transportation Institute

VAT Value Added Tax - Belasting toegevoegde waarde (BTW)

VLT Video lottery terminal - Speelautomaat / videomachine

VRT Vehicle Registration Tax - Voertuigregistratiebelasting

UAE *United Arab Emirates - Verenigde Arabische Emiraten*

UB United Brotherhood

UCO Unidad Central Operativa - Centrale operatieve eenheid (Spanje)

UDEF Unidad Central de Delincuencia Económica y Fiscal - Centrale eenheid voor economische en fiscale criminaliteit (Spanje)

UDUR Durham University - Universiteit van Durham (Verenigd Koninkrijk)

UEFA *Union of European Football Associations*

UIF Unità di Informazione Finanziaria (Italië)

UK United Kingdom - Verenigd Koninkrijk (Groot-Brittannië, Schotland, Wales en Noord-Ierland)

UN United Nations - Verenigde Naties

UNAFEI United Nations Asia and Far East Institute - Instituut van de Verenigde Naties voor Azië en het Verre Oosten voor misdaadpreventie en behandeling van overtreeders

UNODC United Nations Office on Drugs and Crime - Bureau van de Verenigde naties voor drugs en misdaad

UOKFK Eenheid voor de bestrijding van corruptie en financiële criminaliteit (Tsjechië)

URJC Universidad Rey Juan Carlos (Spanje)

URJC-OCP Door URJC uitgewerkte schattingen ten behoeve van dit onderzoek (Spanje)

USA United States of America - Verenigde Staten van Amerika

USD US dollars - VS dollars

UU Universiteit Utrecht (Nederland)

WAP Weighted Average Price - Gewogen gemiddelde prijs

WEEE Waste Electrical and Electronic Equipment - Afgedankte elektrische en elektronische apparatuur

WHO World Health Organization - Wereldgezondheidsorganisatie

WRT Wholesale and Retail Trade - Groot- en detailhandel

WODC Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (van het Nederlandse Ministerie van Justitie)

1. Inleiding

Dit rapport¹³ presenteert de eindresultaten van het **Project OCP – Organised Crime Portfolio, ofwel de portefeuille van de georganiseerde misdaad** (www.ocportfolio.eu). Het OCP-Project is uitgevoerd met de financiële steun vanuit het Prevention of and Fight against Crime Programme (programma voor de preventie en bestrijding van criminaliteit) van de Europese Unie - Europese Commissie, directoraat-generaal Binnenlandse Zaken, en is ontwikkeld door een internationaal samenwerkingsverband bestaande uit acht partners:

- Transcrime – Joint Research Centre on Transnational Crime (www.transcrime.it) van de Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano en de Università degli Studi di Trento (Italië), coördinator van het project
- Police College of Finland (PCF - Politieacademie Finland)
- Agence de Gestion et de Recouvrement des Avoirs Saisis et Confisqués (AGRASC – Frankrijk)
- An Garda Síochána - Criminal Assets Bureau (CAB – Ierland).
- Guardia di Finanza (GDF – Italië)
- Universiteit Utrecht (UU - Nederland)
- Universidad Rey Juan Carlos (URJC – Spanje)
- Durham University (UDUR – Verenigd Koninkrijk)

Het doel van OCP is een **eerste verkenning te verzorgen van de economische aspecten van de georganiseerde misdaad** in Europa, en in het bijzonder te begrijpen:

- Waar de opbrengsten van de georganiseerde misdaad gegenereerd worden, op welke **illegale markten** (Deel 1);
- Waar deze opbrengsten vervolgens geïnvesteerd worden **in de legitieme economie**, in welke regio's, vermogensbestanddelen en sectoren;
- In welke mate deze opbrengsten **worden geconfisqueerd en ontnomen** door Europese overheidsinstanties.

Dit eindrapport vertegenwoordigt een eerste stap in de onderzoeksagenda van Transcrime en biedt een solide basis voor toekomstige **risico-inventarisatie instrumenten** die gebruikt kunnen worden door zowel publieke als private instituten om **de mogelijkheden van criminele infiltratie** in de legitieme economie te verkleinen en daardoor de preventie van georganiseerde misdaad te versterken.

Achtergrond: het hiaat in het onderzoek

In de laatste dertig jaar is op internationaal niveau het besef toegenomen dat **voor de effectieve bestrijding van de georganiseerde misdaad het noodzakelijk is om eerst de bedrijfscyclus ervan te verstoren**: van de herkomst van de illegale opbrengsten tot de investeringen in de legitieme economie.

De laatste jaren zijn er vele **regulerende en beleidsmaatregelen ingevoerd** op Europees niveau om dit probleem aan te pakken. Deze bevatten een aantal wettelijke instrumenten zowel op het gebied van *de bestrijding van witwassen* (zie **Riccardi en Savona, 2013** en Unger et al, 2014 voor een bespreking) als in

¹³ Dit hoofdstuk is geschreven door Michele Riccardi (Università Cattolica Sacro Cuore – Transcrime).

termen van **confiscatie en ontneming van criminele vermogensbestanddelen**, inclusief de nieuwe Europese Richtlijn 2014/42/EG (Europese Commissie, 2008; Europese Commissie, 2012; Europees Parlement, 2014).

Ondanks deze vorderingen blijven er vanuit het onderzoeksperspectief echter **veel vragen onbeantwoord**: er is een gebrek aan kennis over hoe de economie van de georganiseerde misdaad werkelijk werkt, namelijk waar de opbrengsten van de georganiseerde misdaad worden gegenereerd, op welke illegale markten, waar deze opbrengsten worden geïnvesteerd in de legitieme economie (geografische gebieden, soorten vermogensbestanddelen en bedrijfssectoren) en in welke mate zij uiteindelijk door de overheidsautoriteiten worden geconfisqueerd.

Dit komt voornamelijk door het **gebrek aan data en informatie** waarmee het fenomeen uitgebreid geanalyseerd zou kunnen worden. Georganiseerde misdaadgroepen publiceren nou eenmaal geen financiële overzichten, en het is daardoor noodzakelijk om te vertrouwen op indirecte *meetbare grootheden* van hun zaken (zie hoofdstuk 2 voor details), zoals data uit de portefeuille van geconfisqueerde vermogensbestanddelen of ander juridisch bewijs waaruit op te maken is hoe criminelen hun inkomsten verkrijgen en uitgeven. Maar zelfs dit soort informatie is schaars: **statistische gegevens over geconfisqueerde vermogensbestanddelen** zijn overal in Europa zeer beperkt beschikbaar, en zijn moeilijk met elkaar te vergelijken vanwege de verschillen in regelgeving (zie Deel 3); op een vergelijkbare manier is ook andere nuttige informatie (bijv. over meldingen van verdachte transacties, financiële onderzoeken, etc.) erg zwak en versplinterd.

Daarom bieden de **beschikbare onderzoeken op dit gebied alleen maar een gedeeltelijk begrip van de dynamiek van de economie van de georganiseerde misdaad**: doorgaans richten zij zich of **op specifieke landen** (zie hoofdstuk 7 en 8 voor een bespreking), en dus ontbreekt het toenemende transnationale karakter van criminele investeringen; of zij geven alleen een analyse van **specifieke illegale markten** (zie hoofdstuk 3), waarbij geen rekening wordt gehouden met de verbanden die georganiseerde misdaadgroepen kunnen maken tussen de illegale en de legitieme economie; alleen een paar studies onderzoeken de verschillen in termen van bedrijfsstrategieën tussen de verschillende criminele groepen.

Dit hiaat in kennis maakt het moeilijker voor **LEAs (Law Enforcement Agencies - wetshandhavingsdiensten), FIUs (Financial Investigation Units - financiële inlichtingendiensten) en AROs (Asset Recovery Offices - bureaus voor ontnemingszaken) in Europa** om een overall beeld te krijgen van de mechanismes van de georganiseerde misdaad, en op die manier te bepalen waar zij hun onderzoeksmiddelen en middelen voor de ontneming van criminele vermogensbestanddelen op dienen te richten. Op dezelfde manier zijn ook *overheidsautoriteiten en private bedrijven* (inclusief banken en andere entiteiten die vallen onder de verplichtingen van AML (Anti-Money Laundering - anti-witwassen)) niet in staat correct te beoordelen waar het risico van criminele investeringen hoger is. Indien dit wel het geval was zouden zij hun preventie-activiteiten kunnen verbeteren en de mogelijkheden voor infiltratie door de georganiseerde misdaad kunnen verkleinen.

Hoe pakt het OCP-project deze lacune aan

Project OCP – Organised Crime Portfolio (www.ocportfolio.eu) heeft tot doel **deze lacune in de kennis aan te pakken**. Het biedt een **verkennende analyse** van de economie van de georganiseerde misdaadgroepen (OCG's) in Europa, waarbij in het bijzonder de drie volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Waar komen de opbrengsten van de georganiseerde misdaad vandaan? Van welke illegale markten? Wat is de schaal ervan?
- Waar worden deze opbrengsten geïnvesteerd in de legitieme economie? In welke gebieden, vermogensbestanddelen en bedrijfssectoren?

- In welke mate worden deze opbrengsten en vermogensbestanddelen geconfisqueerd en ontnomen?

Om deze vragen aan de orde te stellen bouwt het OCP-project verder op eerdere onderzoeksinitiatieven¹⁴, ten eerste het project ***Gli investimenti delle mafie – Mafia investments*** (www.investmentioc.it), uitgevoerd in 2012 door Transcrime, met financiële steun van het Italiaanse Ministerie van Binnenlands Zaken. Dit onderzoek was gericht op het analyseren van de illegale markten en de investeringen van maffiagroepen in de legitieme economie in Italië (Transcrime, 2013a).

Door gebruik te maken van dezelfde aanpak als het Italiaanse project breidt OCP het onderzoek uit naar Europees niveau, waardoor het voor het eerst een transnationaal perspectief aanneemt. Het project richt zich op zeven EU-landen (**Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk**), vertegenwoordigd door partners in het OCP-project, bovendien presenteert het ook een bredere analyse van de situatie in Europa als geheel.

- Om de hoeveelheid bruikbare data te maximaliseren heeft OCP een **grote verscheidenheid aan informatie verzameld**, zowel kwalitatief als kwantitatief, afkomstig van **zeer verschillende bronnen**, inclusief statistische gegevens over geconfisqueerde vermogensbestanddelen, data uit politieonderzoeken, juridisch bewijs, wetenschappelijke literatuur en openbare bronnen, alles geanalyseerd met gebruikmaking van een **innovatieve methodologie** (zie hoofdstuk 2 en methodologische bijlage).

Gezien de diversiteit van deze data en de gebruikte baanbrekende methodologie tracht dit rapport **alleen een eerste verkenning** te zijn van de economie van de georganiseerde misdaad in Europa, en een **eerste stap naar een beter begrip** van de werking van de bedrijfscyclus, vanaf de oorsprong van de illegale opbrengsten, naar de investeringen in de legitieme economie tot aan de verstoring ervan door confiscatie.

Opbouw van dit rapport

Het rapport is opgebouwd uit drie delen die exact de drie onderzoeksvragen weergeven die dit project behandelt¹⁵. Na een korte beschrijving van de **belangrijkste methodologische kwesties** in hoofdstuk 2 (definities, classificaties, bronnen en data) volgt:

Deel 1 richt zich op de oorsprong van de opbrengsten van de georganiseerde misdaad, dat wil zeggen de illegale markten. In het bijzonder:

- **Hoofdstuk 3** geeft een samenvattende analyse voor Europa in het totaal, met een meting van de omvang van de opbrengsten uit illegale markten en een overzicht van de belangrijkste criminele groepen die meedelen in deze opbrengsten;

¹⁴ Voor een complete lijst van gerelateerde projecten en onderzoeksinitiatieven zie <http://www.ocportfolio.eu/links.php>.

¹⁵ Dit rapport is ook zodanig opgebouwd dat het de activiteiten van het project weergeeft en de deliverables bevat. Er is specifiek voor gekozen één rapport te produceren (in plaats van een veelvoud aan rapportages) om zo de analyses die door OCP zijn uitgevoerd beter te kunnen toepassen en om een eenvoudig te gebruiken product te leveren voor beleidsmakers, onderzoekers, researchers en andere stakeholders. Meer specifiek, Deliverable D1 is opgenomen in hoofdstuk 2 (beschrijving van de beschikbare en verzamelde data) en in hoofdstuk 11 (beoordeling van de beschikbaarheid van data inzake geconfisqueerde vermogensbestanddelen); Deliverable D3 is opgenomen in hoofdstuk 2 (beschrijving van de methodologie ontwikkeld voor de analyse) en in de methodologische bijlage; Deliverable D4 is opgenomen in deel 1, met name in de hoofdstukken 3, 4 en 5 (schatting van de hoogte van de opbrengsten van de georganiseerde misdaad vanuit de illegale markten) en in deel 2, met name in de hoofdstukken 7 en 8 (Analyse van de investeringen van de georganiseerde misdaad); Deliverable D5 is opgenomen in deel 2, met name in hoofdstuk 9 (beoordeling van de impact van investeringen van de georganiseerde misdaad op de legitieme Europese economie); Deliverable D6 is opgenomen in deel 2, met name in de hoofdstukken 7 en 8 (analyse van de gekozen economische sectoren waar bewijs is van investeringen door de georganiseerde misdaad). De afsluitende openbare conferentie (Deliverable D7) is gehouden op 27 november 2014 in Brussel, in het gebouw van de Europese Commissie, met de presentatie van de eindresultaten van het Project.

- **Hoofdstuk** richt zich diepgaand op **10 illegale markten** (illegale drugs, mensenhandel, illegale wapenhandel, illegale handel in tabaksproducten, namaak, illegaal gokken en match fixing, afpersing, woeker, fraude en georganiseerde diefstal);¹⁶
- **Hoofdstuk 5** richt zich diepgaand op de illegale markten in de **zeven Europese landen** die door OCP worden bestreken (Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje, Verenigd Koninkrijk);
- **Hoofdstuk 6** vormt een brug tussen deel 1 en deel 2, waarbij een oriënterende beoordeling wordt gepresenteerd van welk deel van de opbrengsten die op de illegale markten gegenereerd worden beschikbaar zouden kunnen zijn om te worden geïnvesteerd in de legitieme economie.

Deel 2 analyseert waar (in welke regio's, soorten vermogensbestanddelen, bedrijfssectoren en met welke verschillen tussen de criminele actoren) de opbrengsten van de georganiseerde misdaad in de legitieme economie worden geïnvesteerd. In het bijzonder:

- **Hoofdstuk 7** geeft een horizontale analyse van de investeringen van de georganiseerde misdaad op Europees niveau in het totaal;
- **Hoofdstuk 8** richt zich diepgaand op de criminele investeringen in de **zeven OCP-landen** (Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje, Verenigd Koninkrijk);
- Tot slot onderzoekt **hoofdstuk 9** de impact en de kosten van de investeringen van de georganiseerde misdaad op de Europese legitieme economie.

Deel 3 bestudeert in welke mate de opbrengsten van de georganiseerde misdaad uiteindelijk worden geconfisqueerd door Europese autoriteiten. In het bijzonder:

- **Hoofdstuk 10** geeft een overzicht van het **regelgevend kader** over ontneming van criminele vermogensbestanddelen in Europa, met de focus op de zeven OCP-landen;
- **Hoofdstuk 11** geeft een **beoordeling van de beschikbaarheid van data** over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa;
- Tenslotte geeft **hoofdstuk 12**, gebaseerd op de beschikbare data, **een analyse van geconfisqueerde vermogensbestanddelen** in de zeven OCP-landen.

Het rapport sluit af (hoofdstuk 13) met een inventarisatie van de **onderzoeks- en beleidsimplicaties** die deze analyse oproept en bespreekt toekomstige onderzoeken die het OCP-project zouden kunnen opvolgen.

Wie kan profiteren van dit rapport

Ondanks de beperkingen in de data en de baanbrekende aard vormt dit rapport **een eerste stap in de richting van een beter begrip** van de mogelijkheden die de georganiseerde misdaad gebruikt om te infiltreren in illegale markten en legitieme bedrijven in Europa.

Het vertegenwoordigt met name een waardevolle ondersteuning voor:

- **LEA's en FIU's**, om vast te stellen op welke gebieden in de illegale en legitieme economie zij hun onderzoeksactiviteiten moeten richten;
- **ARO's**, om effectiever confiscatiebeleid te ontwikkelen;

¹⁶ Dit hoofdstuk is niet vertaald naar het Nederlands en beschikbaar in het Engels in het originele OCP rapport (zie www.ocportfolio.eu)

- **Overheidsautoriteiten**, waaronder gemeenten en publieke instellingen die aanbestedingen uitschrijven, als basis voor een betere beoordeling en het voorkomen van het risico op criminele infiltratie in de legitieme economie;
- **Banken en andere entiteiten met verplichtingen op het gebied van anti-witwassen** (bijv. accountantskantoren, advocatenkantoren, vastgoedkantoren, casino's), om beter te reageren op verplichtingen op het gebied van witwassen en met name om effectievere identificatieverplichtingen te verbeteren;
- **Private bedrijven**, om preciezer te kunnen bepalen waar de kwetsbaarheden in de keten zitten waarvan criminele groepen gebruik zouden kunnen maken voor illegale handelsdoeleinden.

Het eindrapport van het OCP-project vormt een solide basis voor de toekomstige ontwikkeling van een **risico-inventarisatie instrument** dat door zowel publieke als private instellingen gebruikt kan worden om **de mogelijkheden van criminele infiltratie** in de legitieme economie te verkleinen, en daarmee de preventie van georganiseerde misdaad te versterken.

Tevens kan dit rapport door de Europese autoriteiten gebruikt worden om te begrijpen **wat de hiaten zijn** die aangepakt moeten worden vanuit regelgeving en beleid, bijvoorbeeld het **verbeteren van de beschikbaarheid van data** op dit gebied (zie hoofdstuk 13).

Wat is nieuw in dit rapport?

Wat betreft de bestaande literatuur op dit gebied levert dit rapport een reeks innovatieve bijdragen, waaronder:

- Een van de eerste kwantificaties op Europese schaal van de illegale opbrengsten uit illegale markten¹⁷ (deel 1)
- Een uitgebreid literatuuronderzoek van de belangrijkste criminele actoren betrokken in de illegale markten in Europa (deel 1)
- Een schatting van welk deel van de opbrengsten uit illegale markten, na aftrek van de kosten, overblijft om te worden geïnvesteerd in de legitieme economie (deel 1)
- Een kaart van de geografische regio's in Europa met bewijsmateriaal van investeringen door de georganiseerde misdaad (deel 2)
- De lijst van de bedrijfssectoren waarvoor bewijsmateriaal bestaat dat zij het meest blootstaan aan investeringen door de georganiseerde misdaad (deel 2)
- De eerste beoordeling van de beschikbaarheid van statistische gegevens over geconfisqueerde vermogensbestanddelen voor alle EU-lidstaten (deel 3)
- Een analyse, gebaseerd op de beschikbare statistische gegevens, van de soort vermogensbestanddelen die in de EU-lidstaten worden geconfisqueerd (deel 3)

¹⁷ Er is met name een schatting beschikbaar voor bijna alle 28 EU-lidstaten voor de volgende illegale markten en activiteiten: illegale handel in heroïne, cocaïne, cannabis, ecstasy, amfetamine, illegale handel in vuurwapens, illegale handel in tabaksproducten, namaak, MTIC fraudes en ladingdiefstal.

2. Methodologische opmerkingen

Zoals hiervoor aangegeven vertegenwoordigt dit rapport een **eerste verkenning** in een gebied, namelijk de economie van de georganiseerde misdaad, dat wordt gekenmerkt door een gebrek aan data en onderzoek. Als zodanig maakt het noodzakelijkerwijs gebruik van een **baanbrekende methodologie**, inclusief het gebruik van een grote verscheidenheid aan gegevens en bronnen, en **brede classificaties**, om zodoende de reikwijdte van de studie niet te veel te beperken en dus de hoeveelheid informatie die kan worden verzameld en geanalyseerd te maximaliseren.

Een aantal methodologische aannamen waarop de volgende hoofdstukken gebaseerd zijn worden hier kort besproken. Meer details zijn te vinden in de **methodologische bijlage**. Vooral **paragraaf 2.1** behandelt een aantal kwesties ten aanzien van definitie en taxonomie (de definitie en classificatie van *georganiseerde misdaad* zoals gehanteerd door deze studie, de selectie en classificatie van illegale markten en de definitie van *investeringen door de georganiseerde misdaad*); In **paragraaf 2.2** wordt in het kort uitgelegd welke gegevens en bronnen gebruikt zijn en op welke manier deze gebruikt zijn voor de analyses die in de drie delen van het rapport gepresenteerd worden.

2.1 Definities en classificaties

Wat is de definitie van georganiseerde misdaad

Georganiseerde misdaad is een **veranderlijke term, die voortdurend evolueert** en sneller verandert dan dat de academische wereld en de wetgeving er taxonomieën (hiërarchische ordeningen) voor kan opstellen (Finckenauer, 2005; Hagan, 2006).

Gezien de **verkennende aard** van deze studie en het **gebrek aan officiële data** over de georganiseerde misdaad, is besloten de definitie **zo breed mogelijk** te houden om zodoende aan de ene kant geen opkomende fenomenen buiten te sluiten en aan de andere kant de hoeveelheid informatie die kan worden verzameld zo groot mogelijk te houden.

De focus is vooral gericht op **wat georganiseerde misdaadgroepen doen** in plaats van op *wie ze zijn*. Voortbouwend in het bijzonder op de definitie van **zware en georganiseerde misdaad** zoals gehanteerd door Europol SOCTA 2013 (Europol, 2013a, p. 41), heeft dit rapport tot doel de economische activiteiten te bestuderen van:

Elke criminele actor (zowel grote organisaties, kleinere bendes, losse netwerken van individuen) die:

→ kan worden gekarakteriseerd als een **criminele organisatie** vallend onder de definitie conform het EU-Kaderbesluit 2008/841/JHA¹⁸;

¹⁸ Het Kaderbesluit definieert "*criminele organisatie* als een gestructureerde vereniging die gedurende een bepaalde periode bestaat en samengesteld is uit meer dan twee personen die in onderling overleg optreden ten einde feiten te plegen welke strafbaar zijn gesteld met een vrijheidsstraf of met een maatregel welke vrijheidsbeneming meebrengt met een maximum van ten minste vier jaar of met een zwaardere straf, met als doel om rechtstreeks of onrechtstreeks financieel of ander vermogensvoordeel te verwerven;" (Kaderbesluit 2008/841/JHA van 24 oktober 2008 ter bestrijding van georganiseerde criminaliteit, OJ L 300, 11.11.2008, p.42).

→ is betrokken bij **zware misdaden** zoals vastgesteld in art. 83(1) van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (TFEU) (vaak ook genoemd *Euro crimes*)¹⁹ en in **andere criminele activiteiten** (illegale handel in tabaksproducten, namaak, illegaal gokken en match-fixing, afpersing, woeker, fraude en georganiseerde diefstal) die niet zijn opgesomd in de TFEU maar relevant geacht worden voor de reikwijdte van deze studie (zie hieronder voor een algemene bespreking van de selectie van illegale markten).

Het aannemen van een dergelijke ruime definitie heeft beperkingen, maar ook een aantal voordelen:

- Ten eerste is het ruim genoeg om de **substantiële verschillen** tussen de verschillende EU-lidstaten voor wat betreft wetgeving en wettelijke definities van de georganiseerde misdaad te overbruggen (zie Calderoni, 2010; Allum & Boer, 2013, voor een bespreking)²⁰.
- Ten tweede **vergroot het de hoeveelheid data en informatie** die kon worden verzameld en gebruikt in de analyse: veel bronnen (inclusief de statistische gegevens over in beslag genomen en geconfisqueerde vermogensbestanddelen) specificeren vaak niet of de actoren vallen onder de wettelijke definitie van *georganiseerde misdaad*, maar geven in plaats daarvan aan wat de belangrijkste illegale activiteiten zijn waarbij deze actoren betrokken zijn²¹;
- Ten derde, het bevat enkele **opkomende criminele activiteiten en illegale markten** (waaronder fraude en georganiseerde diefstal) die momenteel niet onder de EU-definitie van zware of georganiseerde criminaliteit vallen maar die in toenemende mate een *georganiseerd* karakter krijgen en prominenter worden in de bedrijfscyclus van criminele groepen, dit vanwege het lage risico en de grote winstgevendheid (zie hoofdstuk 3 en).

Het wordt de taak van **toekomstige onderzoeksprojecten** op dit gebied om de definities aan te scherpen, de reikwijdte van de analyse te beperken en zich te richten op specifieke actoren, strafbare feiten of illegale gedragingen.

Hoe zijn de georganiseerde misdaadgroepen ingedeeld

Het is heel moeilijk om criminele groepen in een beperkt aantal duidelijk herkenbare categorieën in te delen: zoals dit rapport en voorgaande studies (bijv. Kleemans, 2007; Europol, 2013a; Paoli, 2014) laten zien zijn er een **groot aantal criminele actoren**, van grote organisaties tot incidentele netwerken van individuele criminelen, met een **in toenemende mate multi-etnisch karakter**, actief in Europa²².

In sommige delen van dit rapport is echter een **vereenvoudigde classificatie van criminele groepen** aangehouden, gebaseerd op de dominante geografische herkomst en/of etniciteit van de leden, wat

¹⁹ "Het betreft de volgende vormen van criminaliteit: terrorisme, mensenhandel en seksuele uitbuiting van vrouwen en kinderen, illegale drugshandel, illegale wapenhandel, het witwassen van geld, corruptie, de vervalsing van betaalmiddelen, computercriminaliteit en de georganiseerde criminaliteit" Publicatieblad C 326, 26-10-12 P.0001 – 0390, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

²⁰ Er bestaan substantiële verschillen tussen de EU-lidstaten voor wat betreft wetgeving aangaande de georganiseerde misdaad, bijvoorbeeld met betrekking tot de definitie van strafbare feiten van een criminele organisatie, de soort en aantal gerelateerde strafbare feiten, straffen en sancties (zie Calderoni, 2010, p.55-121 voor een bespreking).

²¹ In de meeste EU-landen bevatten bijvoorbeeld de statistieken over de ontneming van criminele vermogensbestanden (zie paragraaf 2.2 en deel 3) alleen een indicatie van de belangrijkste onderliggende strafbare feiten waarvoor vermogensbestanddelen in beslag genomen zijn of geconfisqueerd, maar meestal geen specificatie van het soort of de aard van de criminele actor van wie vermogensbestanddelen zijn geconfisqueerd. Op dezelfde manier specificeren media of openbare bronnen niet altijd of een onderzochte criminele actor vervolgd is op grond van een aanklacht op het gebied van de georganiseerde misdaad, maar wordt wel melding gemaakt van de groep betrokken was bij drugshandel, mensenhandel of andere illegale activiteiten.

²² Volgens Europol SOCTA hebben 70% van de geïdentificeerde groepen in Europa meerdere nationaliteiten onder hun leden (Europol, 2013a, p.34); en vooral in doorvoerlanden gekenmerkt door een multiculturele bevolking, zoals Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk, zullen multi-etnische georganiseerde misdaadgroepen meer regel dan uitzondering zijn (zie hoofdstuk 4 en 8).

resulteert in **35 categorieën OCG's**²³ (zie methodologische bijlage voor de details). In sommige delen van dit rapport is zelfs nog een verder vereenvoudigde classificatie gebruikt met 5 macro-categorieën²⁴.

Welke illegale markten zijn geselecteerd en waarom

Zoals aangegeven in de inleiding presenteert **deel 1** van dit rapport de resultaten van een analyse van **10 illegale markten en criminele activiteiten**²⁵ die beschouwd worden als cruciaal, gezien vanuit een financieel en strategisch standpunt, voor de economie van georganiseerde misdaadgroepen in Europa (Tabel 2).

Tabel 2 - De 10 illegale markten geanalyseerd door het OCP-project

	OCP illegale markt	Opgesomd in art. 83(1) TFEU (<i>Euro crimes</i>)	“Criminaliteitsgebieden” Europol SOCTA 2013	Paragraaf in OCP-rapport	Verzameling beschikbare schattingen	Productie van nieuwe schattingen
Illegale drugshandel (Heroïne, Cocaïne, Cannabis, Amfetamine, Ecstasy)	✓	✓	✓		✓	✓
Mensenhandel (THB)	✓	✓	✓	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	-
Illegale wapenhandel (ITF)	✓	✓	✓	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	✓
Illegale handel in tabaksproducten (ITTP)	✓	-	-	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	✓
Namaak	✓	Alleen van betaalmiddelen	✓	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	✓

²³ Zie de methodologische bijlage voor de complete lijst en de methodologie van de bepaling van de categorieën. De enige geïdentificeerde categorieën criminele groepen die niet zijn ingedeeld op hun geografische herkomst zijn de OCG's van Camorra, 'Ndrangheta, Cosa Nostra, Apulia en motorbendes (die weliswaar verschillende nationale chapters in verschillende landen hebben maar een duidelijk gedefinieerde criminele identiteit behouden). De aanpak om OCG's in te delen naar hun belangrijkste geografische herkomst is ook gebruikt in eerdere rapporten en studies, waaronder Europol SOCTA 2013 (Europol, 2013a). Opgemerkt moet worden dat de etniciteit van criminele leden behoort tot de vaakst genoemde soort informatie in openbare bronnen en berichten in de media. In die landen waar de beschikbare data het toestond om de geografische herkomst van iedere individuele crimineel in meer detail te rangschikken (bijv. in Nederland) zijn groepen ingedeeld op basis van de geografische herkomst van het grootste deel van hun leden (zie 5.5 en de methodologische bijlage voor details).

²⁴ Chinese sprekende OCG's, Russisch/Georgische sprekende OCG's, Italiaanse maffiagroepen – inclusief Camorra, Cosa Nostra, 'Ndrangheta en andere Italiaanse maffiagroepen – Motorbendes en Andere OCG's. De vijf macrocategorieën zijn vastgesteld omdat zij het meest vertegenwoordigd zijn in termen van referenties van investeringen in de legitieme economie (zie hoofdstuk 7 en 8).

²⁵ Hoewel omwille van de eenvoud zijn in dit rapport allemaal worden aangeduid als “markten”, impliceert dit voor een aantal hiervan (bijv. fraude of afpersing) niet noodzakelijk dat er *vraag* en *aanbod* bestaat, maar dat het eenvoudigweg gaat om criminele activiteiten waarmee illegale opbrengsten kunnen worden gegenereerd.

Illegaal gokken en match-fixing	✓	-	-	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	-
Afpersing	✓	-	-	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	-
Woeker	✓	-	-	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	-
Fraude	✓	-	✓	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	✓
Georganiseerde diefstal	✓	-	✓	Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.	✓	-
Corruptie	-	✓	-	-	-	-
Computercriminaliteit	-	✓	✓	-	-	-
Witwassen	-	✓	✓	-	-	-

Hoewel de lijst van **zware criminaliteit** (vaak aangegeven als *Euro crimes*) in art. **83(1) van de TFEU** gebruikt is als uitgangspunt voor de selectie, is de lijst verder uitgebreid met extra misdaden (Tabel 2). Een aantal hiervan, ondanks dat zij niet in de lijst van art. 83(1) zijn opgenomen (dat wil zeggen namaak²⁶, illegaal gokken, afpersing, woeker, fraude en georganiseerde diefstal) zijn meegenomen omdat zij prominenter worden in de economie van criminele groepen in Europa.

Aan de andere kant zijn sommige soorten misdaad niet meegenomen in de analyse in deel 1 van dit rapport. In het bijzonder:

- **Corruptie** wordt niet beschouwd als een illegale markt op zichzelf, maar als een *enabler* (Europol, 2013a; Riccardi & Sarno, 2013) dat horizontaal wordt ingezet door criminele groepen tussen illegale markten en om te infiltreren in de legitieme economie;
- **Cybercrime**, of computercriminologie wordt niet gezien als een markt, maar als faciliteerder van bepaalde illegale activiteiten (bijv. identiteitsdiefstal om *fraude met bankkaarten* te kunnen plegen, zie 3,9);

²⁶ In feite bevat art.83(1) van de TFEU alleen *vervalsing van betaalmiddelen*. Het is besloten de analyse uit te breiden met vervalsing/namaak van andere goederen (bijv. kleding, uitrusting, medicijnen, auto-onderdelen, etc.) omdat dit een cruciale bedrijfsactiviteit vormt voor sommige criminele groepen zoals Chinese of Camorra OCG's (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

- **Witwassen van geld** is in feite het onderwerp van deel 2 wat zich richt op hoe de illegale opbrengsten worden geïntegreerd en geïnvesteerd in de legitieme economie;

Hoe zijn de investeringen van de georganiseerde misdaad gedefinieerd

Terwijl deel 1 zich richt op de bron van de opbrengsten van de georganiseerde misdaad (illegale markten), heeft **deel 2** tot doel te verkennen waar (welke regio's, vermogensbestanddelen en bedrijfssectoren) criminele groepen deze opbrengsten in investeren in de legitieme economie, en daarom hoe hun **portefeuille van bezittingen is samengesteld**.

Maar hoewel data over illegale markten schaars zijn, is er nog minder informatie beschikbaar over de vermogensbestanddelen van criminelen en criminele groepen in de legitieme economie (zie paragraaf 2.2). Ten eerste is de beschikbare informatie meestal niet voldoende om duidelijk de **aard** (bijv. geheel of gedeeltelijk in bezit), **doel** (bijv. voor persoonlijk gebruik of om de winst), **oorsprong** (bijv. legaal of illegaal) **en de actuele status** (bijv. al dan niet geconfisqueerd) vast te stellen van deze vermogensbestanddelen. Hierdoor is het noodzakelijk een **zeer ruime definitie** van *investering* aan te houden, zoals:

Enige bezitting en/of aanschaf van enig soort vermogensbestanddeel in de legale economie (bijv. roerende goederen, registergoederen, vastgoed, bedrijven of aandelen) door individuen die tot een criminele groep behoren, handelen in naam van de groep en/of betrokken zijn bij een van de criminele activiteiten als hiervoor vastgesteld.

Deze definitie omvat:

- Investerings gemaakt door **individuele** leden van de criminele organisatie of resulterend uit de bedrijfsstrategie van **de gehele groep**;
- Vermogensbestanddelen die direct zijn aangeschaft uit de **opbrengsten van de misdaad**, met behulp van al **witgewassen geld** of zelfs met **legale inkomsten** (bijv. salarissen of erfenissen) van de leden van de criminele groep²⁷;
- Vermogensbestanddelen die zijn verworven voor **persoonlijk gebruik/consumptie** (bijv. een persoonlijke woning), met het vooruitzicht op **toekomstige prijsstijgingen** (bijv. investeringen in de effectenbeurs) of **instrumenteel voor illegale activiteiten** (bijv. een boot in gebruik voor het vervoer van illegale drugs);
- Vermogensbestanddelen die **zijn geconfisqueerd** evenals vermogensbestanddelen die **niet zijn geconfisqueerd** om verschillende redenen (bijv. omdat het vermogensbestanddeel was overgedragen en de relevante regelgeving niet toestaat om *te confisqueren bij derden*²⁸).

Het moet worden opgemerkt dat de definitie van investering zoals in deze studie wordt gehanteerd altijd inhoudt dat er een vorm van **kapitaalinjectie** gedaan is door de crimineel of de criminele groep, terwijl **de definitie geen** gevallen meerekent van **indirecte controle en invloed** over legale bedrijven via, bijvoorbeeld, **intimidatie of afpersing**.

²⁷ In de gevallen en bewijsmateriaal verzameld in dit project (zie 2.2 hierna) is het vaak niet mogelijk een heldere en directe link te vinden tussen de opbrengsten van misdaad en de investering in de legale economie. In deze gevallen zijn vermogensbestanddelen in de analyse opgenomen als ze zijn verworven of in bezit zijn van een persoon die hoort tot of handelt namens een criminele groep waarvan is vastgesteld dat het een illegale activiteit als hiervoor gedefinieerd uitvoert of uitgevoerd heeft.

²⁸ Dat wil zeggen het confisqueren van vermogensbestanddelen die zijn overgedragen aan derden (zie deel 3).

2.2 Data, bronnen en analyse methodologie

Deze paragraaf beschrijft in het kort de informatie, de data bronnen en de methodologie van verzamelen en analyseren zoals gebruikt in de drie delen van dit rapport.

2.2.1 Deel 1: Illegale markten in Europa

Voor de 10 illegale markten die hiervoor zijn vastgesteld (zie Tabel 2) zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Het verzamelen, via systematisch literatuuronderzoek, van **beschikbare schattingen**;
- Het vaststellen, via systematisch literatuuronderzoek, van de **betrokken criminele actoren**;
- Het **ontwikkelen van nieuwe schattingen** voor sommige illegale markten²⁹.

Literatuuronderzoek

Er is een grote **verscheidenheid aan bronnen** geraadpleegd, inclusief:

- Academische studies en onderzoeksrapporten;
- Rapporten van LEA's, FIU's en ARO's (bijv. jaarverslagen van de Italiaanse DIA – Direzione Investigativa Antimafia, de Nederlandse KLPD, etc.);
- Institutionele rapporten (bijv. van de FATF, OECD, etc.);

De prioriteit lag bij studies die in de laatste 10 jaar zijn uitgevoerd³⁰. Hoewel de focus van het literatuuronderzoek lag bij de **zeven OCP-landen** (Italië, Spanje, Frankrijk, Ierland, Verenigd Koninkrijk, Nederland en Finland), zijn ook de data van andere Europese landen die genoemd werden in de geraadpleegde bronnen verzameld en geanalyseerd.

Naar aanleiding van het literatuuronderzoek is informatie over actoren en/of schattingen verzameld uit 255 documenten, en dit is opgenomen in een database (zie methodologische bijlage voor details). Tabel 3 geeft het aantal studies weer die zijn vastgesteld en geraadpleegd voor iedere illegale markt en ieder OCP-land. Tussen haakjes staat het aantal beschikbare schattingen³¹.

Tabel 3 - Literatuuronderzoek over illegale markten: het aantal vastgestelde studies en beschikbare schattingen (tussen haakjes) per illegale markt en per OCP-land

	Finland	Frankrijk	Ierland	Italië	Nederland	Spanje	Verenigd Koninkrijk	TOTAAL
Illegale drugs	3 (5)	15 (8)	9 (9)	28 (32)	12 (6)	10 (10)	18 (17)	64 (87)
Mensenhandel	3 (0)	6 (1)	3 (0)	19 (3)	4 (1)	3 (0)	7 (2)	42 (7)

²⁹ Heroïne (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), cocaïne (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), wapenhandel (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), illegale handel in tabaksproducten (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), namaak (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en fraude (voornamelijk MTIC fraude – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Nieuwe schattingen zijn gemaakt voor die illegale markten waarvoor, dankzij de beschikbaarheid van data, het mogelijk was een nieuwe schatting te berekenen voor alle zeven OCP-landen en, in de meeste gevallen, voor alle 28 EU-lidstaten.

³⁰ In het geval van ontbrekende informatie zijn echter enkele studies van voor 2005 meegenomen, waarin actoren en trends in illegale markten besproken werden of waarin schattingen waren opgenomen.

³¹ In deze aantallen zijn niet de schattingen opgenomen die Transcrime heeft ontwikkeld voor het specifieke doel van het OCP-project.

Illegale wapenhandel	2 (0)	3 (0)	3 (0)	14 (3)	7 (0)	2 (0)	3 (0)	33 (3)
Illegale tabakshandel	2 (0)	5 (0)	10 (1)	16 (3)	2 (0)	3 (0)	8 (1)	30 (5)
Namaak	1 (1)	4 (1)	3 (1)	13 (4)	3 (1)	8 (2)	8 (4)	38 (14)
Illegaal gokken	1 (0)	0 (0)	0 (0)	13 (4)	1 (1)	0 (0)	1 (1)	16 (6)
Afpersing	1 (0)	1 (0)	2 (0)	14 (2)	2 (0)	2 (0)	3 (0)	9 (2)
Woeker	0 (0)	0 (0)	0 (0)	9 (3)	1 (0)	0 (0)	1 (1)	10 (4)
Fraude	1 (0)	2 (1)	2 (1)	13 (1)	2 (2)	1 (0)	11 (5)	27 (9)
Georganiseerde diefstal	1 (2)	1 (2)	3 (4)	5 (4)	2 (2)	2 (2)	4 (8)	10 (23)
TOTAAL	15 (8)	36 (13)	27 (16)	74 (59)	26 (13)	27 (15)	45 (39)	255 (248)

Het is evident dat de dekking **niet gelijkvormig is**: bestaande studies en schattingen richten zich op bepaalde illegale markten (bijv. drugshandel of mensenhandel) en op bepaalde landen (bijv. Italië, Verenigd Koninkrijk en Nederland). Dit zou kunnen komen door de verschillende **dreigingsniveaus** (bijv. studies over afpersing - zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** - komen veel meer voor in Italië, waar het een traditionele activiteit van maffiagroepen is, dan in Ierland) maar ook door de verschillende **hoeveelheid aandacht** die bepaalde criminele activiteiten **krijgen in academische of politieke kringen en van de media** in bepaalde landen (er zijn bijvoorbeeld meer studies over illegale drugs dan over georganiseerde diefstal en illegale markten zijn vaker bestudeerd in Italië dan in Spanje).

Daarom is de bovenstaande tabel nuttig, omdat het duidelijk de gebieden aangeeft waarin in de toekomst geïnvesteerd moet worden in termen van **onderzoek, beleid en algemeen bewustzijn**. Omdat OCG's hun bronnen en belangen hebben verschoven van traditionele markten zoals drugs naar opkomende markten zoals fraude (zie hoofdstuk 3), zou ook wetenschappelijk onderzoek en de media hun prioriteiten naar deze richtingen moeten verschuiven.

Methodologie van schattingen

Zoals hierboven vermeld zijn de **schattingen** van de grootte van illegale markten in Europa:

- *verzameld*, vanuit de beschikbaarheid in de literatuur, voor alle tien opgesomde illegale markten, en
- *berekend*, specifiek voor het doel van het OCP-project, voor de geselecteerde markten³².

Wat meten de schattingen precies?

De schattingen van de schaal van illegale markten die voor dit rapport verzameld of ontwikkeld zijn refereren voor de meeste markten aan de **grootte van de opbrengsten** die geproduceerd worden, dat wil zeggen de waarde van de verkochte goederen en diensten, meestal op detailhandelsniveau (zie hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en de methodologische bijlage voor details).

³² Heroïne (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), cocaïne (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), wapenhandel (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), illegale handel in tabaksproducten (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), namaak (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en fraude (voornamelijk MTIC fraude – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Kleine verschillen kunnen echter worden herkend tussen de verschillende markten³³; een gedetailleerde beschrijving van wat precies is meegenomen in de schatting voor elke illegale activiteit is aangegeven in de betreffende paragraaf van hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en in de methodologische bijlage.

Welke beschikbare schattingen zijn verzameld?

Alleen die schattingen die voldoen aan de volgende criteria zijn verzameld uit literatuuronderzoek:

- Gemaakt of gepubliceerd in de laatste 10 jaar³⁴
- Betreft op zijn minst een van de zeven OCP-landen;
- Rapporteert over een transparante en te verifiëren methodologie³⁵;
- Meet de opbrengsten die in illegale markten gegenereerd worden als geheel of die verdiend worden door actoren in de betreffende markt³⁶;
- Waarvoor het mogelijk was de tijdsperiode vast te stellen waarin de opbrengsten geproduceerd waren (bijv. jaarlijks, wekelijks, etc.).

Hoe zijn nieuwe schattingen berekend?

Voor die illegale markten³⁷ waarvoor een goede **beschikbaarheid van data** voor de zeven OCP-landen en de andere 28 EU-lidstaten bestond, is het besloten nieuwe schattingen te berekenen. Nieuwe getallen zijn geproduceerd waardoor landen en markten eenvoudiger konden worden vergeleken. Hiervoor zijn innovatieve methodologieën gebruikt die verder bouwden op eerdere studies en schattingen (zie hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en de methodologische bijlage voor een gedetailleerde beschrijving).

In de meeste gevallen (bijv. cocaïne, heroïne, namaak, illegale tabakshandel), verwijzen de nieuwe getallen naar schattingen **vanuit de vraagkant** (dat wil zeggen gebaseerd op het aantal werkelijke of potentiële gebruikers), soms aangepast met behulp van variabelen vanuit de **aanbodkant** (bijv. beslaglegging door de politie waardoor het werkelijke aanbod van illegale goederen vermindert).

2.2.2 Deel 2: Investerings door de georganiseerde misdaad in Europa

Na het bepalen van de definitie van de term 'investering door de georganiseerde misdaad' (zie 2.1) moet het worden *geoperationaliseerd* in een of meer *meetbare grootheden* die het verzamelen van informatie voor analyse mogelijk kunnen maken. Hier volgt een korte beschrijving van de **gehanteerde meetbare**

³³ De opbrengsten uit MTIC fraude verwijzen bijvoorbeeld naar het percentage van de BTW kloof die kan worden toegewezen aan georganiseerde BTW fraude (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**)

³⁴ In het geval van ontbrekende informatie zijn echter ook studies van voor 2005 meegenomen.

³⁵ Er zijn veel meer schattingen en getallen gevonden. Veel hiervan gaven echter geen enkele indicatie over hoe zij berekend waren. Het is besloten deze getallen niet op te nemen in het literatuuronderzoek omdat zij het risico inhouden dat het gaat om "mythische getallen" die niet worden geschraagd door empirisch bewijs of steun (zie hoofdstuk 3).

³⁶ Zoals toegelicht in hoofdstuk 3 is het vaak niet mogelijk het aandeel van de opbrengsten die verdiend worden door iedere actor in een bepaalde illegale markt vast te stellen en kunnen alleen verzamelgetallen over de grootte van de opbrengsten die als markt als geheel gegenereerd worden, worden verzameld of geproduceerd.

³⁷ Heroïne (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), cocaïne (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), wapenhandel (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), illegale handel in tabaksproducten (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), namaak (par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en fraude (voornamelijk MTIC fraude – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

grootheden, de **data bronnen** die gebruikt zijn voor het verzamelen van informatie, de methodologie die is toegepast voor de **organisatie ervan in een database** (database DOCI) en voor de **analyse van de data**.

Het vaststellen van de meetbare grootheden

Voortbouwend op voorgaande studies (met name Transcrime, 2013a; maar ook Schneider, 2004; van Duyne & Soudijn, 2009; Riccardi, 2014a; Kruisbergen, Kleemans & Kouwenberg, 2014), was de oorspronkelijke bedoeling van het OCP-project **data te verzamelen over geconfisqueerde vermogensbestanddelen van criminele groepen** gebaseerd op de aanname dat deze informatie kan worden beschouwd als een goede *meetbare grootheid* van criminele investeringen³⁸.

Het idee was, zoals gedaan was in eerder onderzoek (bijv. Transcrime, 2013a), om sommige **kenmerken van deze vermogensbestanddelen** (bijv. de locatie, typologie, eigendom, en voor geconfisqueerde bedrijven de bijbehorende bedrijfssector) te analyseren en zo een beeld te scheppen van de voorkeuren van criminele groepen in termen van geografische regio's, soort vermogensbestanddelen en bedrijfssectoren, met betrekking tot hun investeringen in de legitieme economie.

Naast de **bias en beperkingen** die meestal worden verbonden aan geconfisqueerde vermogensbestanddelen als een meetbare grootheid voor investeringen door de georganiseerde misdaad (zie Transcrime, 2013a, p. 95, voor een bespreking³⁹), werd het echter al snel duidelijk dat dit niet mogelijk was, en wel om de volgende twee belangrijkste redenen:

- Het **gebrek aan data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in de EU-landen** (zie deel 3, met name hoofdstuk 11): alleen een paar EU-lidstaten (waaronder Italië en Nederland) leveren systematisch statistische gegevens over het ontnemingsproces van criminele vermogensbestanddelen, en alleen enkele landen ervan bieden opgesplitste informatie voor ieder geconfisqueerd vermogensbestanddeel waardoor diepgaand statistische analyse mogelijk is;
- Het **niet-representatieve karakter van deze data**: in de meeste EU-lidstaten wordt voornamelijk kasgeld en bankrekeningen in beslag genomen terwijl de confiscatie van bedrijven of vastgoed zeer beperkt is. Dit is niet omdat er een gebrek aan criminele investeringen in dit type vermogensbestanddelen zou zijn, maar omdat de wetgeving er niet in voorziet of omdat de wetgeving nauwelijks wordt toegepast (zie deel 3, hoofdstuk 12).

Deze problemen maakten het noodzakelijk om andere mogelijke meetbare grootheden voor criminele investeringen te overwegen. Een mogelijke alternatieve oplossing had kunnen zijn het analyseren van **overzichten van persoonlijke bezittingen en vermogen** (bijv. via bestanden van de belastingkantoren) van erkende leden van criminele groepen (zie bijv. Meloen et al, 2003) maar dit zou toegangsproblemen met zich mee hebben gebracht vanwege redenen van privacy en zou geleid hebben tot een zeer **beperkt aantal**

³⁸ In Transcrime, 2013a, is de verzameling vermogensbestanddelen die tussen 1983 en 012 in Italië geconfisqueerd was gebruikt als een meetbare grootheid voor de investeringen van maffiagroepen in de legitieme economie van het land. Op vergelijkbare wijze is de verzameling bedrijven die geconfisqueerd is van maffiagroepen geanalyseerd door Riccardi, 2014, als een meetbare grootheid van bedrijven die door maffiaorganisaties in Italië onder controle worden gehouden.

³⁹ In het bijzonder kan het gebruik van data over confiscatie (a) leiden tot onderschatting of overschatting van bepaalde soorten vermogensbestanddelen, afhankelijk van de focus van wetshandhaving op bepaalde misdaden, het gemak waarmee sommige soorten vermogensbestanddelen in beslag kunnen worden genomen en de wettelijke instrumenten die aanklagers ter beschikking hebben; (b) een verouderd beeld geven van criminele investeringen, omdat soms zeer lange periodes kunnen zitten tussen het onderzoek, de beslaglegging en de uiteindelijke confiscatie van de vermogensbestanddelen, waardoor het kan resulteren in een voorstelling van de status van criminele investeringen van vele jaren voorafgaand aan de confiscatie; (c) het moeilijk maken om de data tussen verschillende landen te vergelijken, omdat de regelgeving over ontneming van vermogensbestanddelen zeer sterk kunnen variëren (Transcrime, 2013a, p.95).

gevallen, geconcentreerd in enkele landen, terwijl het doel van het project was om juist een **brede verkenning** van dit fenomeen te leveren in de zeven OCP-landen en daarbuiten.

Daarom was het noodzakelijk de verzameling en analyse uit te breiden tot **enig bewijsmateriaal/aanwijzingen van investeringen door de georganiseerde misdaad**, zoals gedefinieerd in 2.1, vanuit een grote verscheidenheid aan bronnen, inclusief zowel individuele gevallen als verzamelde studies, bijvoorbeeld:

- Inbeslagnemingen van vermogensbestanddelen van criminele groepen tijdens politieoptredens;
- Bevindingen van studies die het persoonlijke uitgavepatroon van leden van een specifieke criminele organisatie analyseren;
- Aanwijzingen, afkomstig uit FIU rapportages, van het financiële belang van bepaalde criminele groepen in bepaalde bedrijfssectoren.

Data bronnen

De **bronnen** waar dit bewijsmateriaal verzameld is zijn divers (zie methodologische bijlage voor details), en bevatten:

- Juridische bestanden;
- LEA rapporten en bestanden van politieoperaties;
- Institutionele rapporten (bijv. van de FATF, FIU's, etc.);
- Wetenschappelijke studies;
- Rapporten uit de media;

Alleen bronnen die bewijsmateriaal van criminele investeringen in de legale economie bevatten voor de periode **tussen 2005 en december 2013** zijn in aanmerking genomen⁴⁰. Hoewel de focus primair lag op de **zeven OCP-landen**, leverde het onderzoek van de bronnen ook gevallen op die plaatsvonden in **andere EU-lidstaten**⁴¹.

Rapporten uit de media zijn met name verzameld met behulp van media zoekmachines maar er is tevens **prototype software ontwikkeld voor het verzamelen van krantenartikelen**, die specifiek gingen over investeringen, infiltratie en witwassen door de georganiseerde misdaad. Deze software is genaamd **iNotitium** (www.inotitium.com).

Kader 1 – iNotitium: een zoekmachine voor media rapportages over de georganiseerde misdaad in Europa

Het iNotitium platform is ontwikkeld om nieuws te verzamelen vanuit openbare bronnen gebaseerd op sleutelwoorden. Het vult de kloof in de wetenschappelijke literatuur met betrekking tot data over de georganiseerde misdaad. Dit platform stelt data samen gebaseerd op combinatieconcepten van ('Boolean') operatoren en verwerkt deze informatie met behulp van Natural Language Processing technieken in

⁴⁰ In sommige gevallen was het niet mogelijk het exacte jaar en de datum van de investering vast te stellen. In dat geval werd de datum van de bron als meetbare grootte aangehouden.

⁴¹ Bijvoorbeeld in het geval dat een politieoperatie dat was uitgevoerd in een OCP-land ontdekte dat de criminele actor vermogensbestanddelen bezat of verworven had in een andere EU-lidstaat.

verschillende talen (Engels, Frans, Italiaans, Spaans, Nederlands en Fins). Het heeft de analyse van de meeste informatie van openbare bronnen eenvoudiger gemaakt omdat het hierdoor mogelijk is een stuk informatie in verschillende landen en kranten te volgen, bijvoorbeeld over een bepaalde georganiseerde misdaadgroep.

Het verzamelen van data en de organisatie ervan in een database

Voor ieder bewijs van investering door de georganiseerde misdaad is, indien beschikbaar, informatie verzameld over de **geografische locatie** van de investering, het **soort vermogensbestanddeel**, de betrokken **bedrijfssector** (indien het een investering in een bedrijf betrof) en de betrokken **criminele groep**⁴².

Eenmaal verzameld is deze informatie ingevoerd in een database met de naam **DOCI (Database on Organised Crime Investments)**. De database is zodanig ingericht dat ieder bewijsstuk meerdere records kon genereren, zoals hieronder beschreven (zie de methodologische bijlage voor details). Deze records worden in deze studie **referenties** of **vermeldingen** van investeringen door de georganiseerde misdaad genoemd.

Voorbeeld 1:

“De politie vond aanwijzingen van infiltratie in de economie van de Côte d'Azur door Russische criminele groepen en de Italiaanse Camorra”.

→ 2 referenties: 1) Russische criminele groepen in de Côte d'Azur en 2) Italiaanse Camorra in de Côte d'Azur.

Voorbeeld 2:

“De operation *Caligola* heeft geleid tot de confiscatie van bedrijven, onder beheer van de 'Ndrangheta, in de bouwsector, de groothandel en de maakindustrie”

→ 3 referenties: 1) 'Ndrangheta in de bouwsector, 2) 'Ndrangheta in de groothandel, 3) 'Ndrangheta in de maakindustrie

BELANGRIJK: iedere referentie komt niet noodzakelijk overeen met een afzonderlijk vermogensbestanddeel (dat wil zeggen als de zin aangeeft dat “3 bedrijven in de bouwsector in beslag werden genomen” wordt het maar een keer vastgelegd als "bouwsector"). Daarom kan het aantal referenties niet worden geïnterpreteerd als het aantal vermogensbestanddelen, vastgoedobjecten, bedrijven, etc.

4,859 referenties van investeringen door de georganiseerde misdaad zijn opgenomen in de DOCI database als resultaat van de dataverzameling⁴³.

De meeste referenties (30,2%) komen van wetenschappelijke studies, gevolgd door institutionele rapporten (28,1%), media (27,7%) en rapporten van LEA's (11,5%)⁴⁴. Zoals vermeld komen zij zowel van gebundelde

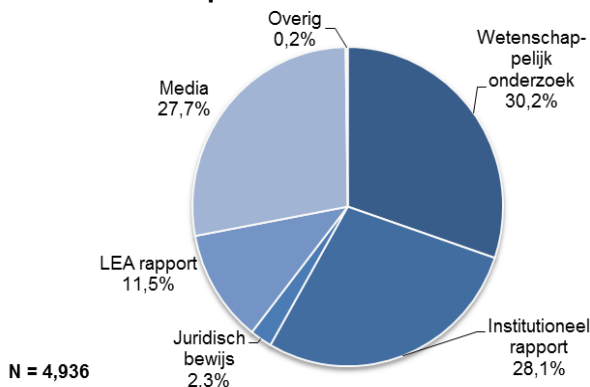
⁴² Details over de indeling zoals gehanteerd voor geografische regio's, soort vermogensbestanddeel, bedrijfssectoren en criminele groepen zijn te vinden in de methodologische bijlage.

⁴³ Opgemerkt moet worden dat ook referenties verzameld via het ARIEL project (www.arielproject.eu) zijn opgenomen in de database en zijn gebruikt voor de doeleinden van de OCP-analyse.

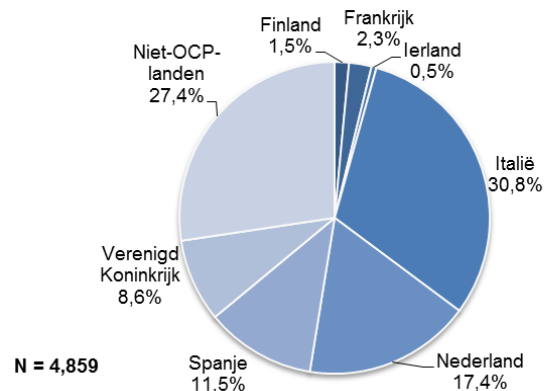
⁴⁴ Het is belangrijk op te merken dat het aandeel verschillende typen bronnen varieert tussen de landen. Terwijl bijvoorbeeld de meeste referenties in Nederland en Frankrijk afkomstig zijn van wetenschappelijke onderzoeken, komen in het Verenigd Koninkrijk en in Spanje de meeste van de media (zie methodologische bijlage voor details):

onderzoeken als van individuele cases. Er zijn met name 1.244 cases vastgesteld. In termen van geografische dekking verwijzen meer dan 70% van de referenties, zoals verwacht, naar de **zeven OCP-landen**, het meest naar Italië en Nederland⁴⁵.

Afbeelding 5 – Percentage verzamelde referenties per soort bron⁴⁶

Afbeelding 6 – Percentage referenties verzameld door OCP voor niet-OCP-landen

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

Methodologie van analyse, bias en beperkingen

De DOCI is een poging om de zeer gefragmenteerde informatie van kwalitatieve bronnen te organiseren en systematisch te harmoniseren. Hoewel gegevensverzamelingen bestaan op nationaal niveau (bijv. Monitor georganiseerde criminaliteit beheerd door het Nederlandse WODC (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum) – zie 5.5), is dit de eerste poging om in één **dataset gevallen en bewijsmateriaal te verzamelen van verschillende Europese landen**.

Gezien de brede definitie van investering, de verscheidenheid aan bronnen en de zeer diverse aard van het verzamelde bewijsmateriaal is het echter evident dat de **referenties in de DOCI niet kunnen worden ‘geteld’ en worden geanalyseerd vanuit een strikt statistisch standpunt**. In tegendeel, elke poging om de bestanden ervan te kwantificeren moet zeer voorzichtig geïnterpreteerd worden.

Om die reden hanteren de analyses die in deel 2 getoond worden een **voornamelijk kwalitatieve aanpak**, en is de informatieanalyse opgenomen in de DOCI beperkt tot een eenvoudig beschrijvende statistiek die gebruik maakt van klassen (bijv. bedrijfssectoren met *veel voorkomend*, *gemiddeld* of *weinig voorkomend* bewijsmateriaal van criminele investeringen).

In feite wordt er verondersteld dat dit soort analyse volstaat, gezien het doel van dit rapport dat, zoals vermeld, niet het bieden van een diepgaande analyse van enkele gevallen is, maar een **brede verkenning** van de ‘**macropatronen**’ en ‘**macrotrends**’ van de economie van georganiseerde misdaadgroepen in Europa.

⁴⁵ Duitsland, Zweden en Slovenië zijn de niet-OCP-landen met het hoogste aantal referenties van criminele investeringen. Voor Zweden en Slovenië komt dit door het feit dat zij zijn meegenomen in een ander project, gecoördineerd door Transcrime (Project ARIEL – www.arielproject.eu), wat geleid heeft tot een verzameling van een significant aantal gevallen en onderzoeken met betrekking tot witwassen en criminele infiltratie in de legitieme economie, die zijn opgenomen in de DOCI database en werden gebruikt voor de OCP-analyse.

⁴⁶ Merk op dat in dit diagram het aantal waarop de percentages berekend zijn (4.936) hoger is dan het aantal referenties (N=4859), omdat 77 referenties twee of meer bronnen hebben.

2.2.3 Deel 3: De confiscatie van criminele vermogensbestanddelen in Europa

Voortbouwend op de voorgaande delen presenteert deel 3 de resultaten van twee analyses:

- Een beoordeling van **het niveau van de beschikbaarheid van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen** in Europa;
- Een analyse, op basis van de beschikbare data, van de **geconfisqueerde vermogensbestanddelen** in de zeven OCP-landen.

Onderzoek onder de bureaus voor de ontneming van en het beheer over criminele vermogensbestanddelen in de EU

Om het eerste doel te bereiken is een **onderzoek** uitgevoerd onder de bureaus voor de ontneming van en het beheer over criminele vermogensbestanddelen in de 28 EU-lidstaten, voornamelijk via een **vragenlijst**, zoals opgenomen in de methodologische bijlage. De resultaten zijn beschreven in hoofdstuk 11.

Bijkomende informatie stamde van **officiële rapporten** gepubliceerd door de bureaus en van **contacten** met de bureaus zelf ten behoeve van het project.

Data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen: bronnen en analyse

Om het tweede doel te bereiken zijn data verzameld vanuit relevante nationale agentschappen, óf :

- **Via directe toegang tot**, waar mogelijk, de relevante databases⁴⁷;
- **of via het verzamelen** van data die gepubliceerd zijn in openbare ARO en AMO rapportages (bijv. de jaarverslagen over de activiteiten van het bureau).

Vanwege de verschillen tussen de EU-lidstaten voor wat betreft confiscatie regimes (bijv. voor wat betreft het soort confiscatie dat is toegestaan, de onderliggende strafbare feiten, etc. - zie hoofdstuk 10) en de criteria voor het verzamelen en organiseren van data (zie hoofdstuk 11), is gepoogd de **verzamelde data in een standaard template te organiseren en te harmoniseren** (zie methodologische bijlage) met de categorieën en definities als voorzien (bijv. categorieën vermogensbestanddelen, georganiseerde misdaadgroepen en bedrijfssectoren).

De **analyse** van de beschikbare data (zie hoofdstuk 12) richtte zich dan, waar mogelijk, op:

- Soorten geconfisqueerde vermogensbestanddelen
- Trend in geconfisqueerde vermogensbestanddelen
- Geografisch spreiding van geconfisqueerde vermogensbestanddelen
- Georganiseerde misdaadgroep en nationaliteit van eigenaren
- Gerelateerde strafbare feiten
- Waarde van de geconfisqueerde vermogensbestanddelen

Analysebeperkingen

⁴⁷ Sommige data ten behoeve van dit project zijn bijvoorbeeld aangeleverd door het Criminal Asset Bureau (Ierland), Guardia di Finanza (Italië), PPO (Nederland) (zie hoofdstuk 12 en de methodologische bijlage voor details).

Zoals al eerder gemeld vertoont de analyse van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa een aantal ernstige beperkingen, vooral vanwege de **wettelijke verschillen tussen de EU-lidstaten**, bijvoorbeeld voor wat betreft de soort confiscaties die zijn toegestaan, de onderliggende strafbare feiten en de indeling van vermogensbestanddelen (zie hoofdstuk 10).

Deze verschillen worden nog verergerd door het feit dat in hetzelfde land vaak gegevens verzameld worden door **verschillende bureaus** die in verschillende fases van het confiscatieproces actief zijn of die zijn gevestigd in verschillende rechtsgebieden (zie paragraaf 11.1 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Samengevat is het bijna onmogelijk om een **duidelijk beeld te scheppen van de algemene situatie** binnen de EU-landen en voor de EU in het algemeen. Data die in verschillende landen verzameld zijn kunnen verschillende verschijnselen meten, waardoor het moeilijk wordt een vergelijkende aanpak te hanteren. Toch zijn er enkele algemene conclusies getrokken, rekening houdend met de beperkingen die in de analyse naar boven kwamen (zie paragraaf 12.1).

DEEL 1: WAAR KOMEN DE CRIMINELE OPBRENGSTEN VANDAAN? ILLEGALE MARKTEN IN EUROPA

De eerste stap in het onderzoek naar de economie van de georganiseerde misdaad is vast te stellen waar de illegale opbrengsten vandaan komen. Het doel van deel 1 is precies te **weten waar de opbrengsten van de georganiseerde misdaad worden gegenereerd**, en in het bijzonder **welke illegale markten** de hoogste opbrengsten produceren en onder welke **criminele actoren** deze opbrengsten verdeeld worden.

Dit deel is als volgt opgebouwd:

- **Hoofdstuk 3** geeft een samenvattende analyse voor Europa als geheel;
- **Hoofdstuk 4** richt zich diepgaand op **10 illegale markten** (illegale drugs, mensenhandel, illegale wapenhandel, illegale handel in tabaksproducten, namaak, illegaal gokken en match fixing, afpersing, woeker, fraude en georganiseerde diefstal);
- **Hoofdstuk 5** richt zich diepgaand op de **7 Europese landen** die door OCP worden bestreken (Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje, Verenigd Koninkrijk);
- **Hoofdstuk 6** vormt een brug tussen deel 1 en deel 2, waarbij een oriënterende beoordeling gepresenteerd wordt welk deel van de opbrengsten die op de illegale markten gegenereerd worden beschikbaar zou kunnen zijn om te worden geïnvesteerd in de legitieme economie.

3 Illegale markten en de georganiseerde misdaad in Europa

Dit hoofdstuk⁴⁸ geeft een samenvatting van de gedetailleerde analyses die zijn uitgevoerd in hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en 5, op 10 illegale markten en voor de 7 OCP landen, waardoor het een *horizontaal* overzicht geeft, op Europees niveau, van:

- De **schaal van de opbrengsten** die geproduceerd worden op de illegale markten in Europa (paragraaf 3.1);
- De **belangrijkste criminele actoren** onder wie deze opbrengsten verdeeld worden (par. 3.2);
- De **opkomende trends** voor wat betreft de illegale markten in Europa (par. 3.3);
- De **kosten die door deze illegale markten ontstaan** en gedragen moeten worden door de Europese maatschappij en economie (par. 3.4).

Na talrijke schattingen en studies op nationaal niveau wordt er voor de eerste keer op Europees niveau een vergelijkende analyse gepresenteerd van de rol die illegale markten spelen in de economie van criminele groepen, inclusief een van de **eerste kwantificaties van de illegale opbrengsten** die op EU-niveau gegenereerd worden.

3.1 Inkomsten uit illegale markten

Het schatten van inkomsten van georganiseerde misdaad uit illegale markten

Het kwantificeren van de opbrengsten die georganiseerde misdaadgroepen verdienen door in illegale markten te opereren is verre van eenvoudig.

Ten eerste zijn illegale markten per definitie gekenmerkt door een **gebrek aan data en een hoge mate dark numbers**. Voor de criminele economie gelden geen boekhoudstandaarden zoals deze gelden voor de legitieme economie. Methodologieën van schattingen variëren sterk tussen de illegale markten en landen (zie respectievelijk hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en 5) en dit kan leiden tot zeer verschillende resultaten, zelfs binnen een en hetzelfde land⁴⁹. Ondanks het toegenomen aantal onderzoeken van deze soort is er geen algemene overeenstemming over schattingsmethodologieën⁵⁰.

⁴⁸ Dit hoofdstuk is geschreven door Michele Riccardi, Diana Camerini en Jeltsje Cusveller (Università Cattolica Sacro Cuore – Transcrime, Italië).

⁴⁹ Een voorbeeld zijn de schattingen van de illegale drugsmarkt, bijvoorbeeld cocaïne (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** voor details). Lichte verschillen in drugsverbruik kunnen grote verschillen veroorzaken in de schattingen van de totale opbrengsten op nationaal niveau.

⁵⁰ In dit verband moet er op gewezen worden dat de opname van sommige criminele markten in de nationale boekhouding voor de berekening van het bruto nationaal product per 22 september 2014 is ingevoerd als een verplichting voor Europese landen. Volgens Eurostat "moet rekening gehouden worden met zowel aangegeven als niet aangegeven (waaronder illegale) werkzaamheden om zo een volledig en accuraat beeld te krijgen van de productie/consumptie in een bepaalde periode" (Eurostat, 2014). Hoewel tussen de Europese Commissie en de lidstaten overeenstemming is bereikt over algemene methodologische richtlijnen met betrekking tot de productie en illegale handel van drugs, alcohol- en tabaksmokkel, voeren de Europese lidstaten deze berekening uit met gebruikmaking van verschillende methodologieën die vaak niet openbaar beschikbaar zijn. Voor Italië, zie ISTAT, 2014.

Enige kwantificatie van illegale markten zou daardoor het risico inhouden alleen maar **ruwe schattingen of mythische getallen** te geven die niet worden ondersteund door enige vorm van empirisch bewijs (Singer, 1971; Reuter, 1984; Calderoni, 2014c). Nuttig voor lobby-doeleinden, maar niet zo zeer voor onderzoek of beleidsimplicaties.

Ten tweede, als het al moeilijk is om de grootte van criminele markten als geheel in te schatten, is het nog moeilijker om **het aandeel van de markten dat toegerekend kan worden aan de georganiseerde misdaad** te beoordelen. Zoals hieronder wordt belicht zijn illegale markten zeer zelden een monopolie van een enkele criminele organisatie (Transcrime, 2013a, p. 42). Ze worden eerder gekenmerkt door een **verscheidenheid aan actoren**, variërend van grote traditionele criminele organisaties tot kleinschalige actoren en individuen. De rol, het karakter, de samenstelling en het niveau van samenwerking tussen deze actoren verandert continu, waardoor het min of meer onmogelijk wordt om te bepalen *hoeveel* elk van deze actoren zou verdienen.

Ten derde, er is nog steeds weinig bekend over de **bedrijfsstrategie van georganiseerde misdaadgroepen**. Welk deel van de opbrengsten van, laten we zeggen, de bulkverkoop van een lading cocaïne wordt opnieuw geïnvesteerd in de cocaïnehandel? Hoeveel wordt gebruikt om de managementkosten van de groep te dekken? En hoeveel wordt witgewassen en geïnvesteerd in de legitieme economie? Ondanks hun bedrijfsmatige karakter publiceren criminele groepen geen financiële overzichten of balansen en daarom kunnen deze vragen alleen worden behandeld met hypothesen die gebaseerd zijn op versplinterde en meestal onvergelykbare informatie.

De schattingen die het OCP-project levert

Rekening houdend met al deze beperkingen heeft OCP getracht, zoals eerder aangegeven, de schaal van de opbrengsten van illegale markten te meten met behulp van (a) een **verzameling van bestaande schattingen** en (b) het **maken van nieuwe schattingen** voor een aantal geselecteerde markten (zie hoofdstuk 0).

De resultaten zijn weergegeven in de volgende tabellen. In het bijzonder:

- Tabel 4 geeft de schattingen van de **jaaropbrengsten van alle betrokken illegale markten voor de zeven OCP-landen**;
- Tabel 5 en Tabel 5, gericht op de geselecteerde illegale markten, biedt de mogelijkheid een vergelijking te maken tussen de **OCP-landen** en de rest van de **Europese Unie**.

Om deze getallen zo veel mogelijk te harmoniseren en vergelijkbaar te maken is de voorkeur gegeven aan **schattingen die dezelfde methodologie en datasets gebruiken binnen de verschillende landen**⁵¹. Waar deze niet beschikbaar waren zijn land-specifieke schattingen gebruikt die geselecteerd zijn op grond van hun verificerbaarheid, consistentie en actualiteit⁵².

⁵¹ Schattingen die geproduceerd zijn voor het doel van dit project voor heroïne, cocaïne, illegale handel in tabaksproducten, namaak en MTIC fraude, zijn verkregen door voor elke illegale markt een gemeenschappelijke methodologie en uniformiteit in datasets toe te passen voor alle landen. Zo ook is voor het verkrijgen van schattingen over cannabis (Caulkins, Kilmer, & Graf, 2013), ecstasy en amfetamine (Kilmer & Pacula, 2009), en ladingdiefstal (Europol, 2009b), binnen iedere markt dezelfde methodologie toegepast voor alle landen. De details over hoe deze schattingen berekend zijn zijn beschreven in hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en in de methodologische bijlage.

⁵² Hoewel in de meeste gevallen een bereik met een lagere en hogere grens ingeschat was is eenvoudigheidshalve voor Tabel 2 en Tabel 3 het middelpunt van het bereik gebruikt, dat wil zeggen het rekenkundig gemiddelde. In andere gevallen is een *aangepast* gemiddelde (vaak aangeduid als *beste* gemiddelde) gebruikt (zie hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en de methodologische bijlage voor details).

Tabel 4 - Schattingen van de jaaropbrengsten van illegale markten in de zeven OCP-landen

Illegale markt	OCP-landen – Schattingen (miljoen euro)						
	Finland	Frankrijk	Ierland	Italië	Nederland	Spanje	Verenigd Koninkrijk
Heroïne ^a	102	957	623	1.370	54	271	2.321
Cocaine ^a	17	755	90	1.699	85	1.200	1.452
Cannabis ^b	21	1.277	47	1.356	305	1.575	787
Amfetamine ^c	41	55	16	284	19	338	811
Ecstasy	47	190	30	639	73	558	702
Mensenhandel (THB)	n.v.t.	3.000 ^d	n.v.t.	3.082 ^e	460 ^f	n.v.t.	151 ^g
Illegale wapenhandel (ITF)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	93 ^h	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Illegale handel in tabaksproducten (ITTP) ^a	146	2.083	277	546	249	635	1.304
Namaak ^a	280	5.746	456	4.596	1.986	3.928	4.570
Illegaal gokken	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	425 ^h	130 ⁱ	n.v.t.	1.128 ⁱ
Afpersing	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	5,253 ^j	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Woecker	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	4,634 ^k	n.v.t.	n.v.t.	175 ^l
Fraude (MTIC fraude) ^a	430	4.899	168	5.492	610	2.310	2.962
Georganiseerde diefstal (ladingdiefstal) ^m	0,3	48	0,8	11	47	21	233
TOTAAL (Heroïne, Cocaine, Cannabis, Amfetamine, Ecstasy, Tabaksproducten, Namaak, MTIC fraude, Ladingdiefstal)	1.084	16.010	1.708	15.993	3.428	10.834	15.142
TOTAAL	1.084	19.010	1.708	29.480	4.018	10.834	16.596

^a Transcrime-OCF, 2014. Voor de illegale wapenhandel zijn geen schattingen op nationaal niveau gemaakt, maar alleen een overall schatting voor de 28 EU-lidstaten, en deze zijn alleen gerapporteerd in Tabel 3; ^b Caulkins, Kilmer, & Graf, 2013;

^c Kilmer & Pacula, 2009; ^d INHESJ, 2012; ^e Mancuso, 2014, verwijzend naar mensenhandel voor seksuele uitbuiting; ^f Unger, 2007 (in UNODC, 2011a); ^g Mills, Skodbo, & Blyth, 2013; ^h Calderoni et al., 2014b; ⁱ Groom & Davies, 1998 (in UNODC 2011a); ^j Lisciandra, 2014; ^k Scaglione, 2014; ^l Collard, Ellison, & Forster, 2006; ^m Europol, 2009b.

Tabel 5 - Schattingen van de opbrengsten per geselecteerde illegale markt – OCP-landen en EU als geheel

Illegale markt	OCP-landen (miljoen euro)	% van het BNP van de OCP-landen (2010)	Europese Unie (miljoen euro)	% van het BNP van de 28 EU-landen (2010)
Heroïne	5.696	0,08%	7.996 ^a	0,06%
Cocaïne	5.297	0,07%	6.765 ^b	0,05%
Cannabis	5.368	0,07%	6.689 ^b	0,05%
Amfetamine	1.564	0,02%	2.778 ^c	0,02%
Ecstasy	2.239	0,03%	3.456 ^d	0,03%
TOTAAL DRUGS	20.163	0,28%	27.638	0,22%
Illegale tabakshandel	5.240	0,07%	9.373 ^b	0,08%
Namaak	21.562	0,30%	42.711 ^e	0,35%
MTIC fraude	16.872	0,23%	29.329 ^b	0,24%
Ladingdiefstal	361	0,005%	424 ^e	0,003%
TOTAAL	64.199	0,88%	109.521	0,89%
^a EU-20 en Noorwegen. ^b EU-28. ^c EU-24. ^d EU-25. ^e EU-27.				

Bron: Transcrime bewerking

Illegale opbrengsten in alle markten samen

Hoewel het niet de bedoeling van deze tabellen is om een exacte boekhouding van de criminele opbrengsten te leveren, maar alleen een **ruwe benadering te bieden van de grootte van de illegale markten** in de OCP-landen en de andere EU-lidstaten, is het wel mogelijk een aantal belangrijke bevindingen extra te belichten.

Op Europees niveau kan de grootte van de criminele opbrengsten uit een geselecteerd aantal illegale markten (heroïne, cocaïne, cannabis, ecstasy, amfetamines, illegale handel in tabaksproducten, namaak, MTIC fraude en ladingdiefstal) oplopen tot ten minste ongeveer **110 miljard** euro per jaar. Minstens **circa 64 miljard euro** per jaar aan inkomsten zou gemiddeld gegenereerd worden in de zeven OCP-landen.

Deze getallen vertegenwoordigen gemiddeld ongeveer **0.9% van het BNP** van de Europese landen in 2010⁵³ (Tabel 5), hoewel voor sommige Europese landen, vooral die in het zuiden en oosten, het aandeel veel hoger is (zie

⁵³ De hoeveelheid opbrengsten is vergeleken met het BNP van 2010, omdat de meeste schattingen van de illegale markten 2010 aanhouden als referentiejaar (zie hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en de methodologische bijlage voor details).

Tabel 6 en Afbeelding 7).

De totale **cijfers van de illegale opbrengsten kunnen zeer behoudend zijn**. Voor sommige belangrijke illegale markten, waaronder mensenhandel (voor zowel seksuele uitbuiting als dwangarbeid), afpersing, illegaal gokken en andere soorten fraude anders dan MTIC fraude, ontbreken schattingen voor de meeste 28 EU-lidstaten en zijn daarom niet meegenomen in deze berekening.

Gekeken naar de spreiding over de illegale markten bevestigen de schattingen de prominente rol van **illegale drugs** en **fraude** voor wat betreft winstgevendheid. De **illegale drugshandel** (heroïne, cocaïne, cannabis en amfetamine) alleen al kan in de OCP-landen een jaarlijkse opbrengst genereren van bijna 20 miljard euro, en ongeveer **27 miljard euro** in de EU als geheel (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** voor details), waarmee het zijn centrale positie bevestigt in de economie van criminele groepen.

In het OCP-gebied kunnen er geen substantiële verschillen worden aangegeven tussen heroïne, cocaïne en cannabis (allemaal in de orde van grootte tussen 5,3 en 5,7 miljard euro per jaar). Op EU-niveau zijn de opbrengsten uit de **heroïnemarkt** echter aanzienlijk groter dan uit andere drugs, oplopend tot rond de 8 miljard euro (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** voor verder opmerkingen).

Zoals vermeld is ook **fraude**, in al zijn verschillende vormen (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), een van de meest lucratieve illegale activiteiten aan het worden voor criminele organisaties in Europa (PwC, 2011; Europol, 2013a; OLAF, 2013). Hoewel schattingen van de opbrengsten uit fraude in de literatuur schaars zijn bevestigt de kwantificatie zoals ontwikkeld is door dit project van **MTIC (missing trader intra community) fraude**, een soort georganiseerde BTW carrousel fraude, dat dit opbrengsten zou kunnen genereren die vergelijkbaar zijn met de opbrengsten uit illegale drugs.

Ook de opbrengsten uit **namaak** zijn aanzienlijk: er moet echter wel rekening gehouden worden met het feit dat de cijfers die worden gegeven in Tabel 4 en Tabel 5 een schatting weergeven van de **potentiële** inkomsten die gegenereerd zouden kunnen worden als aan de **potentiële vraag** naar namaakproducten, gebaseerd op de neiging van Europese burgers om namaakproducten te kopen, volledig voldaan zou worden (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** voor details). Het is niet duidelijk of het werkelijke aanbod in staat is aan deze vraag te voldoen en daarom is het mogelijk te veronderstellen dat de **werkelijke** inkomsten uit namaak wat lager liggen.

Ook de inkomsten uit de **illegale handel in tabaksproducten** (meer dan 5 miljard euro gemiddeld per jaar, in de zeven OCP-landen alleen) zijn relevant. Dit blijkt een bijzonder winstgevende illegale handel te zijn met een grootte die vergelijkbaar is met sommige illegale drugs zoals heroïne of cocaïne.

Tenslotte zijn de beschikbare schattingen over **georganiseerde diefstal** beperkt tot een niet-recente kwantificatie van de opbrengsten uit ladingdiefstal, zoals berekend door Europol in 2009 (Europol, 2009b). Het kan worden verondersteld dat als andere vormen van diefstal in de schatting worden meegenomen (bijv. diefstal van medicijnen, auto-onderdelen, brandstof, metalen, etc.), het cijfer veel hoger kan worden.

Tabel 6 - Schattingen van de inkomsten in de 28 EU-lidstaten – verzamelgetallen

EU-Lidstaat	Schatting (miljoen euro)	% van het BNP (2010)	EU-Lidstaat	Schatting (miljoen euro)	% van het BNP (2010)
Oostenrijk	3.246	1,1%	Letland	514	2,8%
België ^a	2.516	0,7%	Litouwen	455	1,6%
Bulgarije ^d	565	1,6%	Luxemburg ^b	161	0,4%
Kroatië ^e	134	0,3%	Malta ^g	93	1,4%
Cyprus ^f	324	1,9%	Nederland	3.427	0,6%
Tsjechië ^c	1.317	0,9%	Polen	2.584	0,7%
Denemarken ^a	1.555	0,7%	Portugal ^a	1.072	0,6%
Estland ^a	180	1,2%	Roemenië ^d	2.308	1,8%
Finland	1.084	0,6%	Slowakije	882	1,3%
Franrijk	16.010	0,8%	Slovenië	379	1,1%
Duitsland	17.645	0,7%	Spanje	10.835	1,0%
Griekenland	3.583	1,6%	Zweden ^b	2.133	0,6%
Hongarije	1.102	1,1%	Verenigd Koninkrijk	15.141	0,9%
Ierland	1.708	1,1%	OCP-LANDEN	64.199	0,9%
Italië	15.994	1,0%	EUROPESE UNIE	109.521 ^h	0,9% ^h

De schattingen bestaan alleen uit de volgende illegale markten: heroïne, cocaïne, cannabis, amfetamine, ecstasy, tabaksproducten, namaak, MTIC fraudes, georganiseerde ladingdiefstal. Schattingen zijn van: Transcrime-OCF-onderzoeksteam, Caulkins, Kilmer, & Graf (2013) (cannabis), Kilmer & Pacula (2009) (ecstasy en amfetamine), en Europol (2009b) (ladingdiefstal).

^a heroïne niet inbegrepen; ^b heroïne en cocaïne niet inbegrepen; ^c namaak niet inbegrepen; ^d heroïne, amfetamine en ecstasy niet inbegrepen; ^e alleen heroïne, cocaïne en tabaksproducten inbegrepen; ^f heroïne, cocaïne en MTIC fraude niet inbegrepen; ^g cocaïne en amfetamine niet inbegrepen; ^h Dit cijfer is inclusief namaak voor de 27 EU-landen, het is dus geen optelling van de voorgaande rijen.

Illegale opbrengsten, alle landen

Vergelijkingen tussen de landen zijn moeilijk te maken omdat voor sommige illegale markten alleen voor sommige EU-lidstaten schattingen beschikbaar zijn.

Als we ons richten op de illegale markten waarvoor er schattingen beschikbaar zijn in de meeste EU-lidstaten (zie

Tabel 6), is het niet verrassend dat de **vijf grootste Europese economieën** (Duitsland, Italië, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, Spanje) de landen zijn waar de hoogste opbrengsten uit illegale markten geproduceerd worden. Maar in termen van het percentage van het BNP blijkt dat de **zuidelijke en oostelijke EU-lidstaten** de hoogste waarden laten zien (zie

Tabel 6 en Afbeelding 7).

Voor wat betreft de OCP-landen: **Italië** en het **Verenigd Koninkrijk** zijn de landen met veruit de grootste jaarlijkse inkomsten uit illegale drugs (respectievelijk 5,0 en 5,3 miljard euro per jaar). Deze twee landen worden gevolgd door Spanje (dat volgens de schatting van Caulkins, Kilmer, en Graf 2013 de grootste opbrengst uit de cannabismarkt registreert) en Frankrijk, beiden iets meer dan 3 miljard euro.

Frankrijk is daarentegen het OCP-land met het meest significante niveau opbrengsten uit illegale handel in tabaksproducten en namaak (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**, **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Voor wat betreft namaak wordt dit ook beïnvloed door de gehanteerde schattingsmethodologie, waarbij rekening gehouden wordt met de omzet in sommige legitieme productiesectoren (waaronder kleding en accessoires) die in Frankrijk zeer sterk zijn.

Italië registreert ook hoge inkomsten uit **afpersing** (wat de criminele activiteit is die de hoogste jaarlijkse opbrengsten produceert, zoals bevestigd wordt door eerdere literatuur, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en **woeker**, maar daarvoor zijn geen vergelijkbare schattingen voorhanden in andere landen.

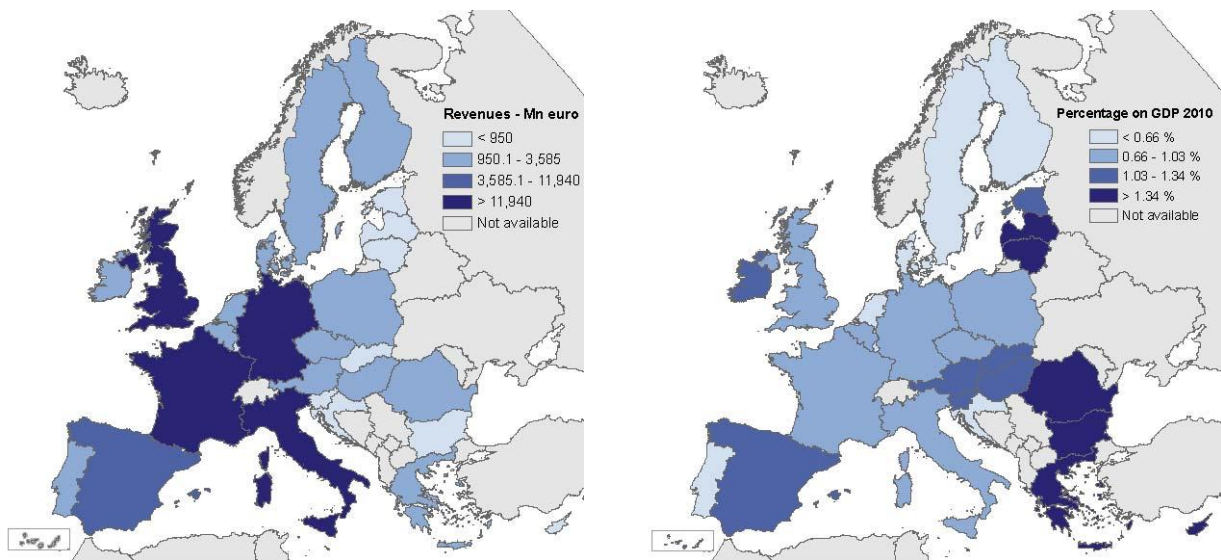
Ten slotte is het belangrijk op te merken dat de schattingsmethodologie die voor de meeste illegale markten gehanteerd is en hevig beïnvloed wordt door het aantal gebruikers of consumenten van de illegale goederen en diensten die in de detailhandel verkocht worden (zie hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), de grootte van de criminele opbrengsten in landen als **Nederland**, **Ierland** en **Finland** kan onderschatten, omdat deze landen een kleinere bevolking hebben dan de andere OCP-landen.

Vooraf gezien de aard van Nederland als een **doorvoerland**, waardoor het een cruciale rol speelt in veel illegale handel (zie paragraaf 5.5 voor een gedetailleerde bespreking), kan worden verondersteld dat de georganiseerde misdaadgroepen die in dit land actief zijn veel grotere inkomsten hebben dan hiervoor geschat, maar omdat de meeste opbrengsten op groothandelniveau dan wel in het buitenland geproduceerd worden, ze dus niet worden opgenomen in de berekening.

Afbeelding 7 geeft 28 EU-lidstaten weer volgens de grootte van de geselecteerde illegale markten waarvoor een schatting beschikbaar is voor de meeste landen: heroïne, cocaïne, cannabis, ecstasy, amfetamine, illegale handel in tabaksproducten, namaak, georganiseerde MTIC-fraude en ladingdiefstal⁵⁴.

⁵⁴ De categorieën met een absolute waarde werden berekend op basis van de volgende classificatie: *Zeer laag* indien < -0,5 standaarddeviatie van het gemiddelde; *Laag* indien tussen -0,5 en 0,5 standaarddeviatie; *Medium* indien tussen 0,5 en 1,5 standaarddeviatie en *Hoog* indien > 1,5 standaarddeviatie. Met betrekking tot het percentage van het BNP (2013, afkomstig van Eurostat) zijn de categorieën ingedeeld volgens percentiel: *Zeer laag* < 25%; *Laag* tussen 25 en 50%; *Medium* tussen 50 en 75% en *Hoog* > 75%.

Afbeelding 7 - Grootte van illegale markten in de 28 EU-lidstaten. Schatting van de opbrengsten uit geselecteerde markten. Absolute waarde (links) en percentage van het BNP (rechts)

Bron: Bewerking door Transcrime van de OCP-schattingen en gegevens van Eurostat

3.2 Actoren

Onder welke georganiseerde misdaadgroepen worden deze illegale opbrengsten verdeeld? De illegale markten in Europa worden gekenmerkt door een **verscheidenheid aan criminele actoren**, van grote en 'traditionele' OCG's tot kleinere bendes en losse netwerken van individuen die op incidentele basis worden ingehuurd.

De meeste illegale markten, vooral op detailhandelsniveau, **staan niet onder een monopolie** van enkele grote, goed te identificeren, criminele organisaties. En gezien deze versplintering is het bijna onmogelijk vast te stellen *hoeveel* door *elke actor* wordt verdiend.

Wat wel kan, en ook gedaan is door het OCP-project, is een onderzoek naar de georganiseerde misdaadgroepen en andere criminele actoren **die het meest frequent worden genoemd in de verzamelde bronnen**, in de veronderstelling dat deze actoren de actoren zijn die de hoogste opbrengsten genereren.

De hoofdstukken **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en 5 geven een gedetailleerde analyse van de betrokken georganiseerde misdaadgroepen in respectievelijk de tien behandelde illegale markten en in de zeven OCP-landen, maar deze paragraaf biedt een horizontale samenvatting van Europa en de markten in totaal.

Georganiseerde misdaadgroepen en illegale markten in Europa: een overzicht

Georganiseerde misdaadgroepen in Europa worden in toenemende mate gekenmerkt door een grotere flexibiliteit, vloeïendheid en doordringbaarheid (Europol, 2013a; Interpol, 2014a). De evolutie van **smokkelroutes, marktplaatsen** (niet alleen fysieke maar ook virtuele) en **betaalmiddelen** (zoals bitcoins en andere virtuele valuta) bieden nieuwe mogelijkheden voor nieuwe flexibele criminele netwerken die in meerdere dimensies opereren (Europol, 2013a).

Criminele groepen zijn in toenemende mate **transnationaal, interetnisch** en tegelijkertijd actief op verschillende **illegale markten**: volgens Europol begaat van de geïdentificeerde 3.600 OCG's die actief zijn

in Europa meer dan 30% **meerdere soorten misdaden** en heeft meer dan 70% **leden van verschillende nationaliteiten** (Europol, 2013a, p. 33).

Zelfs die groepen die een sterk territoriale aanleg hebben zijn nu **genoodzaakt zich buiten hun gezagsgebied te begeven** om nieuwe illegale markten te betreden. Door de geleidelijke oriëntatie naar een mondiaal perspectief, zijn de *modus operandi* en zelfs de structuren van veel hiërarchisch georganiseerde OCG's gewijzigd (DNA, 2014, p. 364).

Deze trend verklaart wellicht waarom, zoals bevestigd wordt door het verzamelde bewijsmateriaal in dit project, in veel illegale markten **de strategie van OCG's steeds vaker gericht is op samenwerking in plaats van op concurrentie**. Dit is bijvoorbeeld het geval in de drugsmarkten of in de namaak van producten (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), waar smokkelaars van verschillende herkomst dezelfde logistieke keten gebruiken.

Al deze elementen hebben ook invloed op zaken als **wie verdient wat**: het 'polymisdadige' karakter van OCG's en het gebruik van dezelfde routes en kanalen voor verschillende illegale handelsstromen kunnen transportkosten verlagen, **schaalvoordelen opleveren** en dus **de winstmarges** van criminele groepen vergroten; aan de andere kant kan de toegenomen samenwerking tussen de groepen andere mechanismes met zich meebrengen voor het **delen van de illegale opbrengsten**.

Met deze zaken moet rekening gehouden worden bij toekomstig onderzoek in dit veld. Het zal van cruciaal belang zijn om niet alleen te begrijpen hoe illegale opbrengsten verdeeld worden **over criminele groepen**, maar ook **binnen dezelfde groep** over de verschillende leden en aangesloten personen.

Profilering van criminele actoren in Europese illegale markten

In een poging de frequentste 'profielen' vast te stellen van criminele actoren opererend op de Europese illegale markten, kan het volgende worden vastgesteld:

- **Traditionele maffia-achtige OCG's**, zoals criminele groepen die aangesloten zijn bij Italiaanse maffiaorganisaties en bij sommige Chinese criminele organisaties, samengesteld uit permanente leden, vaak met (natuurlijke of fictieve) familiebanden. In de laatste decennia zijn veel van deze groepen begonnen hun organisatiestructuur anders vorm te geven, waarbij hiërarchische groepen overgaan in vormen van netwerkorganisaties, vooral als zij opereren in bepaalde illegale markten (Williams, 2001; Calderoni, 2012; Berlusconi, 2014). De meeste van dit soort OCG's zijn in staat tegelijkertijd bij meerdere illegale activiteiten betrokken te zijn en eenvoudig goederen en kapitaal over grenzen te verplaatsen.
- **Hiërarchische OCG's**: in deze groepen bestaat een strikte scheiding van taken en rollen binnen de organisatie (Europol, 2013a). Omdat veel OCG's een flexibelere structuur of leiderschap gaan hanteren lijken rigide hiërarchische criminele groepen een fenomeen te worden dat "steeds minder de werkelijkheid weerspiegelt" (Bakowski, 2013). Nog steeds zijn veel OCG's die in Europa opereren echter hiërarchisch georganiseerd, zoals Russische clans (Ionescu, 2011; Kegö & Molcean, 2011) of Vietnamese OCG's die actief zijn in de illegale handel in cannabis (EMCDDA & Europol, 2013a).
- **Horizontale criminele netwerken** vertegenwoordigen volgens Europol (2013a) meer dan 40% van de OCG's die actief zijn in de EU, en laten een grote mate aan flexibiliteit, mobiliteit en aanpassingsvermogen aan nieuwe marktkansen zien. Op incidentele basis en afhankelijk van de kansen en de behoeften kunnen individuele criminelen of kleinere groepen erbij betrokken zijn om specifieke taken uit te voeren of aan specifieke behoeften te voldoen.

- **Criminele groepen bestaande uit ex-militairen** zoals de voormalige soldaten uit het leger van de voormalige Sovjet Unie of van voormalig Joegoslavië, die criminele groepen opzetten om gebruik te maken van zowel de lokale institutionele instabiliteit als de grijze markten, vooral in de illegale wapenhandel (Borov & Bowers, 2002; UNODC, 2010a – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), om vervolgens over te stappen naar andere illegale markten.
- **Voormalige paramilitaire en separatistische/terroristische groepen** (zoals voormalige leden van de IRA, ETA of Corsicaanse onafhankelijkheidsgroepen), wiens illegale acties, die ooit instrumenteel waren voor hun politieke en ideologische doelen, geleidelijk zijn getransformeerd naar pure winst-georiënteerde criminele activiteiten. Voormalige IRA leden zijn bijvoorbeeld nu betrokken bij brandstofzwendel en tabakssmokkel tussen Ierland en Noord-Ierland (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), terwijl Corsicaanse groepen (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) betrokken zijn bij een grote hoeveelheid illegale activiteiten, van drugshandel tot afpersing (An Garda Síochána & PSNI, 2012a; West Sands Advisory, 2012).
- **Huidige terroristische groepen** die zich mogelijk hebben ontwikkeld tot “terroristische ondernemingen” of criminele groepen die actief zijn in de “markt van geweldsproducten” (Myres, 2012, p. 698) en direct betrokken zijn bij criminele activiteiten om hun politieke acties te kunnen financieren/ondersteunen. Er is bewijsmateriaal gevonden van samenwerking tussen georganiseerde transnationale terroristen en Europese OCG's (West Sands Advisory, 2012; EMCDDA & Europol, 2013a, p. 120).
- **Tussenpersonen en makelaars** opereren vaak in een schemerzone tussen legaal en illegaal, waarbij zij bemiddelingsdiensten en expertise aan andere criminele actoren bieden in een aantal illegale markten (bijv. illegale wapenhandel, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Ze zijn vaak in hoge mate gespecialiseerd en kunnen mogelijk stabiele verbanden opzetten met traditionele groepen en andere OCG's en hen helpen lokale of internationale deals te organiseren en/of gebruik te maken van mazen in de bestaande wetgeving van landen.

Categorieën OCG's per illegale markt en per OCP-land

Ondanks de toegenomen interetnische aard van criminele groepen die actief zijn in Europa, is er gepoogd om OCG's in te delen op basis van de **belangrijkste geografische oorsprong** en/of **etnische afkomst** (zie 2.1 voor details over de indeling).

Vooral gebruik makend van de diepgaande analyses die beschreven zijn in de hoofdstukken **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en 5, laat Tabel 7 alle groepen zien die in minstens één land in Europa zijn geïdentificeerd⁵⁵, ingedeeld in **veel voorkomend bewijsmateriaal** bestaat (die groepen die in de literatuur genoemd worden als opererend in minstens drie landen) en groepen met **weinig voorkomend bewijsmateriaal** (die groepen die genoemd worden als opererend in weinig landen, in ieder geval minder dan drie)⁵⁶.

Hoewel de resultaten kunnen zijn beïnvloed door het feit dat het literatuuronderzoek zich richtte op de zeven OCP-landen⁵⁷, lijken zowel **Chinese OCG's** en **Italiaanse maffiagroepen**, als **Russische/Georgische OCG's** de groepen te zijn die betrokken zijn bij het grootste aantal illegale markten. **Oost-Europese OCG's**,

⁵⁵ Het grotere Europa is hier in beschouwing genomen, inclusief alle 28 EU-lidstaten plus Zwitserland, Noorwegen, IJsland, Lichtenstein, Albanië, Servië, Bosnië en Herzegovina, (voormalige Joegoslavische republiek) Macedonië, Montenegro en Kosovo.

⁵⁶ Veel vermeldingen in de literatuur verwijzen naar “Europa” of de “Europese Unie” zonder de landen te specificeren waar de OCG's aanwezig zijn. In deze gevallen is het bewijsmateriaal niet opgenomen in de tabel.

⁵⁷ En dit zou de rol en gewicht van OCG's uit de zeven OCP-landen, zoals Italiaanse maffiagroepen, Nederlandse OCG's of Britse OCG's, kunnen overschatten.

groepen van **Oost-Aziatische** oorsprong en **Turkse OCG's** laten een behoorlijk hoogfrequent bewijsmateriaal van activiteit in illegale markten zien.

De resultaten bevestigen wat hierboven is vermeld: van de 35 geïdentificeerde georganiseerde misdaadgroepen blijkt dat er maar een **paar alleen in hun thuisland opereren**, in ieder geval in die soort markten waarop deze analyse zich gericht heeft.

Tabel 7 - Categorieën OCG's die actief zijn op illegale markten in Europa

Markt	VEEL VOORKOMEND BEWIJSMATERIAAL	WEINIG VOORKOMEND BEWIJSMATERIAAL
Heroïne	Albanees, Balkan, Turks, Afrikaans	Bulgaars, Roemeens, Overig Oost-Europees, Brits, Nederlands, Italiaanse mafia's/OCG's, Litouws, Motorbendes, Uit het Midden-Oosten, Overig Aziatisch, Noord-Afrikaans
Cocaine	Colombiaans, Afrikaans, Albanees, 'Ndrangheta, Spaans	Brits, Fins, Frans, Overig Italiaans/Italiaans niet gespecificeerde OCG's, Motorbendes, Overig West-Europees, Balkan, Bulgaars, Roemeens, Russisch/Georgisch, Mexicaans, Noord-Afrikaans, Zuid-Amerikaans,
Cannabis	Albanees, Chinees, Nederlands, Noord-Afrikaans, Overig Aziatisch, Spaans	Afrikaans, Russisch/Georgisch, Turks, Brits, Fins, Frans, Iers, Italiaans mafia's, Motorbendes
Overige illegale drugs	Brits, Nederlands, Litouws, Overig Oost-Europees	Brits, Fins, Motorbendes, Overig West-Europees, Albanees, Russisch/Georgisch, Turks, Chinees, Overig Aziatisch
Mensenhandel	Afrikaans, Albanees, Balkan, Bulgaars, Roemeens, Russisch/Georgisch, Overig Oost-Europees, Chinees, Overig Aziatisch	Brits, Nederlands, Fins, Italiaanse mafia's/OCG's, Litouws, Motorbendes, Spaans, Overig West-Europees, Noord-Afrikaans, Turks, Japanees Yakuza, Colombiaans, Zuid-Amerikaans
Illegale wapenhandel	Albanees, Balkan, Turks, Overig Oost-Europees, Russisch/Georgisch, 'Ndrangheta, Overig West-Europees	Nederlands, ETA, Fins, IRA, Overig Italiaans/Italiaans niet gespecificeerde OCG's, Motorbendes, Roemeens, Bulgaars, Afrikaans, Noord-Afrikaans, Uit het Midden-Oosten, Chinees, Zuid-Amerikaans

Illegale tabakshandel	Russisch/Georgisch, Overig Oost-Europees, Overig Aziatisch	Apuliëans, Albanees, Balkan, Brits, Iers, IRA, Bulgaars, Roemeens, Litouws, Overig Oost-Europees, Turks, Chinees
Namaak	Camorra, Chinees, Overig Aziatisch, Russisch/Georgisch, Overig Oost-Europees,	Afrikaans, Noord-Afrikaans, Albanees, Bulgaars, Overig Italiaans/Italiaans niet gespecificeerde OCG's, IRA, Overig West-Europees, Roemeens, Litouws, Uit het Midden-Oosten, Turks, Japanse Yakuza,
Illegaal gokken en match-fixing	Chinees ⁵⁸ , Overig Aziatisch, 'Ndrangheta	<u>Chinees</u> , Overig Italiaans/Italiaans niet gespecificeerde OCG's, Overig Oost-Europees, Russisch/Georgisch,
Afersing	Italiaanse mafia's, Roemeens, Russisch/Georgisch, Overig Oost-Europees, Turks, Uit het Midden-Oosten, Chinees, Overig Aziatisch	Brits, Bulgaars, Nederlands, ETA, Fins, Frans, Iers, IRA, Litouws, Motorbendes, Overig Italiaans/Italiaans niet gespecificeerd OCG's, Overig West-Europees, Spaans, Afrikaans, Colombiaans, Zuid-Afrikaans
Woecker	-	Italiaanse mafia's/OCG's, Albanees, Balkan, Chinees, Overig Aziatisch
Fraude	Bulgaars, Roemeens Overig Oost-Europees, Russisch/Georgisch, Chinees, Overig Aziatisch	Brits, Nederlands, Iers, IRA, Litouws, Uit het Midden-Oosten, Noord-Amerikaans, Italiaanse mafia's/OCG's, Overig West-Europees, Balkan, Turks, Afrikaans, Noord-Afrikaans
Georganiseerde diefstal	Russisch/Georgisch, Overig Oost-Europees,	Albanees, Balkan, Bulgaars, Roemeens, Turks Frans, Iers, Italiaanse mafia's, Overig West-Europees, Chinees, Noord-Afrikaans

*Bron: Transcrime literatuuronderzoek (zie hoofdstuk 3 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**)*

⁵⁸ <http://www.loc.gov/tr/frd/pdf-files/ChineseOrgCrime.pdf>.

Tabel 8 – Bewijsmateriaal van activiteit van georganiseerde misdaadgroepen in illegale markten. Zeven OCP-landen (in minstens een illegale markt)⁵⁹

Land	VEEL VOORKOMEND BEWIJSMATERIAAL	WEINIG VOORKOMEND BEWIJSMATERIAAL
Finland	Fins, Motorbendes	Russisch/Georgisch, Roemeens, Overig Oost-Europees, Overig Aziatisch
Frankrijk	Frans, Afrikaans, Noord-Afrikaans, Albanees, Overig Oost-Europees, Russisch/Georgisch,	Brits, Corsicaans, Nederlands, Italiaanse maffia's/OCCG's, Motorbendes, Bulgaars, Roemeens, Balkan, Turks, Overig Aziatisch, Zuid-Amerikaans
Ierland	Iers, IRA, Brits, Chinees	Afrikaans, Bulgaars, Litouws, Overig Aziatisch, Overig Oost-Europees, Roemeens, Russisch/Georgisch,
Italië	Italiaanse maffia's, Overig Italiaans/Italiaans niet gespecificeerd OCG's, Albanees, Bulgaars, Roemeens, Overig Oost-Europees, Russisch/Georgisch, Chinees, Overig Aziatisch, Noord-Afrikaans	Afrikaans, Balkan, Turks, Frans, Litouws, Spaans, Colombiaans, Zuid-Amerikaans, Japanse Yakuza,
Nederland	Nederlands, 'Ndrangheta, Bulgaars, Overig Oost-Europees, Turks, Afrikaans, Chinees	Albanees, Balkan, Roemeens, Overig Italiaans/Italiaans niet gespecificeerd OCCG's, Overig West-Europees, Colombiaans, Zuid-Amerikaans, Japanse Yakuza,

⁵⁹ Illegale drugs wordt gezien als één markt (geen verdere verdeling voor heroïne, cocaine, cannabis en overige illegale drugs).

Spanje	Spaans, Camorra, Bulgaars, Roemeens, Russisch/Georgisch, Chinees	Brits, ETA, Iers, IRA, Motorbendes, Overig Italiaans/Italiaans niet gespecificeerd OCG's, Roemeens, Overig Oost-Europees, Albanees, Balkan, Turks, Afrikaans, Noord-Afrikaans, Uit het Midden-Oosten, Colombiaans, Zuid-Amerikaans,
Verenigd Koninkrijk	Brits, Iers, Chinees, Overig Aziatisch, Overig Oost-Europees, Turks,	Nederlands, IRA, 'Ndrangheta, Spaans, Overig West-Europees, Albanees, Balkan, Litouws, Russisch/Georgisch, Afrikaans, Noord-Afrikaans, Uit het Midden-Oosten, Colombiaans, Zuid-Amerikaans

Bron: Transcrime literatuuronderzoek

3.3 Opkomende trends

Criminele groepen bewegen zich over illegale markten zoals ze ook de grens overgaan, op zoek naar **nieuwe winstkansen** en naar activiteiten en *modi operandi* die de hoogste opbrengst met het kleinste risico garanderen.

Het beantwoorden van de vraag '*waar komen de criminele opbrengsten vandaan?*' betekent ook het begrijpen **naar welke illegale markten OCG's in Europa zich verplaatsen**. Het bewijsmateriaal dat door het OCP-project verzameld is heeft enkele opkomende trends aan het licht gebracht waarmee rekening moet worden gehouden om volledig te kunnen begrijpen hoe de opbrengsten van illegale markten zouden kunnen veranderen in de toekomst.

De verschuiving van traditionele naar opkomende illegale markten

Ten eerste, OCG's kunnen zich mogelijk verschuiven van **traditionele** markten (bijv. drugs of mensenhandel) naar **nieuwe, minder risicovolle, onderschatte maar net zo winstgevende** illegale activiteiten, waaronder fraude of georganiseerde diefstal.

Zoals eerder is opgemerkt, neemt de **handel in illegale drugs** nog steeds een cruciale rol in in de economie van criminele groepen, zowel voor wat betreft de gegenereerde opbrengsten als het aantal en type actoren dat erbij betrokken is. De **opkomst van nieuwe synthetische stoffen** (zoals methamfetamines), aan de ene kant, en een groei in **zelfgemaakte illegale drugs** (zoals de thuisteelt van cannabis) aan de andere kant hervormen deze markt, vergroten de winstmarges (bijv. omdat de transportkosten achterwege blijven) maar trekken ook een groter scala aan actoren aan (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Maar andere nieuwe illegale activiteiten beginnen ook steeds meer een centrale rol te spelen in de economie van OCG's. Met name **fraude**, in vele vormen (bijv. **MTIC-fraude, BTW-carrousel-fraude, accijnsfraude, bankkaartfraude**, etc. - zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** voor details) en dankzij de hoge opbrengsten en de lage risico's (Europol, 2013a), trekt grote aantallen actoren aan, inclusief 'traditionele' criminele organisaties zoals Italiaanse maffia's (vooral Camorra OCG's, zie 3.2 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

In dit kader is het gebruik van **cybercrime en ICT** voor frauduleuze of criminele doeleinden een steeds constanter element in de *modus operandi van OCG's*: **massa marketing en phishing** staan het stelen van identiteiten en financiële gegevens toe die succesvol gebruikt kunnen worden in bankkaart- en andere fraude (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**); tegelijkertijd vermenigvuldigt **internet** (en vooral het **ondergrondse web**) de verkoopkanalen voor illegale goederen zoals drugs, namaak en gestolen producten (FATF, 2014).

Opkomende illegale markten zijn ook diegene die tot recentelijk niet gezien werden als kenmerkend voor OCG's, maar die hun **georganiseerde karakter** zeer versterkt hebben: dit is bijvoorbeeld het geval voor **georganiseerde diefstallen** (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). De enorme opbrengsten (met lage risico's) die de diefstal van bepaalde soorten goederen garanderen, zoals medicijnen (vooral tegen kanker en immunosuppressief), trekken vele criminele actoren aan, van Oost-Europese OCG's tot Italiaanse maffia's (Riccardi, Dugato, & Polizzotti, 2014).

Namaak kan, hoewel het minder gezien wordt als een zware misdaad (Eurobarometer, 2011), *in potentie* miljarden euro aan illegale opbrengsten genereren, zeker gezien de significante neiging van de Europese burger om namaakproducten te kopen (zie 0 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Ten slotte is ook **de illegale handel in tabaksproducten (ITTP)** in opkomst als een groeiende en ontwikkelende markt, gekenmerkt door een veelheid aan producten (bijv. gesmokkeld, namaak en "*illicit whites*"), criminele mogelijkheden en criminele actoren (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

De overlappen tussen de verschillende illegale markten

Sommige illegale markten zijn niet alleen cruciaal vanwege de hoge opbrengsten die ze kunnen genereren, maar ook omdat zij andere criminele activiteiten faciliteren. Het **illegaal gokken** creëert bijvoorbeeld de perfecte omgeving waar de vraag naar leningen kan ontstaan, waardoor **woeker** in de hand gewerkt wordt (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Overlap tussen de verschillende illegale markten kan ook optreden voor wat betreft producten en verkoopkanalen. In die zin komen **illegale vormen van handel op als een combinatie van verschillende illegale activiteiten** (bijv. namaak, smokkel, diefstal, fraude) die tegelijkertijd uitgevoerd worden. Voorbeelden hiervan zijn:

- **Geneesmiddelen:** gestolen medicijnen kunnen versneden worden voordat ze op zowel legale als illegale markten verkocht worden. Tegelijkertijd verkopen e-apotheken zowel gestolen als namaakgeneesmiddelen (Interpol 2014c; Riccardi, Dugato, & Polizzotti, 2014; zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- **Auto's en onderdelen:** gestolen auto-onderdelen worden vaak gebruikt in de productie van namaakgoederen. Vice versa kunnen vervalste documenten gebruikt worden voor de diefstal en smokkel van gestolen auto's (zie bijv. Gounev & Bezlov, 2008; zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- **Creditcardfraude:** massadiefstal van financiële en digitale identiteiten is vaak een voorwaarde voor de uitvoering van *bankkaartfraude* of andere soorten frauduleuze activiteiten (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- **Tabaksproducten:** een en dezelfde verkoper in de detailhandel kan zowel namaak als gesmokkelde sigaretten verkopen (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- **Vuurwapens:** vuurwapenhandelaren kunnen zowel met gestolen, omgebouwde als illegaal gemaakte wapens te maken hebben (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

De toegenomen betrokkenheid van legitieme bedrijven in illegale markten

Samen met deze trends kan er ook een toenemende rol van **legitieme bedrijven** in illegale markten worden vastgesteld. Bedrijven zijn bijvoorbeeld van belang:

- voor het begaan van **fraude**: bijvoorbeeld in BTW-carrousel-fraude (door het opzetten van lege vennootschappen in verschillende landen) en ook voor **fraude met brandstoffen** (bijv. brandstofsmokkel of fraude met accijnzen);
- als **façade voor illegale handel**: bijvoorbeeld het inzetten van transportbedrijven of groothandels in voedingsmiddelen voor het smokkelen van drugs (zie ook deel 2, hoofdstuk 7 en 8);
- voor **het 'witwassen' van producten** : legale groothandels kunnen bijvoorbeeld gebruikt worden om gestolen (bijv. geneesmiddelen – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** - of auto-

onderdelen) of versneden producten (zoals brandstof) te kopen en vervolgens op de legale markt (vaak gebruikmakend van vervalste documenten of nieuwe verpakking) te verkopen.

Nieuwe producten in een schemerzone tussen legaal en illegaal.

Net zo belangrijk is de opkomst van **nieuwe producten op de scheiding tussen legale en illegale markten**: dit is bijvoorbeeld het geval voor *illicit whites sigaretten* (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), deze zijn legaal geproduceerd in het ene land en vervolgens illegaal verspreid in andere landen; of *replica's* van vuurwapens, die, na manipulatie, illegale wapens kunnen worden (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Met al dit soort overlappen tussen illegale producten en activiteiten en legitieme markten moet rekening gehouden worden bij het analyseren van criminele investeringen in deel 2 van dit rapport.

3.4 Sociale en economische kosten

Hoewel OCP zich richt op de opbrengsten uit illegale markten, veroorzaken deze misdaden **kosten voor de Europese maatschappij en economie** die weliswaar moeilijk over het hoofd gezien kunnen worden maar toch in het kort besproken moeten worden.

In een poging de belangrijkste soorten kosten voor de slachtoffers van illegale markten en de georganiseerde misdaad in te delen en voortbouwend op eerder onderzoek (bijv. Levi et al., 2013), kunnen de volgende categorieën worden vastgesteld:

- **Kosten voor veiligheid en gezondheid:** vooral drugs en mensenhandel lijken te worden geassocieerd met gezondheidsschade, evenals namaak en illegale tabakshandel. Medische schade komt door giftige stoffen die aanwezig zijn in drugs (Levi et al., 2013, p. 16) en in namaakgeneesmiddelen. Mensenhandel veroorzaakt ook gezondheidskosten voor de slachtoffers, zowel bij seksuele uitbuiting als bij dwangarbeid. Namaakproducten - speelgoed, games, auto-onderdelen - van slechte kwaliteit kunnen ernstig gevaar opleveren voor de veiligheid van de consument (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).
- **Verlies aan belastinginkomsten:** zowel lokale overheden als de EU verliezen belastinginkomsten door criminele activiteiten zoals BTW-fraude, accijnsfraude en illegale tabakshandel. Omdat de prijs van tabak voornamelijk uit belasting bestaat (80,1%), veroorzaakt de consumptie van gesmokkelde en nagemaakte tabaksproducten significante verliezen voor de overheidsbegroting (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).
- **Vermogensverlies van de consument:** sommige vormen van illegale activiteiten, waaronder fraude en georganiseerde diefstal, richten zich direct op de bezittingen van individuen (Levi et al., 2013). De kosten die gemaakt moeten worden om de gestolen goederen te vervangen of andere gevolgschade kunnen hier aan worden toegevoegd.
- **Verlies aan inkomsten van legale bedrijven:** bedrijven kunnen direct verlies leiden als gevolg van een verscheidenheid aan illegale activiteiten. Vaak is het verlies dat veroorzaakt wordt door georganiseerde diefstal meer dan de waarde van het gestolen product. In het geval van koperdiefstal van het spoor gaan de kosten om de schade aan de infrastructuur te repareren en de verstoring van het transport te vergoeden de waarde van het gestolen koper ver te boven (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Verder kan de reputatieschade van een bedrijf nog meer verlies opleveren (bijvoorbeeld als gestolen geneesmiddelen in versneden

vorm terug op de legale markt komen en daar patiënten in gevaar brengen). Als bedrijven grote verliezen leiden kan het verlies aan banen een consequentie zijn.

- **Verstoring van de concurrentie in de markt:** bedrijven zijn niet alleen het slachtoffer van misdaad, maar kunnen ook medeplichtigen of overtreders zijn. Bedrijven die gebruik maken van illegale goederen en diensten verwerven een oneerlijk voordeel ten opzichte van bedrijven die dat niet doen. Verder kan ook oneerlijke concurrentie ontstaan door namaak en smokkel van allerlei soorten goederen (UNICRI, 2011; Savona, 2014, p. 7).
- **Verzekeringskosten en beveiligingskosten:** georganiseerde diefstal en frauduleuze activiteiten (bijv. 'cash-for-crash' zwendel – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) maken verzekeringsmaatschappijen tot slachtoffer, en dit zorgt ervoor dat de verzekeringskosten stijgen. Daar komt bij dat sectoren die bijvoorbeeld kwetsbaar zijn voor bepaalde illegale activiteiten (bijv. ladingdiefstal bij transportbedrijven) verplicht worden hogere kosten te aanvaarden voor beveiliging en verzekering.
- **Kosten voor wetshandhaving:** hoewel het moeilijk is een getal te hangen aan de kosten die wethandhavingsdiensten maken in de strijd tegen illegale markten en vooral de georganiseerde misdaad, kunnen de kosten meerdere honderden miljoenen euro's overschrijden, voor zowel Europese wetshandhavingsdiensten (bijv. Europol, Eurojust, OLAF) als de nationale politie. Alleen al in het Verenigd Koninkrijk overschrijden de kosten de 500 miljoen euro, volgens Levi et al (2013). Extra kosten worden gemaakt voor de vervolging en straffen van leden van OCG's.
- **Geweld:** het is moeilijk exact de *kosten van geweld* vast te stellen voor de activiteiten van criminele groepen in illegale markten, maar het brengt een hele serie gewelddadige gedragingen met zich mee, van intimidatie, vandalisme en brandstichting tot moord.

4 Bespreking van 10 illegale markten

Dit hoofdstuk is niet vertaald naar het Nederlands. Het hoofdstuk is beschikbaar in het Engels in het originele rapport op www.ocportfolio.eu.

5 Focus op zeven Europese landen

Dit hoofdstuk is gewijd aan de analyse van de illegale markten in de zeven OCP-landen: **Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje** en het **Verenigd Koninkrijk**. Enkel de paragraaf over Nederland is vertaald naar het Nederlands, de bespreking van de andere zes landen is in het Engels beschikbaar in het originele rapport op www.ocportfolio.eu.

Voor ieder land zal de analyse zich richten op:

- de beschikbare schattingen van de **schaal van de opbrengsten** uit illegale markten in het land;
- de betrokken **criminele actoren** onder wie deze illegale opbrengsten verdeeld worden.

5.5 Nederland⁶⁰

5.1.1 Inleiding

De grootste criminele groepen in Nederland houden zich bezig met **internationale smokkel** (drugshandel, smokkel van illegale immigranten, mensenhandel ten behoeve van seksuele uitbuiting, vuurwapenhandel, handel in gestolen auto's) en **andere transnationale illegale activiteiten**, waaronder witwassen en belastingontduiking (zoals sigarettensmokkel en carrouselfraude). De misdaden die gepleegd worden hebben **met name een 'doorvoer'-karakter**; OCG's zijn betrokken bij de internationale illegale handel waarbij ze dezelfde kansenstructuur gebruiken die ook andere economische activiteiten van Nederland faciliteert. Nederland is niet alleen een eindbestemming of doorvoerland, het kan ook een productieland zijn, vooral voor synthetische drugs (Kruisbergen et al., 2012, p. 288-9).

Het hoofdonderzoek naar de georganiseerde misdaad in Nederland wordt uitgevoerd via de zogenaamde **Monitors Georganiseerde Criminaliteit**. Het **Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)** documenteert een doorsnede van afgesloten grootschalige opsporingsonderzoeken (Kruisbergen et al., 2012)⁶¹. Dit onderzoek, over twee decennia, concludeert onder andere dat in Nederland geen maffia-achtige organisaties zoals in Italië en de Verenigde Staten zijn gevonden.

Dit hoofdstuk verkent welke criminele groepen in Nederland actief zijn, op welke illegale markten zij opereren en hoe groot deze illegale markten zijn. Dit is gedaan door de **database van het Nederlandse Openbaar Ministerie (OM) te analyseren**. Ten behoeve van het OCP-project is toegang verleend tot de complete database van het Openbaar Ministerie, die gebruikt is om een overzicht van de georganiseerde misdaad in Nederland te verkrijgen. Alleen de **meest ernstige en relevante cases** uit de dataset **zijn geselecteerd** (zie methodologische bijlage voor details). De OM-database bestaat, na filtering, uit 12.946 verdachten in 4.397 cases.

⁶⁰ Dit hoofdstuk is geschreven door Joras Ferwerda en Brigitte Unger (Universiteit Utrecht, Nederland).

⁶¹ Deze documentatie is gestart in 1996 waarbij 40 cases gedocumenteerd zijn. Daarna zijn er nogmaals achtereenvolgens 40, 40 en 30 cases gedocumenteerd. Het WODC heeft nu een brede dwarsdoorsnede van 150 cases.

Georganiseerde misdaadgroepen in Nederland

Om een idee te krijgen van de georganiseerde misdaadgroepen die actief zijn in de illegale markten in Nederland meldt dit deel hoe vaak de verschillende groepen in de OM-database voorkomen.

Nadat alle verdachten in de OM-database ingedeeld waren (zie methodologische bijlage), zijn er 27 verschillende categorieën criminele groepen geïdentificeerd op basis van de nationaliteit van hun leden⁶².

Tabel 9 - Frequentie van betrokkenheid in Nederlandse OM-cases per OCG (2003 – 2014)

OCG-classificatie	Aantal cases	% van totaal	Aantal verdachten	% van totaal
Nederlandse OCG's	2670	68%	7486	67,5%
Turkse OCG's	326	8%	766	6,9%
Zuid-Amerikaanse OCG's	181	5%	841	7,6%
Midden-Oosten OCG's	141	4%	356	3,2%
Afrikaanse OCG's	108	3%	302	2,7%
Overig Aziatische OCG's	105	3%	289	2,6%
Noord-Afrikaanse OCG's	84	2%	239	2,2%
Overig West-Europese OCG's	67	2%	116	1,0%
Overig Oost-Europese OCG's	38	1%	95	0,9%
Britse OCG's	33	1%	97	0,9%
Chinese OCG's	30	1%	89	0,8%
Colombiaanse OCG's	27	1%	125	1,1%
Russische/Georgische OCG's	26	1%	48	0,4%
Balkan OCG's	23	1%	49	0,4%
Bulgaarse OCG's	14	1%	28	0,3%
Noord-Amerikaanse OCG's	12	0%	36	0,3%
Roemeense OCG's	9	0%	38	0,3%
Italiaanse OCG's ⁶³	8	0%	20	0,2%
Litouwse OCG's	6	0%	11	0,1%
Albanese OCG's	4	0%	16	0,1%
Motorbendes	4	0%	27	0,2%
Ierse OCG's	3	0%	11	0,1%
Franse OCG's	2	0%	2	0,02%
Japanse OCG's	1	0%	4	0,04%

⁶² Iedere case is geïdentificeerd op basis van de nationaliteit van de verdachten die betrokken zijn bij de case (bedrijven hebben geen nationaliteit). Als er meer nationaliteiten in één case aanwezig zijn is de nationaliteit die het vaakst voorkwam gekozen (bij gelijke aantallen is de buitenlandse nationaliteit gekozen). Cases waarin alleen bedrijven als verdachten worden aangemerkt konden niet worden ingedeeld.

⁶³ Omdat alleen informatie over nationaliteit beschikbaar was is het niet mogelijk geweest vast te stellen of deze kunnen worden aangeduid als Italiaanse maffia's of andere Italiaanse OCG's.

Mexicaanse OCG's	1	0%	3	0,03%
Spaanse OCG's	1	0%	3	0,03%
Totaal	3.924	100%	11.097	100%

Bron: UU-OCP bewerking van OM-data

De meerderheid van de misdaden zijn begaan door **binnenlandse OCG's** (68%), maar een grote verscheidenheid aan nationaliteiten kan worden vastgesteld, hetgeen kan bevestigen dat de georganiseerde misdaad opererend in Nederland een transnationaal karakter heeft (Tabel 9).

Naast de (te verwachten) hoge frequentie van Nederlandse OCG's in de cases, **blijken Turkse OCG's ook relatief actief te zijn**. Hier kan echter worden opgemerkt dat de Turkse gemeenschap met ongeveer 400.000 mensen de grootste buitenlandse gemeenschap in Nederland vormt (Bureau voor de Statistiek⁶⁴). Ook kan worden opgemerkt dat de hoge positie van de Zuid-Amerikanen in de classificatie waarschijnlijk te wijten is aan het feit dat hierbij de **voormalige Nederlandse koloniën Suriname en de Nederlandse Antillen worden gerekend**, die tot 2010 tot Nederland behoorden.

De **Italiaanse maffia's staan relatief laag**, ondanks het feit dat in de cases die in de literatuur besproken worden zij vaker vermeld worden in relatie tot Nederland. Het rapport van de KLPD (Koninklijke Landelijke Politie Dienst) over 'Ndrangheta in Nederland concludeert dat er minstens **één cel van de 'Ndrangheta** in het land opereert (met minstens 12 leden), onder andere in de drugsmokkel en handel, illegale handel in vuurwapens, witwassen en zwendelbedrijven (KLPD - DNR, 2011).

Ook nemen **de Chinese criminelen een relatief lage positie in** op deze lijsten en worden bijna nooit genoemd in de media in Nederland. Hoewel er tussen 1992 en 2007 48 Chinezen zijn vermoord (bijna allemaal in het criminele circuit), lijken ze bijna nooit in de statistieken voor te komen. De belangrijkste misdaden waarvoor Chinese OCG's in Nederland verantwoordelijk zijn zijn drugshandel (via de Rotterdamse haven), afpersing (van andere Chinezen), mensenhandel, uitbuiting (van andere Chinezen) en illegale Chinese gokhuizen (ACB Kenniscentrum, 2011). Omdat vooral Chinezen slachtoffer zijn van de Chinese OCG's en deze Chinezen bijna nooit misdaden melden aan de politie (ACB Kenniscentrum, 2011), dan zou dit kunnen verklaren waarom ze relatief weinig in onze OM-database voorkomen.

Motorbendes worden gewoonlijk in de media meer benadrukt dan dat zij voorkomen op de lijst gebaseerd op de database van het Nederlandse OM. Maar het moet worden overwogen dat de classificatie motorbende in de OM-database relatief moeilijk is, wat kan betekenen dat sommige cases foutief zijn toegeschreven aan andere criminele groepen terwijl motorbendes de werkelijke verdachten zijn.

5.1.2 Illegale markten in Nederland

Deze paragraaf geeft een analyse van de illegale markten in Nederland, gericht op hoeveel inkomsten gegenereerd worden en wie de betrokken actoren zijn. Naast de analyses die in de profielen van de andere landen gegeven worden (dat wil zeggen een onderzoek van de bestaande literatuur over illegale markten, met een verzameling bestaande schattingen; zie Tabel 10), biedt deze paragraaf ook een **verkennende analyse**, gebaseerd op **schattingen van het OM** van de hoeveelheid illegale opbrengsten die per betrokken verdachte gegenereerd worden.

⁶⁴<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=a&D3=0&D4=0&D5=a&D6=l&HDR=G2,G3&STB=G1,G5,T,G4&VW=T>.

Tabel 10 - Schatting van de inkomsten van illegale markten in Nederland

Illegale markt	Schatting ⁶⁵ (miljoen euro)	Min (miljoen euro)	Max (miljoen euro)	Referentiejaar	Bron	Opmerking
Heroïne	54	43	72	2012	Transcrime - OCP, 2014	
	79	52	157	2005	Kilmer & Pacula, 2009	
Cocaïne	85	63	95	2005	Transcrime - OCP, 2014	
	102	27	262	2005	Kilmer & Pacula, 2009	
Cannabis	305			2009	Caulkins, Kilmer, & Graf, 2013	
	387	173	805	2005	Kilmer & Pacula, 2009	
Overige illegale drugs	73	16	130	2005	Kilmer & Pacula, 2009	Ecstasy
	19	7	30	2005	Kilmer & Pacula, 2009	Amfetamine
Mensenhandel	460			2003	Unger, 2007	Seksuele uitbuiting
Illegale tabakshandel	249	225	273	2013	Transcrime - OCP, 2014	
Namaak	1.986			2010	Transcrime - OCP, 2014	Vraagzijde ⁶⁶
	496			2011	BSA, 2012	PC-software zonder licentie
Illegaal gokken	130			2003	Unger, 2007	
Fraude	610	441	778	2011	Transcrime - OCP, 2014	MTIC fraude
	11.000			2013	PwC, 2011	Alle fraudes; - Minimum-schatting ^b
	11.593	7.735	15.450	2003	Unger, 2007	Financiële, sociale zekerheid en belastingfraude
Georganiseerde diefstal	47			2007	Europol, 2009b	Ladingdiefstal
	329			2004	Van Den Engel &	Ladingdiefstal

⁶⁵ In een serie schattingen refereert de term *schatting* aan het rekenkundig gemiddelde of aan een *aangepast* gemiddelde (aangeduid als *beste schatting*). Voor meer details, zie hoofdstuk 3 en de methodologische bijlage.

⁶⁶ Namaak ICT apparatuur, elektrische apparatuur, CD's, DVD's, cassettes, kleding en accessoires, sieraden, horloges, games, speelgoed, parfums, lichaamsverzorgingsproducten.

					Prummel, 2007	
^a Oorspronkelijk cijfer: 644 miljoen USD. Wisselkoers van 31-12-2011 (bron ECB) ^b "Minimum schatting" omdat het verwijst naar de geschatte ondergrens van de hoogte van fraudes.						

Een analyse van de winstgevendheid van illegale activiteiten op basis van de OM-ramingen

In Nederland kan een rechter in een separaat oordeel de verplichting opleggen om het wederrechtelijk verkregen voordeel van criminele handelingen terug te betalen aan de staat (Art. 36e lid 1 van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht). Hiervoor is het nodig om het **wederrechtelijk verkregen voordeel van criminele handelingen in te schatten** (of aannemelijk te maken). Deze schattingen vormen een interessante bron voor het verkrijgen van inzicht in - in ieder geval de ondergrens van - hoeveel er verdiend wordt in de verschillende illegale markten in Nederland⁶⁷. De onderstaande tabel geeft voor de verschillende misdaden a) hoe vaak het wederrechtelijk verkregen voordeel is ingeschat, b) hoeveel er in totaal is ingeschat en c) hoeveel er gemiddeld is ingeschat per verdachte.

Tabel 11 – Raming van het wederrechtelijk verkregen voordeel per illegale markt in de OM-database, 2003 – 2014⁶⁸

Illegale markt	Aantal verdachten waarvoor het wederrechtelijk verkregen voordeel is ingeschat	Totaal bedrag van het ingeschatte wederrechtelijk verkregen voordeel (miljoen euro)	Gemiddeld wederrechtelijk verkregen voordeel per verdachte (miljoen euro)
Drugs	95	300	3,2
Mensenhandel	45	18	0,41
Illegale wapenhandel	1	0,091	0,0 91
Illegale tabakshandel	0	-	-
Namaak	49	7,6	0,16
Illegaal gokken	4	71	17,8
Fraudes	251	284	1,1

Bron: UU-OCP bewerking van OM-data

Volgens de bovenstaande tabel lijken **drugs en fraude de meest winstgevende illegale markten** in Nederland te zijn. Dit komt overeen met de bevindingen van andere OCP-landen en op Europees niveau (zie hoofdstuk 3 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en met eerder internationaal onderzoek naar de relatieve grootte van illegale markten (bijv. Reuter & Truman, 2004; Walker & Unger, 2009). Hoewel

⁶⁷ Merk op dat de data alleen de schattingen van gepakte criminelen betreffen, waardoor het mogelijk niet representatief is en per definitie leidt tot een onderschatting van de grootte van de illegale markt. Verder moet ook worden opgemerkt dat de selectie in de database van het Openbaar Ministerie gericht was op de georganiseerde misdaad, hetgeen betekent dat niet alle cases in elke illegale markt op zichzelf zijn meegenomen.

⁶⁸ Opmerking: Het wederrechtelijk verkregen voordeel is niet voor alle verdachten ingeschat, dus de totalen zoals opgenomen in deze tabel kunnen alleen geïnterpreteerd worden als de ondergrens van het werkelijk wederrechtelijk verkregen voordeel. Het weergegeven gemiddelde voordeel is niet het werkelijke gemiddelde voordeel van deze misdaad omdat de database alleen de ernstigste en grote cases bevat van de cases van het OM (zie methodologische bijlage). Als alle zaken van het OM meegenomen zouden worden zou het gemiddelde omlaag gaan. Zie de methodologische bijlage voor onze selectieprocedure. Bovendien was het vaker mogelijk een inschatting te maken van het wederrechtelijk verkregen voordeel bij grotere zaken waardoor de representativiteit van deze cijfers wordt beïnvloed.

de winstgevendheid van drugsmisdaden hoger is zorgt de hogere frequentie van fraude ervoor dat beide markten in totaal ongeveer 285 miljoen euro aan ingeschatte criminele opbrengsten leveren⁶⁹.

Ook is zichtbaar (wanneer de bovenstaande tabel vergeleken wordt met de frequentie van misdaden als gerapporteerd in de methodologische bijlage) dat het wederrechtelijk **verkregen voordeel relatief vaker is ingeschat voor drugs dan voor fraude**. De ramingen voor illegaal gokken lijken daarentegen uitschieters te zijn⁷⁰.

Voor wat betreft criminele actoren is om een idee te krijgen van de betrokkenheid van criminele groepen in de Nederlandse illegale markten, een analyse gemaakt van de OM-database om te zien **welke OCG's met welke verschillende misdaden in verband staan en hoe vaak**. Tabel 12 hieronder toont voor de OCG's die op grond van hun belangrijkste nationaliteit zijn ingedeeld (zie eerder) hoe vaak zij in verband gebracht worden met de illegale markten zoals vastgesteld door het OCP-project in hoofdstuk 0 en 3⁷¹.

Tabel 12 - Frequentie van betrokkenheid van OCG's in de verschillende illegale markten in de OM-database. Aantal cases, 2003 - 2014

OCG-classificatie	Drugs	Mensenhandel	Illegale wapenhandel	Illegale tabakshandel	Namaak	Illegaal gokken	Fraudes
Nederlandse OCG's	166	26	11	3	147	4	1815
Turkse OCG's	29	7	4		18		241
Zuid-Amerikaanse OCG's	22	9	1		15		106
Midden-Oosten OCG's	6	13	2	1	8		91
Afrikaanse OCG's	8	15			9		51
Overig Aziatische OCG's	7	16			6		54
Noord-Afrikaanse OCG's	9	4		1	5		43
Overig West-Europese OCG's	4	2		2	2		43
Overig Oost-Europese OCG's	3	7		2	6		14
Britse OCG's	12						19
Chinese OCG's	1	12			2		6
Colombiaanse OCG's	17		1				4
Russische/Georgische OCG's	2	3					16
Balkan OCG's	6	1	1				9
Bulgaarse OCG's		4					8
Noord-Amerikaanse OCG's	2	2	1				4
Roemeense OCG's		3		1			4
Italiaanse OCG's	2						4
Litouwse OCG's	2	1					2

⁶⁹ Opmerking: dit is geen jaartotaal, maar het totaal over de complete dataperiode, van 2003 tot 2014.

⁷⁰ Alle vier de verdachten waarvoor het wederrechtelijk verkregen voordeel is ingeschat zijn onderdeel van dezelfde case file. Aan alle vier de verdachten is uiteindelijk een schikking geboden voor in totaal 23 miljoen euro.

⁷¹ Opmerking: de verdachten in onze OM-database zijn niet altijd veroordeeld.

Albanese OCG's	3						1
Motorbendes	3						
Ierse OCG's	1						2
Franse OCG's							1
Japanse OCG's	1						
Mexicaanse OCG's							
Spaanse OCG's	1						

Bron: UU-OCP bewerking van OM-data

Hiervoor is aangetoond dat in 68% van de cases de Nederlandse OCG's de verdachten waren. Deze relatieve dominantie van Nederlandse criminele groepen kan ook gevonden worden in **de illegale markten van fraudes (72%) en namaak (67%)**, maar veel minder in misdaden met een internationaal karakter, zoals **drugs (54%), wapenhandel (52%) en mensensmokkel (21%)**. Voor de illegale tabakshandel en illegaal gokken zijn er niet genoeg observaties om een conclusie te kunnen trekken. Colombiaanse en Britse OCG's zijn relatief vaker betrokken in drugsgerelateerde misdaden. Dit zou te maken kunnen hebben met de drugsroute, waarbij Colombia het land van herkomst is terwijl het Verenigd Koninkrijk een van de landen van bestemming zou zijn.

Hoewel dit een indruk geeft van de betrokkenheid van OCG's in de verschillende illegale markten in Nederland is het relatieve belang van deze illegale markten nog onbekend. Daarom biedt de volgende paragraaf een **diepgaande analyse van de winstgevendheid van deze markten**, met een beoordeling van de beschikbare schattingen.

1.1.1.1 Drugshandel

De analyse van de OM-database laat zien dat drugs de meest winstgevende illegale markt is (gemeten op basis van het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel per verdachte). Helaas geeft de **OM-database niet de mogelijkheid te differentiëren tussen verschillende drugs**, hoewel het bekend is dat zij nogal verschillende markten hebben.

Heroïne

Heroïne is **relatief goedkoop in Nederland**, vergeleken met andere EU-landen. De straatprijs van 1 gram heroïne ligt tussen de 20 en 40 euro. De groothandelsprijs wordt geschat op 14.000 euro per kilo. De enorm stijgende vraag naar heroïne in het laatste decennium in de EU **heeft niet plaatsgevonden in Nederland** (KLPD, 2012). Het aantal gebruikers in 2011 wordt geschat tussen 17.300 tot 18.100 (Trimbos Instituut). De Transcrime-OCP-raming als uitgevoerd voor het OCP-project berekent de jaarinkomsten uit heroïne in 2012 op ongeveer 54 miljoen euro, iets minder dan Kilmer en Pacula (2009) schatten voor 2005 (78,6 miljoen euro).

Cocaïne

Cocaïne is erg populair in Nederland met 55.000 gebruikers en een totale consumptie die geschat wordt op 1660 kilo per jaar (UNODC, 2010). De consumptie is ernstig toegenomen tussen 1998 en 2006, maar is daarna gestabiliseerd (KLPD, 2012). De winsten in deze illegale markt zijn zeer hoog. Eén kilo cocaïne kan gekocht worden voor ongeveer 3,600 US dollars (ongeveer 2.775 euro) in het land van herkomst en in

Nederland worden verkocht voor ongeveer 20.000 US dollars (ongeveer 15.420 euro) (KLPD, 2012)⁷². Volgens de laatste Transcrime-OCP-schatting komen de jaarinkomsten van de cocaïnemarkt in het land (2005) uit op ongeveer **85 miljoen euro**, dit is iets lager dan de schatting van Kilmer en Pacula (2009), die de totale grootte van de Nederlandse cocaïnemarkt op 101,7 miljoen euro ramen.

Ook moet in aanmerking genomen worden dat **Rotterdam in Nederland en Antwerpen in België de belangrijkste importhavens** voor cocaïne zijn in Europa (zie paragraaf 3.1), wat zou kunnen impliceren dat de OCG's die actief zijn in Nederland en naar andere landen exporteren grotere opbrengsten zouden kunnen maken dan de eerder gegeven schattingen. Deze zijn namelijk alleen berekend op basis van de binnenlandse consumptie op retailniveau.

Cannabis

De persoonlijke productie en gebruik van cannabis wordt in Nederland gedoogd. De **productie van meer weed dan nodig voor persoonlijk gebruik is echter illegaal en wordt vervolgd**. Volgens de literatuur is de kans om gepakt te worden relatief hoog, met schattingen tussen de 30 en 50% (van der Heijden, 2006). Europol (2013a) vermeldt dat Nederland waarschijnlijk het **belangrijkste land van herkomst is voor zowel zaden en stekken als voor teelttechnologie en -kennis**. De Nederlandse cannabismarkt wordt geschat op 480 ton in 2011 (Jansen, 2012). Caulkins, Kilmer en Graf (2013) ramen de grootte van de Nederlandse cannabismarkt op 305 miljoen euro.

Drugs op basis van amfetamine

De meest gebruikte synthetische drugs in Nederland zijn **ecstasy** (ongeveer 1,4% van de bevolking in 2009) en **amfetamine** (gebruikt door 0,4% van de bevolking in 2009) (KLPD, 2012). OCG's in Nederland en België blijven volgens Europol (2013a) de belangrijkste producenten en distributeurs van synthetische drugs. De ramingen van de productie van synthetische drugs in Nederland variëren sterk, met schattingen tussen de 66 en de 1343 miljoen tabletten (KLPD, 2012). Als de prijs van 3 euro per tablet (KLPD, 2012) vermenigvuldigd wordt met de geschatte gebruikte hoeveelheid, komt de berekening uit op een schatting **van 198 miljoen tot meer dan 4 miljard euro** per jaar. De raming van Kilmer en Pacula (2009) van de Nederlandse ecstasymarkt die zou liggen tussen 16 en 130 miljoen euro lijkt daarom een voorzichtige schatting.

Het totaal ingeschatte wederrechtelijk verkregen voordeel in de drugsmarkt in de OM-database is in de periode van 2003 tot 2014 bijna 300 miljoen euro. De totale grootte van de drugsmarkt in Nederland wordt door Kilmer et al. (2009) geschat op ongeveer 600 miljoen euro per jaar. Dit zou betekenen dat gemiddeld ongeveer 5% van de totale markt in de rechtbank geschat wordt. Dit is niet eens zo een heel onrealistisch getal, in overweging genomen a) dat maar een deel van de drugssmokkel en handel wordt gepakt, b) dat alleen die misdaden die in verband gebracht worden met de georganiseerde misdaad in de OM-database zijn geselecteerd en c) dat er alleen in sommige van de drugserelateerde cases een schatting wordt gemaakt.

⁷² Dit betekent dat een ruwe schatting van de totale cocaïnemarkt zou uitkomen op 33,2 miljoen dollar (ongeveer 25,6 miljoen euro), wat de uitkomst is van de vermenigvuldiging van de jaarlijkse consumptie (1660 kilo) en de straatprijs (20.000). En dit zou een voorzichtige schatting kunnen zijn: als we de geschatte prijs van 55 euro per gram cocaïne in Nederland nemen (Trimbos Instituut, 2013), wordt de totale grootte van de cocaïnemarkt 91,3 miljoen euro, wat dichtbij zowel de Transcrime-OCP-raming als die van Kilmer en Pacula (2009) komt, waaraan in de tekst gerefereerd wordt.

1.1.1.2 Mensenhandel

Prostitutie is niet illegaal in Nederland, maar het is illegaal om prostituees uit te buiten. De uitbuiting van prostituees wordt in Nederland bestraft als vallend onder mensenhandel, volgens artikel 273f van het Nederlands Wetboek van Strafrecht (Bottenberg, 2012, p. 14). Het geschatte aantal slachtoffers van mensenhandel voor seksuele uitbuiting in 2010 is 10.917 (Bottenberg, 2012). Dit wordt voornamelijk gedaan door **kleine criminele partnerschappen** (3 tot 5 personen). Een geschatte gemiddelde winst per prostituee van ongeveer 4.100 euro komt uit op een schatting van de totale grootte van de (prostitutie-gerelateerde) mensenhandel van **45 miljoen euro per jaar** (Bottenberg, 2012).

De OM-database geeft aan dat tussen 2003 en 2014, 45 keer het wederrechtelijk verkregen voordeel is ingeschat in rechtbankzaken gerelateerd aan mensenhandel, met een totaal van bijna 18 miljoen euro. Dit zou betekenen dat gemiddeld ongeveer 4% van de totale markt in de rechtbank geschat wordt. Dit aandeel komt overeen met het aandeel dat is vastgesteld voor de drugsmarkt.

1.1.1.3 Andere illegale markten

Volgens de literatuur lijkt **fraude de grootste illegale markt in Nederland te zijn** met een geschatte grootte van 7,7 tot 15,5 miljard euro (Unger, 2007), wat uitkomt op ongeveer 1 tot 2% van het BNP van Nederland. Volgens de Transcrime-OCP-schatting kunnen **MTIC-fraudes** alleen al meer dan 600 miljoen euro per jaar aan inkomsten genereren voor fraudeurs. De hoge mate en winstgevendheid van fraude wordt ook bevestigd door de geschatte wederrechtelijk verkregen voordelen zoals gevonden in de OM-database.

Ook de **illegale wapenhandel** kan de verdiensten van OCG's in Nederland beïnvloeden. Spapens (2007, p. 381) concludeert dat EU-lidstaten die het privé wapenbezit het strengst beperken de belangrijkste markten kunnen vormen voor de illegale wapenhandel; maar hoewel "Nederland sinds lange tijd een van de meest restrictieve wapenwetgevingen heeft in Europa" (Spapens, 2007, p. 360) worden er maar een beperkt aantal gevallen geïdentificeerd in de OM-data.

6 Van het genereren van illegale opbrengsten naar investeringen in de legale economie

In dit hoofdstuk⁷³ wordt een schatting gemaakt van het aandeel van de illegale opbrengsten uit de heroïne markt dat beschikbaar is om te worden geïnvesteerd in de legale economie.

De voorgaande paragrafen presenteerden de schattingen van de inkomsten uit een aantal illegale markten. Zoals al vaker opgemerkt, vertegenwoordigen deze waarden het totale inkomen dat gegenereerd wordt met de verkoop van illegale goederen/diensten. Als zodanig moeten zij alleen gebruikt worden als proxy van het totale mogelijke inkomen dat door OCG's gegenereerd wordt. Ten eerste kunnen naast de OCG's verschillende actoren (als onafhankelijke ondernemers) deelnemen in deze markten. Ten tweede, en het belangrijkste, zijn de schattingen die in de voorgaande paragraaf gepresenteerd zijn de bruto-inkomsten uit de uiteindelijke verkoop van illegale goederen of diensten.

Om de hoeveelheid geld dat OCG's mogelijk herinvesteren in de legale economie in te schatten moeten eerst de kosten die leveranciers maken om deze goederen/diensten te kunnen leveren hiervan worden afgetrokken. De levering van illegale goederen, zoals illegale drugs, van producerende naar consumerende landen gaat gepaard met de nodige kosten, waaronder de kosten voor de productie of aanschaf van goederen, transportkosten, bedrijfskosten van de groep en kosten voor levensonderhoud. Kosten zijn per definitie een "negatieve component" in de boekhouding van wat leveranciers verdienen aan de levering van illegale goederen. Wat ze uitgeven voor de levering van illegale goederen kan feitelijk niet worden geregistreerd als een verdienste. Dus zijn de netto winsten uit de levering van illegale goederen, dus na aftrek van de kosten, veel minder dan de gerapporteerde schattingen voor de illegale markten.

De voorgaande paragrafen hebben al aangegeven dat er een tekort aan informatie is om de waarde van illegale markten in te schatten. Er zijn nog veel minder, bijna geen, data beschikbaar om de kosten en dus de winsten voor illegale markten te kunnen schatten. Dienovereenkomstig worden de inkomsten van illegale markten gezien als de beste proxy waarvan de hoeveelheid geld dat beschikbaar is voor criminele organisaties afgeleid kan worden.

In een poging de kloof te dichten tussen "de hoeveelheid geld afkomstig uit illegale markten" (deel 1) en "de investeringen van criminele organisaties in de legale economie" (deel 2), maakt deze paragraaf een schatting van de netto winsten uit de heroïnehandel voor de zeven OCP-landen. Gezien het nieuwe en verkennende karakter van deze aanpak richt deze paragraaf zich alleen op de heroïne markt. Van alle illegale markten die in dit deel geanalyseerd zijn is er voor de heroïne markt de meest uitgebreide dataset aanwezig, evenals een bredere kennis over de marktstructuur.

De geschatte cijfers in deze paragraaf geven niet noodzakelijk het bedrag aan dat werkelijk in de legale economie geïnvesteerd is. Ze geven daarentegen wel het **potentiële** bedrag aan afkomstig uit de illegale heroïnehandel dat uiteindelijk zou kunnen worden geïnvesteerd in legale sectoren. Het is noodzakelijk te onderkennen dat illegale handelaren de winsten uit heroïne zouden kunnen gebruiken voor meerdere doeleinden. Naast investeringen in de legale economie kunnen de winsten afkomstig van de illegale heroïne markt ook gebruikt worden voor andere activiteiten zoals de aankoop van andere heroïne zendingen,

⁷³ Dit hoofdstuk is geschreven door Luca Giommoni (Università Cattolica Sacro Cuore – Transcrime).

investeringen in andere illegale activiteiten (bijv. illegale handel in tabaksproducten), het financieren van de bedrijfskosten van de groep, etc. Er zijn geen manieren om het werkelijke aandeel geld dat in de legale economie geïnvesteerd wordt te beoordelen. Daarom geven de schattingen die in de volgende paragraaf gegeven worden het totale geldbedrag aan dat heroïneleveranciers in potentie kunnen investeren in de legale economie, in de wetenschap dat zij dit geld ook voor andere doeleinden zouden kunnen gebruiken.

Zoals eerder vermeld, de actoren die betrokken zijn in de levering van heroïne kunnen verschillend van aard zijn. Bij de levering van heroïne kunnen zeer georganiseerde criminele groepen (zoals maffiagroepen) betrokken zijn, maar ook kortstondige groepen (die zich formeren op grond van de bedrijfskansen en uiteengaan na levering van de zending), individuele ondernemers die alleen of in samenwerking met andere groepen opereren, etc. Daarom wordt in de volgende paragraaf in het algemeen de term "actor" gebruikt om te verwijzen naar iedere partij (dealers, handelaren, tussenpersonen, etc.) betrokken bij de levering van heroïne.

De volgende paragraaf beschrijft het toegepaste model en rapporteert de schattingen van de winsten uit de heroïne markt. Dit richt zich alleen op de heroïne markt gezien de grotere beschikbaarheid van data. Het is echter ook mogelijk dit model op sommige andere illegale markten toe te passen, afhankelijk van de beschikbaarheid van data.

6.1 Het inschatten van de opbrengsten uit de heroïne markt die beschikbaar zijn voor investeringen in de legitieme economie

Het inschatten van de nettowinsten afkomstig uit de heroïne markt begint bij de schatting van de inkomsten zoals gerapporteerd in paragraaf 3.1. Van het bruto-inkomen dat wordt ontvangen uit de verkoop van heroïne moeten de kosten voor de levering aan de eindgebruiker worden afgetrokken. Dit model kwantificeert direct twee soorten kosten. De eerste soort zijn de grondstofkosten, namelijk het geld dat nodig is om heroïne in kopen in iedere fase van de keten. De tweede soort zijn de kosten voor goederen of diensten die de actoren die heroïne leveren maken ten behoeve van de directe bevrediging van individuele behoeften. Derhalve zijn de nettowinsten (NP) gelijk aan de inkomsten (R) minus grondstofkosten (RC) en kosten voor levensonderhoud (E):

$$NP = R - RC - E$$

Door alleen de grondstofkosten van de inkomsten af te trekken is het mogelijk de zogenaamde brutowinsten te schatten.

Naast de grondstofkosten en de kosten voor levensonderhoud zijn er nog andere kosten die heroïneleveranciers moeten maken en die hier niet direct ingeschat zijn. Hieronder horen bijvoorbeeld kosten voor steekpenningen, bewaking, etc. Met deze componenten is echter impliciet rekening gehouden door de winstmarge. Omdat leveranciers zaken doen om winst te maken worden al hun kosten doorberekend aan hun kopers. De prijzen voor steekpenningen of bewaking zijn impliciet meegenomen in de berekening met de marginale waarde van de transactie tussen kopers en dealers.

Om de nettowinsten afkomstig uit de heroïne markt in te schatten is het noodzakelijk een aantal specifieke kenmerken van de heroïne leveringsketen in Europa te reconstrueren. Volgens de beschikbare literatuur (Matrix Knowledge Group 2007; Reuter et al. 2009; Wilson en Stevens 2008; UNODC 2011a), kan de heroïne markt opgebouwd worden uit vier lagen: drie ervan horen tot de leveringsketen - (respectievelijk van onder naar boven) retail (RT), middenmarkt (MM) en groothandel (WS), plus een eindniveau dat de heroïnegebruikers bevat: consumptie (CS). Dit schema heeft niet de bedoeling perfect overeen te komen

met de werkelijkheid (dat wil zeggen dat in sommige landen deze lagen geïntegreerd zijn en in andere landen meer lagen kunnen bestaan) maar de leveringsketen voldoende te benaderen en de economische transacties erbinnen te begrijpen.

Afbeelding 8 – Structuur van de heroïne markt

Bron: Transcrime bewerking

Voor ieder niveau zoals hierboven afgebeeld is het mogelijk een schatting te maken van de inkomsten, de grondstofkosten, de kosten voor levensonderhoud en de brutowinsten. Vervolgens is de totale nettowinst uit de heroïne markt gelijk aan de inkomsten minus grondstofkosten en kosten voor levensonderhoud voor elk niveau van de leveringsketen⁷⁴.

$$NP = (R_{RT} - C_{RT} - E_{RT}) + (R_{MM} - C_{MM} - E_{MM}) + (R_{WS} - C_{WS} - E_{WS})$$

Zoals paragraaf 3.1.1 schetst is er voor de schatting van de illegale drugsmarkt een “bottom-up” aanpak gebruikt waarbij de inkomsten geschat zijn uit de consumptie. Dienovereenkomstig zijn de grondstofkosten, de kosten voor levensonderhoud en het aantal actoren betrokken in de levering van heroïne geschat vanuit de bodem van de markt, namelijk de consumptielaag.

Tabel 13 laat de schattingen van de nettowinsten zien die gegenereerd worden uit de levering van heroïne in de drie lagen van de keten (voor een diepgaandere bespreking van de methodologie, zie de methodologische bijlage). De schatting geeft geen “beste” waarde, zoals gegeven voor de inkomsten, maar enkel een onder- en bovengrens.

Na aftrek van de ruwe kosten en de kosten voor levensonderhoud, liggen de winsten uit de heroïnehandel in de zeven OCP-landen tussen de 1158,6 en 3160,7 miljoen euro. Net als met de opbrengsten hebben Italië en het Verenigd Koninkrijk de hoogste winsten uit de verkoop van heroïne, tussen 257,1 en 709,6 miljoen euro voor Italië en tussen 179,7 en 876,0 miljoen euro voor het Verenigd Koninkrijk. Ondanks de soms relevante verschillen tussen minimum en maximum, lijkt het erop dat de actoren in de groothandel degene

⁷⁴ Met als enige uitzondering de consumptielaag, waarvoor alleen de pure opbrengsten geschat worden. Logischerwijze zijn er geen kosten of winsten voor de consumptielaag, die alleen de heroïnegebruikers vertegenwoordigt. De consumptielaag is juist uitsluitend meegenomen als beginpunt voor de berekening.

zijn die de grootste winsten uit de levering van heroïne verkrijgen. De winsten die worden behaald uit de retailverkoop van heroïne variëren aanzienlijk, met de ondergrens geschat op 78,1 en de bovengrens op 1276,7 miljoen euro. Dit grote verschil tussen minimum en maximum is te wijten aan enkele negatieve waarden die worden gerapporteerd voor de ondergrens in sommige landen (Italië, Nederland en het Verenigd Koninkrijk). Dit betekent niet dat de heroïnehandel op retailniveau een economisch verlies zou zijn, maar dat de actoren zich de kosten voor levensonderhoud opgenomen in de berekening niet kunnen veroorloven (zie methodologische bijlage). Dit wordt bevestigd door de beschikbare literatuur waarin wordt aangegeven dat de drugsleveranciers op retailniveau weinig verdienen aan de drugsverkoop (Caulkins, Burnett, en Leslie 2009; Reuter, MacCoun, en Murphy 1990; Levitt en Venkatesh 1998). Om een bekende metafoor van Levitt en Dubner te gebruiken, dit verklaart “waarom drugsdealers nog bij hun moeder wonen” (Levitt and Dubner 2009).

Tabel 13 – Nettowinsten gegenereerd door de levering van heroïne voor de zeven OCP-landen. Miljoen euro

Landen	Retail		Middensegment		Groothandel		Totaal	
	min	max	min	max	min	max	min	max
Finland	27,0	52,9	11,1	18,9	9,2	15,4	47,3	87,1
Frankrijk	32,5	307,5	105,3	187,8	65,0	110,9	202,8	606,2
Ierland	284,2	505,0	97,4	163,6	19,8	33,3	401,4	701,9
Italië	-6,1	250,2	91,7	168,6	171,6	290,7	257,1	709,6
Nederland	-3,9	8,6	2,8	6,6	3,9	7,7	2,9	22,8
Spanje	16,8	67,9	17,9	33,2	32,8	56,1	67,4	157,2
Verenigd Koninkrijk	-272,4	84,7	115,4	222,6	336,6	568,7	179,7	876,0
Totaal OCP-landen	78,1	1276,7	441,7	801,3	638,8	1082,8	1158,6	3160,7

Bron: Transcrime-OCP bewerking

Tabel 14 geeft de inkomsten, bruto- en nettowinsten, in miljoenen euro's, evenals de bruto- en nettomarges van de heroïnemarkt voor de zeven OCP-landen. De totale inkomsten voor de heroïnemarkt zijn die zoals gerapporteerd in paragraaf 3.1, namelijk de totale uitgaven aan heroïne door de gebruiker, wat op zijn beurt overeenkomt met de totale inkomsten op retailniveau. Want feitelijk is de som geld die de gebruiker spendeert gelijk aan de som geld verdiend door de retaildealers. Op dezelfde manier komen de totale inkomsten voor iedere laag van de leveringsketen overeen met de ruwe kosten die door de volgende laag van de leveringsketen gemaakt worden. Dus zijn de inkomsten in het middensegment gelijk aan de ruwe kosten van de retail en komen de inkomsten voor de groothandel overeen met de kosten van het middensegment.

Zoals al eerder gezegd worden de brutowinsten berekend door de ruwe kosten van de inkomsten af te trekken, maar niet de kosten van levensonderhoud. Dienovereenkomstig zijn de waarden lager dan de inkomsten maar hoger dan de nettowinsten en bedragen tussen de 2933,8 en 3160,7 miljoen euro. De brutomarges, berekend als een percentage van de brutowinsten op de totale inkomsten, liggen tussen 64% en 65%. Zoals te zien is zijn er ondanks de aanzienlijke verschillen tussen de onder- en bovengrenzen voor de inkomsten en de winsten bijna geen verschillen tussen de minimum en maximum winstmarges. Dit heeft te maken met de berekening zoals is toegepast voor het schatten van de inkomsten, kosten en dan de winsten. In feite wordt het verschil tussen minimum en maximum gegeven door de hoeveelheid geconsumeerde heroïne. Op zijn beurt hangt ook de hoeveelheid drugs dat verkocht en gekocht wordt in elke leveringslaag af van de hoeveelheid heroïne die gebruikt wordt. Het marge percentage is echter

berekend door de minimum brutowinsten te vergelijken met de minimum inkomsten en de maximum brutowinsten met de maximum inkomsten⁷⁵.

Om een idee te geven van de hoge marges die heroïneleveranciers kunnen hebben, is het mogelijk de brutomarge te vergelijken met een vergelijkbare maat voor legale markten. De bruto bedrijfskosten voor de transport- en opslagsector, wat een maat is die ruwweg vergelijkbaar is met brutowinsten, wordt door Eurostat bijvoorbeeld berekend op 13,6%; dit is ongeveer 50 procentpunt minder dan de heroïnemarkt.

Als we kijken naar de brutowinsten in de verschillende lagen van de leveringsketen komt naar voren dat de bruto winstmarges hoger zijn op retailniveau dan in het middensegment en de groothandel. Dit weerspiegelt de grote prijsstijging die geldt voor illegale drugs in de retail – als compensatie voor het grotere risico op geweld en gevangenschap – maar geeft niet aan dat retaildealers rijker zijn dan het middensegment en de groothandelaren. Hoewel de hoeveelheid heroïne op retailniveau gelijk is aan de hoeveelheid die verhandeld wordt in het middensegment en op groothandelniveau, zijn er veel meer actoren mee bezig. De brutowinsten voor iedere actor zijn daadwerkelijk veel groter voor het middensegment en de groothandel dan op retailniveau.

Dit wordt bevestigd door de laatste rij van Tabel 14, die de nettowinsten laat zien. De nettomarge, berekend als nettowinst op de inkomsten, varieert tussen 25% en 42%. De marges nemen echter af van boven (groothandel) naar beneden (retail) in de keten. Dit komt door het hogere aantal actoren in de heroïnehandel op retailniveau. De lage nettomarge voor de retail geeft aan dat hoewel de heroïneprices in de retail een grotere mark-up hebben er veel actoren zijn die op dit niveau van levering heroïne verkopen. Als de kosten voor levensonderhoud voor iedere actor worden afgetrokken blijft als nettowinst op retailniveau een fractie van de totale inkomsten over. Aan de andere kant zijn de nettowinsten voor het middensegment en de groothandelaren veel hoger, wat aangeeft dat de kosten voor levensonderhoud maar een bescheiden impact op de totale inkomsten hebben.

Tabel 14 – Inkomsten, brutowinst, nettowinst (in miljoen euro), brutomarge en nettomarge (percentage) voor de zeven OCP-landen.

Landen	Retail		Middensegment		Groothandel		Totaal	
	min	max	min	max	min	max	min	max
Inkomsten*	4557,0	7595,0	2783,6	4623,0	2269,3	3749,1	4557,0	7595,0
Brutowinst*	1773,4	2972,0	514,3	873,9	646,1	1090,0	2933,8	4935,9
Nettowinst*	78,1	1276,7	441,7	801,3	638,8	1082,8	1158,6	3160,7
Brutomarge (%)	39%	39%	18%	19%	28%	29%	64%	65%
Nettomarge (%)	2%	17%	16%	17%	28%	29%	25%	42%
* Miljoen euro.								

⁷⁵ Het kleine verschil tussen minimum en maximum komt door inbeslagnemingen die voor zowel minimum en maximum constant zijn (zie methodologische bijlage).

DEEL 2: WAAR GAAN DE CRIMINELE OPBRENGSTEN HEEN? INVESTERINGEN VAN DE GEORGANISEERDE MISDAAD IN DE EUROPESE LEGITIEME ECONOMIE

Na analyse en kwantificatie van de illegale opbrengsten die criminele groepen in illegale markten in Europa genereren in **deel 1**, is het doel van **deel 2** een verkennend onderzoek te presenteren over waar en hoe deze opbrengsten vervolgens worden geïnvesteerd in de legitieme economie, en in het bijzonder:

- In welke **geografische gebieden**;
- **soorten vermogensbestanddelen**;
- **bedrijfssectoren**;
- Met welke verschillen tussen de **verschillende criminele actoren**;
- Wat zijn de **drivers en doeleinden**.

Deel 2 heeft een vergelijkbare opbouw als deel 1 (illegale markten):

- Eerst wordt een horizontale analyse van de investeringen van de georganiseerde misdaad op Europees niveau in het totaal gegeven (**hoofdstuk 7**);
- Vervolgens richt **hoofdstuk 8** zich diepgaand op de **zeven OCP-landen** (Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje, Verenigd Koninkrijk);
- Tot slot onderzoekt **hoofdstuk 9** de impact en de kosten van de investeringen van de georganiseerde misdaad op de Europese legitieme economie.

De methodologische kwesties die hiermee verband houden worden besproken in hoofdstuk 0 en in de methodologische bijlage.

7 Investerings van de georganiseerde misdaad in Europa

Waar investeren **georganiseerde misdaadgroepen de opbrengsten** die zij genereren in illegale markten in Europa? In welke landen en regio's? In welke gebieden, vermogensbestanddelen en bedrijfssectoren? En waarom? Dit hoofdstuk⁷⁶, waarin de bevindingen uit de diepgaande analyse worden samengevat en gepresenteerd op landsniveau in hoofdstuk 8, biedt:

- Een analyse van de **geografie** van investeringen door de georganiseerde misdaad in Europa (par. 7.1);
- Een analyse van de **soorten vermogensbestanddelen** met het meeste bewijsmateriaal over criminele investeringen (par. 7.2);
- Een analyse van de **bedrijfssectoren** met het meeste bewijsmateriaal over criminele investeringen (par. 7.4);
- Een illustratie van de verschillen tussen de **belangrijkste criminele actoren** in termen van investeringsstrategie (par. 7.5);
- Enkele samenvattende opmerkingen over de **drivers en de redenen** die kunnen verklaren waarom de georganiseerde misdaad investeert in de legitieme economie (par. 7.5).

Deze analyses zijn allemaal gebaseerd op het bewijsmateriaal over criminele investeringen zoals gedefinieerd in paragraaf 2.1 en verzameld in de **DOCI database** volgens de methodologie beschreven in par. 2.2.

Hoewel **de focus is gericht op de zeven OCP-landen**, dekt de analyse in dit hoofdstuk waar mogelijk Europa als geheel. In deze zin vertegenwoordigt dit het **eerste verkennende beeld** van dit fenomeen gebundeld op Europees niveau.

7.1 Geografie van de investeringen van de georganiseerde misdaad

Zoals gemeld in hoofdstuk 0, **is het niet mogelijk Europese landen in te delen** in termen van aantal gevallen van investeringen door de georganiseerde misdaad, omdat de gegevensverzameling alleen systematisch is uitgevoerd voor de zeven OCP-landen (hetgeen meer dan 70% van de verzamelde referenties vertegenwoordigt, zie 2.2.2)⁷⁷.

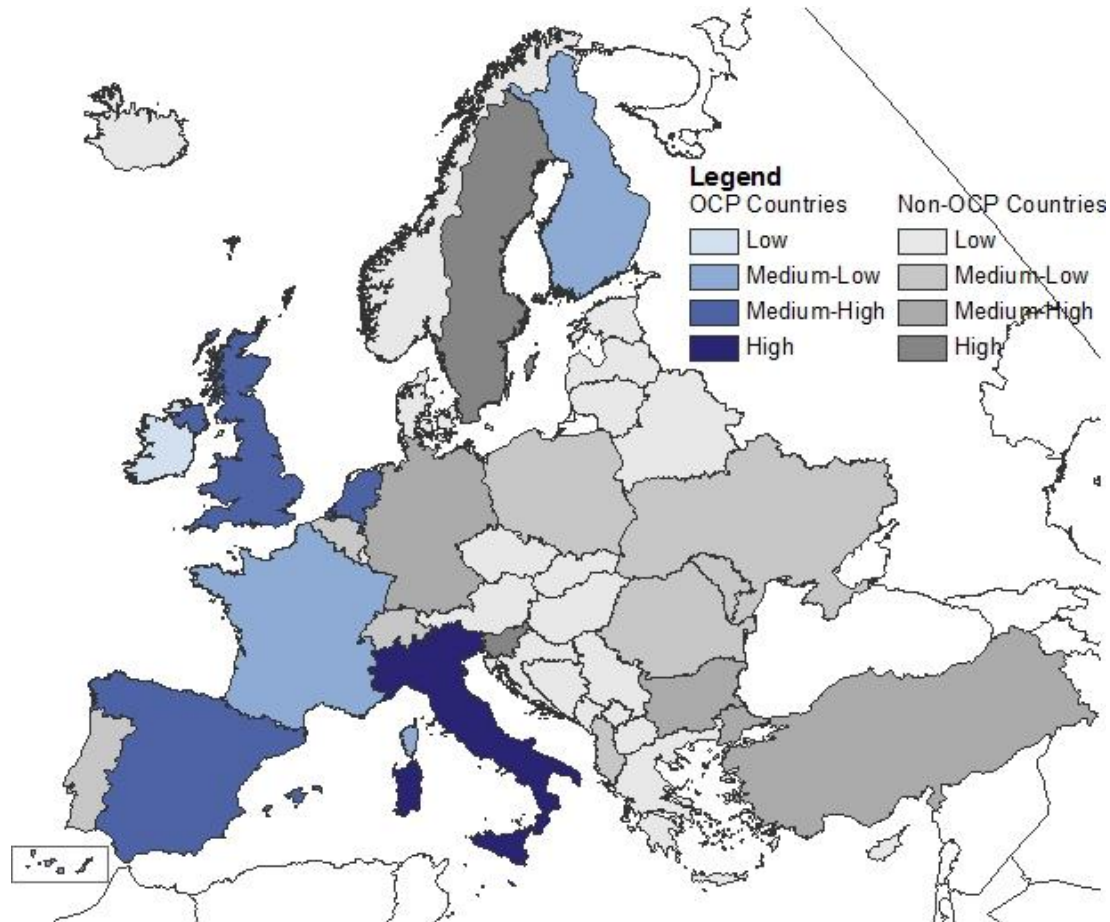
Ondanks deze bias is het echter belangrijk op te merken dat **bewijsmateriaal is verzameld in bijna alle EU-lidstaten** (24 van de 28) en in de meeste buurlanden (bijv. Zwitserland, Turkije, Oekraïne, Moldavië, Albanië, etc.).

⁷⁶ Dit hoofdstuk is geschreven door Michele Riccardi, Cristina Soriani en Priscilla Standridge (Università Cattolica Sacro Cuore – Transcrime, Italië).

⁷⁷ Om een werkelijk en onbevooroordeeld beeld van het verschijnsel in heel Europa te verkrijgen zou het noodzakelijk zijn de reikwijdte van dit onderzoek uit te breiden naar alle andere EU-lidstaten en andere Europese landen die niet door dit project gedekt worden.

Afbeelding 9 laat de verdeling van de referenties zien over de OCP- en de niet-OCP-landen in Europa⁷⁸. Van de eerste groep verzamelde **Italië** het meeste bewijsmateriaal (ongeveer 30% van de gehele dataset), gevolgd door **Nederland** (ongeveer 17%), **Spanje** (ongeveer 12%) en het **Verenigd Koninkrijk** (ongeveer 9%), daarna, in mindere mate, Frankrijk, Finland en Ierland. Maar opnieuw gezien de bias in de dataverzameling zal deze rangorde voornamelijk worden toegeschreven aan de **verschillen in de beschikbaarheid van data en informatie**, meer dan aan de verschillende niveaus van criminele infiltratie binnen de landen.

Afbeelding 9 – Europese landen met bewijsmateriaal over investeringen door de georganiseerde misdaad⁷⁹

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

In plaats hiervan is het interessanter om te kijken naar de distributie van bewijsmateriaal over criminele investeringen **over de Europese regio's**.

Afbeelding 10 hieronder drukt het gewicht van NUTS 2 gebieden uit als een percentage van ieder landstotaal. **Sommige gebieden laten** een hogere mate van infiltratie zien. Hiertoe behoren, onder andere:

- Zuid-Italië, Lazio en noordwest Italië (in het bijzonder Lombardije);

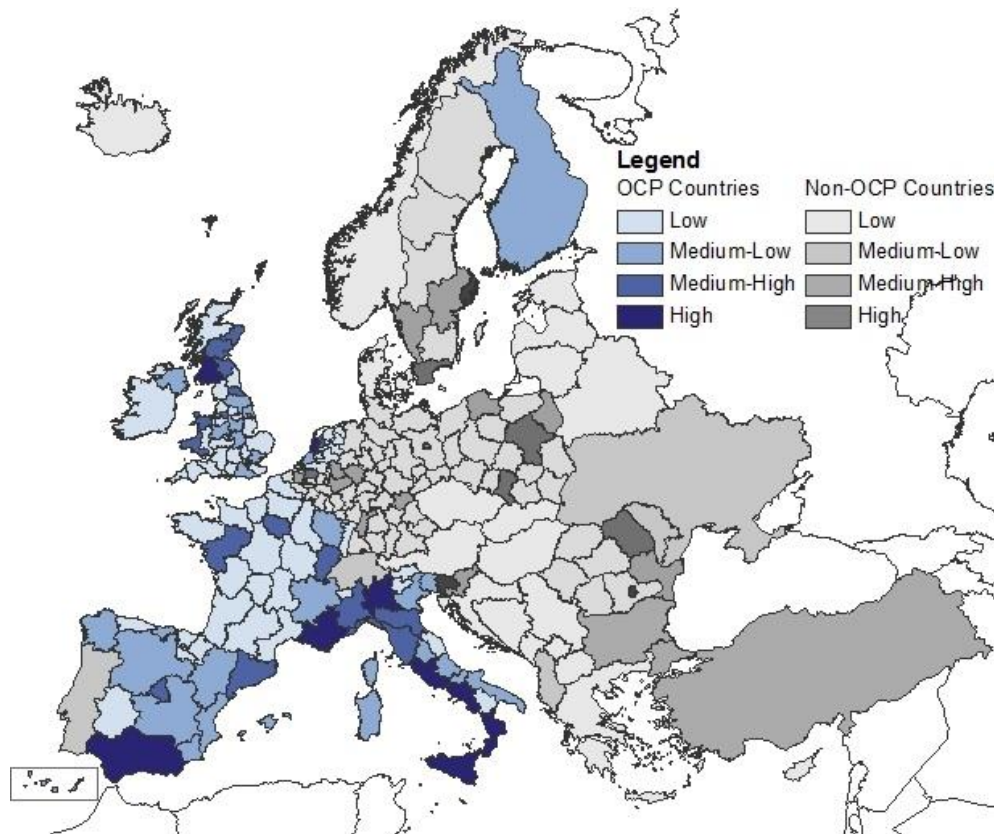
⁷⁸ Om te worden herinnerd aan het feit dat de focus van de dataverzameling en analyse op de zeven OCP-landen lag, zijn de OCP- en de niet-OCP EU-lidstaten aangegeven in twee verschillende kleuren, respectievelijk blauw en grijs. De klassen zijn vastgesteld met behulp van Jenks natural breaks optimization.

⁷⁹De klassen zijn vastgesteld met behulp van Jenks natural breaks optimization.

- PACA (Provence-Alpes-Côte d'Azur), in Frankrijk;
- Andalusië en de regio Madrid, in Spanje;
- Zuidwest Schotland en het gebied rond Londen, in het Verenigd Koninkrijk;
- Stadsregio's van Amsterdam en Rotterdam, in Nederland;
- en, in **niet-OCP landen**, sommige regio's zoals regio Berlijn, regio Düsseldorf- Keulen, regio Stockholm, regio Boekarest en de Roemeense grens met Moldavië⁸⁰. Bewerking van DOCI door Transcrime

Tabel 15 laat voor de zeven OCP-landen de eerste drie NUTS 2 en NUTS 3 regio's zien in termen van het aantal referenties uit de DOCI.

Afbeelding 10 – Europese regio's (NUTS 2) met bewijsmateriaal van investeringen door de georganiseerde misdaad - % van het landstotaal⁸¹

Bron: Bewerking van DOCI door Transcrime

⁸⁰ Omdat het verzamelen van de cases alleen in de zeven OCP-landen systematisch werd uitgevoerd moeten de bewijzen die in de andere EU-lidstaten verzameld zijn voorzichtig geïnterpreteerd worden en alleen gezien worden als een voorlopig beeld van de situatie.

⁸¹ De klassen zijn vastgesteld met behulp van Jenks natural breaks optimization. Hoewel in de meeste landen referenties van georganiseerde misdaadgroepen beschikbaar zijn, rapporteren zij in sommige gevallen geen indicaties over de relevante NUTS 2 of is het aantal referenties naar NUTS 2 te laag om betekenisvol en representatief te zijn. Daarom is voor sommige landen (Oostenrijk, Bulgarije, Cyprus, Tsjechië, Denemarken, Estland, Griekenland, Kroatië, Hongarije, Ierland, Litouwen, Luxemburg, Letland, Malta, Portugal, Slowakije) de nationale waarde gegeven waarbij dezelfde klassen gehanteerd zijn als in Afbeelding 9.

Tabel 15 - De eerste drie NUTS 2 en NUTS 3 gebieden in termen van aantal referenties in de DOCI (OCP-landen)

Land	NUTS 2	NUTS 3
Finland	<i>indicaties van NUTS 2 en NUTS 3 niet beschikbaar</i>	
Frankrijk	Provence-Alpes-Côte d'Azur Franche-Comté; Île-de-France	Doubs; Alpes-Maritimes; Parijs;
Ierland	Zuid en Oost; Grens, Midland en Westen	Dublin; Zuid-Oost; West
Italië	Lombardije; Sicilië; Calabrië	Milaan; Rome; Reggio Calabria Palermo;
Nederland	Noord-Holland; Zuid-Holland;	Groot-Amsterdam; Groot-Rijnmond; Agglomeratie Haarlem
Spanje	Andalusië; Madrid (autonome gemeenschap); Catalonië	Madrid; Malaga; Murcia;
Verenigd Koninkrijk	Zuidwest Schotland; Inner London; Noort-Oost Schotland	Glasgow City; Inner London - West; Aberdeen City en Aberdeenshire

Bron: Bewerking van DOCI door Transcrime

Wat zijn de kenmerken van deze gebieden? Hoewel een meer diepgaande analyse voor elk OCP-land gegeven wordt in hoofdstuk 8, de regio's waar het meeste bewijsmateriaal verzameld is zijn:

- Gebieden met een **historisch of goed gewortelde sterke aanwezigheid van OCG's**, zoals Zuid-Italië (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), Zuid-Frankrijk (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) of Andalusië (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- **Grensgebieden** (bijv. Andalusië, Lombardije, Franche-Comté en Lorraine, București – Ilfov etc.) of gebieden met **belangrijke havens** (bijv. Noord-Holland en Zuid-Holland, Côte d'Azur/Marseille, etc.), die een cruciale rol kunnen spelen in de verschillende soorten illegale handel (zie deel 1);
- **Grote stedelijke gebieden** (bijv. Madrid, Parijs, Londen, Amsterdam, Berlijn, etc.);
- **Toeristische of kustgebieden** (bijv. Côte d'Azur, Murcia, Malaga of Europese hoofdsteden).

Hoewel de analyse een meer empirische basis behoeft, suggereert het al dat investeringen door de georganiseerde misdaad frequenter kunnen voorkomen in gebieden waar **de activiteit van criminele**

groepen in illegale markten en handel sterker is (zie deel 1), waar de **controle over het territorium** **wijdverbreider is** of waar **bedrijfskansen** (zoals een winstgevende vastgoedmarkt) kunnen optreden⁸².

Het lijkt erop dat net als bij illegale markten, de georganiseerde misdaadgroepen bij het infiltreren van de legitieme economie zich over de grenzen heen bewegen in de jacht op investeringskansen en winst. Het is daarom cruciaal om de *internationale* dimensie van criminele investeringen te begrijpen, zoals is gebleken uit het onderzoek van de zeven OCP-landen.

De transnationale dimensie van investeringen door de georganiseerde misdaad

Volgens het verzamelde bewijsmateriaal, kunnen Europese landen optreden:

- Als **herkomst van uitgaande criminele investeringen**: de OCG's kunnen de illegale opbrengsten, gegenereerd in het ene land, investeren in andere plaatsen, vaak in hun land van herkomst. Er is bijvoorbeeld bewijsmateriaal dat Noord-Afrikaanse OCG's en groepen uit de *quartiers sensibles* die actief zijn in de illegale drugshandel in Frankrijk hun opbrengsten hebben witgewassen in de vastgoedsector in Marokko (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Op dezelfde manier hebben Turkse of Colombiaanse OCG's die actief zijn in Nederland, Duitsland of het Verenigd Koninkrijk hun opbrengsten uit heroïne- of cocaïnehandel teruggebracht naar hun thuislanden (zie 8.5 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Ten slotte kan ook bewijsmateriaal gevonden worden van Chinese OCG's die hun inkomsten uit seksuele uitbuiting en dwangarbeid van Italië naar China overbrengen (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- Als **ontvanger van binnenkomende criminele investeringen**: Europese regio's kunnen investeringen aantrekken van buitenlandse en niet-lokale criminele groepen. Er is bijvoorbeeld bewijsmateriaal dat er in Spanje onder andere geïnvesteerd is door de Italiaanse Camorra groepen en motorbendes (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**); terwijl Russische OCG's en Italiaanse maffia's (geprobeerd hebben te) investeren in de Côte d'Azur (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

In beide gevallen bedreigt de transnationale dimensie van criminele investeringen het financiële/**banksysteem** van Europese landen, dat mogelijk gebruikt wordt om grensoverschrijdende illegale transacties te faciliteren. Bovendien kunnen OCG's mogelijk ook alternatieve kanalen inzetten om hun opbrengsten de grens over te krijgen waaronder **geldtransactiekantoren** (dat zelf een voorkeursbedrijfssector geworden is om in te investeren, zie hieronder), een **ondergronds banksysteem** (zoals *hawala* bankiers - zie bijv. Soudjin, 2014; Siegel & van de Bunt, 2014), **handel-gebaseerd** witwassen, **commerciële** relaties tussen bedrijven of, vaak, **kasgeldtransacties** met behulp van koeriers en geldsmokkelaars.

De transnationale aard van criminele investeringen is evident, vooral in bepaalde EU-lidstaten. Van de OCP-landen heeft **Spanje** het grootste aantal soorten OCG's⁸³ die investeren in de legitieme economie (28), gevolgd door **Nederland** (25), het **Verenigd Koninkrijk** (17), Frankrijk (16), Italië (13), Finland (5) en Ierland (43). Ook sommige niet-OCP-landen laten behoorlijk significante aantallen zien (met name Duitsland, Zwitserland, België).

⁸² Het verband met de economische omgeving is niet erg duidelijk, want sommige gemarkeerde regio's behoren tot de armste gebieden in Europa (bijv. Zuid-Italië en sommige Andalusische provincies), terwijl andere tot de rijkste gebieden behoren (bijv. Côte d'Azur, Lombardije). Tegelijkertijd is het mogelijk dat door te focussen op de zeven OCP-landen deze analyse belangrijke kwesties mist, zoals de rollen die Oost- en Zuidoost-Europa spelen in termen van aantrekkingskracht voor criminele investeringen.

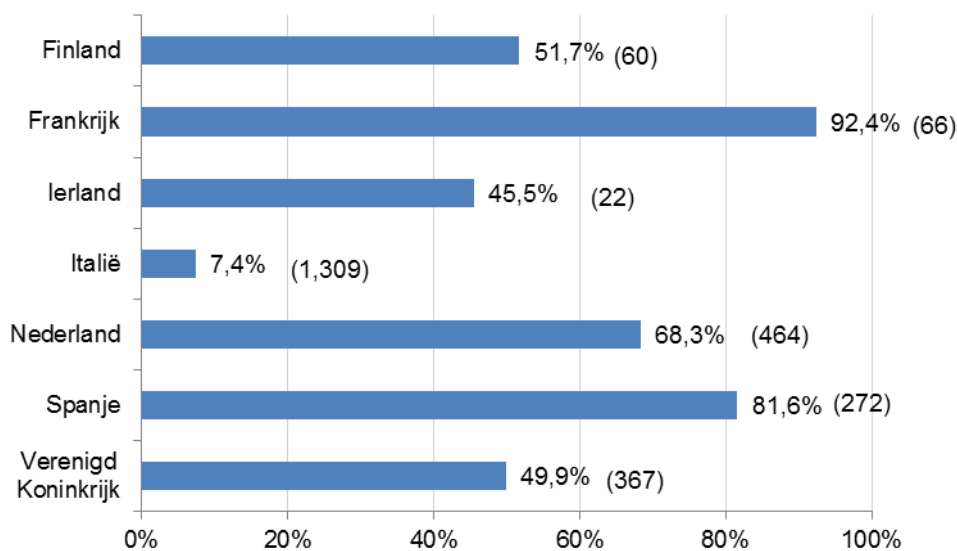
⁸³ Voor de details over hoe de categorieën OCG's zijn ingedeeld, zie hoofdstuk 0 en de methodologische bijlage.

Doorvoerlanden waaronder Frankrijk, Spanje en Nederland, zijn die met het hoogste percentage van het totaal aantal referenties (respectievelijk 92,4%, 81,6% en 68,3%) die kunnen worden toegewezen aan **buitenlandse (dat wil zeggen niet-nationale) OCG's** (Afbeelding 11)⁸⁴.

In het Verenigd Koninkrijk, Finland⁸⁵ en Ierland maakt de database onderscheid tussen lokaal (dat wil zeggen Britse, Finse en Ierse groepen) en buitenlands.

In **Italië verwijzen minder dan 10% van de referenties** naar buitenlandse OCG's, hetgeen zowel de 'Italiaanse maffia'-aard van de criminele infiltratie in de Italiaanse economie bevestigt als het gebrek aan informatie over buitenlandse OCG's in het land (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** voor een nadere bespreking).

Afbeelding 11 – Percentage investeringen van buitenlandse OCG's van het totaal aantal referenties per OCP-land (tussen haakjes het aantal referenties waarvan informatie over OCG beschikbaar is)

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

Wanneer gekeken wordt naar de NUTS 2 regio's zijn de gebieden met het hoogste aantal vastgelegde criminele investeringen de Spaanse gemeenschappen, in het bijzonder **Andalusië** (13 OCG's) (Tabel 16 hieronder). Het is ook belangrijk op te merken dat de Italiaanse regio's **Lazio, Lombardije, Emilia Romagna en Toscane** (ieder 6 OCG's) de hoogste aantallen hebben, terwijl deze niet tot de regio's behoren waar de maffia van oudsher aanwezig is⁸⁶.

⁸⁴ Met betrekking tot Nederland komt uit de analyse van de nationaliteit van verdachten in de database van het Openbaar Ministerie (OM) in Nederland dat de meeste investeringsgevallen kunnen worden toegewezen aan Nederlandse staatsburgers (zie paragraaf 8.5). Het verschil met de analyse van de DOCI kan worden veroorzaakt door zowel een verschillende classificatie van OCG's (bijv. het Openbaar Ministerie neemt informatie op over de plaats van geboorte maar niet over de etnische groep of over de criminele groep) maar ook door de verschillende beschikbaarheid en soort informatie die in de twee databases is opgenomen (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** voor meer details).

⁸⁵ In dit geval worden ook motorbendes aangezien als 'buitenlands' want hoewel in de meeste gevallen ze een Finse achtergrond hebben, is het niet altijd mogelijk hun geografische herkomst vast te stellen.

⁸⁶ Dit is consistent met de literatuur, waarin wordt aangenomen dat in de zuidelijke Italiaanse regio's (bijv. Sicilië of Campania) de overheersing van lokale maffiagroepen op zowel illegale markten als bedrijfsactiviteiten met een sterke historische achtergrond het moeilijk maken voor buitenlandse OCG's om de 'markt te betreden' (zie paragraaf 8.4).

Tabel 16 - Regio's (NUTS 2) met het hoogste aantal categorieën OCG's die in het gebied investeren

Regio (NUTS 2)	Land	Aantal categorieën OCG's ^a
Andalusië	Spanje	13
Madrid (autonome gemeenschap)	Spanje	13
Catalonië	Spanje	10
De Balearen	Spanje	9
Inner London	Verenigd Koninkrijk	9
Valencia (autonome gemeenschap)	Spanje	7
Galicië	Spanje	7
Noord-Holland	Nederland	7
Emilia-Romagna	Italië	6
Lazio	Italië	6
Lombardije	Italië	6
Toscane	Italië	6

^a Het aantal is inclusief lokale (dat wil zeggen nationale) OCG's (bijv. Britse OCG's in het Verenigd Koninkrijk, de Camorra in Italië, etc.).

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

7.2 Soorten vermogensbestanddelen

Hoewel in Europa de meeste confiscaties van criminele groepen zich beperken tot kasgeld en registergoederen zoals auto's en boten (zie deel 3), toont het verzamelde bewijsmateriaal aan dat de **portefeuille van de georganiseerde misdaad** samengesteld is uit een **veel bredere variatie aan vermogensbestanddelen**, inclusief vastgoed, bedrijven, obligaties, kredieten en andere roerende goederen.

Het is moeilijk een **rangorde aan te geven** van de voorkeur in de soorten vermogensbestanddelen. Dit hangt op de een of andere manier af van de investeringsstrategie van iedere criminele organisatie en van de reikwijdte van de criminele activiteiten die zij uitvoeren. Hier volgen echter een paar algemene overwegingen.

Registergoederen

Registergoederen (**auto's, boten, motoren**, etc.) spelen een belangrijke rol in de portefeuille van OCG's in Europa. Zij worden aangeschaft zowel omdat zij *instrumenteel* zijn voor veel illegale activiteiten als omdat ze een *statussymbol* zijn voor veel criminele leden.

In het bijzonder zijn deze zaken belangrijk voor het **vervoer van alle soorten illegale goederen**. Het is geen toeval dat een van de voorkeurssectoren voor criminele investeringen de logistiek is (zie 7.3): OCG's zetten transportbedrijven op als dekmantel, en gebruiken de legitieme vrachtwagens of containers van het bedrijf voor de illegale handel.

Boten worden veelvuldig gebruikt, bijvoorbeeld voor het vervoeren van drugs en voor mensenhandel: volgens gegevens van PNSD voor Spanje maken boten een significant deel van de geconfisqueerde vermogensbestanddelen uit voor drugs-gerelateerde misdaden (zie paragraaf 12.6). Boten worden ook gebruikt in de illegale handel in tabaksproducten (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), bijv. in de Baltische staten (Calderoni, Aziani, & Favarin, 2013; Calderoni et al., 2013a) en vanuit de historie tussen Italië en Zuidoost-Europa.

Voorals **vrachtschepen** worden vaak gebruikt voor de illegale handel in namaakgoederen, illegale drugs, gestolen goederen en illegale tabaksproducten (UNICRI, 2011; WCO, 2014; Transcrime, nog te verschijnen). Het verzamelde bewijsmateriaal toont aan dat OCG's mogelijk rechtstreeks vrachtbedrijven beheren, bijv. in Nederland in illegale drugshandel (Kruisbergen et al., 2012; Kruisbergen, Kleemans, & Kouwenberg, 2014; zie paragraaf 8.5).

Vrachtwagens worden veel gebruikt, individueel of via het eigendom van transportbedrijven, in allerlei illegale handel, van drugs tot tabaksproducten⁸⁷. Ook **auto's** worden steeds meer gebruikt, vooral gezien de opkomst van kleinere criminele bendes en freelance criminelen (zie deel 1) die zich geen grootschalige investeringen en voertuigen kunnen veroorloven en geen grote ladingen illegale producten vervoeren (het gebruik van personenwagens in gevallen van illegale handel in tabaksproducten is hoog, zie Transcrime, nog te verschijnen). In Frankrijk neemt het aantal **go-fast konvooien**⁸⁸ om cannabis of cocaïne van Spanje naar Noord-Europa te vervoeren toe (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Maar registergoederen beantwoorden ook aan de behoefte aan *prestige*: in veel OCP-landen is de confiscatie van Ferrari's, Lamborghini's en andere **luxe wagens** van OCG's nogal gebruikelijk (zie deel 3). Ook **jachten** en zelfs **jets** en **helicopters** zijn niet zeldzaam (zie bijv. Ierland, paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Opmerking, in dit verband kunnen Pipers of andere kleine vliegtuigen ook gebruikt worden als alternatieve vorm van transport voor drugs, mensen en andere illegale goederen vanuit Marokko, de westerse Balkan landen of tussen de EU-lidstaten (Europol, 2011; Olimpo, Galli, & Santucci, 2014).

Tenslotte kunnen registergoederen ook een integraal deel uitmaken van de cultuur van OCG's; het duidelijkste voorbeeld zijn motoren, en dan vooral de **Harley Davidson**, die een aanzienlijk deel van de portefeuille van motorbendes in Finland vertegenwoordigen (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Deze OCG's zijn ook vaak betrokken bij het management van garages en **auto- en motorhandelaren**⁸⁹.

Roerende goederen

⁸⁷ In de illegale tabakshandel blijken vrachtwagens het meest voorkomende transportmiddel te zijn voor het smokkelen en over de grens vervoeren van illegale tabaksproducten (Transcrime, nog te verschijnen).

⁸⁸ Dit zijn georganiseerde konvooien auto's die met hoge snelheid (zelfs boven 200 km/u) over snelwegen rijden, en vooral in Frankrijk en Spanje worden ingezet voor het vervoer van hasj en cocaïne (zie bijv. Eurojust, 2013b).

⁸⁹ Deze bedrijfsvoorkeur is ook gevonden in relatie tot andere criminele groepen in andere landen, waaronder Italië (zie 8.4) en het Verenigd Koninkrijk (zie 8.7). De hypothese kan zijn dat het leiden van garages OCG's de mogelijkheid biedt voertuigen te verhuren aan andere criminele partners voor het uitvoeren van illegale activiteiten (zie Finland 8.1) of voor crash-for-cash (autoverzekerings-)fraudes (zie Ierland en het Verenigd Koninkrijk, 8.3 en 8.7).

Roerende goederen vertegenwoordigen ook een belangrijk deel van de portefeuille van criminele groepen. Deze goederen kunnen uiteenlopen van kasgeld en bankrekeningen tot obligaties, andere financiële instrumenten, kunst, kostbaarheden, sieraden of bontmantels⁹⁰.

Het is moeilijk te beoordelen hoeveel van de opbrengsten die OCG's produceren in illegale markten wordt gehouden in **kasgeld en bankrekeningen**. Zonder enige twijfel laten de onderzochte en in beslaggenomen cases in dit rapport zien dat kasgeld in grote hoeveelheden wordt aangetroffen (zie bijv. operatie *Emperor* in Spanje - **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** - en operatie *Octopod* in het Verenigd Koninkrijk - **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). De **beschikbaarheid en mogelijkheid om liquiditeit te kunnen managen** is van cruciaal belang in ieder legitiem bedrijf (O'Regan, 2006, p. 230), maar het is wellicht nog crucialer in criminele organisaties die hun kosten vaak cash moet uitbetalen (bijv. voor de aanschaf van ladingen cocaïne)⁹¹.

Er is geen uitgebreid bewijsmateriaal van criminele investeringen in financiële instrumenten zoals **obligaties, aandelen, opties, futures**, etc. Zoals gesuggereerd door allerlei literatuur (bijv. Transcrime, 2013a; Riccardi, 2014a; Kruisbergen, Kleemans, & Kouwenberg, 2014), zijn criminele investeringen wellicht niet zo geraffineerd maar gaat het meer om nabijheid en beheersing van het territorium (zie drivers in 7.5). Bevindingen op landsniveau (hoofdstuk 8) bevestigen deze indruk, hoewel de groei van geraffineerdere fraudesystemen ook een breder gebruik van financiële instrumenten met zich mee kan brengen.

Bovendien kunnen andere vormen van roerende goederen belangrijk zijn om speculatieve redenen en ook als *statussymbol*: **schilderijen** en andere **kunstwerken** worden vaak geconfisqueerd van criminele groepen (zie bijv. in het Verenigd Koninkrijk en Nederland bij geconfisqueerde kunst) en kan zowel een prestigieuze symbool als een investering in de kunstmarkt inhouden. Hetzelfde geldt voor goederen waaronder **sieraden**, horloges en **kostbaarheden**, maar ook voor kleding zoals **bontmantels**, die vaak geconfisqueerd worden in veel EU-lidstaten en vaak gerelateerd zijn aan fraude en witwaspraktijken (bijv. in het Verenigd Koninkrijk, Nederland en Spanje).

Tenslotte is ook het aandeel **elektronische apparatuur** (mobiele telefoons, laptops, tablets, etc.) aanzienlijk, hetgeen van cruciaal belang geworden is door de toegenomen ICT aard van opkomende criminele activiteiten waaronder fraude, en die in veel landen in beslag genomen worden (bijv. in Spanje – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Vastgoedeigendommen

Huizen, villa's, flats en andere **onroerende goederen** genieten de voorkeur als investering door vele OCG's in de meeste OCP- en andere Europese landen.

In **Italië** vormen ze meer dan 50% van de geconfisqueerde goederen van OCG's in de laatste dertig jaar en als zodanig vertegenwoordigen zij een strategisch vermogensbestanddeel voor maffia organisaties (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). In **Nederland** worden ze vaak aangetroffen in de portefeuille van criminele verdachten zoals vastgesteld in

⁹⁰ Voor de indeling van vermogensbestanddelen zoals gehanteerd in het rapport, zie de methodologische bijlage. Aandelen worden beschouwd als roerende goederen zolang het gaat over minderheidsaandelen. Als het gaat om meerderheidsaandelen, dan wel in een hoeveelheid waardoor zeggenschap over het bedrijf bestaat, wordt dit beschouwd als 'bedrijf' op zichzelf.

⁹¹ Dit zou een reden kunnen zijn waarom legitieme bedrijven die onder gezag van OCG's staan (bijvoorbeeld Italiaanse maffiagroepen in Italië door) gewoonlijk meer vlottende middelen en kasgeld hebben dan hun collega-bedrijven (Standridge, 2012; Transcrime, 2013a; Riccardi, 2014a – zie paragraaf 8.4). Feitelijk komt het aan de ene kant goed uit om het bedrijfskapitaal in kasgeld te houden omdat het verduisterd kan worden als kosten voor illegale activiteiten vergoed moeten worden (bijv. de betaling van een drugsorder); aan de andere kant omdat vlottende middelen eenvoudig geliquideerd kunnen worden vooruitlopend op een mogelijke confiscatie door wetshandhavingdiensten (Riccardi, Soriani, & Standridge, 2014).

de data van het Openbaar Ministerie (zie 8.5) en, volgens eerder onderzoek (bijv. Meloen et al., 2003, p. 246) gaat het om een consistent aandeel in witwasgevallen⁹². In andere OCP-landen, zoals **Frankrijk, Spanje** of **het Verenigd Koninkrijk**, heeft de groei van de vastgoedmarkt, en dan vooral in de kustgebieden en rond hoofdsteden, een grote hoeveelheid bewijsmateriaal over criminele investeringen opgeleverd (zie respectievelijk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**, **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Er zijn talrijke redenen waarom onroerende goederen aantrekkelijk zijn voor investeringen door georganiseerde misdaadgroepen:

- Ten eerste, vastgoedinvesteringen zijn **veilige investeringen** (Ferwerda, 2012; Transcrime, 2013a): criminelen vertonen wellicht hetzelfde investeringsgedrag als gezinnen overal in Europa, die een huis zien als de beste plaats voor hun spaargeld. Statistieken tonen daadwerkelijk aan dat ondanks de afnames van de laatste tijd, de veranderlijkheid van de vastgoedmarkt in Europa veel lager is dan dat van de aandelenmarkt;
- Ten tweede, vastgoedeigendommen kunnen **hoge opbrengsten** garanderen, vooral in gebieden met een bloeiende vastgoedmarkt. Veel bewijsmateriaal van criminele investeringen is gevonden in bijvoorbeeld toeristische gebieden als Provence-Alpes-Côte d'Azur in Frankrijk (een van de weinige regio's in Europa waar de huizenprijzen nog steeds toenemen) (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** voor details), Andalusië (en vooral de Costa del Sol), de Balearen en de Canarische Eilanden in Spanje (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), de Balkan kust aan de Adriatische Zee en in Europese hoofdsteden (waaronder Londen, Parijs, Madrid en Dublin waar de recente crisis minder impact heeft gehad op de vastgoedmarkt);
- Onroerende goederen kunnen echter ook **winsten in de vorm van renteopbrengsten garanderen**: een huis aangekocht door een OCG met illegale opbrengsten dat vervolgens verhuurd wordt is een effectieve manier om geld wit te wassen en levert periodieke "witte inkomsten" op (Ferwerda, 2012, p. 80; Transcrime, 2013a; Dugato, Favarin, & Giommoni, kopie);
- Ten vierde, vastgoed speelt een cruciale rol in **het faciliteren van illegale activiteiten**: in veel OCP-landen (bijv. Ierland, Italië, het Verenigd Koninkrijk, Spanje) dient vastgoed zowel als magazijn om illegale goederen in op te slaan (waaronder drugs of namaakproducten, bijv. in Ierland, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) of als plaats waar prostitutieclubs geëxploiteerd worden (bijv. *Qian Liu* onderzoekscase in Italië, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Privé huizen worden ook gebruikt om ontsnapte criminelen te verbergen of als safehouse voor leden van criminele groepen, als laboratorium om illegale synthetische drugs te produceren of voor de thuishweek van cannabis (EMCDDA, 2012, p. 29).
- Evenzo kan de aankoop van vastgoed zelf de gelegenheid geven illegale handelingen te plegen, zoals bijvoorbeeld **hypotheekfraude**, wat volgens overheidsautoriteiten in bepaalde landen aan het toenemen is (bijv. in Ierland – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**)
- Bovendien kan een investering in vastgoed ook een **wijdverbreide beheersing van het territorium** garanderen: dit lijkt het geval te zijn in Zuid-Italië waar de investeringen van de maffia in onroerende goederen veel sterker lijken te zijn in gebieden en stadsbuurten die gekenmerkt worden door een significante aanwezigheid van criminele groepen (Transcrime, 2013a; Dugato, Favarin, & Giommoni, kopie).

⁹² Volgens Meloen et al.(2003, p.236) is in ongeveer 40% van de geanalyseerde gevallen van witwassen geld geïnvesteerd in vastgoed.

- **statussymbol** en als prestigeobject: investeringen van OCG's in villa's of luxe huizen zijn gangbaar onder lokale OCG's in gebieden als Zuid-Frankrijk of Spanje (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), maar ook bij bepaalde OCG's zoals Russisch-sprekende criminele groepen of de Italiaanse Camorra (zie de **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** over de *villa van Sandokan* in **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Bedrijven

Ondanks het feit dat ze alleen in een paar Europese landen zijn geconfisqueerd (zie deel 3), kan uitgebreid bewijsmateriaal van investeringen door OCG's in legitieme bedrijven in Europa worden gevonden. **Meer dan 3600 referenties (648 cases)** uit de DOCI database verwijzen naar bedrijven, 82,7% alleen in de zeven OCP-landen, hoewel bewijs gevonden is in 20 van de 28 EU-lidstaten.

Investeringen in legitieme bedrijven dienen een breed scala aan doeleinden en drivers, die hierna besproken worden. De volgende paragraaf stelt de voorkeursbedrijfssectoren vast voor criminele investeringen en belicht een aantal patronen met betrekking tot de bedrijven die in deze sectoren actief zijn.

7.3 Bedrijfssectoren

Er zijn een groot aantal bedrijfssectoren waarvoor records van investeringen door OCG's bestaan in Europa. Tabel 17 toont die sectoren met meer of minder bewijsmateriaal op basis van het aantal referenties in de DOCI dataset⁹³.

Tabel 17 - Bedrijfssectoren met bewijsmateriaal van investeringen door de georganiseerde misdaad in Europa

Niveau bewijsmateriaal ^a	Bedrijfssectoren
VEEL VOORKOMEND	Bars en restaurants; Bouw; Groothandel en detailhandel ^b ; Transport; Vastgoedactiviteiten; Hotels
GEMIDDELD	Afval en schrootbeheer; IT en andere dienstverlening; Casino's, VLT en gokactiviteiten; Seks, tattoes en andere persoonlijke activiteiten; Bankieren en financiële activiteiten; Productie; Clubs; Landbouw en visserij; Reparatie en verkoop van voertuigen; Sport en gaming; Legale en professionele activiteiten

⁹³ Rekening houdend met alleen die 2942 referenties met indicaties naar bedrijfssectoren. Bedrijfssectoren zijn gedefinieerd volgens de herziene NACE-codes als aangegeven in de methodologische bijlage.

WEINIG VOORKOMEND	Geldtransactiekantoren; Ziekenhuizen en intramurale zorg; Particuliere beveiligingsdiensten; Andere sectoren; Mijnbouw en steengroeven; Duurzame energie; Olie- en gaslevering; Onderhouds- en schoonmaakdiensten
^a De klassen zijn ingedeeld op basis van de gemiddelde waarde plus $\pm 0,5$ standaarddeviatie van iedere sector. De klassen zijn: • Veel: $>$ gemiddelde $+0,5$ SD • Gemiddeld: gemiddelde $+0,5$ SD $< x >$ gemiddelde $-0,5$ SD • Weinig: $<$ gemiddelde $- 0,5$ SD ^b In het bijzonder groothandel en detailhandel in voedingsmiddelen, kleding en textiel en goud en sieraden.	

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

Op het eerste gezicht hebben de bedrijfssectoren met het meest voorkomende bewijsmateriaal van criminele investeringen kenmerken die, volgens de literatuur, de infiltratie van criminele groepen in bedrijven faciliteren of die beter beantwoorden aan de behoeften van OCG's (zie ook 7.5):

- **Sectoren waar veel kasgeld in omgaat** (bijv. bars en restaurants, detailhandel, clubs, casino's), waardoor witwassen mogelijk gemaakt wordt (Fijnaut & Paoli, 2004, p. 382; Ferentzy & Turner, 2009);
- **Territorium-specifiek** (bijv. vastgoedactiviteiten, bouw, hotels), wat nuttig kan zijn voor de controle over de omliggende gebieden en wat een strikter gezag over het territorium van OCG's mogelijk kan maken (Unger & Ferwerda, 2011; Standridge, 2012; Transcrime, 2013a; Riccardi, 2014a, p. 3);
- **Low-tech en arbeidsintensief** (bijv. bars en restaurants, bouw) wat aan de ene kant de laaggeschoolde achtergrond en kennis van criminelen kan weerspiegelen; aan de andere kant vergroot het de sociale acceptatie door het verdelen van banen over een groot aantal begunstigen (inclusief de leden van de OCG⁹⁴), en geeft het gelegen tot het exploiteren van arbeiders voor tijdelijk werk en dwangarbeid (Gambetta & Reuter, 1997; Calderoni & Riccardi, 2011; Riccardi, 2014).
- **Beschermde sectoren**, gekenmerkt door inflexibiliteit van de vraag en weinig open voor internationale concurrentie waardoor het ontstaan van lokale monopolies en speculatiegedrag in de hand kan worden gewerkt (Gambetta en Reuter, 1997; Daniele en Marani, 2008; Transcrime, 2013a);
- Met grote **inmenging van openbaar bestuur of openbare middelen/subsidies** (bijv. vastgoed, bouw, duurzame energie), om te kunnen profiteren van infiltratie en corruptie in de politieke en bestuurlijke kringen (Calderoni & Caneppele, 2009; Riccardi, 2014a);
- Sectoren die gekenmerkt worden door **kleine firma's** en een zwakke commerciële en infrastructurele structuur, waar OCG's eenvoudiger kunnen infiltreren (Bertoni & Rossi, 1997; Masciandaro & Ruozi, 1999; Transcrime, 2013a, p. 420);
- Functioneel voor **illegale activiteiten**, bijvoorbeeld als dekmantel voor illegale handel (bijv. vervoer en groothandel), of criminele activiteiten (bijv. arbeidsuitbuiting), nuttig voor de transfer van illegale gelden (bijv. geldtransactiekantoren) of waar fraudes eenvoudig gepleegd kunnen worden (bijv. belastingaangiftenfraude in de levering van benzine en gas);

⁹⁴ Zoals duidelijk zal worden uit vele cases waarover op landsniveau gerapporteerd wordt (hoofdstuk 8), worden dezelfde leden van de OCG's vaak fictief ingehuurd als werknemers van de bedrijven die zij beheersen, zodat ze een 'normaal' salaris kunnen krijgen en vaak ook *alibi's* om de illegale activiteiten te dekken.

- Gekenmerkt door een **zwakke of in ontwikkeling zijnde regelgeving**: bijv. bouw en openbare aanbesteding (Vander Beken, 2005; Savona, 2010; Caneppele, 2014), speelautomaten en videomachines of duurzame energie (Caneppele, Riccardi, & Standridge, 2013).

Criminele investeringen en winstgevendheid van de sectoren

Hoe zit het met het rendement op de investeringen? Zijn de sectoren met de **hogere infiltratieniveaus ook het meest winstgevend**? Het is niet eenvoudig deze vraag te beantwoorden omdat het zou vragen om een individuele analyse van de bedrijven die door OCG's geïnfiltrated zijn. Dit is gezien de reikwijdte van het project en de beschikbare data niet mogelijk⁹⁵.

Wat wel kan worden gedaan is een gebundeld onderzoek naar de bruto winstgevendheid, op basis van de structurele Eurostat bedrijfsstatistieken, van de sectoren met bewijsmateriaal van criminele investeringen (Tabel 18).

Tabel 18 – Bruto winstgevendheid van bedrijfssectoren met bewijs van investeringen door OCG's

Bedrijfssector	Toegevoegde waarde/aantal werknemers(EU-28 gebundeld – 2013)	Niveau van bewijsmateriaal van criminele investeringen ^a
Mijnbouw en steengroeven	6604,5	WEINIG VOORKOMEND
Duurzame energie	5773,6	WEINIG VOORKOMEND
Vastgoedactiviteiten	3892	GEMIDDELD
Legale en professionele activiteiten	1585,5	WEINIG VOORKOMEND
Productie	1559,2	WEINIG VOORKOMEND
Transport	1293,2	VEEL VOORKOMEND
Afval en schrootbeheer	1227,6	WEINIG VOORKOMEND
Groothandel en detailhandel	1122,9	VEEL VOORKOMEND
Bouw	1102,7	VEEL VOORKOMEND
IT en andere dienstverlening	813,5	WEINIG VOORKOMEND
Hotels en andere toeristenaccommodaties	782,7	GEMIDDELD
Bars en restaurants	552,6	VEEL VOORKOMEND
Particuliere beveiligingsdiensten	670,2	WEINIG VOORKOMEND

^a zie Tabel 17 hiervoor.

Bron: Bewerking van DOCI en Eurostat door Transcrime

Op het eerste gezicht lijkt het dat bedrijfssectoren met een hoger niveau van infiltratie niet noodzakelijk gekenmerkt worden door de hoogste productiviteit, gemeten in toegevoegde waarde per werknemer. Bevindingen van eerder onderzoek (bijv. Standridge, 2012; Transcrime, 2013a; Riccardi, 2014a;

⁹⁵ In de DOCI database is het niet altijd mogelijk het betrokken bedrijf exact vast te stellen, omdat in de meeste gevallen geen namen zijn vastgelegd of omdat alleen gebundelde onderzoeken beschikbaar zijn. Bovendien kan de analyse van de financiële stukken van bedrijven die door OCG's beheerd worden moeilijk zijn vanwege mogelijke manipulatie met de boekhouding en onbetrouwbare financiële verklaringen (zie Transcrime 2013a). Een meer gedetailleerde analyse van case studies van infiltratie door OCG's in afzonderlijke bedrijven op Europees niveau is uitgevoerd door het EU-gefinancierde en door Transcrime gecoördineerde ARIEL project (www.arielproject.eu).

Kruisbergen, Kleemans, & Kouwenberg, 2014) gaan inderdaad in die richting, waarin wordt aangetoond dat **winstgevendheid niet noodzakelijk correleert met de investeringen van OCG's in legitieme bedrijven.**

Focus op de meest geïnfiltreerde bedrijfssectoren

De volgende paragrafen richten zich op de bedrijfssectoren die het meest relevant zijn voor criminele investeringen op Europees niveau:

Bars en restaurants

In deze sector zijn investeringen van een groot aantal OCG's geregistreerd (zie paragraaf 7.4 hierna). Omdat er veel kasgeld in omgaat worden ze veel gebruikt voor witwasdoeleinden. In veel OCP-landen kan bewijsmateriaal gevonden worden over infiltratie in bars, cafés, pizzeria's, kebab restaurants, fast food, eetkramen en 'klasse' restaurants. Ze kunnen ook gebruikt worden als dekmantel voor criminele activiteiten, bijvoorbeeld om de detailhandel in illegale drugs te verbergen (bijv. operatie *Shovel*, zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), maar ook voor prostitutie of dwangarbeid. Hetzelfde geldt voor **clubs**.

Restaurants zijn ook vaak verbonden met bedrijven in de groothandel van voedingsmiddelen, wat een andere voorkeurssector is voor OCG's (zie bijvoorbeeld de investeringen van een Camorra-groep in Spanje in de voedselimport/export, catering diensten en pizzeria's – paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Tenslotte hebben ze ook een centrale rol in het onderhouden van **public relations** met 'hoog-niveau' klanten zoals managers, ambtenaren, beroemdheden in de sport of in entertainment (zie bijv. paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** - Frankrijk), vooral als bars en restaurants door OCG's geopend worden in de nabijheid van openbare gebouwen (bijv. rechtbanken, ministeries, agentschappen, politiebureaus) om gevoelige gesprekken tussen klanten 'op te vangen' (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** - Italië)⁹⁶.

Bouw

De bouwsector vertegenwoordigt een voorkeursvorm voor investeringen door veel OCG's, zeker voor Italiaanse maffiagroepen, hoewel er bewijsmateriaal van infiltratie gevonden is niet alleen in Italië maar ook in **Finland, Frankrijk, Nederland, Spanje** en het **Verenigd Koninkrijk** (zie

Tabel 19 en hoofdstuk 8). In deze sector speelt de publieke bouwsector een cruciale rol (Sciarrone et al., 2010; Sacco, 2010; Transcrime, 2013a; Riccardi, 2014a), vooral waar het gaat om openbare aanbestedingen (Savona, 2010; Caneppele, 2014) waar OCG's hun mogelijkheden van corruptie, intimidatie en infiltratie in de politieke en bestuurlijke sfeer kunnen aanwenden.

In deze zin zijn criminele investeringen in bouwbedrijven **alarterender** dan het eenvoudige witwassen via restaurants of onroerende goederen, omdat het een wijdverbreide infiltratie in de lokale politiek, het bedrijfsleven en de sociale gemeenschap tot gevolg heeft (zie bijvoorbeeld gevallen in Italië, par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**, en in Frankrijk, **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Bovendien garanderen bouwbedrijven (net als mijnbouw en steengroeven) - omdat ze nodig zijn voor het opzetten van alle andere bedrijfsactiviteiten (bijv. het bouwen van een supermarkt of een

⁹⁶ Het is interessant om op te merken dat volgens de EU slachtofferenquête uitgevoerd door Transcrime en Gallup in 2013, bedrijven die opereren in de horeca een hoge mate van slachtofferschap ervaren in Europa (Dugato et al., 2013), door de kwetsbaarheid ten opzichte van verschillende criminele handelingen, inclusief beschermingsgeld, namaak, vandalisme, diefstal en inbraak.

windenergiecentrale - zie hierna) - een wijdverbreide controle over een heel gebied, en maken dus zo het wijdverbreide gezag over het territorium door OCG's gemakkelijker (Transcrime, 2013a; Riccardi, 2014a)⁹⁷.

De aanwezigheid van verschillende soorten crimineel gedrag in deze sector wordt ook bevestigd door het hoge niveau van slachtofferschap van bedrijven die opereren in de bouwsector overal in Europa (Dugato et al., 2013). Eigenlijk heeft deze sector een belangrijk aandeel in een aantal specifieke misdaden verbonden aan beïnvloedingsstrategieën en samenzweringen met het openbaar bestuur (bijv. afpersing, diefstal, omkoping en beschermingsgeld).

Groothandel en detailhandel

Dit is de sector in Europa met het grootst aantal geregistreerde bedrijven, dus het aanzienlijk belang in de economie van OCG's wekt geen verbazing. Het is ook de sector dat op EU-niveau het vaakst slachtoffer is met 44% van de misdaden tegen bedrijven in Europa (Dugato et al., 2013). Het meeste bewijsmateriaal over criminele investeringen in deze sector is te vinden voor:

- De groothandel en detailhandel van **kleding en textiel**, vooral belangrijk voor Chinese OCG's (zie hierna) en voor de Italiaanse Camorra voor de handel in en verkoop van namaak merkkleding (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- De groothandel en detailhandel van **voedselproducten** dat, naast enkele bijzonderheden qua voedselcultuur in elk land (bijv. handel in olijfolie uit Andalusië, vis uit Galicië, zuivelproducten in Zuid-Italië, met name Campania), in veel landen (zie bijv. Italië, Spanje, Verenigd Koninkrijk) wordt ingezet als dekmantel voor het verbergen van de transnationale illegale drugshandel.
- **Import/export**bedrijven, wederom gebruikt om de illegale drugshandel te verbergen maar ook, volgens sommige bewijzen, in gebruik door Oost-Europese OCG's om goederen over de grenzen te exporteren die gestolen zijn tijdens georganiseerde diefstallen (zie par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** - Italië).

Andere commerciële sub-sectoren waarvoor bewijsmateriaal bestaat van infiltratie en die onder toezicht moeten worden gehouden zijn de detailhandel van **goud en sieraden** (vooral in Italië waar een dramatische toename in “compro-oro” winkels te zien is – par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** - Italië) en **de groothandel van geneesmiddelen**, gezien het feit dat er gevallen van nepbedrijven zijn die zich gevestigd hebben in verschillende EU-lidstaten voor de handel in gestolen of versneden geneesmiddelen (zie par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Transport

Voor de vervoerssector is veel bewijsmateriaal gevonden over criminele investeringen. Transport en logistieke bedrijven zijn van cruciaal belang voor het verbergen van illegale handel (smokkel van drugs, namaakproducten, vuurwapens, etc.). Bewijs van infiltratie in deze sector kan bijvoorbeeld gevonden worden op de grens tussen Ierland en het Verenigd Koninkrijk (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en in belangrijke havengebieden (bijv. Nederland, Italië, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk), en zelfs in **buitenlandse scheepvaartmaatschappijen** (zie paragraaf over Nederland, 8.5).

Bovendien moet worden opgemerkt dat transportbedrijven een cruciale rol kunnen spelen in het gezag over het territorium (zie bijvoorbeeld de infiltratie van de 'Ndrangheta in TNT onderaannemers in Noord-Italië –

⁹⁷ Tenslotte kan de bouw andere illegale activiteiten verbergen, zoals fraude en witwassen, bijvoorbeeld door materialen (zand, cement, etc.) van een slechte kwaliteit in te kopen tegen een lage prijs en deze boven de prijs te factureren, om zo ruimte te creëren voor witwassen op basis van handel en omkoping (zie paragraaf 8.4 - Italië); of illegale afvalverwerking, omdat illegaal afval gestort kan worden tijdens het aanleggen van bouwterreinen of het graven van stortplaatsen.

par. **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en te maken zouden kunnen hebben met misdaden met betrekking tot lading in meerdere EU-lidstaten (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**)⁹⁸.

Vastgoedbedrijven en hotels

Vaak kunnen OCG's investeren in vastgoed via vastgoedkantoren en bedrijven die anonimiteit en belastingvoordelen zouden kunnen garanderen (zie bijvoorbeeld de inzet **van *societe civile immobilieres*** in Frankrijk, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Complexe regelingen van vastgoedbedrijven zijn gebruikt voor bijvoorbeeld de aankoop van vakantieoordens in Zuid-Spanje (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), in Zuid-Italië (bijv. operatie *Metropolis*, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en in de PACA regio in Frankrijk (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Op dezelfde manier zijn **hotels en de toeristenindustrie** getuige van de interesse van OCG's in veel OCP-landen (bijv. Frankrijk, Italië, Nederland en Spanje, zie

Tabel 19) vooral in gebieden met een sterke toeristische aantrekkingskracht (bijv. Côte d'Azur, Sicilië, Apulia) of in grote stedelijke gebieden.

Opkomende sectoren

Ten slotte zijn er een aantal bedrijfssectoren in opkomst, hoewel ze volgens DOCI nog geen *vaak voorkomend* bewijsmateriaal van infiltratie laten zien. Hiertoe behoren:

- **Duurzame energie:** OCG's zouden misbruik kunnen maken van de grote publieke subsidies die nationale en regionale overheden verstrekken ter stimulering van de productie van groene energie. Belangrijke signalen van infiltratie kunnen bijvoorbeeld gevonden worden in de windenergiesector in Italië (10% van de geïnstalleerde windenergiecentrales worden onderzocht in verband met corruptie of banden met de maffia, volgens Caneppele, Riccardi, & Standridge, 2013 – zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).
- **Afval en schrootbeheer (inclusief renovatie):** investeringen in deze sector kunnen instrumenteel zijn, onder andere voor de illegale verwerking van afval, en zijn wijdverspreid in Italië (vooral in Campania vanwege belangen van de Camorra – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) maar ook in andere EU-lidstaten (bijv. de bedrijven die de grootste vuilstorten van Europa beheren in de buurt van Boekarest, Roemenië, zijn in beslag genomen door de Italiaanse autoriteiten op beschuldiging van maffia en witwassen).
- **Geldtransactiekantoren:** de FATF waarschuwde al rond 2005 voor het gebruik van geldtransactiekantoren voor het overmaken van illegale gelden. Nieuw is echter het bewijsmateriaal van *rechtstreeks* gezag over deze bedrijven door OCG's (bijv. in het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Italië en Spanje – zie hoofdstuk 8)⁹⁹.
- **Casino's, VLT, gokken, gaming:** als al eerder belicht in paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** kunnen deze bedrijven vaak gebruikt worden voor witwasdoeleinden (vanwege

⁹⁸ In sommige gevallen van georganiseerde diefstal hebben OCG's, in plaats van overvallen op busjes met lading, er de voorkeur aangegeven neptransportbedrijven op te zetten, het onderaannemerschap van de fabrikant te verwerven en vervolgens te verdwijnen (met de vrachtwagen en het bedrijf) met de vervoerde goederen (zie bijvoorbeeld bij de referentie naar geneesmiddelen, Riccardi, Dugato, & Polizzotti, 2014).

⁹⁹ Minstens een geval van een geldtransactiekantoor onder gezag van Pakistaanse OCG's is gesignaleerd in het Verenigd Koninkrijk. In Italië, tussen 2010 en 2012, hebben volgens de onderzoekers minstens 14 geldtransactiekantoren voor Chinese OCG's meer dan 4 miljard euro aan illegale opbrengsten (uit namaak, seksuele uitbuiting en dwangarbeid) overgemaakt van Italië naar China (zie operatie *Qian Liu and Qian Ba* – par **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

het feit dat er veel kasgeld in omgaat) of kunnen in verband worden gebracht met illegaal gokken en match-fixing. Naast de 'traditionele' casino's, komen ook de kleinere VLT en gokhuizen naar voren als kwetsbare bedrijven voor infiltratie door OCG's (bijv. Italië).

Verschillen tussen de landen

Hoewel er voor de beschreven sectoren bewijsmateriaal van infiltratie in bijna alle OCP-landen en in veel andere EU-lidstaten bestaat kunnen wel enkele bijzonderheden op landsniveau worden belicht.

Tabel 19 laat voor elk OCP-land de sectoren zien met een vaak voorkomend en gemiddeld aantal referenties van investeringen.

Rekening houdend met de biases in de database, kunnen er verschillen tussen de landen bestaan om verschillende redenen, waaronder:

- De **bedrijfsopbouw en het ondernemingsklimaat** van het land: bijv. vanuit de historie is de bouw altijd een driver geweest van de Italiaanse economie (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**); landbouw, visserij en groothandel in voedselproducten zijn relevant in Spanje, etc (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- **Investeringsmogelijkheden**: bijv. investeringen in hotels, bars, restaurants zijn sterker in landen en regio's met veel toerisme (bijv. Andalusië, Côte d'Azur, etc.);
- Zwakheden in de nationale **bestuurlijke, politieke en regelgevende systemen**: bijv. bewijsmateriaal over investeringen in duurzame energie (windenergie) is veelvuldig gevonden in Italië, waar mazen in de bestuurlijke procedures zijn gevonden (Caneppele, Riccardi, & Standridge, 2013), terwijl dit beperkt is in andere EU-lidstaten;
- De rol die een land speelt op het gebied van **illegale activiteiten**: bijv. in *doorvoer*landen, zoals Nederland, kan een significant groter aandeel criminele investeringen worden gevonden in transport en verladingsbedrijven (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**); op dezelfde manier komen investeringen van OCG's in afval en schrootverwerkingsbedrijven meer voor in Italië vanwege de interesse van maffiagroepen in de illegale handel in afval (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- De voorkeur in **investeringsstrategieën** van de OCG's die actief zijn in het land: de criminele investeringen in particuliere beveiligingsdiensten en in autoreparatiebedrijven komen meer voor in Finland vanwege de investeringspatronen van motorbendes.

In hoofdstuk 8 wordt een diepgaand onderzoek gepresenteerd in de bijzonderheden op nationaal niveau voor elk OCP-land. In de volgende paragraaf komen de verschillende investeringspatronen die kenmerkend zijn voor de verschillende OCG's aan bod.

Tabel 19 - Bedrijfssectoren met veel voorkomend en gemiddeld voorkomend bewijsmateriaal van investeringen door OCG's (OCP-landen)

Land	Veel voorkomend ^a
Finland (61 ^a)	Bouw; Reparatie en verkoop van voertuigen; Bars en restaurants
Frankrijk (87)	Groothandel en detailhandel ^b ; Bars en restaurants;

	Vastgoedactiviteiten; Bouw
Ierland (10)	Vastgoedactiviteiten; Groothandel en detailhandel ^b
Italië (1369)	Bouw; Bars en restaurants; Groothandel en detailhandel ^c ; Afval en schrootbeheer; Hotels en andere toeristenaccommodaties; Vastgoedactiviteiten
Nederland (610)	Transport; Bars en restaurants; Groothandel en detailhandel ^b ; Hotels en andere toeristenaccommodaties; Vastgoedactiviteiten; Legale en professionele activiteiten; Seks, tatoeages en andere persoonlijke activiteiten
Spanje (107)	Vastgoedactiviteiten; Groothandel en detailhandel ^d ; Bars en restaurants
Verenigd Koninkrijk (257)	Bars en restaurants; Groothandel en detailhandel ^c ; Transport
^a Totaal aantal referenties met beschikbare informatie over de bedrijfssector. ^b Inclusief groothandel en detailhandel in voedselproducten, kleding en textiel en niet gespecificeerde groothandel en detailhandel. ^c Waarin de groothandel en detailhandel in voedselproducten een significante rol heeft. ^d Waarin de groothandel en detailhandel van voedselproducten en van kleding en textiel een significante rol heeft. * De klassen zijn ingedeeld op basis van de gemiddelde waarde plus $\pm 0,5$ standaarddeviatie van iedere sector. De klassen zijn: • Veel: $> \text{gemiddelde} + 0,5 \text{ SD}$ • Gemiddeld: $\text{gemiddelde} + 0,5 \text{ SD} < x < \text{gemiddelde} - 0,5 \text{ SD}$ • Weinig: $< \text{gemiddelde} - 0,5 \text{ SD}$	

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

Net als in de illegale markten bestaan er ook in investeringen in de legitieme economie een **verscheidenheid aan criminele actoren**. Deze lopen uiteen van 'traditionele' organisaties, zoals Italiaanse maffiagroepen, en grote hiërarchisch georganiseerde OCG's tot kleinere criminele groepen, losse netwerken en individuen (zie paragraaf 3.2).

Criminele actoren en investeringen in de legitieme economie: opkomende trends

Het bewijsmateriaal dat door het OCP-project verzameld is belicht een aantal elementen en opkomende trends:

- Een toenemende rol is weggelegd voor **individuele tussenpersonen** en **freelance ondernemers**. Zij kunnen tegelijkertijd in contact staan met meerdere criminele groepen en optreden als **stromannen** voor OCG's en als **faciliterenden**, in de zin dat zij het doen van criminele investeringen gemakkelijker kunnen maken, zowel in geografische gebieden die niet onder traditioneel gezag van

OCG's staan als in bedrijfssectoren waarvoor een zeker expertiseniveau vereist is (bijv. in de windenergiesector in Italië - zie Caneppele, Riccardi, & Standridge, 2013).

- **financiële instituten, professionals** (bijv. advocaten, accountants, etc.) en **bedrijfsdienstverleners** dat zij belangrijke enablers zijn, al dan niet bewust, van allerlei witwaspraktijken van criminelen en criminele organisaties. In sommige gevallen maken zij deel uit van deze criminele samenwerkingsverbanden, hoewel het erop lijkt dat sommige OCG's (zoals de 'Ndrangheta) liever direct gezag hebben over legitieme bedrijven zonder de noodzaak externe professionals en managers erbij te betrekken (Riccardi, Soriani, & Standridge, 2014).
- Wat ook toeneemt is het aantal gevallen van **joint ventures (samenwerkingsverbanden)** tussen verschillende groepen in het management van legitieme bedrijven en legitieme markten: er zijn gevallen van samenwerking vastgesteld, bijvoorbeeld tussen de Camorra en Chinese OCG's, in de kledingindustrie in verband met namaak (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**); verschillende Italiaanse maffiagroepen blijken vormen van kartels opgezet te hebben voor het beheer van agri-food markten in Italië (zie 8.4); de Italiaanse GDF heeft een witwassysteem van hoog niveau ontmanteld, waarbij Spaanse OCG's, 'Ndrangheta OCG's en voormalige Ierse paramilitaire leden betrokken waren, die illegale opbrengsten investeerden in toeristenoorden in Zuid-Italië (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en 8.4).

De categorieën OCG's die het actiefst zijn in termen van investeringen

Hoewel de OCG's die actief zijn in Europa, zoals aangegeven in deel 1 (zie 3.2) in toenemende mate **multinationaal en interetnisch zijn**, komen sommige categorieën OCG's met een dominante geografische of etnische herkomst¹⁰⁰ naar voren als 'actiever' dan anderen als het gaat over investeringen in de legale economie.

Voorals de **Italiaanse maffia's** (voornamelijk de **'Ndrangheta** en de **Camorra**), **Chinese OCG's**, **Russische/Georgische OCG's** maar ook **Britse** en **Nederlandse criminele groepen** (met verschillende etnische achtergronden) zijn de groepen waarvoor de grootste hoeveelheid bewijsmateriaal over investeringen gevonden is in de geraadpleegde bronnen. Deze categorieën OCG's blijken ook de **meest transnationale categorieën** te zijn, dat wil zeggen degene met het bewijsmateriaal over investeringen in een groter aantal landen (zie Afbeelding 12, Afbeelding 13 en Afbeelding 14)¹⁰¹.

Russische/Georgische OCG's blijken het meest wijdverspreid te zijn in Europa als het gaat over infiltratie in de legitieme economie. Ondanks de focus van de dataverzameling op de zeven OCP-landen is bewijsmateriaal over investeringen gevonden in 12 landen (zie hierna). Van de Italiaanse maffiagroepen komen de Camorra en de 'Ndrangheta naar voren als de meest transnationale groepen. Dit is redelijk consistent met eerdere literatuur (zie bijv. Forgione, 2009; Transcrime, 2013a; Calderoni et al, nog te verschijnen). Chinese OCG's nemen de eerste plaats in als het gaat over het aantal referenties van de niet-Europese OCG's die in Europa investeren.

Tabel 20, daarentegen, toont de eerste drie landen en vijf bedrijfssectoren, voor een aantal geselecteerde categorieën OCG's als hiervoor vastgesteld, in termen van aantal referenties van investeringen en infiltratie in de legitieme economie. De hiernavolgende paragrafen lichten een aantal belangrijke actoren verder toe die op dit gebied actief zijn in Europa.

¹⁰⁰ Zoals aangegeven in hoofdstuk 0 en in de methodologische bijlage zijn er 36 categorieën OCG's vastgesteld. De indeling is voornamelijk gebaseerd op nationaliteit of etniciteit (bijv. Turks-sprekende OCG's, Chinese OCG's, etc.).

¹⁰¹ In die zin moet er opnieuw op gewezen worden dat de focus van de dataverzameling gericht is op de zeven OCP-landen, waar er wel bewijsmateriaal in andere Europese niet-OCP-landen verzameld is, maar dit niet systematisch is uitgevoerd. Daarom is de analyse wellicht niet volledig representatief buiten het OCP-gebied.

Tabel 20 – De eerste drie landen en vijf bedrijfssectoren met het meeste bewijsmateriaal over investeringen - Geselecteerde categorieën OCG's

Categorieën OCG	Eerste drie landen	Eerste vijf bedrijfssectoren
Cosa Nostra OCG's	Italië; Spanje; Roemenië	Bouw; Groothandel en detailhandel ^a ; Bars en restaurants; Productie; Vastgoedactiviteiten
Camorra OCG's	Italië; Verenigd Koninkrijk; Spanje	Groothandel en detailhandel ^a ; Bars en restaurants; Bouw; Afval en schrootbeheer; Casino's, VLT en gokactiviteiten
'Ndrangheta OCG's	Italië; Duitsland; Spanje	Bouw; Bars en restaurants; Hotels en andere toeristenaccommodaties; Landbouw en visserij; Groothandel en detailhandel ^a
Chinese OCG's	Italië; Nederland; Verenigd Koninkrijk	Groothandel en detailhandel ^a ; Bars en restaurants; Transport en verhuur van motorvoertuigen; Vastgoedactiviteiten; Seks, tattoo's en andere persoonlijke activiteiten
Russische OCG's	Spanje; Italië; Verenigd Koninkrijk	Groothandel en detailhandel ^a ; Bars en restaurants; Vastgoedactiviteiten; Hotels en andere toeristenaccommodaties; Casino's, VLT en gokactiviteiten
Motorbendes	Finland; Zweden; Nederland	Bars en restaurants; Bouw; Particuliere beveiligingsdiensten; Groothandel en detailhandel ^a ; Reparatie en verkoop van voertuigen

^a Inclusief niet gespecificeerd, voedselproducten, goud en sieraden - groothandel en detailhandel.

Bron: Bewerking van DOCI door Transcrime

Italiaanse maffia's

Cosa Nostra OCG's

Naast Italië, en vooral **Sicilië** (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), kan bewijsmateriaal van investeringen door Cosa Nostra OCG's gevonden worden in een reeks Europese landen.

In **Spanje** (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) zijn bedrijven die verbonden zijn aan de Siciliaanse maffia gevonden in Andalusië, Galicië en Catalonië (Diario Cordoba 2008; Savio, 2009; Transcrime, 2013a). Vooral in 2008 in Galicië, hebben leden van Cosa Nostra dekmantelbedrijven opgezet, handelend in vis- en schelpdierproducten, voor het witwassen van de opbrengsten van criminele activiteiten, en in Andalusië waren ze actief in de olijfoliesector (Tojo, 2008; La Opinión de Galicia, 2008; Faro de Vigo, 2008, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Ook in Duitsland en Zwitserland (Transcrime, 2013a) is bewijsmateriaal gevonden, terwijl in **Frankrijk** er bewijsmateriaal is van witwassen door Cosa Nostra in casino's en hotels, in met name de Côte d'Azur en Corsica (Chavane, 2005; Jérôme, 2006; Transcrime, 2013a, p. 236-237).

Belangen van Cosa Nostra OCG's in casino's zijn ook in **Kroatië** en **Roemenië** gevonden. In het laatste land heeft infiltratie plaatsgevonden in een groot aantal sectoren (groothandel, transport, vastgoed, afvalbeheer met betrokkenheid bij de grootste vuilstort in Europa, in de buurt van Boekarest), vaak via lokale ondernemers en stromannen (Transcrime, 2013a; zie Box 2). Bijzonder relevant in dit verband is de inbeslagname in 2013 door de Italiaanse autoriteiten van de **afvalbeheerbedrijven** die de grootste vuilstort van Europa, in de buurt van Boekarest, beheren, waarvan het vruchtgebruik volgens politiebronnen in verband kan worden gebracht met Cosa Nostra (Box 2).

Voor wat betreft bedrijfssectoren zijn, naast de historische interesse voor **de bouw** en **vastgoedactiviteiten** (bijv. Sacco, 2010; Savona 2010; Fondazione RES, 2013; Transcrime, 2013a; Riccardi, 2014a; zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), **afval en schrootbeheer** en **duurzame energie** in opkomst. Er kunnen vooral tekenen van infiltratie in de wind- en zonne-energiesectoren gevonden worden (Caneppele, Riccardi & Standridge, 2013; De Paolo, 2013)¹⁰².

Zoals eerder aangegeven, lijkt infiltratie in de bouwsector in buitenlandse landen minder significant, en legale bedrijven dienen vooral om illegale activiteiten te faciliteren, zoals illegale drugshandel (gemaskeerd via 'lege' **groothandels-** en **import-exportbedrijven**) en zelfs fraude (bijv. in de olijfoliesector in Andalusië - zie Transcrime 2013a).

Box 2 – Siciliaanse belangen in de grootste vuilstortplaats in Europa in Boekarest

In 2013 nam de Italiaanse gerechtelijke macht drie bedrijven in Roemenië in beslag die gerechtigd waren om het management te voeren over de grootste vuilstortplaatsen in Europa (Glina en Tulcea), in de buurt van Boekarest (Amadore, 2011; Lo Bianco & Lillo, 2012; Amadore, 2013).

Volgens de Italiaanse aanklagers konden de bedrijven die actief waren in de behandeling en afvoer van niet-gevaarlijk afval indirect in verband worden gebracht met M.C., de zoon van de voormalige burgemeester van Palermo, V.C., die veroordeeld was voor banden met de maffia. De aanklagers veronderstelden dat deze bedrijven konden dienen voor het witwassen van de opbrengsten uit de illegale handel van Cosa Nostra. Lokale ondernemers kunnen gebruikt zijn om deze bedrijven op te zetten (Amadore, 2011; Lo Bianco & Lillo, 2012; Amadore, 2013).

Camorra OCG's

¹⁰² De grootschalige operatie 'Via col vento' door de Italiaanse wetshandhavingdiensten leidde tot de inbeslagname van tientallen windenergiebedrijven waarvan men veronderstelde dat zij in verband stonden met de zeer gezochte baas van Cosa Nostra, Matteo Messina Denaro (zie 8.4).

Onder de Italiaanse maffiagroepen komen criminele groepen van de Camorra naar voren als meer actief op het gebied van investeringen op Europees niveau en buiten hun gebied van herkomst (Italië, in het bijzonder Campania, zuid Lazio en noord Apulia). Relevante investeringen in het buitenland zijn de investeringen in **restaurants, pizzeria's, bars, horecabedrijven en de groothandel in voedselproducten** (met name zuivelproducten). De laatste kan mogelijk ook gebruikt worden als dekmantel voor het smokkelen van illegale goederen, en dan vooral drugs. Er is echter ook een opkomende belangstelling voor **bouwbedrijven** in het buitenland vastgesteld.

Sterke infiltratie kan vooral gevonden worden in de economie van **Spanje** (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), waar de Camorra ook een primaire rol in de drugshandel heeft. In Spanje hebben leden van de Camorra succesvolle en winstgevende bedrijven opgezet, en zijn zelfs in staat de catering te verzorgen van evenementen georganiseerd door de Italiaanse Kamer van Koophandel in Madrid en de Italiaanse ambassade (Transcrime 2013a), wat duidt op een sterke link met de lokale gemeenschap; ook hebben zij aandelen van grote bouwbedrijven kunnen kopen die destijds betrokken waren bij de bouw van een vastgoedcomplex en een toeristenoord (zie operatie *Laurel*, **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Er is ook bewijsmateriaal gevonden in Schotland (Campana, 2011a; Transcrime, 2013a), Duitsland, Roemenië en Zwitserland.

Het moet worden opgemerkt dat de Camorra, van de OCG's die door dit onderzoek gedekt worden, naar voren komt als degene die waarschijnlijk bij de grootste verscheidenheid aan bedrijfssectoren betrokken is (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**): **groothandel en detailhandel in voedsel, zuivel, kleding** (ook van groot belang voor het vermarkten van namaak 'merk' kleding), **bloemen en planten, goud en sieraden** (via de zogenaamde "compro-oro" winkels), **mijnbouw, steengroeven en de bouw en video loterijterminals en speelautomaten** (Transcrime, 2013a; Transcrime, 2013b; Gruppo Antimafia Pio La Torre, 2014, p. 11; Riccardi, 2014a). Er kunnen ook significante verschillen gevonden worden in de investeringsstrategieën en mate van *specialisatie* tussen de verschillende Camorra clans (Riccardi, 2014a).

Wat ook opkomt is **transport** en dan vooral **tankstations**, zowel in Campania en in andere Italiaanse regio's (bijv. Emilia Romagna) (Cantone & De Feo, 2010; La Repubblica, 2013; Gruppo Antimafia Pio La Torre, 2014, p. 11). Investeren in tankstations lijkt vooral te voorzien in zowel witwasdoeleinden, en gezag over het territorium maar is ook instrumenteel voor BTW-, accijns- en productfraudes (door wijzigingen aan de brandstofautomaten) en brandstofsmokkel.

'Ndrangheta OCG's

Zoals al is benadrukt in deel 1, heeft de 'Ndrangheta snel de illegale activiteiten (van illegale cocaïnehandel tot wapenhandel) uitgebreid buiten zijn oorspronkelijke territorium (dat wil zeggen Calabrië) naar andere Italiaanse regio's en andere Europese landen.

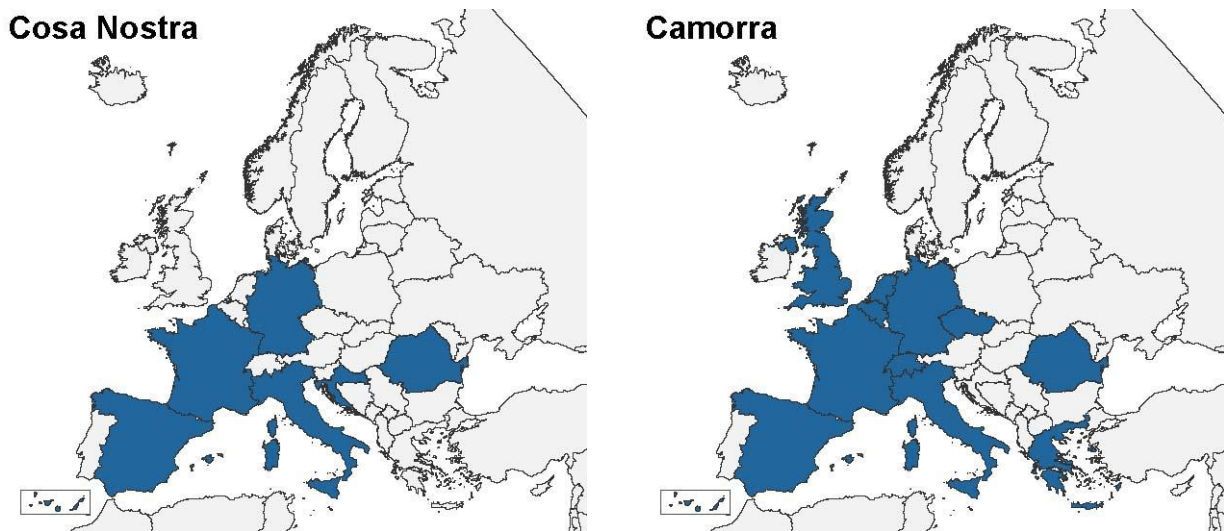
Voor wat betreft investeringen in de legale economie lijkt het dat de 'Ndrangheta haar zaken over verschillende Europese landen heeft uitgespreid. Er is bewijsmateriaal van 'Ndrangheta investeringen gevonden in Zuid-Frankrijk (bijv. de Franse Riviera) in de bouwsector (zie **Errore. L'origine riferimento**

non è stata trovata.) en in de vastgoedsector (Galliano, 2011; Le Mentonnais, 2012; Leclerc, 2012a; Transcrime, 2013a, p. 248)¹⁰³.

Er zijn verscheidene 'Ndrangheta investeringen in de vastgoedsector in **Italië, Spanje, en het Verenigd Koninkrijk** vastgesteld. De belangen van de 'Ndrangheta in de vastgoedmarkt zijn ook benadrukt in operatie *Metropolis* (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) waar leden van de 'Ndrangheta relaties hadden met vastgoedbedrijven in Ierland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk om investeringen aan te trekken in de toeristenoorden in Calabrië. Volgens de beschikbare informatie investeert de 'Ndrangheta ook in **Duitsland**, met name in hotels en restaurants, de bouw en groothandel en detailhandel van voedingsmiddelen, als ook in andere Europese landen (bijv. in Portugal). In **Nederland**, ondanks de onderkende aanwezigheid van sommige aangesloten criminele personen in illegale markten (zie 5.5), is er geen specifiek bewijs vastgesteld voor investeringen.

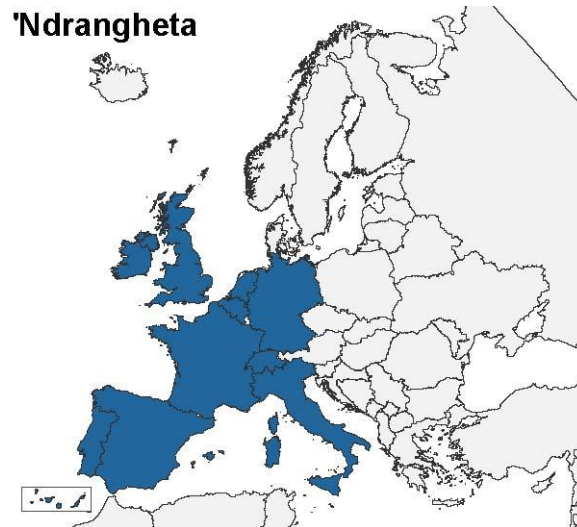
Met betrekking tot bedrijfssectoren investeerde de 'Ndrangheta gewoonlijk in **de bouw, hotels, bars en restaurants, transport en groothandel en detailhandel** in zowel traditionele en niet-traditionele territoria (zie 8.4 en Transcrime, 2013a; Caneppele, Riccardi, & Standridge, 2013; Riccardi, 2014a). Het is met name vermeldenswaardig dat sommige 'Ndrangheta groepen zich lijken te specialiseren in het infiltreren in bepaalde sectoren (bijv. in Lombardije in de bouw, hotels, bars en restaurants – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**)¹⁰⁴.

Afbeelding 12 – Europese landen met bewijsmateriaal van investeringen door Cosa Nostra, de Camorra en de 'Ndrangheta

¹⁰³ De investeringen van de 'Ndrangheta in Zuid-Frankrijk en in het bijzonder in de Côte d'Azur moet geanalyseerd worden in combinatie met de sterke infiltratie in de economische en bestuurlijke structuur van de Italiaanse Ligurië regio, en dan vooral in de provincie Imperia, dat grenst aan de Franse Riviera (zie 264**Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

¹⁰⁴ Verder hebben in een paar cases 'Ndrangheta groepen zelfs 'joint-ventures' gevormd met andere Italiaanse maffiagroepen, zoals de samenwerking met Camorra groepen in het management van nachtclubs aan het Gardameer (zie kader 28) of met leden van de Camorra en Cosa Nostra voor het gezag over de fruitmarkt van Fondi (in de buurt van Rome), Milaan en Piacenza.

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

Chinese OCG's

Chinese criminele groepen hebben hun activiteiten verspreid en zijn geïnfiltreerd in de legale economie van verschillende EU-landen. Zij zijn de niet-Europese criminele groepen met het hoogste aantal referenties en bewijsmateriaal van hun investeringen aangetroffen in alle OCP-landen (behalve Finland) en in verschillende andere Europese landen.

Chinese OCG's investeren hun geld in verscheidene sectoren. Investeringen in **bars en restaurants** zijn ontdekt in Italië, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. In Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn de investeringen in zowel **vastgoed** als **de groothandel en detailhandel** gerelateerd aan illegale activiteiten (bijv. mensenhandel, namaak, witwassen, en drugshandel) (Marraco, 2012; El País, 2012b).

In **Spanje** zetten Chinese criminele groepen bedrijven op voor witwasdoeleinden en opereren in hotels, restaurants en de vastgoedsector (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Bewijsmateriaal in **Italië** is gevonden in verschillende bedrijfssectoren, waaronder de groothandel en detailhandel in kleding (ook in verband met namaak), bars en restaurants, vastgoed, massagesalons (als dekmantel voor seksuele uitbuiting) en **geldtransactiekantoren**, ook in gebruik om illegale gelden naar China over te maken (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Russische en Georgische OCG's

Russische/Georgische OCG's lijken het meest wijdverspreid te zijn in Europa als het gaat over het aantal landen met cases van investeringen in de legitieme economie (zie Afbeelding 13).

De laatste jaren kunnen investeringen van Russische criminele groepen vooral gevonden worden in **de bouw, transport en logistiek, de vastgoedsector, groothandel en detailhandel, bars en restaurants, hotels**. Hun activiteiten in de legale economie hebben vaak te maken met het witwassen van de illegale opbrengsten van criminele activiteiten (bijv. georganiseerde diefstal en vuurwapenhandel, etc.).

Russische OCG's hebben bedrijven opgezet in **alle OCP-landen**. Met name in **Finland** hebben ze de bouw en transport sector geïnfiltreerd en hun 'legale' activiteiten waren vaak functioneel voor het plegen van andere misdaden (bijv. fraude, witwassen – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). In **Frankrijk** zijn er gevallen bekend van infiltratie in de vastgoedsector in Parijs en in zuidelijke regio's (INHES-OND, 2008; Gendarmerie Nationale-STRJD, 2013).

In Italië (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) is er aan de ene kant bewijsmateriaal van investeringen in verband met *hoog niveau* witwasactiviteiten in hotels en restaurants en vastgoed; aan de andere kant zijn er kleinschaligere investeringen in de import/export, groothandel en transportbedrijven die de overdracht van opbrengsten van gestolen goederen of georganiseerde diefstal naar Oost-Europa kunnen verbergen (Bianconi & Santucci, 2012).

In het **Verenigd Koninkrijk** zijn gevallen van Russische OCG's bekend die bedrijven runnen die actief zijn in sport en gokken, bank- en financiële sector en de groothandel en detailhandel (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). In Spanje kan er veel bewijsmateriaal gevonden worden van investeringen van Russische OCG's in de vastgoedsector, bars en restaurants en tankstations in verband met witwassen, fraudes en mensenhandel (Kegö & Molcean, 2011; La Vanguardia, 2013; El País 2013 en zie Kader 3)

Kader 3 – Operatie *Clotilde*: Russische criminele groepen infiltreren in de Spaanse economie

De operatie *Clotilde* richtte zich op Russische criminelen in Spanje die opereerden in verschillende bedrijfssectoren ten behoeve van het witwassen van illegale opbrengsten uit misdaden. Volgens bewijsmateriaal uit het onderzoek hebben Russische criminelen hun hoofdkwartier in Lloret de Mar, maar waren zij actief in Catalonië en konden in verband gebracht worden met vertegenwoordigers van het economische en politieke systeem (La Vanguardia, 2013). Ze hebben een complex witwassysteem opgezet met bouwbedrijven, restaurants, winkels, vastgoedactiviteiten en tankstations.

Motorbendes

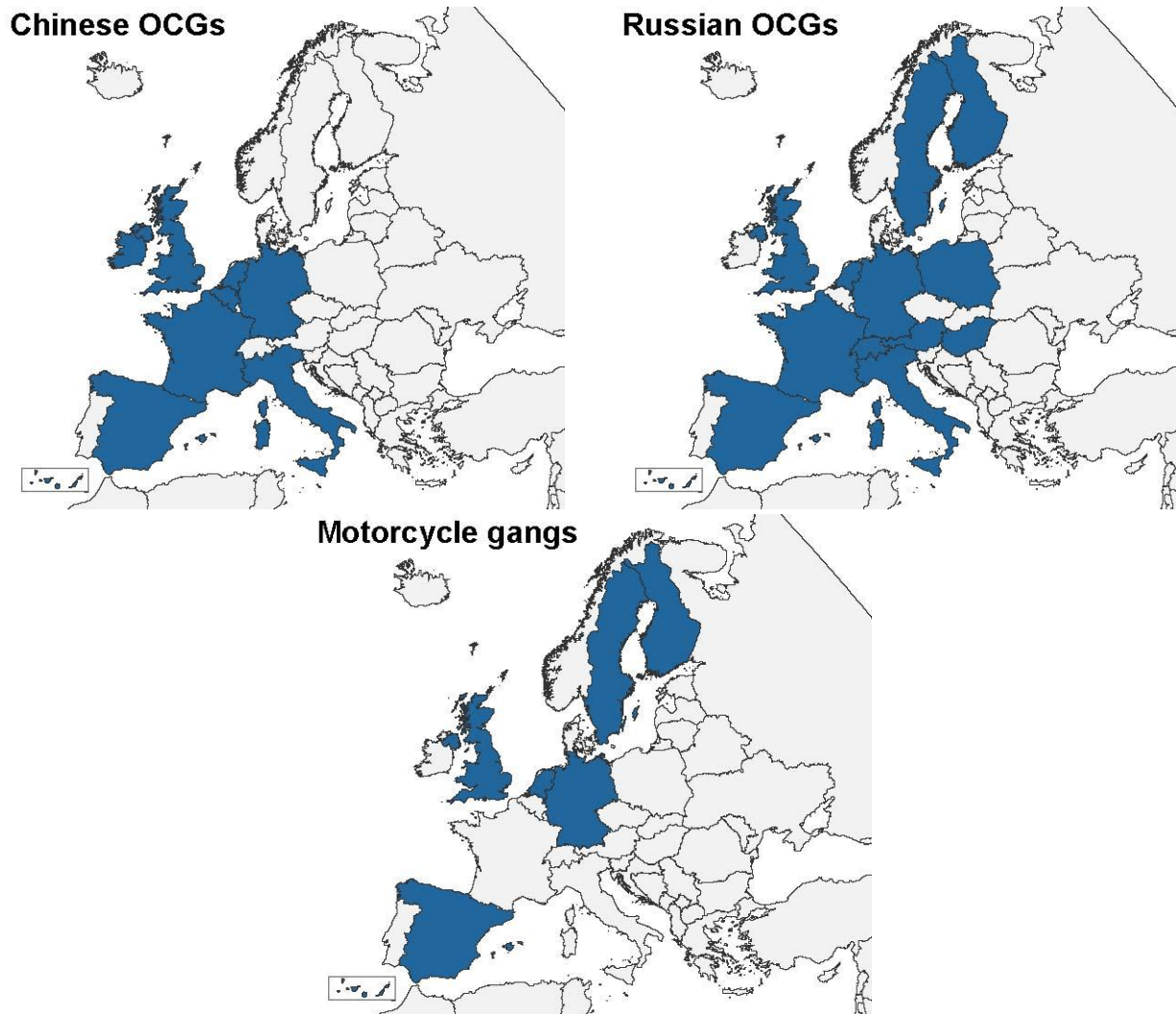
Hoewel **Onwettige motorbendes (Outlaw Motorcycle gangs - OMCG's)** historisch gezien vooral actief waren in Scandinavië en Noord-Europa kunnen signalen van een **uitbreiding en geraffineerdheid** van hun financiële belangen ook in andere Europese landen gevonden worden (zie Afbeelding 13).

Naast het witwassen van illegale opbrengsten uit criminele activiteiten (bijv. de drugshandel) in zowel vastgoed als registergoederen, in het bijzonder **motoren**, kan bewijsmateriaal van investeringen in legitieme bedrijven gevonden worden, vooral in **bars en restaurants** en **bouw**bedrijven maar ook in **particuliere beveiliging** (vooral in Finland – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), groothandel en detailhandel, **reparatie en verkoop van voertuigen** en transport.

Kader 4 – Operatie *Casablanca*: Hells Angels binnen Europa

De operatie *Casablanca* was een internationale grootschalige politieoperatie met de betrokkenheid van Interpol, Europol en Duitse, Oostenrijkse en Nederlandse autoriteiten (Burgen, 2013). De operatie resulteerde in de arrestatie van 25 leden van de Hells Angels motorclub op verdenking van drugshandel, mensenhandel, afpersing en seksuele uitbuiting. Illegale goederen, roerende en geregistreerde voertuigen (bijv. luxe wagens en motoren) werden in beslag genomen tijdens het onderzoek, vooral in Mallorca, waar de motorclub zijn hoofdkwartier had. De groep had kennelijk de intentie te investeren in een F1 circuit dat gebouwd moest worden op het eiland (Burgen, 2013).

Afbeelding 13 – Landen met bewijsmateriaal van investeringen door Chinese, Russische/Georgische groepen en motorbendes

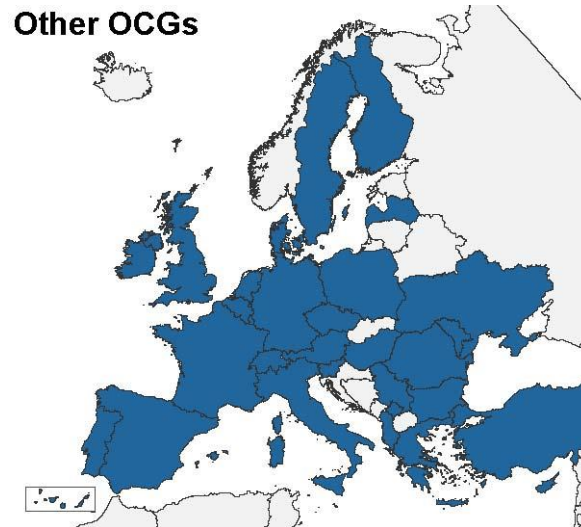

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

Andere georganiseerde misdaadgroepen

Onder de andere soorten criminele groepen die actief zijn in Europa voor wat betreft investeringen in de legitieme economie zijn **Balkan** en andere **Zuidoost-Europese OCG's**, **Turkse OCG's** en **Noord-Afrikaanse OCG's** degene waarvan de hoogste aantal cases geregistreerd zijn in verschillende Europese landen (zie Afbeelding 14).

Afbeelding 14 – Landen met bewijsmateriaal over investeringen door andere criminele groepen

Bron: *Bewerking van DOCI door Transcrime*

Ondanks het grote aantal studies en onderzoeken in hun activiteit in illegale markten in Europa (zie deel 1) zijn er maar weinig referenties voor wat betreft infiltratie in de legale economie.

Er zijn gevallen gevonden van Noord-Afrikaanse criminele groepen die in hoofdzaak betrokken zijn in de drugshandel en die het zwartgeld investeren in fastfood restaurants (bijv. kebabzaken) in Frankrijk (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Hetzelfde geldt voor Turkse OCG's die via een vastgoedbedrijf (*société civile immobilière*) investeerden in onroerende goederen in de regio Metz, niet ver van de Duitse grens (Gendarmerie Nationale-STRJD, 2013).

Er zijn echter wel frequente aanwijzingen dat zowel Noord-Afrikaanse als Turkse OCG's de neiging hebben de illegale opbrengsten die in Europa gegenereerd worden over te maken naar **hun landen van herkomst** (Gendarmerie Nationale, 2012; Gendarmerie Nationale-STRJD, 2013).

7.5 Drivers en afsluitende opmerkingen

De analyse die door het OCP-project is uitgevoerd laat zien dat de investeringen van de georganiseerde misdaad niet alleen inspelen op de behoefte aan **witwassen**, maar dat deze investeringen een grotere verscheidenheid aan doeleinden dienen:

- Ten eerste kunnen investeringen in de legitieme economie, hetzij in bedrijven of in andere vermogensbestanddelen, **het plegen van illegale activiteiten faciliteren**, bijvoorbeeld:
 - criminele groepen kunnen transportbedrijven, import/export en groothandelsbedrijven (in het bijzonder van voedingsmiddelen) gebruiken als dekmantel waarachter de illegale drugshandel of de smokkel van illegale, namaak of gestolen goederen verborgen kan worden;
 - het beheren van bars en restaurants, clubs en hotels als dekmantel voor prostitutie of marktplaats voor illegale drugs;
 - het kopen van vastgoed en deze gebruiken om slachtoffers van seksuele uitbuiting in onder te brengen, illegale goederen op te slaan of als laboratorium voor de productie van synthetische drugs;

- beheer van geldtransactiekantoren om de grensoverschrijdende transfer van illegale gelden te vergemakkelijken;
- het exploiteren van olie en gasbedrijven of tankstations om fraude te plegen (bijv. accijnsfraude, zwendel met brandstoffen, productfraude, etc.).
- Ten tweede, **winst**: hoewel de relatie met winstgevendheid niet erg duidelijk is toont bewijsmateriaal aan dat criminele groepen kunnen investeren in zeer winstgevende sectoren (bijv. duurzame energie) of in gebieden (bijv. PACA, Costa del Sol, etc.) die gekenmerkt worden door een stevige vastgoedmarkt.
- Ten derde, **gezag over het territorium**: investeringen in territorium-specifieke bedrijfsactiviteiten zoals de bouw, hotels, bars en de aankoop van vastgoedeigendommen zorgen ervoor dat een bepaald gebied continu fysiek gecontroleerd kan worden op een wijdverbreide manier.
- Ten vierde, investeringen in legale vermogensbestanddelen zijn van cruciaal belang, ook voor het **infiltreren en uitbreiden van de invloed op de lokale politiek, openbaar bestuur en het bedrijfsleven**. Dit, wat in historisch perspectief een bijzonderheid is van Italiaanse maffiagroepen met name in hun gebieden van herkomst (zie 8.4), is kenmerkend aan het worden, volgens het verzamelde en geanalyseerde bewijsmateriaal, voor maffia investeringen buiten het land van herkomst en ook voor de investeringsactiviteit van buitenlandse OCG's (bijv. Chinese en Oost-Europese OCG's en motorbendes), die in zekere zin in toenemende mate een *maffia-achtige infiltratie* natuur krijgen.

Het is evident dat criminele groepen de investeringen in de legitieme economie niet alleen voor witwassen gebruiken, maar ook als **instrumenten om macht en invloed uit te oefenen**, en om gebruik te maken van schaalvoordelen in de criminele activiteiten waarbij ze betrokken zijn. OCG's leggen geen scheidslijn tussen illegale en legitieme markten, maar zien deze als een *continuüm* waarin ze winstkansen pakken en hun macht en economische voordelen uitbreiden.

Andere patronen in criminele investeringen, vooral in legitieme bedrijven, komen op en zijn het waard belicht te worden:

- Ten eerste, de **uitbreiding van criminele investeringen buiten de 'traditionele gebieden'**: een voorbeeld hiervan zijn de investeringen van de Italiaanse maffia's in Noord-Italië of in het buitenland (bijv. Cosa Nostra in Roemenië, de Camorra in Spanje, etc.) of de uitbreiding van de financiële belangen van motorbendes in Zuid-Europa;
- Ten tweede, de verandering in **gezags- en eigendomsstrategieën**: er is bewijsmateriaal dat criminele groepen een verschuiving maken van meer direct gezag (dat wil zeggen OCG-leden die direct als aandeelhouders of beheerders bij hun bedrijven betrokken zijn) naar een meer *indirecte* rol, wat betekent dat er meer gebruik gemaakt wordt van stromannen, freelance ondernemers die op incidentele basis worden ingehuurd, of de inzet van informele 'bank' diensten (dat wil zeggen leningen), wat meestal resulteert in een bepalende invloed op het besluitvormingsproces van het bedrijf zelf (zie de zogenaamde 'banken van de 'Ndrangheta' in Noord-Italië – paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- Ten derde, als al eerder opgemerkt, het **toenemende aantal 'joint-ventures'** tussen verschillende criminele groepen voor het management van legale bedrijven, het gezag over legitieme markten of het opzetten van hoog-niveau witwassystemen (zie hierboven).

Hoewel veelbelovend, laat deze eerste verkenning enkele onderzoeksvragen onbeantwoord, die echter wel van cruciaal belang zijn om de dynamiek van criminele investeringen volledig te kunnen begrijpen. De eerder genoemde resultaten moeten met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, omdat OCG's **niet 'allemaal hetzelfde denken'**.

Het is in plaats daarvan noodzakelijk te begrijpen op **welk niveau in de criminele organisatie** de consumptiepatronen en investeringsstrategieën bepaald worden. Wie besluit in een criminele groep om óf vastgoed te kopen óf om aandelen in een bouwbedrijf te verwerven? Wordt dit besluit overgelaten aan het individu, in de zin dat elk OCG-lid zelf mag kiezen hoe hij het illegale geld dat hij verdient witwast? Dit vraagstuk vertegenwoordigt zonder twijfel het meest cruciale onderzoeksgebied voor de toekomst.

8 Focus op zeven Europese landen

Dit hoofdstuk is gewijd aan de analyse van de investeringen van criminele groepen in de zeven OCP-landen: **Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje** en het **Verenigd Koninkrijk**. Enkel de paragraaf over Nederland is vertaald naar het Nederlands, de bespreking van de andere zes landen is in het Engels beschikbaar in het originele rapport op www.ocportfolio.eu.

Voor elk land volgt de analyse de opbouw van hoofdstuk 7, gericht op:

- de **geografisch spreiding** van het bewijsmateriaal van investeringen door de georganiseerde misdaad;
- de vaakst genoemde **soorten vermogensbestanddelen**;
- de vaakst genoemde **bedrijfssectoren**;
- de verschillen voor wat betreft investeringsstrategie tussen de **belangrijkste criminele actoren** die in het land actief zijn;

8.5 Nederland¹⁰⁵

8.5.1 Inleiding

Vooraf in de jaren negentig waren er in Nederland zorgen over criminelen die (delen) van stadscentra overnamen, met een speciale focus op Amsterdam (Van Traa, 1996). Als gevolg hiervan ontwikkelde Nederland de BIBOB-wet, die bestuurlijke instituten de mogelijkheid biedt om vergunningen in te trekken of te weigeren, bijvoorbeeld voor het openen van een café waarvoor het vermoeden bestaat dat er verbanden zijn met misdaad. Voor wat betreft misdaad is Nederland vooral een doorvoerland waar de grote OCG's zich met name bezighouden met smokkelen en andere internationale misdaden; het zal daarom niet verbazen dat de transportsector een van de populairste sectoren is om in te investeren. Er wordt geopperd dat Nederland vatbaar is voor witwassen, onder andere vanwege de relatieve grootte van haar financiële sector, de openheid ten opzichte van de handel en de hoeveelheid criminele opbrengsten. (FATF-rapport Nederland, 2011)

Methodologische opmerkingen

Voor het vaststellen van de investeringspatronen van de georganiseerde misdaad in Nederland zijn twee verschillende databases gebruikt:

- Ten eerste de **database van het Nederlands Openbaar Ministerie**, waarvoor volledige toegang voor dit project was toegezegd. Voor details voor wat betreft selectie en operationalisatie van deze database, zie paragraaf 5.5, en de methodologische bijlage¹⁰⁶;

¹⁰⁵ Dit hoofdstuk is geschreven door Joras Ferwerda en Brigitte Unger (Universiteit Utrecht, Nederland).

¹⁰⁶ Zoals aangegeven in paragraaf 5.5 en verder gedetailleerd in de methodologische bijlage, bestaat de database van het Openbaar Ministerie, na het toepassen van filters, uit 12.946 verdachten, onderverdeeld in 4.397 cases¹⁰⁶. Voor alle 12.946 verdachten bevat de database zowel data over inbeslagnemingen als confiscaties in verband met georganiseerde misdaad. Voor wat betreft confiscatie is

- Om op zijn minst gedeeltelijk de bias te adresseren die in verband staat met het gebruik van inbeslagnemingen en confiscaties is¹⁰⁷, **een andere database, een uittreksel van de DOCI** (zie hoofdstuk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en de methodologische bijlage) gebruikt. Deze database is een verzameling van alle Nederlandse cases die openbaar gevonden konden worden. Bronnen van deze database zijn onder andere:
 - de **Monitors georganiseerde criminaliteit van de WODC** die al eerder besproken zijn in dit rapport in paragraaf 4.5.1.
 - **Eerdere wetenschappelijke literatuur** (bijv. van de Bunt et al., 2011; Ferwerda et al., 2013 ; Fijnaut et al. 2013 ; Kleemans et al. 2013; van Koppen, 2013; Siegel, 2013; etc.).

Het relevante deel van de geanalyseerde DOCI bestaat uit **859 referenties van investeringen door de georganiseerde misdaad**. In 613 referenties hiervan zijn de bedrijfssectoren waarin de OCG's investeerden vastgesteld.

De volgende paar paragrafen geven een analyse van de twee databases op een aantal aspecten: geografische patronen (8.5.2), de soort vermogensbestanddelen en in welke bedrijfssectoren geïnvesteerd is (8.5.3), de betrokken criminele actoren (8.5.4) en afsluitende opmerkingen met een beoordeling van de drivers achter de investeringen (8.5.5).

8.5.2 Geografie

Investerings van de georganiseerde misdaad in Nederland

De analyse van de geografische patronen van criminele investeringen in Nederland kan worden uitgevoerd op basis van de **spreiding van de 541 gevorderde vastgoedeigendommen**¹⁰⁸. Dit zijn de enige inbeslagnemingen waarvan de locatie kan worden bepaald.

Voordat een analyse gemaakt wordt van het in beslag genomen vastgoed in het buitenland, wordt eerst een beoordeling van de geografische spreiding in het binnenland uitgevoerd.

Tabel 21 hierna toont hoeveel objecten in beslag genomen zijn in de **verschillende provincies** in Nederland (NUTS 2)¹⁰⁹.

helaas alleen het totale geconfisqueerde aantal beschikbaar en geen gedetailleerde lijst van alle geconfisqueerde vermogensbestanddelen. Daarom is besloten ons te richten op in beslag genomen goederen en kasgeld om een idee te krijgen van de investeringspatronen van de georganiseerde misdaad in Nederland.

¹⁰⁷ Hoewel de analyse van de in beslag genomen vermogensbestanddelen belangrijke indicaties kan geven van de samenstelling van de 'portefeuille' van criminele groepen, kan het beïnvloed zijn door het niveau van handhaving of door hoe de regeling is toegepast. Het aantal in beslag genomen bedrijven is bijvoorbeeld laag, ondanks het vele beschikbare bewijsmateriaal over de infiltratie van criminelen in bedrijven in Nederland.

¹⁰⁸ De database verwijst officieel naar onroerende registergoederen in het algemeen, maar bij nader onderzoek blijken bijna alle opgenomen goederen vastgoed te zijn. Voor de leesbaarheid wordt daarom in dit hoofdstuk de term vastgoed gebruikt.

Tabel 21 - Aantal in beslag genomen vastgoedeigendommen van OCG's in Nederland (2003-2014) per provincie (NUTS 2)

Provincie	NUTS 2 Naam	Aantal in beslag genomen vastgoedobjecten	Bevolking	In beslag genomen vastgoed per miljoen inwoners
NH	Noord-Holland	72	2.719.764	26,5
ZH	Zuid-Holland;	57	3.560.205	16,0
GE	Gelderland	46	2.013.903	22,8
UT	Utrecht	40	1.243.161	32,2
NB	Noord-Brabant	34	2.470.184	13,8
OV	Overijssel	18	1.138.571	15,8
LI	Limburg	17	1.121.483	15,2
FL	Flevoland	14	397.772	35,2
DR	Drenthe	7	489.912	14,3
FR	Friesland	4	647.239	6,2
GR	Groningen	1	582.161	1,7
ZE	Zeeland	1	381.202	2,6

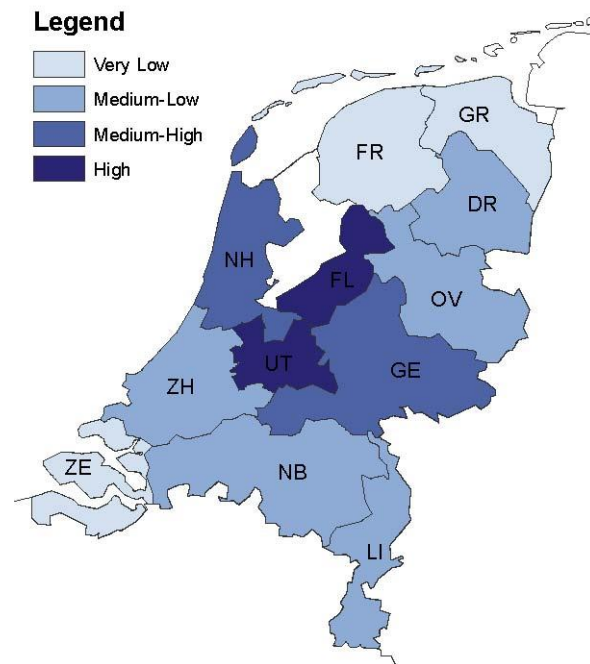
Bron: UU-bewerking van OM-database

Het meeste vastgoed is in beslag genomen in en rond de hoofdstad Amsterdam in de provincie **Noord-Holland (NH)** en in en rond de internationale haven van Rotterdam in de provincie **Zuid-Holland (ZH)**. Dit is op zichzelf niet zo verbazingwekkend gezien het feit dat dit in het algemeen de dichtstbevolkte regio's in Nederland zijn. Om een beter idee te krijgen waar relatief veel objecten in beslag zijn genomen, is het aantal in beslag genomen objecten per miljoen inwoners berekend per provincie (Afbeelding 15)¹¹⁰.

¹⁰⁹ Informatie over locaties van de vastgoedobjecten staan in open text fields. Daarom moest de locatie handmatig worden vastgesteld. Om die reden was de locatie slechts voor 328 objecten vast te stellen, daarvan bevinden zich 311 binnen Nederland en 17 erbuiten.

¹¹⁰ Opgemerkt moet worden dat met 'slechts' 328 vorderingen verspreid over 12 provincies de resultaten relatief gevoelig zijn; een groot onderzoek waarbij veel in beslag genomen vastgoedobjecten zijn betrokken kan de resultaten aanzienlijk beïnvloeden. Er zijn bijvoorbeeld een paar grote onderzoeken waarbij meer dan 20 vastgoedobjecten betrokken zijn, hetgeen meer is dan in totaal gevonden kan worden in de meeste provincies.

Afbeelding 15 - Aantal in beslag genomen vastgoedobjecten van OCG's in Nederland (2003-2014) per miljoen inwoners op provincieniveau (NUTS 2)¹¹¹

Bron: UU-bewerking van OM-database

Zoals gezien kan worden op de kaart en in de tabel, staan, na correctie van het aantal inbeslagnemingen voor het aantal inwoners per provincie, de provincies die normaal gesproken het meest in verband gebracht worden met misdaad in Nederland (Noord-Holland (NH) en Zuid-Holland (ZH)) niet langer meer boven aan de lijst. **Flevoland, een relatief nieuwe provincie in Nederland, ontstaan door drooglegging van de voormalige Zuiderzee in 1986, voert de lijst aan.** Een nader onderzoek van de data toont aan dat het in beslag genomen vastgoed zich hoofdzakelijk in Almere bevindt. Over Almere wordt soms gesproken als een **voorstad van de hoofdstad Amsterdam**¹¹².

Investerings van de georganiseerde misdaad vanuit Nederland

Kruisbergen, van de Bunt en Kleemans (2014, p. 364-370) merken op dat de investeringslocatie vaak in verband staat met het **land van herkomst van de crimineel/criminelen**. Om na te gaan in welke mate dit ook teruggevonden kan worden in de database van het Nederlandse OM, laat de tabel hierna zien welke criminele groepen in verband staan met de 17 vastgoedobjecten die buiten Nederland in beslag genomen zijn (

Tabel 22). Hoewel er bewijsmateriaal is van Turkse OCG's die actief zijn in Nederland en in Turkije investeren is er niet genoeg data beschikbaar om redelijke conclusies hierover te trekken.

¹¹¹ De klassen zijn vastgesteld met behulp van Jenks natural breaks optimization.

¹¹² Dit wordt bijvoorbeeld gemeld door de ontwerper van de stad Almere, Brans Stassen: <http://www.omroepflevoland.nl/Nieuws/54774/almere-almere-blijft-altijd-voorstad-amsterdam>.

Tabel 22 - Aantal in beslag genomen vastgoedobjecten van OCG's (2003-2014) die zich buiten Nederland bevinden

Land	Aantal in beslag genomen vastgoedobjecten	Soort OCG					
		Nederlands	Brits	Overig Oost-Europees	Roemeens	Zuid-Amerikaans	Turks
België	1			1			
Curaçao	4	3			1		
Duitsland	1	1					
Verenigd Koninkrijk	1	1					
Frankrijk	2	2					
Portugal	1	1					
Spanje	3	3					
Suriname	1					1	
Thailand	1		1				
Turkije	2						2

Bron: UU bewerking van de OM-database

8.5.3 Vermogensbestanddelen en bedrijfssectoren

Er is in Nederland bewijsmateriaal van investeringen en bezittingen van de georganiseerde misdaad in uiteenlopende vermogensbestanddelen (bijv. vastgoed, bedrijven, roerend goederen, sieraden, voertuigen). Dit kan vanuit twee perspectieven worden geanalyseerd: ten eerste kijkend naar de 'portefeuille' die kan worden afgeleid uit een **foto van de in beslag genomen vermogensbestanddelen (OM-database)**, en ten tweede, het analyseren van de **'database on references of organised crime investments (DOCI - database van referenties over investeringen door de georganiseerde misdaad)**, die bijna alleen bedrijven bevat.

Een uitsplitsing van de portefeuille van vermogensbestanddelen van de georganiseerde misdaad

Om een idee te krijgen van de goederen waaraan OCG's hun (illegaal verkregen) geld besteden zijn de inbeslagnemingen in de OM-database geanalyseerd (

Tabel 23). In Nederland worden investeringen zelden als centrale strategie door de criminele organisatie gedaan; kapitaal is persoonlijk en niet in bezit van de organisatie (Kruisbergen et al., 2014).

Tabel 23 - Aantal in beslag genomen vermogensbestanddelen van OCG's in Nederland (2003-2014)¹¹³

Soort in beslag genomen vermogensbestanddelen	N. vermogensbestanddelen onder strafrechtelijke inbeslagnemingen	N. vermogensbestanddelen onder conservatoir inbeslagnemingen
Aandelen ^a	0	9
Sieraden	47	1354
Auto's	28	526
Kasgeld (in buitenlandse valuta)	92	162
Kasgeld (in binnenlandse valuta)	1338	664
Levende en dode dieren	25	10
Wapens	23	5
Onroerende goederen	0	540
Ander / niet gespecificeerd	643	2243
Vaartuigen	0	29
Narcotica	5	0
Verzamelingen	2	157
Voedsel en drank	0	54
Vorderingen/claims ^b	28	1156

^a Inclusief hele bedrijven (als meerderheidsaandelen van een bedrijf).
^b Inclusief roerende goederen zoals bankrekeningen, claims op bedrijven, cheques, verzekeringen, rekeningen van derden, belastingteruggaven, uitgestelde loonbetalingen, hypotheek claims.

Bron: UU-bewerking van OM-database

Een substantiële hoeveelheid **luce goederen zijn in beslag genomen, zoals sieraden, voertuigen en vaartuigen**. Dit komt overeen met eerdere studies van de uitgaven van criminelen in Nederland (zie bijv. Klerks, 2000; p. 367; Naylor, 2002, p. 20-21; Kruisbergen et al., 2014).

¹¹³ In Nederland worden twee soorten inbeslagnemingen onderscheiden: strafrechtelijke inbeslagnemingen (art.94 van het Wetboek van Strafvordering) conservatoir inbeslagnemingen (art.94a van het Wetboek van Strafvordering). Waar strafrechtelijke inbeslagnemingen voornamelijk worden uitgevoerd van voorwerpen die relevant zijn voor het onderzoek of in de rechtbank (bijvoorbeeld de administratie of een t-shirt met bloedvlekken erop), zijn conservatoir inbeslagnemingen om veilig te stellen dat er goederen zijn die later geconfisqueerd kunnen worden. Voor een meer gedetailleerde omschrijving, zie hoofdstuk 11. In de database zijn alle strafrechtelijke inbeslagnemingen zonder enige waarde (het meeste is papierwerk) er uitgefilterd om de grootte van de database te beperken en omdat het niets zegt over de investeringspatronen van OCG's. De tabel toont de hoeveelheid objecten die in beslag genomen zijn in de twee verschillende categorieën.

Het kasgeld in buitenlandse valuta is soms in de database gespecificeerd, met details van de hoeveelheid geld en welke valuta, maar dit is niet vaak genoeg het geval om een goede schatting te kunnen maken van de totale hoeveelheid geld die hiermee gemoeid is. Voor binnenlands geld is de totale waarde in slechts 66 van de 664 conservatoir inbeslagnemingen ingevuld. De hoeveelheid in beslag genomen geld in binnenlandse valuta in OCG-cases loopt uiteen van **750 euro tot 4,6 miljoen euro, met een gemiddelde van ongeveer 290.000 euro**¹¹⁴.

De categorie voedsel en drank bestaat voornamelijk uit dure flessen alcohol. Vorderingen/claims bestaat voornamelijk uit geld in **bankrekeningen**, maar kan elke financiële claim zijn, zoals cheques, verzekeringen, belastingteruggaven, uitgestelde loonbetalingen, hypotheekclaims, etc. De totale waarde van de vorderingen/claims is ingevuld bij 106 van de 1156 conservatoir inbeslagnemingen. Het geldbedrag op deze bankrekeningen of de financiële waarde van de claims loopt uiteen van **40 euro tot 26 miljoen euro, met een gemiddelde van 1,2 miljoen euro**¹¹⁵. Er zijn **geen bedrijven in beslag genomen en aandelen zijn alleen prejudicieel in beslag genomen in vier onderzoeken**. In alle vier de onderzoeken betrof het een Nederlandse OCG. Volgens Meloen et al. (2003) worden criminele opbrengsten ook gebruikt voor leningen, vaak met belachelijk hoge rentes. Deze leningen komen in onze database niet voor.

Vastgoedeigendommen

Zoals eerder vermeld bevat de OM-database in totaal **541 in beslag genomen vastgoedeigendommen**. Er zijn voor- en nadelen voor criminelen wanneer zij investeren in vastgoed. De voordelen zijn de hoge prijzen en volume en de **niet-transparante prijsbepaling** (KLPD, 2008a, p. 141; Van Gestel, 2010). Een nadeel is dat het geld **na de investering relatief immobiel is** (Soudijn, 2011, p. 44-45).

De database rapporteert een geschatte waarde voor slechts 37 objecten¹¹⁶. De geschatte waarden lopen uiteen van 16.000 euro tot 3,6 miljoen euro, met een **gemiddelde waarde van ongeveer 720.000 euro**¹¹⁷. Zoals aangegeven zijn er in totaal 17 objecten buiten Nederland in beslag genomen.

Bedrijven en bedrijfssectoren

Hoewel er sprake is van bias (zie hoofdstuk 2.2 **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), is de enige beschikbare informatie over geïnfiltreerde bedrijven en bedrijfssectoren de informatie die opgenomen is in de DOCI-database, dat wil zeggen verzameld uit **juridische cases of politieonderzoeken** (bijv. degene die zijn bekeken door het WODC). De DOCI-database bevat 859 referenties voor Nederland, waarbij de sector waarin geïnvesteed is in 613 referenties kon worden vastgesteld. De onderstaande tabel laat zien in welke van de 28 verschillende sectoren de OCG's in Nederland geïnvesteed hebben en in welke mate.

Tabel 24 – Bedrijfssectoren met bewijsmateriaal van investeringen door OCG's in Nederland

Niveau bewijsmateriaal ^a	Bedrijfssectoren
VEEL VOORKOMEND	Transport en verhuur van motorvoertuigen
	Bars en restaurants
	Groothandel en detailhandel

¹¹⁴ De mediaanwaarde is 25.000 euro, wat een indicatie is van een scheve verdeling.

¹¹⁵ De mediaanwaarde is 130.000 euro, wat een indicatie is van een scheve verdeling.

¹¹⁶ We gebruiken de zogenaamde kpi geschatte waarde. Kpi staat voor Kritieke Prestatie Indicator.

¹¹⁷ De mediaanwaarde is 350.000 euro, wat een indicatie is van een scheve verdeling.

	Hotels en andere toeristenaccommodaties
GEMIDDELD	Vastgoedactiviteiten
	Legale en professionele activiteiten
	Seks, tattoos en andere persoonlijke activiteiten
	Bankieren en financiële activiteiten
	IT en andere dienstverlening
	Reparatie en verkoop van voertuigen
WEINIG VOORKOMEND	Productie; Overig; Bouw; Casino's, VLT en gokactiviteiten; Geldtransactiekantoren; Clubs; Sport en gaming; Afval en schrootbeheer; Groothandel en detailhandel in voedingsmiddelen; Groothandel en detailhandel in kleding en textiel; levering van benzine en gas; Particuliere beveiliging; Landbouw en visserij; Ziekenhuizen en intramurale zorg; Onderhouden schoonmaakdiensten; Mijnbouw en steengroeven; Groothandel en detailhandel in goud en sieraden; Duurzame energie
^a De klassen zijn ingedeeld op basis van de gemiddelde waarde plus $\pm 0,5$ standaarddeviatie van iedere sector (zie hoofdstuk 7). De informatie is beschikbaar voor 859 referenties.	

Bron: *Bewerking van DOCI door UU*

Criminelen in Nederland investeren bij voorkeur in sectoren waar ze bekend mee zijn (Kruisbergen et al. 2012). De populairste sectoren voor investeringen door OCG's zijn: **transport** en verhuur van motorvoertuigen, **bars en restaurants**, **groothandel en detailhandel**, en **hotels en andere toeristenaccommodatie**.

Kruisbergen, Kleemans en Kouwenberg (2014, p. 364-370) trekken een vergelijkbare conclusie na de analyse van 150 cases van georganiseerde misdaad in Nederland. De sectoren waarin zij de meeste investeringen vonden waren: **vastgoed**, **horeca** en **transportbedrijven**. Het moet wel worden opgemerkt dat er enig overlap is in de cases die in dit onderzoek zijn gebruikt en de referenties in de DOCI. Kleemans et al. (2014) concludeert dat witwasdoelinden ook belangrijk zijn voor investeringsbesluiten, zoals het overvloedig gebruik van kasgeld in de horeca en door autodealers. De beschrijvende resultaten van de analyse van de DOCI wijzen in dezelfde richting waarbij **sectoren waar relatief veel kasgeld in omgaat hoog op onze lijst eindigen** (zoals bars, restaurants, hotels, toeristenaccommodaties, seks, tatoeages en andere persoonlijke dienstverlening).

- **Bars, restaurants, hotels en andere toeristenattracties.** De parlementaire onderzoekscommissie Van Traa signaleerde al in 1996 dat criminelen investeerden in de horeca in Amsterdam. Vervolgens werd een nieuwe wet ingevoerd in Nederland die het mogelijk maakte voor bestuurlijke instituten om vergunningen te weigeren of in te trekken voor deze soort bedrijven als het vermoeden bestaat dat deze bedrijven banden hebben met misdaad. Deze zogenaamde BIBOB wetgeving tracht te voorkomen dat criminelen bepaalde bedrijfssectoren in stadscentra kunnen overnemen. We zien echter nog steeds dat bars, restaurants, hotels en andere toeristenattracties populaire bedrijven in Nederland zijn waarin criminelen investeren, zoals ook het geval is in de rest van Europa (zie paragraaf 7.2.2). Deze sectoren zijn niet alleen erg vertrouwd voor criminelen, maar gaan ook gepaard met veel kastransacties, wat het witwassen kan aanmoedigen.
- **Transport en verhuur van motorvoertuigen** is ook een sector waar criminelen relatief vertrouwd mee zijn (Kruisbergen et al. 2012), vooral natuurlijk motorbendes en OCG's die zich bezighouden met illegale handel. Bovendien creëren investeringen in deze sector mogelijkheden om bijvoorbeeld vrachtwagens of vaartuigen van het bedrijf in te zetten voor drugshandel, mensenhandel of illegale handel van tabaksproducten (zie cases 1, 11, 24, 25, 28, 86 en 103 in Kruisbergen et al. 2012)

- **Groothandel en detailhandel** is de grootste sector in de legitieme economie en zou daardoor relatief vaak in de investeringsportefeuilles van OCG's te vinden kunnen zijn (zie paragraaf 7.2.2). Daarnaast kunnen in deze sector veel kasgeldtransacties plaatsvinden, waardoor witwasmogelijkheden ontstaan.

Een resultaat in de literatuur dat wat minder op een lijn ligt met de resultaten in Tabel 24 is dat Meloen et al. (2003) aantoont dat de meest geïnfiltreerde sectoren in Nederland de mijnbouw en steengroeven, bouw, groothandel en detailhandel (onder andere: zuivel, lederwaren, bloemen en planten) en hotels en restaurants lijken te zijn (Meloen et al., 2003, p. 161). Vooral voor mijnbouw en steengroeven geeft Tabel 24 maar weinig bewijsmateriaal.

8.5.4 Actoren

Verschillende criminele groepen kunnen verschillende investeringsstrategieën hebben voor wat betreft investeringen in territoria en bedrijfssectoren. Om een beter inzicht te krijgen in de investeringspatronen van verschillende OCG's, wordt de DOCI geanalyseerd om te differentiëren tussen de verschillende OCG's en de territoria en sectoren waarin zij investeren.

Voor wat betreft bedrijfssectoren dient opgemerkt te worden dat het aantal referenties nog verder afneemt, niet alleen omdat de referenties waarbij de investeringssector niet kon worden vastgesteld (246 cases) eruit zijn gelaten, maar ook die cases waarin de OCG niet kon worden vastgesteld (497 cases). Tabel 25 geeft een **overzicht van welke OCG's geïnvesteerd hebben in welke sectoren**¹¹⁸.

Tabel 25 - Investeringsfrequentie in verschillende sectoren door de verschillende OCG's in de DOCI

OCG	Bedrijfssectoren met veel voorkomend bewijsmateriaal	Bedrijfssectoren met gemiddeld /weinig voorkomend bewijsmateriaal
Nederlandse OCG's	Bars en restaurants; Hotels en andere toeristenaccommodaties; Legale en professionele activiteiten; Productie; Reparatie en verkoop van voertuigen; Seks, tatoeages en andere persoonlijke activiteiten; Transport en verhuur van motorvoertuigen; Groothandel en detailhandel	Casino's, VLT en gokactiviteiten
Turkse OCG's	Bars en restaurants	-
Overige Aziatische OCG's	Bars en restaurants;	Groothandel en detailhandel in kleding en textiel
Overig Oost-Europese OCG's	-	Legale en professionele activiteiten; Reparatie en verkoop van voertuigen; Transport en verhuur van motorvoertuigen; Groothandel en detailhandel

¹¹⁸ Alle OCG's waarvoor geen enkele investeringssector kon worden vastgesteld zijn buiten beschouwing gelaten, evenals alle sectoren waarin geen enkele OCG investering kon worden vastgesteld.

Motorbendes

Bars en restaurants

Hotels en andere toeristenaccommodaties

Bron: *Bewerking van DOCI door UU*

Omdat het aantal waarnemingen nogal afneemt is het een beetje moeilijker om uit deze tabel sterke conclusies te trekken. Wat in het oog lijkt te springen is dat Turkse OCG's, overige Aziatische OCG's en motorbendes voornamelijk in bars en restaurants investeren. **Van bikers wordt vermeld dat zij in verband staan met legale horecabedrijven en beveiliging** (notitie over bikers van het Ministerie van Veiligheid en Recht aan de Tweede Kamer op 17 augustus 2012), wat overeen lijkt te komen met onze resultaten.

De onderstaande tabel laat de geografische spreiding zien over de Nederlandse provincies van in beslag genomen vastgoedeigendommen (de enige in beslag genomen goederen waarin informatie bestaat over de locatie, zie eerder) per relevante OCG (Tabel 26).

Tabel 26 - Aantal in beslag genomen vastgoedeigendommen (2003-2014) per OCG per provincie (NUTS-2 level) in Nederland

OCG's	DR	FL	FR	GE	GR	LI	NB	NH	OV	UT	ZH	ZE
Afrikaans								2				
Chinees											1	
Colombiaans											1	
Nederlands	5	12	2	45	1	16	30	61	7	35	36	
Midden-Oosten	2	2								4		
Noord-Afrikaans						1		1				
Overig Aziatisch				1				2	2	1		
Overig Oost-Europees							1					1
Roemeens									1		16	
Zuid-Amerikaans				2				1	2		3	
Turks							2	3	9			

Bron: *UU bewerking van OM-data*

Opnieuw maakt het relatief kleine aantal waarnemingen het moeilijk harde conclusies te trekken, maar onze data lijkt aan te geven dat de **provincies met de belangrijkste luchthaven** (Schiphol in Noord-Holland, NH) en de **belangrijkste haven** (Rotterdam in Zuid-Holland, ZH) **meer vastgoedinvesteringen hebben door buitenlandse OCG's**. Dit zou te wijten kunnen zijn aan de internationalere focus van deze OCG's.

8.5.5 Afsluitende opmerkingen

Criminelen in Nederland lijken vooral te investeren in sectoren waar ze vertrouwd mee zijn en die van nut kunnen zijn bij hun (internationale, illegale handel) misdaden. Bovendien lijken sectoren met veel kasgeldtransacties criminele investeringen aan te trekken, wat te maken kan hebben met de bijbehorende witwasmogelijkheden. Om deze criminele investeringen in bedrijven zoals bars en restaurants te beperken heeft Nederland de zogenaamde BIBOB wetgeving, die bestuurlijke instituten de mogelijkheid biedt om

vergunningen in te trekken of te weigeren wanneer er vermoedens zijn dat er banden met misdaad bestaan. Er zijn aanwijzingen dat internationale OCG's in Nederland er de voorkeur aan geven te investeren in hun land van herkomst, maar er zijn niet genoeg internationale confiscaties om op dit punt sterke conclusies te kunnen trekken. De regio's met de meeste criminele investeringen bevinden zich rond Amsterdam met het nabijgelegen internationale vliegveld en Rotterdam met zijn internationale haven.

9 De impact van de investeringen van de georganiseerde misdaad op de Europese legitieme economie

9.1 Hoe kunnen we de impact van de investeringen van de georganiseerde misdaad op de legale economie meten? Een verkennende analyse

Dit hoofdstuk¹¹⁹ tracht te beschrijven hoe **de impact van OCG-investeringen op de Europese legale economie gemeten zou kunnen worden**. Het verkent de vele manieren waarop de investeringspatronen van de georganiseerde criminelen de legale economie zelf beïnvloeden, en tracht in enig detail de manieren te beschrijven waarop deze investeringspatronen **suboptimaal voor de economie** zijn, hoe ze de legitieme markten vervormen en legitieme bedrijven benadelen, hoe ze de gewone burgers raken op het gebied van gezondheids- en milieukosten en een significant lagere kwaliteit van leven, en de hoe zij zelfs de hoogste niveaus van de democratische overheid beïnvloeden.

Eerdere delen van dit rapport zijn gericht op de vraagstukken van het genereren van illegale opbrengsten uit misdaad, door georganiseerde misdaadgroepen in de EU, en waar deze opbrengsten worden geïnvesteerd. Hoofdstuk 7 heeft aangetoond dat:

- Bijna alle EU-lidstaten bewijsmateriaal hebben over investeringen door criminele groepen in de legitieme economie;
- Legale bedrijven worden vaak door OCG's gebruikt om hun illegale activiteiten te dekken en als manier om in de lokale politiek, het bedrijfsleven en het openbaar bestuur te infiltreren;
- Bars en restaurants, bouw, groothandel en detailhandel (vooral van voedingsmiddelen), transport, vastgoed en hotels laten een hoog en medium niveau van bewijsmateriaal zien op het gebied van infiltratie door de georganiseerde misdaad; Opkomende sectoren: afval en schrootbeheer, duurzame energie, casino's, VLT en gokmachines, geldtransferkantoren;
- Er bestaan verschillen tussen de landen en tussen de verschillende OCG's.

De kosten van misdaad en de impact van investeringen door de georganiseerde misdaad

Het is nog niet zolang geleden dat de eerste **studies naar de kosten van misdaad** werden uitgevoerd (Walker, 1992)¹²⁰. Vroege onderzoekers naar de kosten van misdaad richtten zich vooral op de **directe kosten van de misdaden zelf**, in termen van impact op de slachtoffers, en de kosten van misdaadpreventie, wetshandhaving en justitie, waarbij de indirecte kosten op de tweede plaats kwamen, gedeeltelijk vanwege de inherente meetproblemen. Onderzoekers zoals Mayhew (Mayhew, 2003a, 2003b) en Brand en Price (2000) stelden echter vast dat deze **indirecte kosten** wel meetbaar (ofschoon met moeite) en significant waren. Meer recentelijk heeft de Europese Commissie een geformaliseerde aanpak uitgebracht met de

¹¹⁹ Dit hoofdstuk is geschreven door John Walker (John Walker Crime Trends Analysis)

¹²⁰ Dit rapport is erkend door de U.N. International Crime Research Institute als zijnde de eerste poging om de kosten van misdaad in een land te meten.

naam **“Mainstreaming Methodology for Estimating Costs of Crime”** (Gestroomlijnde methodiek voor het inschatten van de kosten van misdaad - University of York, 2009), met een doel een standaard aanpak van de "kosten van misdaad" te stimuleren voor alle landen van de Europese Unie. Voortbouwend op deze onderzoeksgeschiedenis bevat de aanpak van de Europese Commissie in het deel over “Kosten als gevolg van misdaad”, sommige elementen die beschouwd zouden kunnen worden als “derde-graads” invloeden in vroege pogingen om de kosten van misdaad te meten. Samen met “traditionele” elementen waaronder verlies van eigendom en kosten voor medische en psychische gezondheidszorg, zijn ook productiviteitsverlies, huishoudelijke diensten, verloren schooldagen, pijn, lijden en verloren kwaliteit van leven, slachtofferhulp, kosten voor de claim inzake onrechtmatige daad en 'lange-termijn gevolgen' meegenomen. Deze worden in het rapport als volgt beschreven:

- **Productiviteitsverlies** bekijkt het verlies aan werktijd van slachtoffers van misdaad als gevolg van slachtoffer zijn van een criminele daad.
- **Huishoudelijke diensten** bekijkt de onderbreking van de normale dagelijkse activiteiten als gevolg van misdaad waardoor slachtoffers óf een beroep moeten doen op andere leden van het huishouden (die dus een groter aandeel in het werk moeten leveren), óf externe leveranciers voor deze diensten moeten inschakelen.
- **Verloren schooldagen** taxeert de onderbreking van onderwijs aan slachtoffers die nog voltijds onderwijs volgen.
- **Kosten voor medische en psychische gezondheidszorg** bekijkt de kosten van gezondheidszorg (al dan niet betaald door de publieke sector) die worden gemaakt voor het behandelen van misdaadslachtoffers waarbij geweld of de dreiging van geweld gemoeid is.
- **Pijn, lijden en verloren kwaliteit van leven** kijkt naar de pijn en het lijden als gevolg van persoonlijk letsel door een aanval, wat ook psychisch verlies of post-traumatisch stress syndroom kan inhouden.
- **Slachtofferhulp** kijkt naar de kosten van het bieden van slachtofferhulp aan slachtoffers onmiddellijk na de misdaad.
- **Kosten van aansprakelijkheidstelling uit onrechtmatige daad** kijkt naar de kosten die slachtoffers maken om hun zaak juridisch aanhangig te maken.
- **Lange-termijn gevolgen van het slachtofferschap** kijkt naar de langere-termijn effecten van misdaad. Slachtoffers willen bijvoorbeeld verhuizen na de misdaad. Er kunnen ook langere-termijn gevolgen zijn van bedrijfsmisdaad. Bedrijven kunnen een sector of een gebied verlaten in geval van extreme omstandigheden als zij een significant of blijvend verlies hebben geleden als gevolg van misdaad.

Als we ons richten op de **impact (dat wil zeggen de kosten maar dan breder gedefinieerd) van investeringen die door de georganiseerde misdaad** gemaakt worden uit hun significante winsten, kunnen deze elementen als uitgangspunt worden genomen, omdat we naar gelijksoortige "kosten" kijken. Het is echter noodzakelijk om ons te **richten op de kosten opgelegd door de investeringspatronen van OCG's in plaats van op de kosten opgelegd door de misdaden die door OCG's gepleegd worden**. Daarom is het nodig veel beter te kijken naar bijvoorbeeld bedrijfsleiding, arbeidsmarkten, vastgoedwaarden en de ondermijnende invloed van corruptie op het openbare en privéleven.

De bevindingen in dit rapport staan geen werkelijke metingen toe vanwege de extreme schaarste aan harde gegevens over de grootte van het probleem. Er komen echter wel verschillende significante aanknopingspunten uit dit onderzoek naar voren. Zij kunnen als volgt worden ingedeeld: **Suboptimale investeringen, Marktverstoring, en Inmenging in Overheids- en Juridische besluitvorming**.

9.1.1 Suboptimale investeringen

Volgens Italiaanse onderzoeken (bijv. Arlacchi, 1983; Transcrime 2013a; Riccardi, 2014a) worden de meeste bedrijven die onder gezag van de organiseerde misdaad staan **niet goed geleid**, zijn **niet noodzakelijk winstgevend**, hebben **meer werknemers dan nodig is**, en blijven alleen op de markt omdat zij gebruik maken van **corruptie, boekhoudmanipulatie en andere criminele middelen**. In deze zin kunnen de bedrijfsactiviteiten van door OCG's geleide bedrijven op de een of andere manier “**sub-efficiënt**” of “**suboptimaal**” zijn, wat dus verlies van productiviteit en winstgevendheid met zich meebrengt.

De impact van suboptimale investeringen omvat:

- Onregelmatig werk
- Gevolgen van confiscaties
- Milieu en gezondheidsimplicaties

Onregelmatig werk

Volgens de cases die in voorgaande studies geanalyseerd zijn (zie boven) en de voorgaande paragrafen, zetten de meeste bedrijven onder gezag van OCG's **meer werknemers in dan nodig is en huren vaak tijdelijke arbeiders** (of exploiteren zelfs arbeid van mensen uit de mensenhandel), waardoor deze arbeiders afhankelijk worden van de bijstand of kleine misdaad om voldoende inkomen te genereren. Australische studies, bijvoorbeeld van de Australische belastingdienst (Australian Tax Office - 2014), tonen aan dat OCG's, met name die actief zijn in de bouwsector, een bedrijf systematisch in de schulden werken, vervolgens de bedrijfsmiddelen overzetten naar een nieuw bedrijf om te vermijden dat crediteuren, de belastingdienst en werknemers betaald moeten worden (dit wordt “Phoenix activiteit” genoemd, naar de mythische vogel die steeds opnieuw uit zijn eigen as herrijst). Het nieuwe bedrijf, gewoonlijk gerund door dezelfde directeur, zet het bedrijf door met een nieuwe structuur om zo de verantwoordelijkheden ten opzichte van de crediteuren te vermijden, en de werknemers worden aan hun lot overgelaten zonder hoop op het ontvangen van de bedragen waar zij recht op hebben. De Australische belastingdienst werkt aan onderzoeken om de kosten en impact van het gebruik van zulke systemen door OCG's in Australië in te kunnen schatten.

Voor zover dit opgaat geldt:

- **Productiviteitsverliezen** treden op voor het deel van het personeel dat in dienst is van bedrijven onder gezag van de OCG;
- **Belastingverliezen** treden op als gevolg van de belastingontwijkende bedrijfspraktijken door bedrijven onder gezag van OCG's en als gevolg van de lagere inkomens die aan de werknemers betaald worden;
- **Afhankelijkheid van bijstand** kan een kwestie worden, in verband met inkomensondersteuning voor de onderbetaalde en ontslagen arbeiders en diegenen die van hen afhankelijk zijn;
- **Stress, in verband met de werkomstandigheden**, kunnen leiden tot langdurige fysieke en mentale gezondheidsproblemen van werknemers van bedrijven onder gezag van OCG's, en de mensen die van hen afhankelijk zijn;
- Kinderen van onderbetaalde en ontslagen arbeiders kunnen **onderwijskansen** mislopen, wat kan leiden tot nadelen op de lange termijn.

Gevolgen van confiscaties

Eenmaal geconfisqueerd worden criminele vermogensbestanddelen **vaak niet efficiënt beheerd en verliezen daardoor spoedig de productiviteit of gaan failliet**. De meeste geconfisqueerde bedrijven in Italië bijvoorbeeld gaan failliet of worden opgeheven (Riccardi, 2014a) - TransCrime onderzoek vond dat 65-70% van de bedrijven die van OCG's geconfisqueerd werden, werden opgeheven, 15-20% gingen failliet, terwijl slechts 15-20% actief bleven. Voor zover dit opgaat zal het resulteren in een verder verlies aan banen, productiviteit en rijkdom.

Milieu en gezondheidsimplicaties

De meeste bedrijven die onder het gezag van OCG's staan gebruiken criminele middelen om op de markt te overleven. Om bijvoorbeeld bedrijfskosten te verkleinen **vermijden ze allerlei regels op het gebied van afvalverwijdering** (inclusief giftig afval) of gebruiken **producten van een mindere kwaliteit** (bijv. mortel met hoge percentages zand, chemische toevoegingen in voedselproducten, etc.) wat risico's met zich meebrengt voor het milieu en de volksgezondheid. Voor zover dit opgaat, zal dit resulteren in:

- Ziekte, miskramen en geboorteafwijkingen door slecht voedsel (CSPI, 2000), en
- Sommige vormen van illegale dumping van chemicaliën en asbest kan
 - leiden tot milieuvervuiling en
 - kan directe schade en letsel veroorzaken aan mens en dier.

Een duidelijk voorbeeld hiervan is de vervuiling van de Campanische Vlakte (in de buurt van Napels) als gevolg van de milieuschade veroorzaakt door Camorra bedrijven. Er wordt vaak aan gerefereerd als de "Driehoek van de dood" (Senior en Mazza, 2004), en de jaarlijkse sterftcijfers per 100.000 inwoners door leverkanker is bijna 34,5 voor mannen en 20,8 voor vrouwen, vergeleken met het landelijk gemiddelde van 14.

9.1.2 Marktverstoring

De mogelijkheid van OCG's om "buitenproportionele" prijzen te betalen voor de aankoop van registergoederen (auto's, vaartuigen, motoren, etc.), roerende goederen (waaronder kunst, sieraden of bontjassen), vastgoed en bedrijven (inclusief hotels, bars en restaurants, bouw, groothandel en detailhandel, etc.) zoals vastgesteld in paragraaf 7.2, als onderdeel van hun witwaspraktijken, kan **legitieme investeerders van deze markten verdrijven**. Het gebruik van corruptie, intimidatie en heffingen (bijv. op materialen van leveranciers, etc.) door de bedrijven die onder gezag van OCG's staan en die zo hun bedrijfskosten verlagen ten opzichte van legitieme vormen van bedrijfsvoering zorgt voor verdere **verstoring ten opzichte van legale concurrenten op de markt**, wat opnieuw leidt tot **een suboptimaal economisch evenwicht**. Bijzonder zorgelijk is de mogelijkheid van bedrijven onder gezag van OCG's om professionals om te kopen en in te lijven, inclusief accountants en advocaten, **en op die manier de markt voor professionele dienstverlening te verstoren**.

De impact van marktverstoring kan ook inhouden:

- Prijs 'zeepbel' voor registergoederen, roerende goederen, vastgoed en bedrijven
- Vertrouwensverlies in beroepen
- Kapitaalverlies en kapitaalvlucht bij concurrerende bedrijven

- Verlies van prestige/reputatie van de buurt
- Verminderde gemeentelijke diensten, en
- Angst voor misdaad.

Prijs 'zeepbel' voor registergoederen, roerende goederen, vastgoed en bedrijven

De World Economic Forum Global Agenda over georganiseerde misdaad (WEF, 2011) verklaarde bijvoorbeeld dat "De koop van dure huizen door misdadigers en corrupte functionarissen laat zien dat misdaad loont. Economische zeepbellen kunnen nog verder worden opgeblazen door het witwassen via vastgoed en de gewone burgers worden zo uit de door witwassen verstoorte markten geprijsd". Voor zover dit opgaat bestaat het risico dat deze markten zullen instorten als de investeringsstrategieën van de OCG's veranderen. Legitieme investeerders in deze markten lopen het risico op verlies van een groot deel van hun investering, wat een afspiegeling is van de impact van de huizenprijs 'zeepbel' die in veel EU-landen werd ervaren tijdens de wereldwijde financiële crisis.

Vertrouwensverlies in beroepen

De inzet van beroepsbeoefenaren zoals gecorrumpeerde accountants, politieagenten en advocaten om de bedrijfsvoering van bedrijven onder gezag van OCG's te faciliteren kunnen legitieme beoefenaars uit deze beroepen verdrijven. Voor zover dit waar is, zal dit resulteren in:

- Aanzienlijk verlies van vertrouwen van de gemeenschap in de **integriteit van deze beroepen**;
- Een afkeer bij legitieme bedrijven om deze beroepsbeoefenaren in te schakelen, vanwege de **angst dat zij in hun zaken zullen infiltreren**. Het niet inschakelen van legitieme beroepsbeoefenaren kan leiden tot verminderde efficiency en/of productiviteit;
- Een afkeer bij legitieme bedrijven om de rechtbank in te schakelen voor het oplossen van bedrijfsgeschillen (bijvoorbeeld in geval van klanten die niet betalen voor geleverde goederen en diensten), vanwege de **angst dat zij gecorrumpeerd zijn door OCG's**. Het niet vervolgen van dergelijke civiele zaken kan de winstgevendheid verminderen;
- Het **verlies van beroepsbeoefenaren die het beroep of het gebied verlaten** vanwege intimidatie of om te zoeken naar meer legitieme loopbanen, wat de aantrekkelijkheid van de regio voor investering en werkgelegenheid vermindert.

Kapitaalverlies en kapitaalvlucht bij concurrerende bedrijven:

Legitieme bedrijven kunnen inkomsten verliezen, of een sector of gebied verlaten onder extreme omstandigheden als zij aanzienlijk of blijvend verlies lijden als gevolg van **oneerlijke concurrentie door bedrijven onder gezag van OCG's**, of bedreigd zijn. Of bedrijven die anders in de regio hadden willen investeren geven er de voorkeur aan te investeren in regio's die minder onder gezag van OCG's staan. Als een extreem voorbeeld schatte de onderzoeksgroep 'InSightCrime' van de American University in dat afpersing en bedreiging door OCG's heeft geleid tot de sluiting van 17.500 kleine bedrijven in Honduras in 2012 (American University, 2014). Volgens La Prensa, schatten zij dat "ongeveer 25.000 Hondurezen direct of indirect getroffen worden door de sluiting van deze bedrijven, waaronder winkels, restaurants, transportbedrijven en straatverkopers". Voor zover dat dit karakteristiek is voor regio's waar OCG's veel investeren, zal dit resulteren in

- Verlies van diensten en voorzieningen voor de gemeenschap, inclusief detailhandel, cafés en restaurants;

- Verlies van banen in de regio, met gevolg emigratie naar meer welvarende regio's;
- Vermindering van de productiviteit, omdat beter gekwalificeerd personeel de bedrijven verlaten, en
- een spiraal van economische neergang.

Verlies van prestige/reputatie van de buurt

Hoewel studies over de impact van criminele investeringen op buurten ontbreken zijn er aanwijzingen dat de mate van misdaad de vastgoedprijzen en de reputatie van buurten beïnvloedt. Linden en Rockoff (2006) combineerden data van de huizenmarkt met data afkomstig van de North Carolina Sex Offender Registry om te schatten hoe individuen het leven in de nabijheid van een veroordeelde crimineel waarderen. Huizen binnen een omtrek van ongeveer 160 meter van het huis van een zedendelinquent zakken gemiddeld vier procent (ongeveer USD 5.500) terwijl de huizen die verder weg staan niet zakken. Zij schatten de kosten van slachtofferschap op 1 miljoen USD - veel meer dan de schattingen uit de strafrechtliteratuur. In een studie over verschillende steden in de VS vonden Shapiro en Hassett (2012) dat "De grootste economische voordelen echter ontstaan uit de impact die lagere (gewelds)misdadecijfers hebben op de waarde van de huizen in de bestudeerde steden". Gemiddeld zorgt een moord minder in een bepaald jaar in een postcodegebied voor een toename van 1,5 procent van de woningwaardes in dat zelfde postcodegebied voor het volgende jaar. Voor zover bedrijven onder gezag van OCG's geweld gebruiken of bekend staan om hun illegale bedrijfspraktijken kan dit afbreuk doen aan de reputatie van de buurt, waardoor de waarde van de bezittingen van legitieme bezitters afneemt.

Verminderde gemeentelijke diensten:

Shapiro en Hassett (2012) berekenden een besparing op gemeentelijke budgetten bij een afname van 25 procent in geweldsmisdrijven op 6 miljoen USD per jaar voor Seattle, 12 miljoen USD per jaar voor Boston en Milwaukee, 42 miljoen USD per jaar voor Philadelphia en 59 miljoen USD in Chicago. Ook werden lagere medische kosten vastgesteld voor degene die anders slachtoffers zouden zijn geweest, evenals de vermeden pijn en lijden. Opnieuw, voor zover dat bedrijven onder gezag van OCG's geweld gebruiken of bekend staan om hun illegale bedrijfspraktijken kan dit invloed hebben op de gemeentelijke budgetten en daarmee op de dienstverlening.

Angst voor misdaad:

Zoals hierboven besproken is er uitgebreid bewijsmateriaal dat de angst voor de misdaad zelf, en de kennis van criminele activiteit in de buurt de vastgoedprijzen beïnvloedt. Angst voor misdaad kan ook op een aantal andere manieren de gemeenschap negatief beïnvloeden. Slechte gezondheid door **angst voor intimidatie in bedrijven/sectoren onder gezag van OCG's** kan invloed hebben op de prestaties van de arbeiders en daarmee op de bedrijfswinst. Bevindingen van de Wereldbank suggereren dat angst voor misdaad "leidt tot verlies aan productie door minder bedrijfsuren (inclusief het vermijden van nachtdiensten) of verlies van werkdagen door het uitbreken van geweld, en het vermijden van sommige soorten economische activiteit" (De Wereldbank, 2003).

9.1.3 Inmenging in overheids- en juridische besluitvorming

De kosten van rechtspleging in civiele en strafrechtelijke procedures zijn toegenomen, samen met de kosten door vertraging in de procedures, als gevolg van de mogelijkheden van **OCG's om hoge bedragen te betalen aan advocaten en accountants ter bescherming van hun investeringen**. De kosten van nauwkeurige belastingonderzoeken zijn toegenomen en de verhoogde behoefte aan waakzaamheid van belastingdiensten zorgen voor vertragingen en komen ten laste van de eerlijke belastingbetalers. **Corrupte**

betalingen aan politici, ambtenaren, politie, de rechtbank en douanebeambten resulteren in een verlies aan vertrouwen van het publiek in de overheid en overheidsfunctionarissen.

In een interview met L'Espresso in 2008 (Di Feo en Fittipaldi, 2008), gaf de baas van de Casalesi clan, Gaetano Vassallo, toe dat hij 20 jaar lang systematisch de lokale politie, politici en ambtenaren omkocht heeft om giftig afval te kunnen dumpen op de Campanische Vlakte, waar al eerder naar verwezen is.

Een persoon onderworpen aan de gezamenlijke parlementaire commissie van de Australische Misdaad Commissie (Gemenebest van Australië, 2009), zei dat "georganiseerde criminele activiteit in Zuid-Australië betekent vertrouwen ... op beroepsbeoefenaren zoals advocaten en accountants om gecompliceerde structuren op de zetten voor het verbergen van de opbrengsten uit hun misdaden".

De impact van inmenging in overheids- en juridische besluitvorming zou kunnen inhouden:

- **Hogere kosten voor alle legitieme gebruikers van de rechtbanken:** Hoewel het onmogelijk is hard bewijs te vinden is het onvermijdelijk dat de wetshandhavende en procederende partijen met hogere kosten te maken krijgen in de rechtbanken omdat OCG's in staat zijn hoge tarieven te betalen voor advocaten. Het is misschien veelbetekenend dat veel advocatenkantoren - met name in de VS - hun competentie benadrukken in het bestrijden van aanklachten die gerelateerd zijn aan de georganiseerde misdaad.
- **Corruptie van ambtenaren:** In deze paragraaf zijn al eerder gevallen vastgesteld waarin OCG's corrupte ambtenaren hebben ingezet of omgekocht ter bescherming van hun investeringen. Onderzoeken van de Wereldbank en het IMF (World Bank Group, 2013) melden "corruptie en omkoping is een degressieve belasting. Niet alleen betalen kleinere bedrijven een hoger aandeel van hun inkomsten aan smeergelden dan hun grotere tegenhangers, maar dragen ook de armere huishoudens een niet-proportioneel aandeel van de omkoopplaten, waarbij zij een veel hoger deel van hun inkomsten betalen dan huishoudens met een hoger inkomen - vaak voor openbare diensten die eigenlijk gratis zouden zijn".

Onderzoekers van het Internationaal Monetair Fonds, die gebruik maken van wereldwijde gegevens over inkomensverdeling, verklaren ook dat corruptie samenhangt met toegenomen inkomensongelijkheid. Gupta, Davoodi, en Alonso-Terme (Hoofdstuk 17, IMF, 2002) leveren bewijs over de aanzienlijk nadelige effecten van corruptie op de inkomensverdeling. Ze verklaren dat een hoge en toenemende mate van corruptie samenhangt met grotere inkomensongelijkheid en armoede. Een verslechtering van de corruptie-index van een land met één standaarddeviatie verhoogt de Gini coëfficiënt met 11 punten, en één standaarddeviatietoename in de groei van corruptie vermindert de inkomensgroei van de armen met 4,7 procentpunten per jaar.

Lanza (2004) verklaart

- Geïstitutionaliseerde omkoping introduceert tevens een nieuwe set transactiekosten - kosten voor onderhandeling, controle en afdwingen van illegale afspraken en het vermijden van ontdekking door partijen die geen onderdeel zijn van de afspraken. En omdat corruptie samengaat met het willekeurig gebruik van discretionaire bevoegdheden, vergroot de onzekerheid - een kwade geest voor het zakelijk vertrouwen - en wordt de zakelijke omgeving minder zeker;
- Politieke corruptie ondermijnt de vrije markten en belemmert de efficiency; firma's met politieke banden kunnen minder kostenbewust zijn omdat zij beschermd worden tegen de concurrentie, en
- Corruptie verstoort de toekenning van middelen aan projecten die (illegale) inkomsten kunnen genereren. Naast de ongewenste efficiency effecten die door deze verstoring plaatsvinden versterkt

het effect mogelijk de sociale ongelijkheden, omdat de armere en zwakkere partijen per definitie een groter nadeel ondervinden in het regelen van speciale gunsten.

UNAFEI (2013) meldt “Zelfs kleine gevallen van corruptie zijn schadelijk, wekken bij de gewone burger een gevoel van wantrouwen en oneerlijkheid op ten opzichte van de overheid. Als gevolg zal het uiteindelijk de nationaal of lokaal regerende overheid en de economische structuur van een land verzwakken of laten bezwijken”.

9.1.4 Conclusies

Dit hoofdstuk heeft getracht - in de afwezigheid van harde data - de effecten te beschrijven van investeringen van OCG's op de Europese legale economie. De effecten zijn **wijdverspreid en de aanzienlijke kosten komen ten laste van de maatschappij en de legitieme economie**. Bovendien zouden de meeste - zo niet alle - effecten gemeten *kunnen* worden. De meeste effecten die hier zijn beschrijven zijn inderdaad gemeten, tenminste in een bepaalde context en op enig moment in de tijd.

Op dezelfde manier dat de ontwikkeling van bevolkingsonderzoeken met betrekking tot het slachtofferschap door misdaad, in de jaren '80 en later, veel data heeft opgeleverd over de kosten van criminaliteit in het algemeen, zou het mogelijk kunnen zijn **geschikte (voldoende gerichte) dataverzamelingstechnieken te ontwikkelen om de effecten van OCG's en hun investeringsstrategieën aan de orde te stellen**. Gezien het grensoverschrijdende karakter van het probleem zullen zulke technieken onvermijdelijk vragen om internationale samenwerking.

DEEL 3: WAT WORDT ONTNOMEN? DE CONFISCATIE VAN CRIMINELE VERMOGENSBESTANDELEN IN EUROPA

Na het analyseren in welke illegale markten de georganiseerde misdaadopbrengsten gegenereerd worden (**deel 1**) en waar ze vervolgens worden geïnvesteerd in de Europese legitieme economie (**deel 2**), verkent dit deel de mate waarin de Europese autoriteiten over gaan tot ontneming, met een analyse van de huidige situatie voor wat betreft confiscatie in Europa, en in het bijzonder in de zeven OCP-landen.

Deel 3 heeft de volgende opbouw:

- **Hoofdstuk 10** geeft een overzicht van het **regelgevend kader** over ontneming van criminele vermogensbestanddelen in Europa, met de focus op de zeven OCP-landen;
- **Hoofdstuk 11** geeft een **beoordeling van de beschikbaarheid van data** over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa
- Ten slotte geeft **hoofdstuk 12**, gebaseerd op de beschikbare data, een **eerste vergelijkende analyse van geconfisqueerde vermogensbestanddelen** in de zeven OCP-landen in verband met ernstige en georganiseerde misdaad, waar mogelijk gericht op de trend en de spreiding per typologie, geografie en gerelateerd strafbaar feit.

De methodologische kwesties die met dit deel verband houden worden besproken in hoofdstuk 0 en in de methodologische bijlage.

10 Het regelgevend kader: confiscatie in Europa

10.1 Inleiding

In Europa groeit het bewustzijn over de **cruciale rol die confiscatie van criminele opbrengsten en criminele vermogensbestanddelen kan spelen** in het bestrijden van de georganiseerde misdaad, het onderbreken van de bedrijfscyclus ervan, het beschermen van de legale economie tegen infiltratie en het teruggeven van de criminele winsten aan de Europese burger (Europees Parlement, 2014; Europese Commissie, 2012; Europese Commissie, 2008).

De laatste jaren is confiscatie het onderwerp geweest van een **aantal nieuwe wettelijke maatregelen en kaderbesluiten**¹²¹, evenals een strategische prioriteit van de EU Interne Veiligheidsstrategie (EU Internal Security Strategy - ISS). Sinds 2014 richt een **nieuwe Europese richtlijn** zich op het bevriezen en confisqueren van instrumenten en opbrengsten van misdaad (Europese richtlijn 2014/42/EU). De richtlijn is aangenomen met het doel het voor de lidstaten gemakkelijker te maken om opbrengsten van ernstige en georganiseerde misdaad te confisqueren en te ontnemen. Tegelijkertijd zijn **operationele netwerken**, waaronder het EU Platform of National Asset Recovery Offices (ARO's - Landelijke bureaus voor ontnemingszaken) opgezet in samenwerking met de Europol Criminal Assets Bureau (ECAB), met als doel het versterken van de samenwerking en de onderlinge erkenning van inbeslagneming/confiscatie tussen de EU landen en de bureaus die hierbij betrokken zijn (Europese Commissie, 2008).

Maar tot op **welke hoogte worden criminele vermogensbestanddelen werkelijk ontnomen? Hoeveel van de criminele opbrengsten en criminele investeringen** zoals geschat en in kaart gebracht in deel 1 en deel 2 **worden werkelijk geconfisqueerd?**

Het is verre van eenvoudig deze vraag te beantwoorden. Ten eerste omdat **de confiscatieregimes** die in de Europese lidstaten bestaan **sterk uiteenlopen** (Europese Commissie, 2012). Hoewel richtlijn 2014/42/EU zal leiden tot een grotere harmonisatie, bestaan er veel verschillen tussen de afzonderlijke landen voor wat betreft maatregelen die door LEA's (wetshandhavingdiensten) kunnen worden ingezet (in sommige landen is het bijvoorbeeld toegestaan te confisqueren *zonder veroordeling*, waar hier in andere landen niet in wordt voorzien), de mate waarin de richtlijn in de praktijk wordt toegepast en tenslotte de nationale wettelijke definities en taxonomieën¹²². Daardoor is het mogelijk dat een vermogensbestanddeel in het ene land voor confiscatie in aanmerking komt, maar het niet kan worden ontnomen in een ander. Dit maakt het bijna onmogelijk om de mate waarin criminele vermogensbestanddelen worden ontnomen in de verschillende EU-lidstaten te beoordelen en onderling te vergelijken (zie paragraaf 012.1).

Ten tweede, hoewel de nieuwe richtlijn expliciet vereist dat statistische gegevens worden verzameld over inbeslagneming en confiscatie (zie art. 11)¹²³ verzamelen momenteel **maar een paar landen op centraal**

¹²¹ Onder andere de Kaderbesluiten 2001/500/JHA, 2003/577/JHA, 2005/212/JHA, 2006/783/JHA en 2007/845/JHA.

¹²² Wat bijvoorbeeld in het ene land gedefinieerd wordt als *bevriezing van een vermogensbestanddeel* kan in ander landen worden gedefinieerd als *inbeslagneming van een vermogensbestanddeel*. Op een zelfde manier wordt in sommige landen de voorkeur gegeven aan de term *forfeiture (verbeurdverklaring)* boven *confiscatie*.

¹²³ "De lidstaten houden uitgebreide statistieken bij van door de bevoegde instanties verzamelde gegevens, die zij regelmatig actualiseren. De statistieken worden elk jaar aan de Commissie toegezonden en omvatten: (a) het aantal ten uitvoer gelegde beslissingen tot bevriezing; (b) het aantal ten uitvoer gelegde beslissingen tot confiscatie; (c) de geschatte waarde van de bevroren voorwerpen, minstens van de voorwerpen die op het tijdstip van bevriezing met het oog op een eventuele confiscatie zijn bevroren; (d) de op het tijdstip van confiscatie geschatte waarde van de ontnomen voorwerpen. 2. De lidstaten zenden ook elk jaar de volgende statistieken toe aan de Commissie, voor zover die statistieken in de betrokken lidstaat op centraal niveau beschikbaar zijn: (a) het

niveau gegevens over in beslag genomen en geconfisqueerde vermogensbestanddelen (zie hoofdstuk 11). De beschikbaarheid van statistieken over dit onderwerp is in Europa, uitzonderingen daargelaten, erg beperkt. En indien beschikbaar zijn de data **gefragmenteerd en onvolledig, verwijzen ze naar verschillende stadia van het confiscatieproces of ontbreken belangrijke details** en meta data (waaronder de gerelateerde strafbare feiten of de criminele groep), waardoor het nagenoeg onmogelijk wordt een solide statistische analyse te maken.

Rekening houdend met deze beperkingen tracht dit deel een antwoord te geven op de hierboven gestelde vraag. In het bijzonder:

- het presenteren van een **overzicht van het regelgevend kader** over ontneming van criminele vermogensbestanddelen in Europa, met de focus op de zeven OCP-landen (hoofdstuk 10);
- het leveren van een **beoordeling van het niveau van de beschikbaarheid van data** over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa (hoofdstuk 11);
- het leveren van een **analyse van de beschikbare data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen** met de focus op de zeven OCP-landen (hoofdstuk 12).

10.2 Bespreking van het confiscatieproces in Europa¹²⁴

Een analyse van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen op nationaal niveau is onmogelijk zonder enig begrip te hebben over hoe het proces van confiscatie werkt. Daarom is het noodzakelijk het **regelgevend kader** op het gebied van ontneming van criminele vermogensbestanddelen in Europa te bestuderen i.v.m.:

- Ten eerste, het belichten van de verschillen tussen de verschillende lidstaten op het gebied van confiscatieregimes, waarmee **rekening gehouden moet worden bij een vergelijkende analyse**;
- Ten tweede, **het verduidelijken uit welke fase van het confiscatieproces de gegevens stammen**: feitelijk verwijzen in sommige landen, zoals hierna beschreven (bijv. Finland en Nederland) de beschikbare statistieken naar vermogensbestanddelen op het moment van inbeslagname door de politie, terwijl in andere gevallen (bijv. Frankrijk en Italië) de data betrekking hebben op de definitieve confiscatie.

In het algemeen bestaat het proces van ontneming van vermogensbestanddelen uit verschillende stadia (zie

Afbeelding 16) die normaal gesproken beginnen met de **identificatie en opsporing** van criminele vermogensbestanddelen (Europese Commissie, 2012). In deze fase gaat het om onderzoeken van de wetshandhavingdiensten (gewoonlijk onder de supervisie van een openbare aanklager) en vraagt het om aanzienlijke financiële onderzoeksvaardigheden waarbij zelfs buitenlandse autoriteiten betrokken kunnen zijn in gevallen waar het vermogensbestanddeel zich buiten de landsgrenzen bevindt.

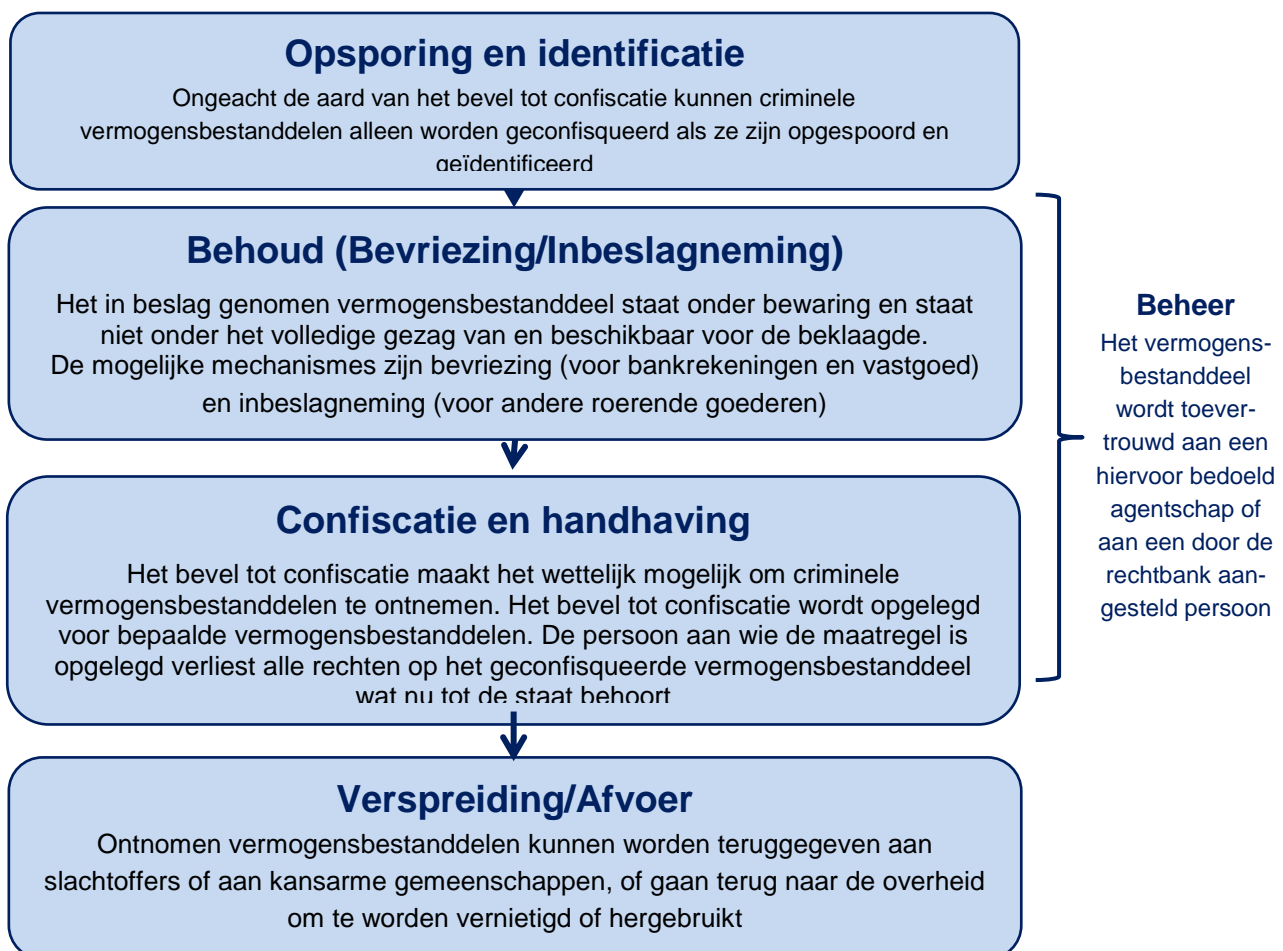
aantal verzoeken om een beslissing tot bevrozing die in een andere lidstaat moet worden ten uitvoer gelegd; (b) het aantal verzoeken om een beslissing tot confiscatie die in een andere lidstaat moet worden ten uitvoer gelegd; (c) de waarde of geschatte waarde van de goederen die zijn ontnomen na tenuitvoerlegging in een andere lidstaat. 3. De lidstaten streven ernaar de in lid 2 bedoelde gegevens op een centraal niveau te verzamelen” (Richtlijn 2014/42/EU, art.11).

¹²⁴ Dit hoofdstuk is geschreven door Michele Riccardi en Priscilla Standridge (Università Cattolica Sacro Cuore – Transcrime, Italië).

Eenmaal geïdentificeerd kunnen vermogensbestanddelen in beslag worden genomen, gewoonlijk door een beslissing tot **bevrozing** of **inbeslagneming** van een rechtbank. Ondertussen “dienen vermogensbestanddelen goed te worden onderhouden in de periode tussen bevrozing en de tijd dat een beslissing tot confiscatie wordt opgelegd, zodat de waarde ervan behouden blijft” (Europese Commissie, 2012).

Als vervolgens een beslissing tot **confiscatie** wordt afgegeven kunnen de vermogensbestanddelen worden geconfisqueerd. Als de confiscatie is opgelegd kunnen de vermogensbestanddelen op verschillende manieren worden **teruggebracht** in de gemeenschap, inclusief **sociaal hergebruik** van het vermogensbestanddeel of **afvoer** gericht op het compenseren van de slachtoffers of het financieren van toekomstige politie- of juridische activiteiten (Europese Commissie, 2012; Matrix, 2008, p. 61).

Afbeelding 16 – Het proces van ontneming van vermogensbestanddelen

Bron: Europese Commissie, 2012

Hoewel dit proces in principe in de meeste EU landen vergelijkbaar is bestaan er vele afwijkingen van deze algemene regels. Om mee te kunnen gaan met de evolutie in witwaspraktijken zoals deze in gebruik zijn bij criminelen (zie deel 2) zijn er bijvoorbeeld naast de *gewone confiscatie* nieuwere vormen van confiscatie geïntroduceerd (Europese Commissie, 2012, p. 10), waaronder:

- **Waarde confiscatie**, dat wil zeggen de ontneming van vermogensbestanddelen van vergelijkbare waarde als bepaalde criminele vermogensbestanddelen niet kunnen worden gelokaliseerd of geïdentificeerd;
- **Confiscatie van derden**, dat wil zeggen het confisqueren van vermogensbestanddelen die zijn overgedragen aan derden;
- **Wederzijdse erkenning van beslissingen tot confiscatie** tussen bureaus voor ontnemingszaken van verschillende landen, wat helpt als criminele vermogensbestanddelen zich buiten het nationale rechtsgebied bevinden.

Tegelijkertijd zijn de nationale confiscatiebevoegdheden uitgebreid door de invoering van wettelijke ontwikkelingen (Europese Commissie, 2012) zoals:

- **Ruimere confiscatie**, waarin confiscatie niet alleen wordt toegepast op die vermogensbestanddelen waarmee de specifieke misdaad in relatie tot de strafrechtelijke veroordeling verband houdt, maar ook op andere eigendommen waarvan de rechtbank bepaalt dat het deel uitmaakt van de opbrengsten van andere misdaden;
- **Confiscatie zonder veroordeling**, waarbij het vermogensbestanddeel wordt ontnomen, bijvoorbeeld via civiele of administratieve procedures;
- **Ruimere strafbaarstelling**, wat de toepasbaarheid van confiscatie uitbreidt naar een aantal niet-traditionele misdaden.

Niet al deze gereedschappen zijn echter in gelijke mate aangenomen in de verschillende Europese landen. De nieuwe richtlijn zal leiden tot een grotere harmonisatie, maar er bestaan nog steeds grote verschillen, bijvoorbeeld voor wat betreft de toepassing van confiscatie van *derden* en *ruimere* confiscatie (Europese Commissie, 2012, p. 12). Ook confiscatie *zonder veroordeling* wordt veel gebruikt in sommige landen (bijv. Ierland, Verenigd Koninkrijk, zie hoofdstuk 12) maar wordt niet voorzien in andere landen. Daardoor zet elk land **een combinatie van verschillende confiscatie- en wettelijke instrumenten in**.

Helaas **ontbreekt momenteel een actueel beeld van hoe het confiscatieproces in elk Europees land in zijn werk gaat**. Het onderzoek van 2008 in opdracht van de Europese Commissie, DG JLS, aan de Matrix Knowledge Group (Matrix, 2009), en de effectbeoordeling uitgevoerd door de Europese Commissie ter voorbereiding op de confiscatierichtlijn (Europese Commissie, 2012) onderzocht de kwestie maar dekt niet de meest recente wettelijke ontwikkelingen die in bepaalde lidstaten zijn ingevoerd.

Om een kader te verschaffen voor de analyse van de data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in hoofdstuk 12, volgt hier **een korte beschrijving van hoe het proces van ontneming van vermogensbestanddelen in zijn werk gaat in de zeven OCP-landen**. Voor elk land wordt het stadium van het confiscatieproces aangegeven waar de statistische gegevens die in hoofdstuk 12 geanalyseerd worden vandaan komen. Enkel de paragraaf over Nederland is vertaald naar het Nederlands, de bespreking van de andere zes landen is in het Engels beschikbaar in het originele rapport op www.ocportfolio.eu.

10.7 Nederland¹²⁵

10.7.1 Beschrijving van het confiscatieproces in Nederland

INBESLAGNEMING: de beschuldigde persoon verliest alle rechten op de in beslag genomen vermogensbestanddelen. Dit kan worden gedaan zodra er een verdenking is vastgesteld

Strafrechtelijke beslag

Voorwerpen worden in beslag genomen om te worden gebruikt in het onderzoek of in de rechtbank (Art. 94 Wetboek van Strafvordering)

Conservatoir beslag

Voorwerpen worden in beslag genomen om ervoor te zorgen dat er goederen zijn die geconfisqueerd kunnen worden (Art. 94a Wetboek van Strafvordering)

CONFISCATIE: in een aparte veroordeling legt de rechter de verplichting op tot het betalen van het wederrechtelijk verkregen voordeel aan de staat

Confiscatieprocedure

Het doel van het confiscatieproces is ervoor te zorgen dat de financiële situatie van de verdachte gelijk is aan de situatie voor of zonder de strafbare feiten, daarom wordt een schatting gemaakt van het wederrechtelijk verkregen voordeel.

(Art. 36e Wetboek van Strafrecht)

Onttrekking

Voorwerpen worden vernietigd omdat het verboden bezit betreft (waaronder wapens en drugs)

(Art. 36b Wetboek van Strafrecht)

Schikking

Afspraak tussen de verdachte en de aanklager, zonder tussenkomst van een rechter

(Art. 511c Wetboek van Strafvordering)

Verbeurdverklaring

Voorwerpen worden meestal door de staat geveild

(Art. 33a Wetboek van Strafrecht)

INCASSOTRAJECT: incasso van het bedrag dat door de rechter is vastgesteld (wederrechtelijk verkregen voordeel) of dat in een schikking is afgesproken

Incassotraject

Uitgevoerd door het Nederlandse Centraal Justitiele Incasso Bureau

Indien de verdachte de betaling niet accepteert is inbeslagneming mogelijk.

Indien de verdachte de betaling niet voldoet terwijl er aanzienlijke aanwijzingen zijn dat hij/zij daar wel toe in staat is, kan hij/zij worden veroordeeld tot een gevangenisstraf van ten hoogste 3 jaar (Art. 577c Wetboek van Strafvordering). Dit is een dwangmaatregel die niet de verplichting tot betaling vervangt.

Dit overzicht is gebaseerd op het Nederlands Wetboek van Strafrecht en het Nederlands Wetboek van Strafvordering. In Nederland zijn er meerdere mogelijkheden voor het afpakken van criminele winsten: via de belastingwetgeving, het bestuursrecht en het burgerlijk recht.

Strafrechtelijke en conservatoir beslag

Na het vaststellen van een verdenking zijn er **twee soorten** inbeslagnemingen mogelijk in Nederland: **strafrechtelijk beslag** en **conservatoir beslag**. Strafrechtelijk beslag (art. 94 Wetboek van Strafvordering) gaat om het innemen van voorwerpen die worden gebruikt in het onderzoek of in de rechtbank. Een duidelijk voorbeeld is een shirt waar een bloedvlek op zit. Andere voorbeelden zijn een administratie en/of bankafschriften die gebruikt kunnen worden voor het inschatten van wederrechtelijk verkregen voordeel. Conservatoir beslag (art. 94a Wetboek van Strafvordering) gaat om het innemen van voorwerpen voordat de veroordeling plaatsvindt om goederen veilig te stellen die later in aanmerkingen kunnen komen voor confiscatie. Typische voorbeelden hiervan zijn sieraden, auto's of vastgoed.¹²⁶

Confiscatie

Om ervoor te zorgen dat misdaad niet loont bevat het Nederlandse Wetboek van Strafrecht een artikel over de **confiscatie van bezittingen** van Nederlandse verdachten (art. 36e Wetboek van Strafrecht, ook bekend als de *Pluk ze-wet*). Een rechter kan in een afzonderlijke beslissing de **verplichting opleggen om het wederrechtelijk verkregen voordeel) aan de staat te betalen** (Art. 36e lid 1 Wetboek van Strafrecht). Dit kan worden opgelegd aan zowel natuurlijke als rechtspersonen. Het doel van het confiscatieproces is ervoor te zorgen dat de financiële situatie van de verdachte gelijk is aan de situatie voor het strafbare feit(en) (BOOM, 2013a).

Om de hoogte van het bedrag dat de verdachte moet betalen vast te stellen, moet **het wederrechtelijk verkregen voordeel worden geschat**. Een rechter beslist over de hoogte van de betaling, gebaseerd op financieel onderzoek. Als het aannemelijk is dat de verdachte enig voordeel heeft behaald uit een of meerdere strafbare feiten mag de rechter enkele aannames doen om dit voordeel in te schatten. Een rechter kan opleggen dat alle kosten die de verdachte gemaakt heeft en alle bezittingen (zowel fysiek als financieel) die de verdachte verkregen heeft in de zes jaar voor de strafbare feiten kunnen vallen onder het wederrechtelijk verkregen voordeel. Dit is het alleen het geval als er geen aanwijzingen zijn dat deze kosten en bezittingen betaald zijn met legaal verkregen inkomsten; **er is geen noodzaak om de illegale aard ervan te bewijzen** (Art. 36e lid 3 Wetboek van Strafrecht¹²⁷). De waarde van de bezittingen wordt geschat op basis van de huidige marktwaarde, waarbij de besparing van kosten kunnen zijn inbegrepen. Hoewel dit in de praktijk bijna nooit voorkomt (na 2003) kan de rechter de hoogte van het te betalen bedrag lager vaststellen dan het geschatte voordeel, bijvoorbeeld als de financiële draagkracht van de verdachte niet voldoet (Art. 36e lid 5 Wetboek van Strafrecht). Compensatie aan benadeelde partijen wordt afgetrokken van dit geschatte voordeel (Art. 36e lid 9 Wetboek van Strafrecht).

Onderzoeken kunnen op elk moment gestart worden als er aanwijzingen zijn dat de verdachte aanzienlijk voordeel heeft verkregen uit de strafbare feiten. Deze **financiële onderzoeken** worden uitgevoerd door financiële detectives van de betrokken onderzoeksdienst (*Functioneel Parket*, een afdeling van het Openbaar Ministerie). De onderzoeken worden meestal geleid door de openbare aanklager van de betreffende zaak, maar kan ook worden geleid door een speciale confiscatie aanklager als het gaat over grote wederrechtelijk verkregen voordelen (>€100.000) in samenwerking met de openbare aanklager van die zaak (BOOM, 2013b). De confiscatie onderzoeken vinden afzonderlijk van de strafzaak plaats, vanwege

¹²⁶ Inbeslagneming is ook mogelijk door de Nederlandse Belastingdienst (via bestuurlijke of strafrechtelijke procedures), maar dit ligt buiten de reikwijdte van dit project.

¹²⁷ De rechter moet echter met aanwijzingen overtuigd worden in het geval dat het voordeel afkomstig is van misdaden waarvoor de verdachte niet veroordeeld is.

mogelijke complexiteit van de financiële onderzoeken en de mogelijkheid van internationale effecten. Het vonnis van de strafzaak staat daarom apart van het confiscatie vonnis. Voor diepgaande financiële onderzoeken (inclusief voorlopige conserveringsconfiscaties) moet een rechter toestemming verlenen voor een financieel strafonderzoek (SFO) (BOOM, 2013c). Deze onderzoeken leiden uiteindelijk tot een rapport waarin het wederrechtelijk verkregen voordeel van de beklaagde wordt geschat (BOOM, 2013d).

Als de confiscatie aanklager voldoende bewijs heeft kan hij een **confiscatie zaak starten**. De confiscatie zaak kan ook worden afgesloten met een schikking tussen de verdachte en de aanklager (Art. 511c Wetboek van Strafvordering). In beide gevallen wordt de incasso van het bedrag verzorgd door het CJIB (Centraal Justitieel Incassobureau) (BOOM, 2013e). Het CJIB en de verdachte kunnen een **betalingsovereenkomst** treffen maar als de verdachte deze overeenkomst niet accepteert kan het **CJIB overgaan tot het in beslag nemen van eigendommen en vorderingen van de verdachte**. Als het moeilijk en niet direct mogelijk is goederen in beslag te nemen die het bedrag zoals vastgesteld door de rechter dekken, werkt het CJIB samen met BOOM (Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie) om eigendommen in beslag te nemen die moeilijk op te sporen zijn. Indien de verdachte de betaling niet voldoet terwijl er aanzienlijke aanwijzingen zijn dat hij daar wel toe in staat is kan hij worden veroordeeld tot een gevangenisstraf van ten hoogst drie jaar, op basis van artikel 577c van het Wetboek van Strafvordering (BOOM, 2013f). Volgens de wet moet de verdachte aannemelijk maken dat hij niet in staat is de betaling te voldoen, maar in de praktijk probeert het openbaar ministerie al aan te tonen dat hij/zij in staat is te betalen.

Onttrekking aan het verkeer en verbeurdverklaring

Een openbaar aanklager (met de schriftelijke toestemming van de rechter-commissaris, Art. 103 Wetboek van Strafvordering) kan eigendommen van een verdachte verbeurd verklaren (Art. 33a Wetboek van Strafrecht). Een rechter kan besluiten **tot onttrekking aan het verkeer van eigendommen van een verdachte** (Art. 36b-d Wetboek van Strafrecht). In het algemeen wordt onttrekking aan het verkeer gebruikt voor alle soorten voorwerpen waarvan het bezit in strijd is met de wet (of die in strijd zijn met het algemeen belang, Art. 36c, Wetboek van Strafrecht), zoals wapens en drugs en die daarom worden vernietigd. Er is geen veroordeling nodig voor het onttrekken van goederen aan het verkeer. **Verbeurdverklaring** wordt gebruikt voor alle goederen die niet kunnen worden onttrokken aan het verkeer. Deze goederen worden in het algemeen door de staat geveild. Opgemerkt dient te worden dat bijvoorbeeld in een witwaszaak, het wederrechtelijk verkregen voordeel kan worden onttrokken of verbeurd verklaard zonder een confiscatiemaatregel.

Ook moet worden opgemerkt dat dit overzicht gericht is op het Nederlandse Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering, maar dat er in Nederland meer mogelijkheden zijn criminele winsten af te pakken: via de belastingwetgeving, het bestuursrecht en het burgerlijk recht (Staatscourant, 2013).

11 Beoordeling van de beschikbaarheid van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa¹²⁸

11.1 De beschikbaarheid van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa

De analyse van geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa is niet alleen ingewikkeld door de grote verscheidenheid aan regimes en instrumenten voor het ontnemen van vermogensbestanddelen binnen de EU-lidstaten (zoals beschreven in hoofdstuk 10) maar ook door het **gebrek aan openbaar beschikbare statistieken op dit gebied**. Er is momenteel geen systematische informatie over de hoeveelheid of waarde van in beslag genomen, bevroren en geconfisqueerde criminele vermogensbestanddelen binnen Europa.

Artikel 11 van de nieuwe Europese richtlijn over confiscatie (2014/42/EU) introduceert de **eis voor EU-lidstaten om regelmatig statistieken te verzamelen** over het ontnemingsproces van vermogensbestanddelen¹²⁹, maar tot nu toe heeft ieder land zijn eigen specifieke systeem gehad.

Aangezien, zoals aangegeven in paragraaf 10.1, een van de specifieke **doelstellingen van het OCP-project** was te **begrijpen welke data en waar die data beschikbaar zijn over criminele investeringen in de EU**, inclusief statistieken over geconfisqueerde vermogensbestanddelen, is een beoordeling uitgevoerd van de bestaande informatie over ontnomen criminele vermogensbestanddelen in Europa.

Waarom een beoordeling van het niveau van de beschikbaarheid van data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen

De beoordeling van het niveau van beschikbare statistieken is niet alleen de basis geweest voor een evaluatie van de hoeveelheid criminele opbrengsten die via wetshandhaving ontnomen zijn, maar **het kan ook voor andere doeleinden cruciaal blijken te zijn**.

Ten eerste zijn de functies van bureaus die betrokken zijn in het opsporen, in beslag nemen en beheren van in beslag genomen en geconfisqueerde vermogensbestanddelen complex en veelzijdig. Om een transparante en toerekenbare functionaliteit van deze bureaus te garanderen is het belangrijk dat **deze**

¹²⁸ Dit hoofdstuk is geschreven door Cristina Soriani, Priscilla Standridge en Michele Riccardi (Università Cattolica Sacro Cuore – Transcrime, Italië).

¹²⁹ "De lidstaten houden uitgebreide statistieken bij van door de bevoegde instanties verzamelde gegevens, die zij regelmatig actualiseren. De statistieken worden elk jaar aan de Commissie toegezonden en omvatten: (a) het aantal ten uitvoer gelegde beslissingen tot bevroering; (b) het aantal ten uitvoer gelegde beslissingen tot confiscatie; (c) de geschatte waarde van de bevroren voorwerpen, minstens van de voorwerpen die op het tijdstip van bevroering met het oog op een eventuele confiscatie zijn bevroren; (d) de op het tijdstip van confiscatie geschatte waarde van de ontnomen voorwerpen. 2. De lidstaten zenden ook elk jaar de volgende statistieken toe aan de Commissie, voor zover die statistieken in de betrokken lidstaat op centraal niveau beschikbaar zijn: (a) het aantal verzoeken om een beslissing tot bevroering die in een andere lidstaat moet worden ten uitvoer gelegd; (b) het aantal verzoeken om een beslissing tot confiscatie die in een andere lidstaat moet worden ten uitvoer gelegd; (c) de waarde of geschatte waarde van de goederen die zijn ontnomen na tenuitvoerlegging in een andere lidstaat. 3. De lidstaten streven ernaar de in lid 2 bedoelde gegevens op een centraal niveau te verzamelen" (Richtlijn 2014/42/EU, art.11).

activiteiten en de vermogensbestanddelen waarmee het bureau in aanraking komt op een efficiënte manier worden gedocumenteerd (Brun, 2011; FATF, 2012; OAS, 2011, 2014a; Stephenson, 2011).

Ten tweede kan het verbeteren van het verzamelen van data over in beslag genomen en geconfisqueerde vermogensbestanddelen **de efficiëntie van deze bureaus vergroten**, door actuele en beschikbare informatie over vermogensbestanddelen te bieden; tevens kan het **nationale onderzoeken en rechtszaken helpen** door het verschaffen van informatie over vermogensbestanddelen die in verband staan met verschillende criminele individuen en groepen (OAS, 2014a). Het ontwikkelen van gecentraliseerde dataverzamelingssystemen kan zorgen voor betere integratie van de activiteiten van **wetshandhavingdiensten en financieel strafonderzoekers met bureaus die vermogensbestanddelen beheren** (OAS, 2011, 2014a; Stephenson, 2011). Op zijn beurt kan dit ook **internationale samenwerking faciliteren**, door het bevorderen van informatie-uitwisseling over in beslaggenomen en verbeurd verklaarde vermogensbestanddelen, vooral in het geval van transnationaal georganiseerde misdaad (FATF, 2012; OAS, 2011, 2014a; Stephenson, 2011).

Ten derde is, zoals aangegeven door de richtlijn van 2014 zelf, het verzamelen van statistische informatie cruciaal voor **de evaluatie van de mate waarin deze richtlijn is geïmplementeerd** evenals andere regelgeving op dit gebied¹³⁰.

In deze zin zal de beoordeling van de beschikbare data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen, en de verzameling ervan, zoals uitgevoerd door het OCP-project en gepresenteerd in dit deel, niet alleen de EU-Commissie instrumentaria bieden om **de productie van geharmoniseerde statistische gegevens te stimuleren**, maar maakt ook de evaluatie mogelijk van de **efficiëntie van huidige confiscatieregimes**, op zowel nationaal als EU-niveau, en maakt het mogelijk **vast te stellen waar en hoe deze maatregelen verbeterd kunnen worden** en effectiever gemaakt kunnen worden in de strijd tegen ernstige en georganiseerde misdaad.

Hoe is de beoordeling uitgevoerd

Om de beoordeling uit te kunnen voeren is gebruik gemaakt van **drie belangrijke bronnen**:

- De bevindingen van een **onderzoek specifiek ontwikkeld door het OCP-onderzoeksteam en uitgevoerd bij nationale bureaus** die betrokken zijn bij het ontnemen en beheren van criminele vermogensbestanddelen op Europees niveau (zie paragraaf 11.2);
- De **rapporten** die door een aantal van deze nationale bureaus voor ontneming of beheer van vermogensbestanddelen zijn gepubliceerd;
- Het **bewijsmateriaal dat is voortgekomen uit eerder onderzoek in dit veld**, en vooral uit het werk van de EU Asset Recovery Office Platform en van het Europol Criminal Assets Bureau (ECAB)¹³¹.

¹³⁰ “[...] Om deze richtlijn te kunnen evalueren, moeten ten minste bepaalde vergelijkbare, adequate statistische gegevens worden verzameld [...]” (paragraaf 36 van richtlijn 2014/42/EU).

¹³¹ Sinds januari 2014, in het kader van de activiteiten van het EU ARO Platform, heeft ECAB statistische gegevens verzameld over ontneming van vermogensbestanddelen en specifiek over het aantal criminele vermogensbestanddelen dat zijn vastgesteld, bevroren en uiteindelijk geconfisqueerd in de EU. De resultaten van de dataverzameling zullen in de komende maanden worden gepubliceerd.

Algemene bevindingen

Naast een gedetailleerde bespreking van de resultaten van het onderzoek zoals hierna gepresenteerd wordt kunnen een aantal algemene bevindingen worden belicht:

- Ten eerste, zoals eerder vermeld, zijn er grote verschillen in de **methoden en criteria die gebruikt worden om data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen te verzamelen** tussen de Europese landen: taxonomie en indeling van vermogensbestanddelen, opzet van de informatie, type en hoeveelheid verzamelde data zijn vaak van land tot land verschillend¹³²;
- Ten tweede kan er in het zelfde land door **verschillende bureaus data worden verzameld**:
 - Betrokken in verschillende fasen van het ontnemingsproces (bijv. in de fase van inbeslagname/bevriezing of in de beheerfase)¹³³;
 - Actief op verschillende niveaus (bijv. op nationaal/centraal of regionaal/niet-centraal niveau)¹³⁴.
- Daarbij kunnen deze bureaus verschillende dataverzamelmethode hanteren. Daardoor kunnen in het zelfde land tegelijkertijd verschillende databases bestaan over in beslag genomen/ bevroren/ geconfisqueerde vermogensbestanddelen maar **zonder onderling verband en niet in staat met elkaar 'te praten'**. Op vergelijkbare wijze wordt zelden gebruik gemaakt van het toekennen van unieke ID nummers aan criminele vermogensbestanddelen die in het volledige ontnemingsproces gevolgd kunnen worden.
- Dit maakt het in de meeste landen onmogelijk, uitzonderingen daargelaten (bijv. Nederland, zie paragraaf 8.5 en 012.6), om een crimineel vermogensbestanddeel op te sporen en het in verband te brengen met een aangeklaagd natuurlijk of rechtspersoon, **van het begin van het proces** (bijv. het onderzoek) **tot het eind** (bijv. de afvoer of het hergebruik van het vermogensbestanddeel).
- Daardoor bieden de beschikbare databases vaak maar een **zeer gedeeltelijk beeld van de ontneming van vermogensbestanddelen** in een land. Het is bijvoorbeeld erg moeilijk om te bepalen hoeveel van de in beslag genomen vermogensbestanddelen werkelijk zijn geconfisqueerd, of hoeveel van de geschatte waarde van de opbrengsten van misdaad teruggebracht wordt naar de gemeenschap, of om enige vorm van *uitvalsratio*¹³⁵ te meten.
- Er wordt weinig **gebruik gemaakt van IT systemen om de data te organiseren**. Vaak is informatie over geconfisqueerde vermogensbestanddelen alleen beschikbaar in hardcopy, waarbij het gebruik van elektronische databases niet breed gehanteerd wordt.

¹³² Het zal beter worden beschreven in 11.2, het soort informatie dat verzameld wordt varieert ook afhankelijk van hoe het confiscatieregime werkt. In landen waar bijvoorbeeld alleen *waarde confiscatie* wordt toegepast is het moeilijk informatie te verkrijgen over de soort geconfisqueerde vermogensbestanddelen, terwijl het makkelijker is informatie over de waarde ervan te vinden.

¹³³ In Italië bestaat bijvoorbeeld een database, beheerd door de ANBSC – Agenzia Nazionale Beni Sequestrati e Confiscati, die data bevat over vermogensbestanddelen die definitief geconfisqueerd zijn en onder het beheer van het agentschap vallen; tegelijkertijd bestaat er ook een database (SIPPI, nu SIT-MP), beheerd door het Ministerie van Justitie, waarin statistieken zijn opgenomen over in beslag genomen vermogensbestanddelen en geconfisqueerde vermogensbestanddelen. Hoewel de twee databases elkaar gedeeltelijk overlappen is het moeilijk te bevatten welke verschillen er tussen de twee bestaan. Parallel hieraan bestaan er andere databases die alleen die vermogensbestanddelen bevatten die in beslag genomen zijn door bepaalde wetshandhavingdiensten of gerechtelijke macht (Transcrime, 2013a).

¹³⁴ Volgens bepaald voorlopig bewijsmateriaal dat in het EU ARO Platform naar voren kwam verzamelt slechts 46% van de aangewezen ARO's op centraal niveau data.

¹³⁵ In de statistieken van misdaad en strafrecht is 'uitvalsratio' een maat voor "welk deel van de gevallen die het systeem binnen komen werkelijk door strafrechtagentschappen wordt opgelost, gesloten of geseponneerd" (Shaw et al., 2003, p.51-52). In het geval van ontneming van vermogensbestanddelen zou het verwijzen naar het deel van de geconfisqueerde en afgevoerde vermogensbestanddelen van het totaal aan opgespoorde en in beslaggenomen vermogensbestanddelen.

- Het **gebrek aan gedetailleerde en niet gebundelde data**: vaak zijn alleen gebundelde data beschikbaar, terwijl specifieke informatie over ieder vermogensbestanddeel niet wordt verzameld of beschikbaar is.
- Het **gebrek aan openbaar beschikbare data**: volgens het onderzoek worden in de meeste gevallen data verzameld maar kan het niet worden gedeeld voor onderzoeksdoeleinden, waardoor het niet kon worden geraadpleegd voor het OCP-project.
- Landen die de neiging hebben een op waarde gebaseerd confiscatiesysteem te hanteren zijn het **minst geneigd om niet-gebundelde data te verzamelen**: in deze landen bevat de beschikbare informatie bijna exclusief de totale geconfisqueerde waarde. Om data te verzamelen over de soorten vermogensbestanddelen zou het noodzakelijk zijn elk dossier apart te bekijken.
- De berekening van de **waarde van het vermogensbestanddeel kan ook problematisch zijn**. Schattingscriteria variëren afhankelijk van de nationale wetgeving. Naast de marktwaarde van het vermogensbestanddeel op zichzelf, bevat in sommige landen de waardering ook de geschatte economische schade, in sommige andere landen is het gebaseerd op het geschatte voordeel dat de criminelen hebben behaald uit het vermogensbestanddeel of uit het criminele gedrag (bijv. in Nederland, zie 10.7 en 012.6).

In deze situatie zou het beste scenario zijn het **verkrijgen van gebundelde data** over het totale aantal geconfisqueerde vermogensbestanddelen in een bepaald land (of over de totale waarde) in een **bepaald tijdsbestek**. Ambitieuze zoekvragen (bijv. het aantal vermogensbestanddelen gerelateerd aan bepaalde strafbare feiten en nationaliteit van de eigenaar en gevestigd in een specifiek territorium) zouden alleen in een paar Europese landen haalbaar zijn.

Gezien de aanzienlijk ontwikkelingen die gaande zijn in de verzameling en analyse van data over verdachte, vervolgte, veroordeelde, en gestrafte personen in de laatste 20 jaar op Europees niveau¹³⁶, is het niet erg bemoedigend om te zien hoe **onderontwikkeld het verzamelen van statistieken over criminele vermogensbestanddelen nog is**. Het is te hopen dat de nieuwe richtlijn nationale ARO's en AMO's ertoe zal aanzetten om een zelfde excellent niveau te bereiken op het gebied van misdaad en strafrechtstatistiek als nationale bureaus voor de statistiek.

11.2 Resultaten van een onderzoek binnen de Europese landen

Om het niveau van beschikbaarheid van informatie over geconfisqueerde goederen beter te kunnen beoordelen, is er een onderzoek uitgevoerd onder de bureaus die in Europa betrokken zijn bij de ontneming en het beheer van criminele vermogensbestanddelen.

Het onderzoek bestreek zowel de officiële **bureaus voor ontnemingszaken (Asset Recovery Offices) aangesteld op nationaal niveau** als **andere openbare agentschappen** die informatie zouden kunnen verzamelen, opslaan of beheren over het proces van ontneming en beheer van vermogensbestanddelen¹³⁷. De beoordeling is in het bijzonder uitgevoerd via de analyse van:

¹³⁶ Zie http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/about_eurostat/introduction.

¹³⁷ Het besluit van de Europese Raad 2007/845/JHA1 verplicht lidstaten tot het opzetten en aanstellen van landelijke bureaus voor ontnemingszaken ("ARO's") als nationale centrale contactpunten die het mogelijk maken, via verbeterde samenwerking, om zo snel mogelijk door misdaad verkregen vermogensbestanddelen Europa-breed op te sporen. Zie voor een lijst van de aangestelde nationale ARO's, het [Report From The Commission To The European Parliament And To The Council based on Article 8 of the Council Decision 2007/845/JHA of 6 december 2007 concerning cooperation between Asset Recovery Offices of the Member States in the field of tracing and identification of proceeds from, or other property related to, crime.](#)

- **Vragenlijsten**¹³⁸ uitgereikt aan de nationaal aangestelde bureaus voor ontnemingszaken via het EU ARO Platform systeem;
- **Jaarverslagen en andere openbare documenten** uitgegeven door nationale bureaus voor ontnemingszaken en ander bureaus die betrokken zijn bij de ontneming en het beheer van criminele vermogensbestanddelen;
- **Databases van geconfisqueerde vermogensbestanddelen** die openbaar beschikbaar zijn of waartoe het mogelijk was toegang te krijgen ten behoeve van het OCP-project.

Voor elk van de geanalyseerde datasets is het soort informatie dat beschikbaar was **voor ieder geconfisqueerd vermogensbestanddeel** beoordeeld. Er zijn vier categorieën informatie vastgesteld:

1. Algemene informatie
2. Informatie over vastgoed
3. Informatie over bedrijven
4. Informatie over registergoederen (dat wil zeggen auto's, motorfietsen, boten en andere voertuigen) en andere roerende goederen¹³⁹.

De algemene informatie (bijv. de confiscatiedatum of de locatie) is relevant voor alle soorten vermogensbestanddelen terwijl andere informatie alleen van toepassing is op bepaalde categorieën (bijv. het merk of model van een geconfisqueerde auto). Er zijn drie niveaus van beschikbaarheid van informatie vastgesteld:

- **Informatie beschikbaar en openbaar:** verzameld door het bureau en openbaar beschikbaar gemaakt (bijv. via jaarverslagen of op de officiële website);
- **Informatie beschikbaar maar niet openbaar:** verzameld op nationaal niveau en niet openbaar, maar kan worden aangevraagd door LEA's, FIU's, AMO's of in bepaalde gevallen voor statistische doeleinden;
- **Niet beschikbare informatie:** niet verzameld of niet beschikbaar op nationaal niveau;

Resultaten

Terwijl alle aangestelde ARO's van de 28 EU-lidstaten feedback hebben gegeven op het verzoek deel te nemen aan het onderzoek, hebben **22 bureaus van 16 EU-lidstaten** een schriftelijk antwoord gegeven, een vragenlijst ingevuld of volledige of gedeeltelijke toegang verleend tot de relevante database¹⁴⁰. Voor 17

Opgemerkt moet worden dat in sommige landen meerdere bureaus zijn aangesteld (bijv. in Frankrijk zijn zowel een politie-gebaseerd – PIAC – als een juridisch bureau – AGRASC – ARO contact punten op Europees niveau – zie paragraaf **Erre. L'origine riferimento non è stata trovata.**)

¹³⁸ De volledige vragenlijst is opgenomen in de methodologische bijlage.

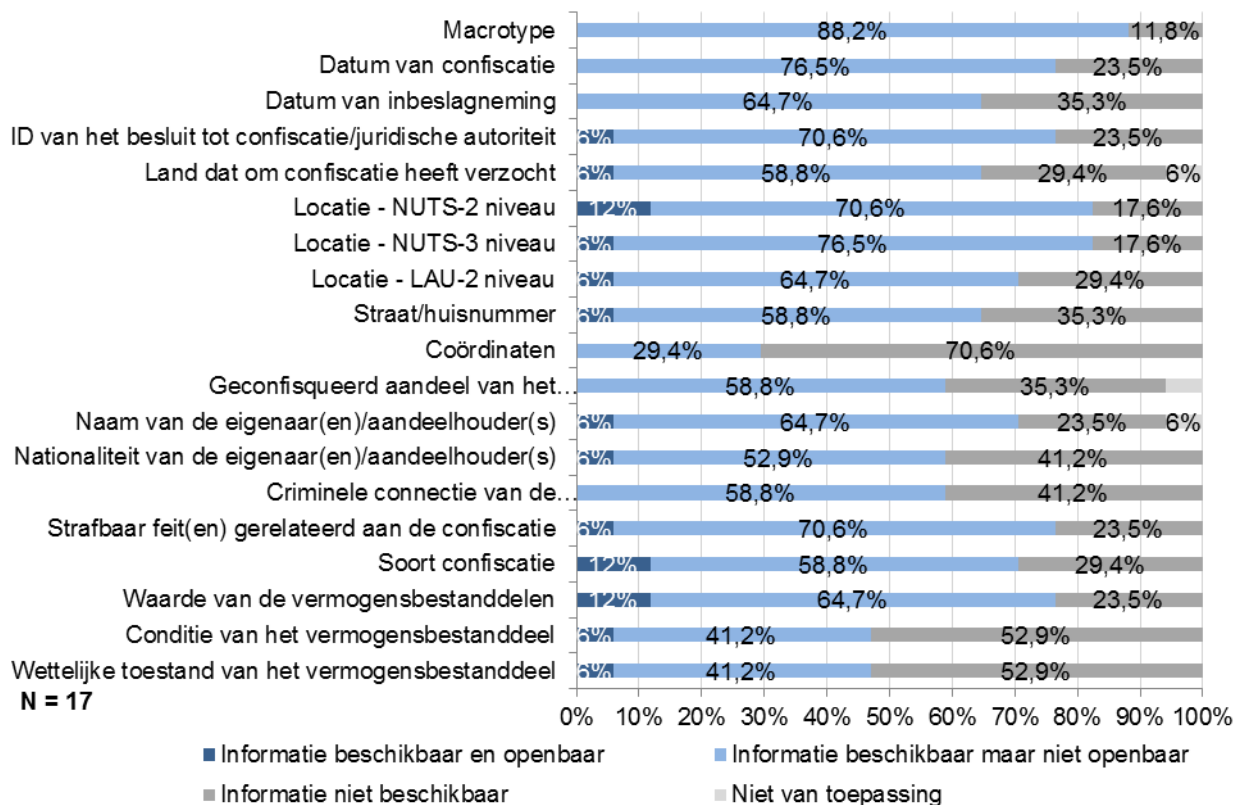
¹³⁹ De indeling van categorieën vermogensbestanddelen is beschikbaar in de methodologische bijlage.

¹⁴⁰ Deze zijn: *Organe Central pour la Saisie et la Confiscation* (Centraal Bureau voor Inslagneming en Confiscatie – COSC), België; Ministerie van Binnenlandse Zaken (MUP), Recherche Dienst, Nationaal Politiebureau voor de Bestrijding van Corruptie en Georganiseerde Misdad, Economische Misdad en Corruptie Afdeling, Kroatië; Eenheid voor de Bestrijding van Witwassen (MOKAS-FIU), Cyprus; Eenheid voor de Bestrijding van Corruptie en Financiële Misdaden (UOKFK), Tsjechië; Openbare Aanklager voor Ernstige Economische Misdaden (*Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet*), Denemarken; Nationale Politiedienst, Ministerie van Binnenlandse Zaken, Finland; Agentschap voor het beheer en ontneming van in beslag genomen en geconfisqueerde vermogensbestanddelen (*Agence de gestion et de recouvrement des avoirs saisis et confisqués* - AGRASC), Frankrijk; Federaal Departement van Justitie (Divisie III 1: Uitlevering, Overbrenging van Gevangenen, Wederzijdse Rechtshulp, Europees Justitueel Netwerk in Strafzaken), en Bundeskriminalamt (Divisie SO 35 – VIVA - Bureau voor ontnemingszaken), Duitsland; Criminal Assets Bureau (CAB), Ierland; *Agenzia Nazionale Beni Sequestrati e Confiscati* (ANBSC), Italië; *Guardia di Finanza* (GdF), Italië; *Servizio*

databases was een gedetailleerde analyse van het soort beschikbare informatie voor ieder geconfisqueerd vermogensbestanddeel mogelijk. Dit is hieronder gepresenteerd.

Afbeelding 17 toont de **beschikbaarheidsstatus van algemene informatie** over in beslag genomen en geconfisqueerde vermogensbestanddelen. Data over het soort vermogensbestanddeel, de datum van confiscatie en/of inbeslagneming en locatie (ten minste op NUTS 2) lijken te worden verzameld door de meeste van de onderzochte bureaus, maar zijn vaak niet openbaar beschikbaar in rapporten of websites. Informatie over de eigenaar (bijv. naam, nationaliteit, criminele verwantschap) en over de conditie van de vermogensbestanddelen (zowel voor wat betreft de fysieke situatie en de rechtspositie) worden niet altijd verzameld, net als informatie over de gerelateerde strafbare feit(en), over de waarde van het vermogensbestanddeel en de soort confiscatie.

Afbeelding 17 – Beschikbaarheid van algemene informatie over geconfisqueerde vermogensbestanddelen (alle soorten vermogensbestanddelen)

Bron: *Bewerking van Transcrime op de onderzoeksdata van OCP*

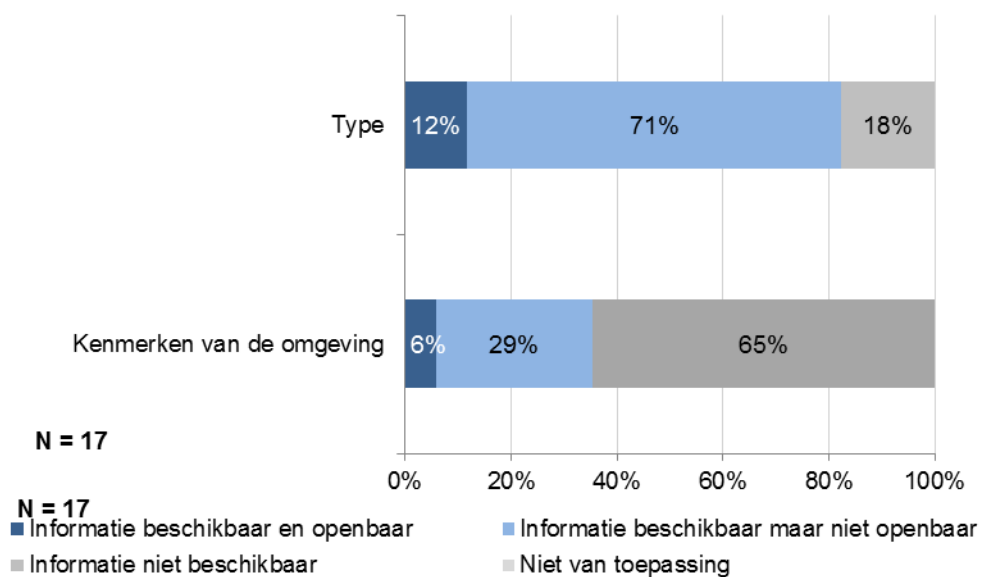
Analisi Criminale (SAC), Ministerie van Binnenlandse Zaken, Italië; Ministerie van Justitie (*Sistema Informativo Prefetture e Procure dell'Italia - SIPPI*), Italië; *Recherche (Lietuvos kriminalines policijos biuras)*, Litouwen; Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie (BOOM), Nederland; Het Openbaar Ministerie voor ernstige fraude, milieumisdaden en confiscatie van vermogensbestanddelen, Nederland; Nationaal Bureau voor Misdaadpreventie en voor Ontnemingszaken, Ministerie van Justitie, Roemenië; Financiële Inlichtingendienst van het Bureau voor de Bestrijding van Georganiseerde Misdaad van het Presidium van de Politie, Slowakije; *Plan Nacional Sobre Drogas* (PNSD), Spanje; Crown Prosecution Service (CPS), Verenigd Koninkrijk; National Crime Agency, Verenigd Koninkrijk; Organised Crime and Counter Terrorism Unit (OCCT) of Police Scotland, Verenigd Koninkrijk.

Voor wat betreft de verschillende macro types in vermogensbestanddelen komt naar voren dat voor **vastgoed informatie beschikbaar is** over het soort vastgoed (bijv. huis, villa, flat, garage, etc.) in de meeste bureaus die feedback hebben gegeven op het onderzoek (Afbeelding 18).

Daarentegen is er voor wat betreft **geconfisqueerde bedrijven** (Afbeelding 19) **veel minder informatie** verzameld (bijv. de bedrijfsnaam, de rechtsvorm of de bedrijfssector) en zijn de data slechts in een paar gevallen openbaar beschikbaar. Verder is in de meeste gevallen (vastgesteld als *niet van toepassing*) geen antwoord gegeven. De belangrijkste reden hiervoor is dat in deze landen **bedrijven helemaal niet geconfisqueerd worden** (zie hoofdstuk 12).

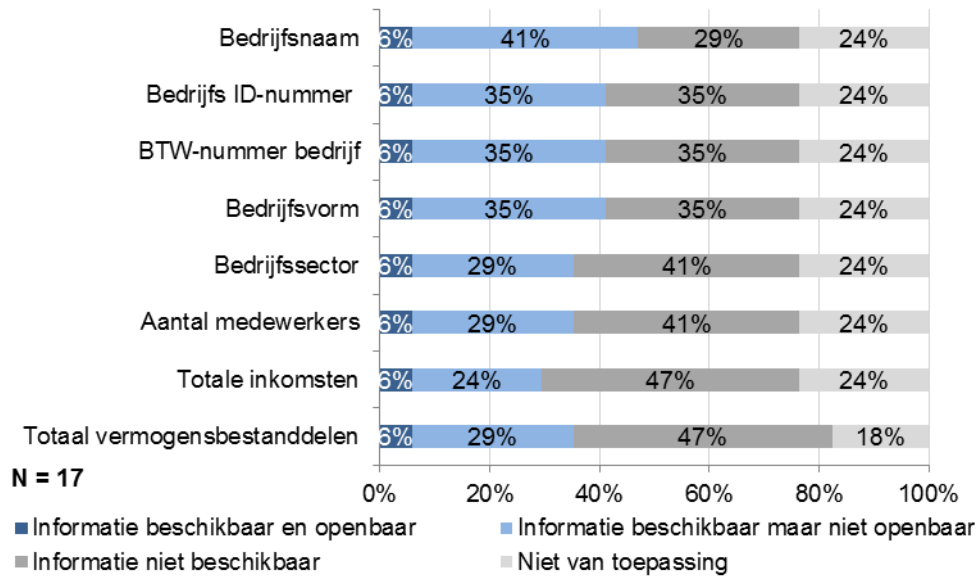
Tenslotte ziet het er naar uit dat voor wat betreft registergoederen en roerende goederen de informatie over deze vermogensbestanddelen beschikbaar is in de meeste in dit onderzoek meegenomen bureaus voor ontnemingszaken.

Afbeelding 18 – Beschikbaarheid van informatie over geconfisqueerd vastgoed

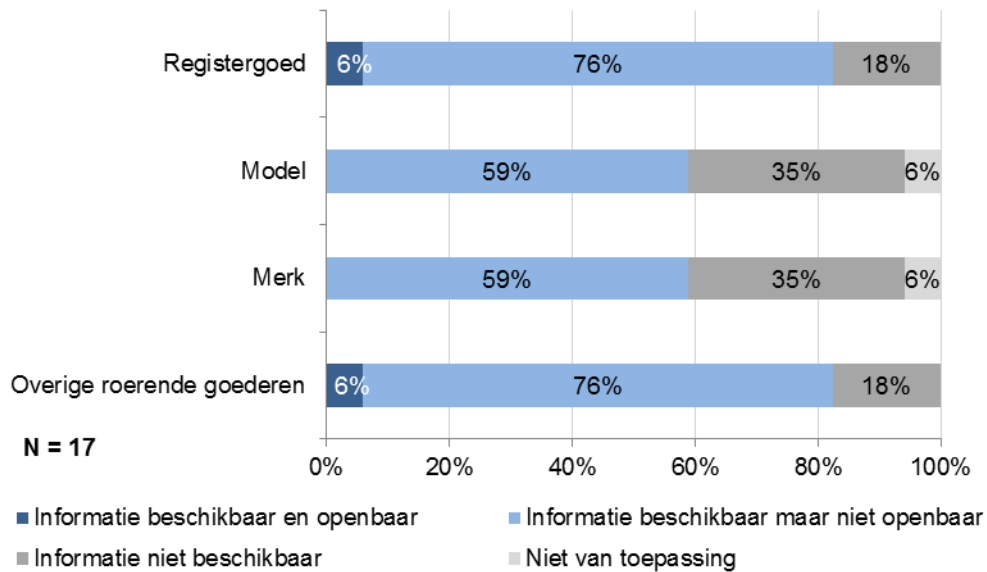
Bron: *Bewerking van Transcrime op de onderzoeksdata van OCP*

Afbeelding 19 – Beschikbaarheid van informatie over geconfisqueerde bedrijven

Bron: Bewerking van Transcrime op de onderzoeksdata van OCP

Afbeelding 20 – Beschikbaarheid van informatie over geconfisqueerde registergoederen en roerende goederen

Bron: Bewerking van Transcrime op de onderzoeksdata van OCP

12 Focus op zeven Europese landen

12.1 Een vergelijkende analyse van de zeven OCP-landen¹⁴¹

De voorgaande hoofdstukken lieten zien dat elke vorm van bestuderen van geconfisqueerde vermogensbestanddelen in Europa aan de ene kant bemoeilijkt wordt door de **complexiteit en diversiteit van het regelgevend kader** op het gebied van het ontnemingsproces in de Europese landen (zie hoofdstuk 10), en aan de andere kant door het **gebrek aan beschikbare statistieken** en bruikbare data (zie hoofdstuk 11).

Rekening houdend met deze beperkingen heeft dit hoofdstuk tot doel **een analyse te geven van de geconfisqueerde vermogensbestanddelen in de zeven OCP-landen**: Italië, Spanje, Frankrijk, Ierland, Verenigd Koninkrijk, Nederland en Finland. Deze taak is mogelijk gemaakt dankzij de statistieken die voor de doeleinden van het OCP-project beschikbaar zijn gemaakt door de betreffende bureaus voor ontnemingszaken en beheer van vermogensbestanddelen van deze landen¹⁴².

Voor elk van de zeven OCP-landen is volledige of gedeeltelijke toegang verleend tot sommige data. In sommige gevallen was toegang alleen mogelijk tot **gebundelde statistische gegevens** (bijv. in Spanje met PNSD), waar in andere situaties **niet gebundelde informatie** per vermogensbestanddeel toegankelijk was (bijv. in Italië met ANBSC of in Ierland met CAB). Data afkomstig van verschillende landen verschillen voor wat betreft de **fase van het ontnemingsproces** (zie Afbeelding 21), **de soort confiscatie** en kunnen ook verschillende soorten **gerelateerde strafbare feiten** dekken (bijv. PNSD data in Spanje verwijzen alleen naar drugs-gerelateerde strafbare feiten; ANBSC data in Italië naar strafbare feiten van georganiseerde misdaad). Specifiek:

- In **Finland** is toegang verkregen tot data van het Politie Informatie Systeem (Patja). Hoewel de data kan verwijzen naar de opsporings/onderzoeksfase, is het niet mogelijk exact vast te stellen in welke fase van het confiscatieproces de data zijn verzameld (zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- In **Frankrijk** was toegang mogelijk tot gebundelde data over *in beslag genomen* vermogensbestanddelen en tot gedetailleerde data over een beperkte set *geconfisqueerde* vermogensbestanddelen, beide verleend door AGRASC (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- In **Ierland** leverde het Criminal Asset Bureau (CAB) drie datasets die verwijzen naar drie verschillende soorten confiscatie (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- In **Italië** is gebruik gemaakt van niet-gebundelde informatie over vermogensbestanddelen die *definitief geconfisqueerd zijn* (ANBSC) en over vermogensbestanddelen *die in beslag genomen zijn* door een bepaalde wetshandhavingdienst, de Guardia di Finanza (GDF). Verder was er beperkte toegang mogelijk tot een paar gebundelde statistieken, verleend door het Ministerie van Justitie (SIPPI) en het Ministerie van Binnenlandse Zaken(SAC) (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);

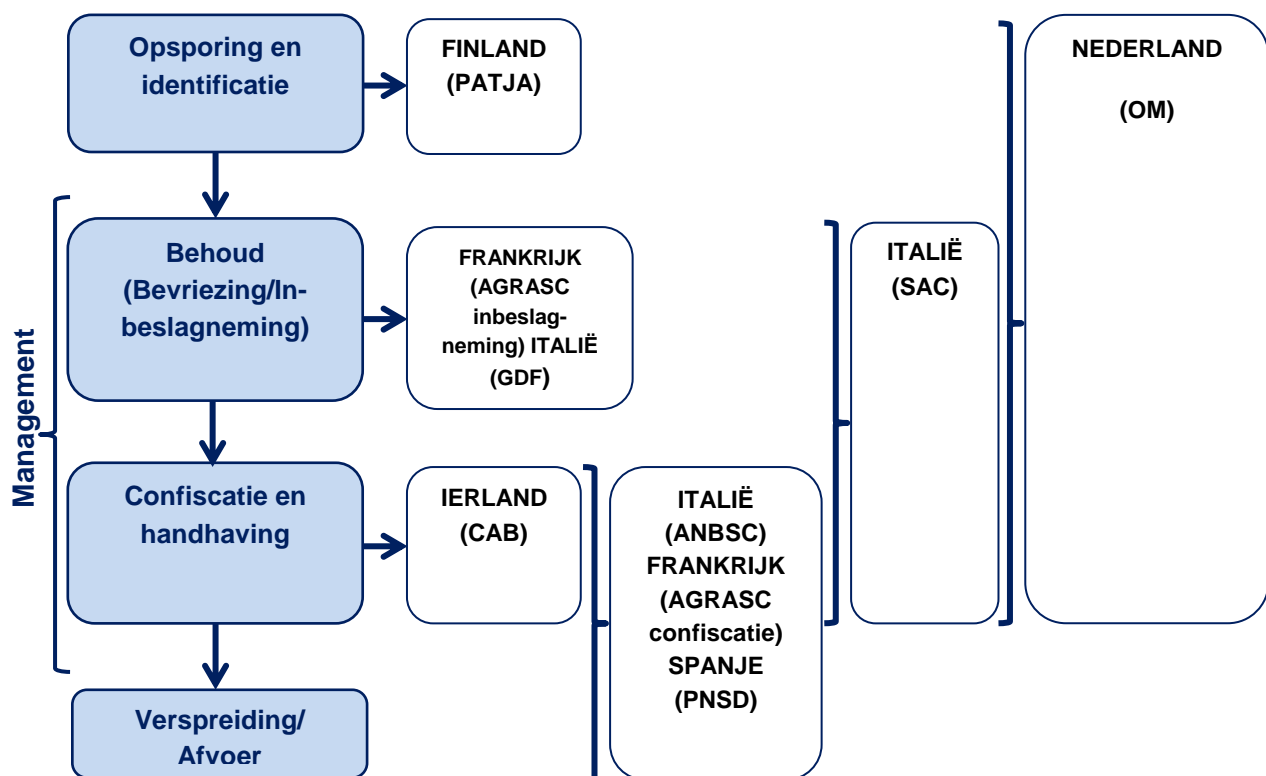
¹⁴¹ Dit hoofdstuk is geschreven door Priscilla Standridge (Università Cattolica Sacro Cuore – Transcrime, Italië).

¹⁴² Met name de data van Italië zijn afkomstig van ANBSC, dat verantwoordelijk is voor het beheer en niet voor de ontneming van vermogensbestanddelen. Verder zijn ook Guardia di Finanza, AGRASC en Criminal Asset Bureau associate partners van het project.

- In **Nederland** is gebruik gemaakt van statistieken over confiscatie van het Nederlands Openbaar Ministerie (012.6);
- In **Spanje** zijn gebundelde data over vermogensbestanddelen die geconfisqueerd waren op grond van drugs-gerelateerde strafbare feiten geraadpleegd, de toegang was verleend door Plan Nacional Sobre Drogas (PNSD) (**Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- In het **Verenigd Koninkrijk** was beperkte toegang mogelijk tot enige gebundelde data van de JARD (Joint Asset Recovery Database) van de National Crime Agency (NCA) (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Gezien de verschillen voor wat betreft het regelgevend kader en de beschikbaarheid van data in de zeven landen, zou **het uitvoeren van een vergelijkende beoordeling niet erg eenvoudig maar ook niet erg betekenisvol zijn**. Daarom is er de voorkeur aan gegeven een gedetailleerde analyse van de data uit te voeren waarbij alleen een land-specifieke focus is gehanteerd (paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**– **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). De paragraaf hierna biedt echter een zeer basale statistische analyse van de zeven OCP-landen op twee aspecten: de typologische uitsplitsing en de trend in inbeslagnemingen/confiscaties.

Afbeelding 21 – Fases van het ontnemingsproces waarvan de data gebruikt zijn in hoofdstuk 12

Welke soorten vermogensbestanddelen zijn geconfisqueerd in de zeven OCP-landen?

Tabel 27 laat zien hoe de **geconfisqueerde vermogensbestanddelen kunnen worden verdeeld over de verschillende macrosoorten** in elk van de zeven OCP-landen. Vanwege het gebrek aan statistieken is het niet mogelijk om data te presenteren over vermogensbestanddelen in de zelfde fase van het confiscatieproces, of om alleen naar het zelfde soort strafbare feiten te kijken. De tabel laat daarom de bronnen, de fase van het proces en de gerelateerde strafbare feiten zien waarvoor vermogensbestanddelen in beslag zijn genomen/ geconfisqueerd¹⁴³.

Bij het analyseren van deze tabel moeten alle beperkingen voor wat betreft de mogelijkheden om data te vergelijken tussen de EU-lidstaten in gedachten gehouden worden. Er moet vooral rekening gehouden worden met het feit dat data in verschillende fases van het ontnemingsproces **zeer verschillende verhalen** kunnen vertellen, aangezien sommige vermogensbestanddelen ondertussen kunnen worden opgeheven of verkocht, en dit gebeurt vooral met sommige soorten goederen, waaronder roerende goederen of bedrijven, die daardoor in latere fases van het confiscatieproces ondervertegenwoordigd kunnen zijn¹⁴⁴.

Als we al deze bias in gedachten houden is het duidelijk dat:

- in de meeste landen de meeste in beslag genomen of geconfisqueerde goederen in verband met ernstige en georganiseerde misdaden bestaan uit **registergoederen (auto's, motorfietsen, voertuigen, etc.) en roerende vermogensbestanddelen (voornamelijk kasgeld en bankrekeningen)**;
- het **vastgoed** aandeel alleen substantieel is tijdens de laatste fase van het proces (definitieve confiscatie) en alleen in sommige landen (bijv. Italië, Frankrijk)¹⁴⁵;
- en **bedrijven een minimaal aandeel vertegenwoordigen** van in beslag genomen en geconfisqueerde vermogensbestanddelen in alle Europese landen (meegenomen in de analyse), met uitzondering van Italië.

¹⁴³ Waar mogelijk is de focus gericht op die vermogensbestanddelen die in beslag zijn genomen of geconfisqueerd in verband met ernstige en georganiseerde misdaden, maar in sommige landen zijn alleen algemene statistieken beschikbaar of statistieken over bepaalde strafbare feiten (bijv. drugs). Zie voor meer details de landenprofielen (paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.-Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

¹⁴⁴ Het hele ontnemingsproces kan van begin tot eind meerdere jaren in beslag nemen. Het beheer van vermogensbestanddelen na inbeslagneming kan een zeer kostbaar proces zijn, zowel voor wat betreft de kosten van onderhoud en behoud van waarde, als de tijd en energie van gespecialiseerd personeel betrokken bij het beheer van de meer complexe vermogensbestanddelen, waaronder vastgoed en bedrijven. Een oplossing die in deze gevallen soms wordt gehanteerd (bijv. in Frankrijk en in Spanje) is de voorverkoop van vermogensbestanddelen waarvan het beheer financieel niet haalbaar is of waarvoor het voortschrijden van de tijd ernstige verslechtering of waardeverlies kan veroorzaken (OAS, 2011). Dit betekent dat een analyse van criminele vermogensbestanddelen in de latere fases van het proces (bijv. op het moment van definitieve confiscatie of afvoer) mogelijk geen accuraat beeld geeft van de aard en de hoeveelheid ontnomen vermogensbestanddelen in een land.

¹⁴⁵ Dit is vaak vanwege het feit dat tijdens het ontnemingsproces de roerende vermogensbestanddelen zoals kasgeld, bankrekeningen en voertuigen kunnen worden afgevoerd, afhankelijk van het regelgevend kader van het land, voordat de definitieve confiscatie plaatsvindt. Dit betekent dat in de definitieve confiscatiefase het aandeel van deze goederen zal afnemen terwijl het aandeel vastgoed relatief gezien kan stijgen.

Tabel 27 – Uitsplitsing naar soort vermogensbestanddeel, in beslag genomen/geconfisqueerd in verband met ernstige en georganiseerde misdaad in de zeven OCP-landen

Land	Aantal	Vastgoed	Bedrijven	Registergoederen	Roerende goederen	Bron	Jaren	Fase in ontneemingsproces	Soort strafbaar feit
Finland	302	3,0%	0,0%	34,1%	62,9%	PATJA	2003-2013	Inbeslagname	Ernstige en OC strafbare feiten ¹⁴⁶
Frankrijk	18.373	0,7%	0,0%	3,1%	96,2%	AGRASC, Rapport d'activité 2012	2008-2012	Inbeslagname	Drugs-gerelateerde strafbare feiten
	56	87,5%	0,0%	5,4%	7,1%	AGRASC	2008-2012	Confiscatie	OC en ernstige strafbare feiten ¹⁴⁷
Ierland	301	16,8%	1,0%	9,8%	72,4%	CAB	2005-2012	Confiscatie	Ernstige strafbare feiten ¹⁴⁸
Italië	24.014	51,3%	8,1%	23,2%	17,4%	ANBSC	1983-2012	Confiscatie	Ernstige en OC strafbare feiten ¹⁴⁹
	16.824	28,5%	15,3%	27,6%	28,5%	GDF	2000-2013	Inbeslagname	Ernstige en OC strafbare feiten ¹⁵⁰
	113.753	47,7%	6,7%	20,1%	25,5%	SIPPI	2009-2013	Inbeslagname en confiscatie	OC strafbare feiten
	12.567	44%	5%	18%	33%	SAC	2007-2011	Inbeslagname	Alle strafbare feiten
Spanje	27.541	1,0%	0,0%	49,1%	49,9%	PNSD, Informe de	1996-	Confiscatie	Drugs-gerelateerde

¹⁴⁶ Deze bevatten zware narcotica misdrijven, witwassen, fraude, bankkaartfraude, belastingfraude, afpersing, heling, boekhoudkundige misdrijven, registratiemisdrijven, woeker en alcoholmisdrijven, inclusief zwaardere vormen van deze economische misdrijven. Zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en de methodologische bijlage voor details.

¹⁴⁷ Een aantal cases die relevant waren voor OCP zijn door AGRASC geselecteerd voor het onderzoek.

¹⁴⁸ Misdaden voorzien door de POCA onder Sectie 4, 4A en de CJA onder secties 4 en 9.

¹⁴⁹ Vermogensbestanddelen die geconfisqueerd zijn als gevolg van preventieve en strafrechtelijke confiscatie in verband met ernstige strafbare feiten en strafbare feiten van georganiseerde misdaad vallend onder artikel 51, paragraaf 3-bis van het Italiaanse Wetboek van Strafvordering, bijv. maffia-gerelateerde misdaden, georganiseerde misdaad, namaak, mensenhandel, etc. Voor een gedetailleerde uitsplitsing naar soort strafbaar feit in verband met de data waarvoor de analyse is uitgevoerd, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en de methodologische bijlage].

¹⁵⁰ Vermogensbestanddelen die in beslag genomen of geconfisqueerd zijn in verband met ernstige en georganiseerde strafbare feiten, inclusief georganiseerde misdaad, maffia-gerelateerde misdaden, drugshandel, mensenhandel, etc. Voor een gedetailleerde uitsplitsing naar soort strafbaar feit in verband met de data waarvoor de analyse is uitgevoerd, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.** en de methodologische bijlage.

			gestión 2012	2012		de strafbare feiten
Nederland	n.v.t. ¹⁵¹	n.v.t.	OM	2008- 2013	Confiscatie	OC strafbare feiten ¹⁵²
Verenigd Koninkrijk	n.v.t. ¹⁵³	n.v.t.	JARD	2003- 2013	Confiscatie	Opbrengst en van misdaden ¹⁵⁴

Bron: Transcrime bewerking van data van ANBSC, GDF, SIPPI, SAC, PNSD, AGRASC, PATJA, CAB, PPO, JARD

Het lijkt er tegenwoordig op dat de inbeslagneming van kasgeld, bankrekeningen, auto's, motorfietsen, boten en, in mindere mate, vastgoed in de meeste EU-staten een normale gang van zaken is, terwijl **dat niet geldt voor de confiscatie van bedrijven**. Hierin is Italië een uitzondering, met een veel groter aandeel in bedrijven en onroerende goederen. Hoewel de focus hier ligt is op de zeven OCP-landen, is er reden aan te nemen dat deze situatie ook gedeeld wordt door de andere Europese landen.

Deze resultaten zijn enigszins in tegenspraak met de bevindingen van de analyse van criminele investeringen zoals uitgevoerd in deel 2. Er lijkt een **inconsistentie te zijn tussen waar criminelen in investeren en wat er werkelijk wordt geconfisqueerd**. Dit is vooral duidelijk voor legitieme bedrijven.

Er zijn vele redenen waarom bedrijven minder worden onderworpen aan confiscatie en deze verdienen een bredere bespreking, hetgeen wordt behandeld in de conclusies van dit rapport (hoofdstuk 13). Dit kan worden samengevat in de volgende drie punten:

- Ten eerste kan het **moeilijk zijn om legitieme bedrijven die onder gezag van criminelen staan op te sporen en vast te stellen**. Er bestaan steeds complexere witwaspraktijken en geheimhoudingstechnieken (bijv. Chinese dozen, off-shore bankieren, etc.) waardoor het moeilijker wordt voor onderzoekers om de criminele gerechtigden achter de bedrijfsentiteiten te identificeren (Gray, Hansen, Recica-Kirkbride, & Mills, 2014; Madinger, 2011; Riccardi, 2014a; Sharman, Harrison, Park, Halter, & van der Does de Willebois, 2011; Soriani, 2013; Transcrime, 2013a).
- Ten tweede, zoals geanticipeerd in hoofdstuk 10 kunnen er **mazen zitten in de regelgeving** van Europese landen, die het moeilijk maken om beslag te leggen op legitieme bedrijven (Allum & Boer, 2013; Calderoni, 2010; Gray, 2011; Mendell, 2006; Stephenson, 2011). Ruimere confiscatie bijvoorbeeld, wat een bredere toepassing van confiscatie van bedrijven zou toestaan, is alleen in een paar landen mogelijk (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata. - Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**);
- Ten derde zijn er **problemen in de afvoer/beheerfase**: geconfisqueerde bedrijven zijn moeilijk te beheren (Transcrime, 2013a; Donato, Saporito, & Scognamiglio, 2013; OAS, 2014b en paragraaf

¹⁵¹ Alleen de totale waarde van de geconfisqueerde vermogensbestanddelen is beschikbaar en dus niet te vergelijken met andere beschikbare data in deze tabel.

¹⁵² OC strafbare feiten: Drugs, mensenhandel, wapenhandel, illegale handel in tabaksproducten, namaak, illegaal gokken, fraude (zie Tabel 31 en de methodologische bijlage).

¹⁵³ Alleen de totale waarde van de geconfisqueerde vermogensbestanddelen is beschikbaar en dus niet te vergelijken met andere beschikbare data in deze tabel.

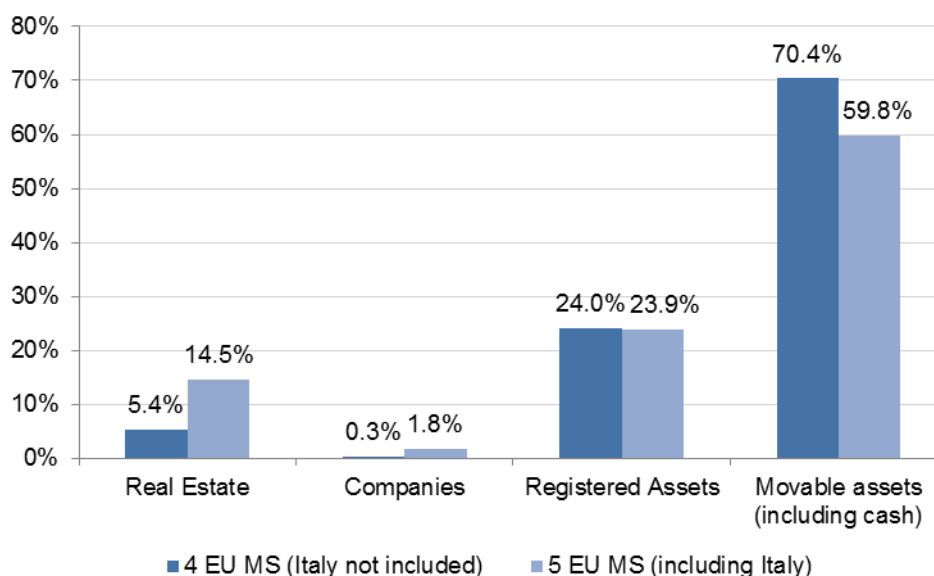
¹⁵⁴ Op grond van the Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 oftewel POCA 2002. Zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**

Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.) en dit zou kunnen leiden tot een suboptimale inzet van confiscatie tegen bedrijven of het vermijden door aanklagers van beslaglegging op bedrijven behalve als het strikt noodzakelijk is.

Elk van deze drie punten moet apart behandeld worden: vanuit een **onderzoeksperspectief**, bijv. door het verbeteren van financiële onderzoekstechnieken, vanuit een **regelgevend perspectief**, bijv. het toestaan van *ruimere confiscatie* en het vergemakkelijken van beslaglegging op bedrijven, en vanuit een **beheer perspectief**, door het verbeteren van het beheer van geconfisqueerde bedrijven, bij voorbeeld het ondersteunen van bewindvoerders met sterkere managementcapaciteiten (zie hoofdstuk 13 voor een bredere bespreking van onderzoeks- en beleidsimplicaties).

Afbeelding 48 toont het gemiddelde percentage, voor elk van de vier macrotypes van vermogensbestanddelen, berekend voor vijf van de zeven OCP-landen (Finland, Frankrijk, Ierland, Italië en Spanje. Voor Nederland en het Verenigd Koninkrijk zijn alleen data over waarde beschikbaar en hiermee is geen rekening gehouden). **Roerende vermogensbestanddelen (inclusief kasgeld)** vertegenwoordigt ongeveer **60% van het totale aantal vermogensbestanddelen** dat geconfisqueerd is. Het percentage is zelfs hoger als Italië niet wordt meegerekend.

Afbeelding 22 – Gemiddelde percentages per macrotype vermogensbestanddelen die in vijf OCP-landen geconfisqueerd zijn¹⁵⁵

Bron: Transcrime bewerking van data van ANBSC, CAB, PATJA, PNSD en AGRASC.

Wat is de trend in geconfisqueerde vermogensbestanddelen in de zeven OCP-landen?

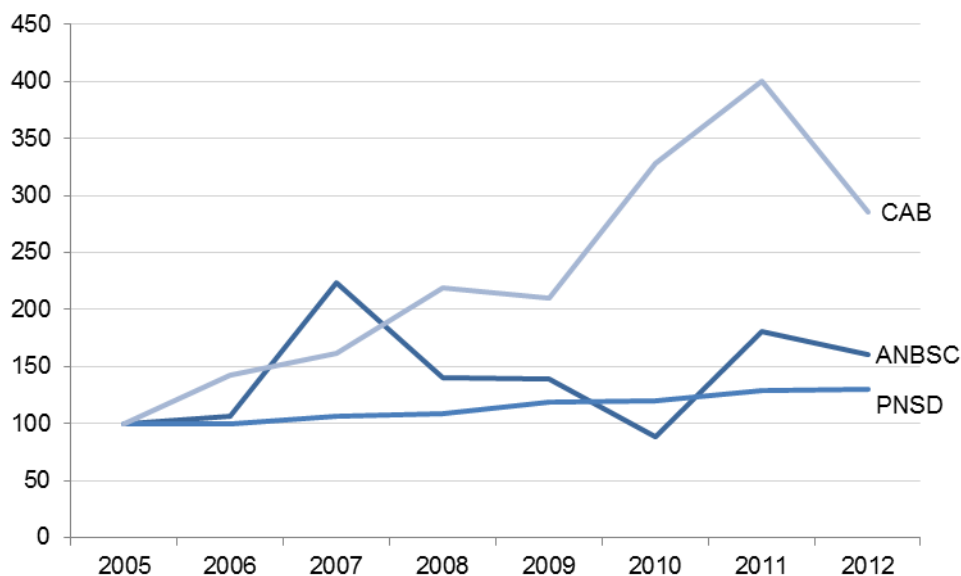
¹⁵⁵ Rekenkundig gemiddelde berekend over vijf databases: ANBSC (Italië – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), CAB (Ierland – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), PATJA (Finland - **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), PNSD (Spanje – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en data over beslagleggingen van AGRASC (Frankrijk – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Ondanks de problemen zoals hiervoor belicht, moet er op worden gewezen dat het **aantal inbeslagnemingen en confiscaties van vermogensbestanddelen** die in verband staan met ernstige en georganiseerde misdaad in heel Europa **toeneemt**, met name in bepaalde landen.

Deze trend zal een grotere impuls krijgen met de **invoering van de Confiscatierichtlijn** (Richtlijn 2014/42/EU) en met een sterkere internationale samenwerking tussen de nationale ARO's, in het kader van het EU ARO Platform of het Camden Assets Recovery Interagency Network (CARIN).

Hoewel de trend in de meeste EU-lidstaten vergelijkbaar is, is Afbeelding 23 gericht op **3 OCP-landen** waarvoor data beschikbaar zijn met significante tijdsreeksen: Ierland (CAB), Italië (ANBSC) en Spanje (PNSD).

Afbeelding 23 – Trend in het aantal geconfisqueerde vermogensbestanddelen in drie OCP-landen (2005-2012)

Bron: Bewerking door Transcrime van de data van ANBSC, CAB en PNSD

Daarbij moet worden opgemerkt dat samen met een toename in het aantal geconfisqueerde vermogensbestanddelen, veel landen ook een **toename in de waarde ervan** waarnemen. Volgens AGRASC is in **Frankrijk** de totale waarde van de geconfisqueerde vermogensbestanddelen in twee jaar tijd vijf keer zoveel geworden, van 212,8 miljoen euro in 2011 naar 1148,5 euro in 2013 (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Ook in **Nederland** kan een significante toename worden gezien sinds 2005 (zie 012.6).

In de volgende paragrafen wordt de specifieke situatie van de zeven OCP-landen beschreven met een diepgaande analyse van de toepassing van inbeslagneming en confiscatie op het gebied van ernstige en georganiseerde misdaad op nationaal niveau. Enkel de paragraaf over Nederland is vertaald naar het Nederlands, de bespreking van de andere zes landen is in het Engels beschikbaar in het originele rapport op www.ocportfolio.eu.

12.6 Nederland¹⁵⁶

12.6.1 Inleiding

In Nederland registreert het **Openbaar Ministerie** alle strafrechtelijke confiscaties in Nederland in haar databases. Voor dit onderzoek is volledige toegang verleend tot deze databases. Hoewel er een database is die alle gedetailleerde inbeslagnemingen specificeert – deze is al geanalyseerd in paragraaf 8.5 – bevat diezelfde database alleen het totale geconfisqueerde bedrag, zonder specificaties.

De analyse in deze paragraaf richt zich daarom op **de beschrijvende statistiek van de confiscaties** en de OCG's en misdaden die ermee verband houden. Verder wordt een analyse gemaakt van de relatie tussen het geconfisqueerde bedrag en het geschatte bedrag aan criminele winsten. Voor deze analyse is dezelfde database gebruikt als voor paragraaf 5.5 en 8.5 zoals beschreven in de methodologische bijlage. Dit betekent dat de database zodanig is aangepast dat zo veel mogelijk alleen georganiseerde misdaad cases worden weergegeven. Daarom zijn de cijfers die hier gegeven worden lager dan de algemene cijfers over confiscaties in Nederland.

De database vermeldt het opgelegde confiscatiebedrag en het werkelijk geconfisqueerde bedrag. De onderstaande tabel geeft enige beschrijvende statistiek voor de **opgelegde en werkelijke confiscaties**. Zoals te zien is is er een scheve verdeling in de geconfisqueerde bedragen, wat wordt aangegeven door het grote verschil tussen het gemiddelde en de mediaan. Er zijn dus een aantal zeer grote confiscaties en veel relatief kleine confiscaties. Wat ook duidelijk is uit de onderstaande beschrijvende statistiek is dat de werkelijke confiscaties veel minder zijn dan de opgelegde confiscaties.

Daarom laat Tabel 29 de beschrijvende statistiek zien voor 69 verdachten van wie **de opgelegde en de werkelijke confiscatie bekend is**. Het laat zien dat het verschil tussen de opgelegde en de werkelijke confiscaties klein is en meestal (85,5%) zelfs het zelfde is in deze cases. Dit geeft aan dat in het algemeen de opgelegde confiscatie geaccepteerd wordt. Dit betekent ook dat het grote verschil tussen de opgelegde en werkelijke confiscaties verklaard moet worden door grote opgelegde confiscaties die (nog) niet zijn geaccepteerd als werkelijke confiscaties. De belangrijkste reden hiervoor is dat grote cases mogelijke meer tijd kosten en daarom minder vaak al zijn afgerond als het gaat over de volledige juridische procedure.¹⁵⁷ Om ervoor te zorgen dat deze bias geen invloed heeft op de resultaten zoals gepresenteerd in dit hoofdstuk worden de bedragen van de opgelegde confiscaties in plaats van de werkelijke confiscaties als eenheid voor de analyse gebruikt.

Tabel 28 - Beschrijvende statistiek van confiscaties van verdachten van georganiseerde misdaad (2003-2014)¹⁵⁸

	Aantal verdachten	Gemiddelde	Mediaan	Laagst	Hoogst
Opgelegde confiscaties	321	505.846,85	40.000,00	336,00	25.733.754,45

¹⁵⁶ Dit hoofdstuk is geschreven door Joras Ferwerda en Brigitte Unger (Universiteit Utrecht, Nederland).

¹⁵⁷ Het dient te worden opgemerkt dat de OM-database cases bevat die voor wat betreft onderzoek door het OM zijn afgesloten, maar dat de juridische procedure nog niet noodzakelijk hoeft te zijn afgerond.

¹⁵⁸ Alle getallen met uitzondering van de aantallen verdachten zijn in euro. Een confiscatiebedrag van 0 euro wordt gezien als geen confiscatiebedrag.

Werkelijke confiscaties	176	294.907,06	16.643,76	750,00	12.500.000,00

Bron: UU-bewerking van OM-database

Tabel 29 - Beschrijvende statistiek van 69 verdachten voor wie een opgelegde en werkelijke confiscatie bekend is (2003-2014)¹⁵⁹

	Aantal verdachten	Gemiddelde	Mediaan	Laagst	Hoogst
Opgelegde confiscaties	69	44.619,75	7.900	750	720.000
Werkelijke confiscaties	69	43.475,70	7.500	750	720.000

Bron: UU-bewerking van OM-database

Confiscaties in Nederland kunnen gebaseerd zijn op conservatoir (art. 94a) en strafrechtelijke beslagleggingen (art. 94 van het Wetboek van Strafvordering), zoals beschreven in paragraaf 10.7. In het algemeen is het bedrag aan confiscaties gebaseerd op strafrechtelijke inbeslagnemingen in de database vergelijkbaar met het bedrag gebaseerd op conservatoir beslagleggingen¹⁶⁰. Dit kan verdacht genoemd worden omdat conservatoir beslagleggingen het doel hebben de vermogensbestanddelen veilig te stellen zodat ze later geconfisqueerd kunnen worden, terwijl het primaire doel van strafrechtelijke beslagleggingen is dat de vermogensbestanddelen gebruikt kunnen worden voor het onderzoek en in de rechtbank. Blijkbaar is het moeilijk deze doelen in de praktijk te scheiden en overlappen ze elkaar vaak.

12.6.2 Analyse

Georganiseerde misdaadgroepen en nationaliteit van eigenaren

Dit deel onderzoekt in welke mate de verschillende actieve OCG's in Nederland geconfronteerd worden met confiscaties en met welke misdaden dit in verband staat. De meeste confiscaties zijn gerelateerd aan Nederlandse OCG's, maar dit is niet verrassend, omdat de meerderheid van de OCG's in Nederland van Nederlandse aard zijn. Daarom vergelijkt dit deel de resultaten met de werkelijke aanwezigheid van de OCG's, zoals aangegeven in paragraaf 5.5.

Tabel 30 - OCG-relatie van de verdachten aan wie een confiscatie is opgelegd¹⁶¹ (2003-2014)

OCG	Aantal verdachten met opgelegde confiscaties	Aantal verdachten in de database	% van de verdachten aan wie een confiscatie is opgelegd
Nederlands	208	7486	3%
Colombiaans	27	27	100%
Turks	20	326	6%
Overig Aziatisch	16	105	15%

¹⁵⁹ Alle getallen met uitzondering van de aantallen verdachten zijn in euro.

¹⁶⁰ Van de 321 verdachten van wie het opgelegde confiscatiebedrag bekend is zijn er 60 gebaseerd op conservatoir beslagleggingen, 60 op strafrechtelijke beslagleggingen, 83 op beide en voor de overige 118 is het onbekend. Van de 176 verdachten van wie het werkelijke confiscatiebedrag bekend is zijn er 26 gebaseerd op conservatoir beslagleggingen, 22 op strafrechtelijke beslagleggingen, 24 op beide en voor de overige 104 is het onbekend.

¹⁶¹ De OCG's waarvan aan geen enkel lid een confiscatie is opgelegd zijn niet in de tabel opgenomen.

Zuid-Amerikaans	14	181	8%
Afrikaans	10	108	9%
Noord-Afrikaans	9	84	11%
Chinees	4	30	13%
Overig Oost-Europees	4	38	11%
Balkan	2	23	9%
Midden-Oosten	2	141	1%
Brits	1	33	3%
Frans	1	2	50%
Noord-Amerikaans	1	12	8%
Totaal¹⁶²	321	11097	3%

Bron: UU-bewerking van OM-database

Omdat de database uit 11097 verdachten (zie paragraaf 5.5) bestaat, met een opgelegde confiscatie voor 321 ervan, is **het percentage met een opgelegde confiscatie ongeveer 3%**. In tabel 12.5.3 is te zien dat de verdachten van Nederlandse OCG's het totaal vertegenwoordigen voor dit aspect. Wat het meest opvalt is dat alle 27 verdachten die tot een **Colombiaanse OCG** behoren een confiscatie opgelegd hebben gekregen. Hier moet worden opgemerkt dat deze 27 verdachten afkomstig zijn uit vier grote cases, wat betekent dat dit resultaat gemakkelijk beschouwd kan worden als toeval. Net als dat het relatief hoge percentage verdachten behorend tot Franse OCG's niet informatief is vanwege het lage aantal waarnemingen.

Gerelateerde strafbare feiten

Tabel 31 laat zien in welke mate de opgelegde confiscaties gerelateerd zijn aan verschillende soorten misdaden gepleegd door OCG's. Zoals zichtbaar is in de tabel zijn confiscaties alleen gerelateerd aan OCG's die actief zijn in fraude, drugshandel, mensenhandel en namaak. Dit is op zichzelf niet zo verrassend, gezien het feit dat dit de belangrijkste misdaden van OCG's in Nederland zijn (zie paragraaf 5.5).

Tabel 31 - De misdaadrelatie van georganiseerde misdaad-verdachten met een opgelegde confiscatie¹⁶³, 2003-2014

Misdaad	Aantal opgelegde confiscaties
Drugs	97
Mensenhandel	31
Wapenhandel	0
Illegale tabakshandel	0
Namaak	24
Illegaal gokken	0
Fraude	106

¹⁶² Merk op dat niet in alle gevallen de OCG kon worden geïdentificeerd, met name als alle verdachten bedrijven zijn.

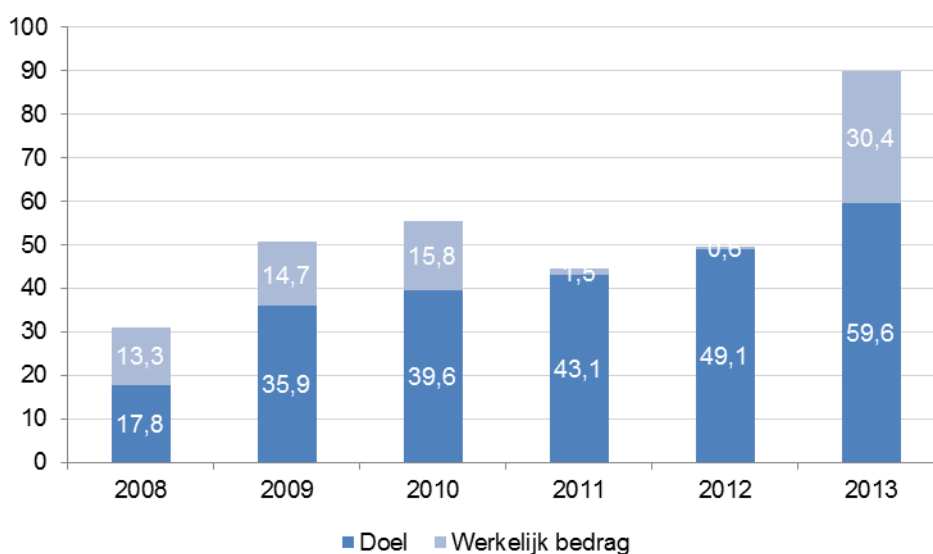
¹⁶³ Merk op dat niet in alle gevallen de misdaad waarvan de OCG verdacht wordt in onze categorieën kon worden ingedeeld. Zij zijn daarom niet meegenomen in deze tabel.

Bron: UU-bewerking van OM-database

Waarde

De laatste jaren heeft confiscatie in Nederland aanzienlijke aandacht gekregen. In 2010 zijn de betrokken instellingen een compleet programma gestart met extra middelen om de effectiviteit van confiscaties te vergroten (OM, 2013). Als de effectiviteit gemeten wordt in termen van de waarde van de geconfisqueerde vermogensbestanddelen lijkt dit programma succesvol te zijn. In 2013 kwam het totale bedrag aan geconfisqueerde vermogensbestanddelen uit op een recordhoogte van 90 miljoen euro; dit was **meer dan genoeg om het gewenste doel van bijna 60 miljoen te halen**.

Afbeelding 24 - Confiscatie in miljoen euro in Nederland (2008-2013)

Bron: Openbaar Ministerie (2013)

Misdaad	Doel	Werkelijk bedrag
2008	17,8	31,1
2009	35,9	50,6
2010	39,6	55,4
2011	43,1	44,6
2012	49,1	49,7
2013	59,6	90

Confiscaties in relatie tot het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel

Voor bijna alle cases (98%) waarin een confiscatie is opgelegd is er ook een schatting van het wederrechtelijk verkregen voordeel (voor 316 van de 321 verdachten). Dit is op zichzelf niet verbazingwekkend omdat de confiscatie/ontnemingsprocedure in Nederland gebaseerd op het idee dat de **wederrechtelijk verkregen voordelen terugbetaald moeten worden**, en dus moeten worden geschat. Dit maakt het mogelijk een vergelijking te maken tussen de bedragen van de geschatte wederrechtelijk verkregen voordelen en hoe veel daarvan als confiscatie is opgelegd.

Tabel 32 - De relatie tussen het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel en de opgelegde confiscatie (2003-2014)¹⁶⁴

	Aantal verdachten	Gemiddeld bedrag	Mediaan bedrag	Laagste bedrag	Hoogste bedrag
Opgelegde confiscaties	316	509.316,00	37.399,00	336,00	25.733.754,45
Geschat wederrechtelijk verkregen voordeel	316	694.631,84	76.229,50	1200,00	25.733.754,45

Bron: UU-bewerking van OM-database

Het bedrag van de opgelegde confiscatie is hetzelfde als het wederrechtelijk verkregen voordeel bij 72 verdachten (**23%**). Voor 33 verdachten is de opgelegde confiscatie hoger dan het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel. In de andere 210 gevallen is de opgelegde confiscatie lager.¹⁶⁵ De rechter heeft de vrijheid het bedrag dat aanvankelijk geschat is te verlagen door bedrijfskosten af te trekken of om andere redenen. Bijvoorbeeld vanwege het feit dat een gehandicapte drugsdealer minder mogelijkheden heeft om betaald werk te vinden (van Duyne et al, nog te verschijnen).

Zoals al vaker in andere studies gevonden is (Levi en Osofsky, 1995; van Duyne en Soudijn, 2010 en van Duyne et al, nog te verschijnen) wordt hier opnieuw aangetoond dat criminele opbrengsten en de gerelateerde geconfisqueerde vermogensbestanddelen **zeer ongelijk verdeeld zijn** (hier aangegeven door de grote verschillen tussen de gemiddelde en de mediaan waarden). Het gebruik van het instrument van offshore bedrijven wordt vaak gemeld in de literatuur als modus operandi van OCG's (FATF, 2006), maar dit wordt zelden teruggevonden in de Nederlandse confiscatiedata (Meloën et al. 2003, Van Duyne, 2003 en Van Duyne et al. 2014). Het onderzoek voor dit rapport ondersteunt deze bevinding ook, gekeken naar de onderliggende inbeslagnemingen zoals besproken in paragraaf 8.5.

12.6.3 Afsluitende opmerkingen

De database van het Nederlandse Openbaar Ministerie verschaft inzicht in het totale bedrag aan confiscaties en in de relatie met de verschillende OCG's en de verschillende soorten misdaden. **Ongeveer 3% van de verdachten in de OM-database wordt geconfronteerd met een confiscatieprocedure.** De meeste confiscaties houden verband met OCG's met een Nederlandse achtergrond en met strafbare feiten op het gebied van drugs en fraude. De algemene trend is dat het bedrag aan confiscaties in Nederland in de loop van de jaren een duidelijke **stijgende lijn** vertoont.

Hoewel het mogelijk was de confiscatiedata te analyseren en enige beschrijvende statistieken te vinden voor het doen van enkele algemene observaties, lieten de confiscatiedata van de OM-database het niet toe meer geavanceerde analyses uit te voeren, zoals wel mogelijk was met de data over inbeslagnemingen in hoofdstuk 8.5 zonder daarbij afhankelijk te zijn van een erg arbeidsintensieve analyse van elke case afzonderlijk. Confiscatiedata die op dezelfde manier zouden zijn vastgelegd als de beslagleggingsdata

¹⁶⁴ Alle getallen met uitzondering van de aantallen verdachten zijn in euro. De vijf verdachten aan wie een confiscatie is opgelegd zonder een (gedocumenteerde) schatting van het wederrechtelijk verkregen voordeel zijn niet in deze tabel opgenomen om de vergelijking zuiver te houden.

¹⁶⁵ Het dient te worden opgemerkt dat de data aangeven dat vaak het wederrechtelijk verkregen voordeel is geschat (of op zijn minst geregistreerd) voor de hele case, met meerdere verdachten, terwijl de confiscatie alleen aan een verdachte wordt opgelegd. Dit betekent dat in een hypothetisch geval met drie verdachten het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel 3 miljoen kan zijn, terwijl de opgelegde confiscatie 1 miljoen per verdachte bedraagt. De data rapporteren dan drie keer dat het wederrechtelijk verkregen voordeel is geschat op 3 miljoen, waarbij de opgelegde confiscatie slechts 1 miljoen is, waardoor een verschil gecreëerd wordt tussen het totale bedrag van het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel en de opgelegde confiscatie van 6 miljoen (2 miljoen verschil bij iedere verdachte). Dit punt is moeilijk op te lossen met de database in zijn huidige vorm.

zouden de onderzoeksmogelijkheden vergroten. Een ander aspect op de wensenlijst van een onderzoeker zou zijn het vastleggen van de plaats waar de inbeslagneming/confiscatie heeft plaatsgevonden zodat een geografische analyse mogelijk wordt. Er dient echter te worden opgemerkt dat de OM-database zelf niet bedoeld is voor onderzoeksdoeleinden maar voor administratieve doeleinden. In die zin is het duidelijk dat de data **in potentie geschikt zijn voor relevant toekomstig beleids- en wetenschappelijk onderzoek** (vooral als voornoemde verbeteringen worden aangebracht). De data zijn behoorlijk volledig en de kwaliteit is relatief goed, met een relatief lange geschiedenis (dezelfde dataopslag methodologie sinds 2003) en informatie van verschillende instituten is opgeslagen in één database, wat internationaal gezien nauwelijks voorkomt.

13 Conclusies

Dit rapport heeft de eindresultaten gepresenteerd van het **Project OCP – Portefeuille van de georganiseerde misdaad** (www.ocportfolio.eu)¹⁶⁷, en biedt hiermee een **eerste verkennend onderzoek naar de economie van de georganiseerde misdaad** in Europa. Het rapport heeft met name een antwoord gegeven op drie onderzoeksvragen, die in de drie delen van het rapport behandeld zijn.

- **In deel 1** is een analyse gemaakt van waar de opbrengsten van de georganiseerde misdaad gegenereerd worden, in welke **illegale markten**;
- **Deel 2** onderzocht waar deze opbrengsten vervolgens **geïnvesteed worden in de legitieme economie**, in welke regio's, vermogensbestanddelen en bedrijfssectoren (deel 2);
- **In deel 3** kwam aan de orde in welke mate deze opbrengsten worden **geconfisqueerd en ontnomen** door Europese overheidsinstanties (deel 3).

Het rapport heeft zich gericht op **zeven EU-landen** (Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk), vertegenwoordigd in de partners van het OCP-project, maar heeft ook een breder beeld gegeven van de situatie in Europa als geheel.

Gezien het beperkte aantal **eerdere studies** en het **gebrek aan data** op dit gebied heeft het rapport slechts een **verkennende analyse gegeven**, gebruik makend van een **innovatieve methodologie** en een **grote verscheidenheid aan databronnen** (statistieken over geconfisqueerde vermogensbestanddelen, juridisch bewijs, politierapporten, wetenschappelijke literatuur, openbare bronnen - zie hoofdstuk 2 en de methodologische bijlage).

Vanwege de grensverleggende aard en de beperking in data dient dit rapport beschouwd te worden als een **eerste stap naar een beter begrip** over de werking van de bedrijfscyclus van georganiseerde misdaad in Europa, en een uitgangspunt voor toekomstige **risicobeoordelingsgereedschappen** gericht op het **verkleinen van de mogelijkheden van criminele infiltratie** in de legitieme economie, en daarmee het versterken van de georganiseerde misdaad preventie.

Waar komen de criminele opbrengsten vandaan? Illegale markten in Europa

Het rapport heeft een **eerste kwantificatie gegeven van de opbrengsten die in de belangrijkste illegale markten** in Europa geproduceerd worden. Volgens deze schatting, die ontwikkeld is op basis van een transparante en verifieerbare methodologie (zie hoofdstuk 2 en de methodologische bijlage), produceren illegale markten in de Europese Unie ongeveer **110 miljard euro per jaar**¹⁶⁸, equivalent aan ongeveer **1%**

¹⁶⁷ Het OCP-project is uitgevoerd met financiële steun vanuit het programma Prevention of and Fight against Crime (Preventie en bestrijding van criminaliteit) van de Europese Unie - Europese Commissie, directoraat-generaal Binnenlandse Zaken, en is ontwikkeld door een internationaal samenwerkingsverband bestaande uit acht partners: Transcrime – Joint Research Centre on Transnational Crime (www.transcrime.it) van de Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano en de Università degli Studi di Trento (Italië), als coördinator van het project; Police college of Finland (PCF – Politieacademie Finland); Agence de Gestion et de Recouvrement des Avoirs Saisis et Confisqués (AGRASC – Frankrijk); An Garda Síochána - Criminal Assets Bureau (CAB – Ierland); Guardia di Finanza (GDF – Italië); Universiteit Utrecht (UU - Nederland); Universidad Rey Juan Carlos (URJC – Spanje); Durham University (UDUR – Verenigd Koninkrijk).

¹⁶⁸ Dit getal verwijst naar de schatting van de jaarlijkse inkomsten van die illegale markten waarvan een getal beschikbaar was of waarvoor er een gemaakt is voor alle 28 EU-lidstaten: handel in heroïne, cocaïne, cannabis, amfetamines, ecstasy, illegale handel in tabaksproducten, namaak, illegale wapenhandel, MTIC-fraude en ladingdiefstal (zie hoofdstuk 2 en 3 voor details)

van het **BNP van de EU**, waarin de zuidelijke en oostelijke Europese landen een groter aandeel hebben (zie paragraaf 3.1). De zeven OCP-landen vertegenwoordigen ongeveer 60% van dit totaal.

Ondanks het feit dat traditionele markten zoals **drugshandel** (jaaropbrengst 28 miljoen euro op EU-niveau, zie paragraaf **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) nog steeds een cruciale rol spelen in de economie van georganiseerde misdaadgroepen, komen andere illegale activiteiten op als belangrijkste bron van inkomsten voor georganiseerde misdaadgroepen, de belangrijkste ervan is **fraude**, in allerlei vormen (waaronder georganiseerde Btw-fraude, accijnsfraude of creditcardfraude, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Volgens de OCP-schatting blijkt ook **namaak** *potentieel* zeer winstgevend te zijn (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en komen ook activiteiten op zoals **illegale handel in tabaksproducten** (met jaarinkomsten vergelijkbaar met die van heroïne op EU-niveau, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en **georganiseerde diefstal** (vooral van auto-onderdelen, geneesmiddelen en andere hooggewaardeerde producten die kunnen worden 'witgewassen' en weer worden verkocht op de legale markt, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). OCG's in Europa zouden traditionele illegale markten zoals drugs en THB kunnen inwisselen voor deze winstgevende criminele activiteiten waarmee ze weinig risico lopen (zie 3.3).

De opbrengsten die op de illegale markten in Europa gegenereerd worden staan **niet onder een monopolie van een paar criminele organisaties** maar worden gedeeld door een **veelheid aan actoren** (zie 3.2). Het is niet eenvoudig om vast te stellen *wie hoeveel* verdient: het aantal **kleinere groepen en freelance criminelen** neemt toe, met name in opkomende illegale activiteiten zoals synthetische drugs, thuisteelt van cannabis (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), fraude (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) of de illegale handel in tabaksproducten (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Hoewel sommige etnische groepen nog een belangrijke rol spelen (bijv. Albanese of Turkse OCG's in de heroïnehandel), zijn OCG's in Europa in toenemende mate **multi-etnisch, heterogeen en onderling verbonden** (zie 3.1). Waar sommige groepen gespecialiseerd zijn in specifieke illegale activiteiten (bijv. Oost-Europese OCG's in georganiseerde diefstal, zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), zijn de meeste OCG's betrokken bij **meerdere misdaden**. In deze zin kan het gebruik van dezelfde kanalen, routes en *modus operandi* voor verschillende illegale activiteiten leiden tot **schaalvoordelen**, verlaging van de operationele kosten en **verhoging van de winstmarges van de OCG's**.

Er moet echter wel rekening gehouden worden met het feit dat aantal, aard, samenstelling en organisatieniveau van deze criminele actoren veranderen afhankelijk van het **land, de markt, de mogelijkheden en de specifieke fase in de illegale keten** waarin ze actief zijn. Waar bijvoorbeeld de illegale markten in Zuid-Italië gedomineerd lijken te worden door lokale maffiagroepen, getuigen de midden en Noord-Italiaanse regio's van de aanwezigheid van verschillende actoren (zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**). Op dezelfde manier registreren *doorvoer*landen zoals **Frankrijk, Nederland en Spanje** vele OCG's (zie respectievelijk **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**, 5.5 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), gekenmerkt door verschillende etnische achtergronden en vaak functioneel verbonden met lokale groepen.

Tenslotte zijn niet alle illegale opbrengsten beschikbaar om in de legitieme economie geïnvesteerd te worden. OCG's dragen ook **operationele, management- en andere kosten**. Door een innovatieve methodologie toe te passen op de heroïnemarkt (zie hoofdstuk 6), is voor dit rapport ingeschat dat **tussen 25% en 42%** van de inkomsten uit heroïne in de zeven OCP-landen beschikbaar zou kunnen zijn voor witwassen (zie 6.1).

Waar worden deze opbrengsten geïnvesteerd in de legitieme economie?

Door eerst inzicht te krijgen over hoeveel door de illegale markten geproduceerd wordt en hoeveel beschikbaar kan zijn voor witwassen, is vervolgens geanalyseerd **waar deze illegale opbrengsten door OCG's worden geïnvesteerd** in de legitieme economie. Hiervoor is **grootschalig bewijsmateriaal verzameld** van criminele investeringen op basis van vele bronnen, waaronder juridische bestanden, politierapporten, FIU rapporten, wetenschappelijke literatuur en openbare bronnen (zie hoofdstuk 2 voor details over de dataverzameling).

In termen van **geografische spreiding** (zie 7.1), lijken criminele investeringen zich te concentreren in regio's gekenmerkt door de traditionele aanwezigheid van OCG's (bijv. Zuid-Italië), in grensregio's die een strategische rol spelen in de illegale handel (bijv. Andalusië, Zuid- en Oost-Frankrijk), in gebieden waar zich belangrijke havens of luchthavens bevinden (bijv. Amsterdam-Rotterdam, PACA-Provence-Alpes-Côte d'Azur), in grote stedelijke gebieden (bijv. Rome, Madrid, Parijs, Londen) of in toeristische of kustgebieden die investeringsmogelijkheden kunnen bieden (bijv. PACA of de Costa del Sol)¹⁶⁹. Waar in sommige gebieden slechts door enkele lokale criminele groepen wordt geïnvesteerd (bijv. Zuid-Italië – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), lijken andere gebieden een verscheidenheid aan zowel lokale als buitenlandse OCG's aan te trekken (bijv. Spanje – zie 8.5).

Als we kijken naar de **typologie van vermogensbestanddelen** waaruit de portefeuilles van criminele groepen bestaan (zie 7.2), is er bewijsmateriaal dat alle soorten – roerende goederen (van kasgeld tot sieraden tot financiële instrumenten), registergoederen (auto's, motorfietsen, boten, helikopters, etc.), vastgoed en bedrijven – dienen als bron van uitgaven en investeringen door OCG's. Van speciaal belang is de rol van bedrijven. In dit verband zijn de voorkeurs**bedrijfssectoren** (zie 7.3) bars en restaurants, bouw, transport, vastgoedactiviteiten, hotels en groothandel en detailhandel, met name in voedingsmiddelen en kleding. Opkomend zijn criminele investeringen in afval en schrootbeheer, duurzame energie, geldtransactiekantoren, casino's, VLT (video loterijterminals), gokmachines, wedden en games.

Er zijn echter verschillen **tussen de landen** (zie hoofdstuk 8) en tussen **criminele organisaties** (zie 7.4). Waar bijvoorbeeld Italiaanse maffiagroepen enige voorkeur hebben voor bouwactiviteiten (in Italië) en de groothandel in voedingsmiddelen (buitenland – zie 7.4 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**), geven motorbendes de voorkeur aan bijvoorbeeld particuliere beveiligingsdiensten of renovatieactiviteiten (zie 7.4 en **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**) en Chinese OCG's aan groothandel en detailhandel en bars en restaurants (zie 7.4)¹⁷⁰.

In het algemeen lijkt het dat de selectie van deze sectoren tegemoet komt aan de behoeften van de verschillende OCG's (zie 7.5): voor **het witwassen van geld** (met kasgeld-intensieve bedrijven), maar ook om het **gezag over het territorium** te vereenvoudigen (met specifieke economische activiteiten voor het betreffende territorium), te **infiltreren in het openbaar bestuur** en de lokale politiek, **illegale handel te faciliteren** (transportbedrijven kunnen bijvoorbeeld ingezet worden als dekmantel voor de smokkel van drugs en andere illegale goederen) en de opbrengst te vergroten met **het minst mogelijke risico** van opsporing, bijvoorbeeld door te investeren in nieuwe sectoren die gekenmerkt worden door een zwakke of in ontwikkeling zijnde regelgeving (bijv. duurzame energie of video loterijterminals en gokmachines).

¹⁶⁹ Andere Europese gebieden buiten de zeven OCP-landen die een hoger aantal cases registreren zijn Berlijn, het gebied rond Duisburg, de Frans-Duitse grens, Boekarest en de Roemeense grens met Moldavië.

¹⁷⁰ Zo bestaan er ook verschillen tussen de groepen voor wat betreft geografische patronen: terwijl sommige criminele groepen bij voorkeur lokaal investeren, is er bewijsmateriaal dat andere groepen (bijv. Noord-Afrikaanse of Colombiaanse OCG's betrokken bij de drugshandel) de neiging hebben de illegale opbrengsten die in Europa gegenereerd zijn over te brengen naar en te investeren in het buitenland, en dan met name in hun thuisland (zie 7.4, 8.2 en 8.5).

Volgens de uitgevoerde analyse is het evident dat criminele groepen de investeringen in de legitieme economie niet alleen voor het witwassen van geld gebruiken, maar ook als **instrumenten om macht en invloed uit te oefenen**, en om gebruik te maken van **schaalvoordelen** in de criminele activiteiten waarbij ze betrokken zijn. OCG's leggen geen scheidslijn tussen illegale en legitieme markten, maar zien deze als **een continuüm waarin ze winstkansen pakken en hun macht en economische voordelen uitbreiden**.

In welke mate worden deze opbrengsten geconfisqueerd door de Europese overheidsinstanties?

Dit rapport heeft geprobeerd een antwoord te geven op deze vraag, daarbij geconfronteerd met twee belangrijkste moeilijkheden: ten eerste de grote **verschillen voor wat betreft het regelgevend kader** dat bestaat tussen de EU-landen (zie hoofdstuk 10): de soorten confiscatie, de strafbare feiten en de te confisqueren vermogensbestanddelen verschillen van land tot land en maken het moeilijk enige vergelijkende analyse uit te voeren.

Ten tweede vanwege het **gebrek aan data over geconfisqueerde vermogensbestanddelen** (zie hoofdstuk 11). Voor dit rapport is een beoordeling uitgevoerd over welke informatie in Europa beschikbaar is op het gebied van inbeslagneming en confiscatie, en het resultaat is niet bemoedigend: statistieken **ontbreken en zijn van slechte kwaliteit**, het gebruik van IT systemen voor het organiseren van data is klein, er ontbreekt nuttige informatie (bijv. over het gerelateerde strafbare feit of de locatie van het vermogensbestanddeel) en in het beste scenario bestaan er verschillende databases in een en hetzelfde land maar worden deze beheerd door verschillende bureaus, verwijzen ze naar verschillende fasen in het confiscatieproces en zijn ze onderling niet in staat 'met elkaar te praten'.

In deze situatie is het niet eenvoudig geweest een analyse te maken van wat wordt ontnomen van OCG's in Europa. Uit de beschikbare data kwam naar voren dat de meeste geconfisqueerde vermogensbestanddelen **roerende goederen** zijn (met name **kasgeld**) en **registergoederen** (bijv. auto's, etc.) (zie 012.1). De confiscatie van vastgoed komt niet vaak voor, en dat van **bedrijven is bijna volledig afwezig**, met uitzondering van enkele landen (bijv. Italië – zie **Errore. L'origine riferimento non è stata trovata.**).

Samengevat is naar voren gekomen dat er een **significante discrepantie** bestaat tussen **wat/waar criminelen in investeren** en **wat in werkelijkheid geconfisqueerd wordt** door de Europese autoriteiten, niet alleen in termen van *bedrag* maar ook in termen van *soorten* criminele vermogensbestanddelen. Dit betreft vooral de confiscatie van bedrijven. Wat bemoedigend is, is het feit dat in alle landen die voor dit rapport geanalyseerd zijn confiscatie toeneemt (in aantal vermogensbestanddelen en/of in waarde – zie 012.1), en dat de groei nog een verdere stimulans krijgt door de nieuwe richtlijn 2014/42/EU.

Implicaties voor onderzoek en beleid

Dit rapport vormt slechts een **eerste verkenning** van de werking van de economie van de georganiseerde misdaad in Europa. Gezien zijn grensverleggende aard, de beperking van de data en het beperkte aantal EU-lidstaten die zijn meegenomen moet het beschouwd worden als slechts een **eerste stap** naar een beter begrip van dit verschijnsel, en een **solide basis** voor toekomstige onderzoeken op dit gebied. Het OCP-rapport heeft in het bijzonder **een aantal uitdagingen belicht** die aangepakt moeten worden in toekomstig onderzoek en beleidsinitiatieven op Europees niveau.

Vanuit een **onderzoeksstandpunt**:

- Dit rapport verschaft een beeld van de activiteit van OCG's in illegale en legitieme markten op basis van politie- en juridische cases. Om de preventie tegen infiltratie door de georganiseerde misdaad te verstevigen, is er behoefte over te gaan van *cold pictures* van historische cases naar **heat maps van risico's**, die niet alleen kunnen aangeven waar de risico's van criminele infiltratie *liggen*, maar

ook waar ze *in de toekomst zouden kunnen opkomen*. In andere woorden, het is nodig, te beginnen bij dit onderzoek, om **risicobeoordelingsmodellen** te ontwikkelen die ook rekening kunnen houden met **contextuele variabelen** (bijv. de huidige en voorgestelde regelgeving, de economische incentives, het niveau en soort misdadbestedingsbeleidsmaatregelen) die de kans op criminele infiltratie kunnen beïnvloeden. Om preventie te verbeteren is het nodig eerst te bepalen waar **mogelijkheden voor criminele infiltratie kunnen ontstaan** en vervolgens hierop beleid te ontwikkelen om **deze te verminderen**.

- Hiervoor is het ook nodig **het onderzoek uit te breiden** naar de andere EU-lidstaten die niet door het OCP-project zijn meegenomen. Dit rapport heeft laten zien dat criminele investeringen intrinsiek *transnationaal zijn*, en het is niet mogelijk de analyse te beperken tot de landsgrenzen. Er is behoefte de dataverzameling en analyse ervan uit te breiden naar **alle 28 EU-lidstaten**, bijv. door een **Europese waarnemingspost** op te zetten om een uitgebreid beeld te krijgen van dit verschijnsel in Europa en vast te stellen op welke gebieden het onderzoek en beleidsinitiatieven zich moeten richten.
- OCP heeft een breed beeld gegeven van de economie van OCG's en hierin **macro patronen en trends** in de activiteit van criminele groepen in illegale en legitieme markten aangegeven. Het is noodzakelijk deze aanpak te verrijken met een **aanpak op micro niveau** dat zich zou kunnen richten op specifieke vraagstukken, bijvoorbeeld op hoe investeringsbeslissingen worden genomen en afgesproken met de verschillende leden van een OCG. Toekomstige onderzoeksinitiatieven zouden moeten zorgen voor de **integratie van de macro bevindingen van OCP met de micro resultaten** van andere onderzoeken met een beperkte scope, uitgevoerd op EU-niveau¹⁷¹, om op deze wijze een gerichtere en praktische kennis in dit veld te verwerven.

Vanuit een **beleids**perspectief:

- Dit rapport heeft duidelijk belicht dat data op dit gebied in alle EU-lidstaten **ontbreken en van slechte kwaliteit zijn**. Dit is allereerst van toepassing op alle statistieken over geconfisqueerde vermogensbestanddelen maar ook op STR's, financiële onderzoeken en op administratieve statistieken gerelateerd aan financiële misdaden. Het gebrek aan data maakt elk onderzoek op dit gebied moeilijk en partieel. Europese bureaus zouden **het verzamelen van betere data in alle EU-landen moeten stimuleren en toegang garanderen voor alle onderzoekers** die in dit veld actief zijn. Voor wat betreft statistische gegevens over confiscaties dient de EU-commissie, op basis van artikel 11 van de nieuwe richtlijn 2014/42/EU, de verzameling van geharmoniseerde data te verbeteren, bijvoorbeeld door het leveren van standaard templates aan de Europese bureaus voor ontnemingszaken (ARO's), om de uitwisseling van informatie tussen de landen eenvoudiger en vergelijkende analyses mogelijk te maken.
- Dit rapport heeft aangetoond dat er een discrepantie bestaat tussen waar criminelen in investeren en wat er ontnomen wordt door Europese autoriteiten, met name voor wat betreft criminele investeringen in legitieme bedrijven. Er is behoefte aan **verbetering van de confiscatie van bedrijven**. Om dit te doen is het noodzakelijk op drie niveaus in te grijpen: ten eerste, **het verbeteren van de opsporing** van criminele vermogensbestanddelen door de financiële onderzoeksvaardigheden van Europese LEA's en FIU's te versterken. Dit is bijvoorbeeld mogelijk

¹⁷¹ Bijvoorbeeld met de bevindingen van het ARIEL project (www.arielproject.eu), gefinancierd door DG Home Affairs wat naar verwachting zal worden afgerond in het voorjaar van 2015. ARIEL heeft een *script analyse* uitgevoerd van sommige geselecteerde case studies van infiltratie door georganiseerde misdaad in legitieme bedrijven in 5 pilot EU-landen om meer inzicht te krijgen in hoe OCG's bedrijfsentiteiten verwerven en beheren.

met cursussen en workshops, een betere toegang voor onderzoekers tot registers en effectievere IT gereedschappen¹⁷². Ten tweede, door **verbetering van de regelgeving**, bijvoorbeeld het uitbreiden van het gebruik van *ruimere confiscatie* of *confiscatie van derden* hetgeen in sommige landen (bijv. Italië) de confiscatie van bedrijven zeer gefaciliteerd heeft. Ten derde, door **verbetering van het beheer** van geconfisqueerde bedrijven: in sommige Europese landen is het mogelijk dat aanklagers de beslaglegging op bedrijven vermijden omdat deze moeilijk te beheren zijn wanneer deze eenmaal zijn geconfisqueerd. Het is noodzakelijk effectief beheersbeleid te ontwikkelen waardoor indien mogelijk bedrijven en banen behouden blijven. EU beleidsmakers zouden kunnen **leren van deze landen (zoals Italië)** waar de confiscatie van bedrijven al lang succesvol wordt uitgevoerd en bewezen heeft een van de meest effectieve instrumenten te zijn in de bestrijding van georganiseerde misdaad.

- Ten slotte heeft dit rapport de behoefte aan betere **publiek-private partnerships** benadrukt. Overheidsautoriteiten en private bedrijven zouden moeten samenwerken via een effectievere **uitwisseling van data en best practices** om te voorkomen dat criminele groepen misbruik kunnen maken van de mazen in legale leveringsketens (voor het plegen van bijv. diefstal, fraude of namaak) en bedrijfsentiteiten inzetten als dekmantel voor hun illegale handel of voor witwaspraktijken.

Europese instituten en nationale overheden dienen menskracht en technologische middelen te verschaffen om deze uitdagingen aan te gaan. Dit zou ook kunnen betekenen dat **de organisatie van LEA's, FIU's en ARO's herzien moet worden** om deze in staat te stellen niet alleen misdaadbestrijdingsbeleid toe te passen maar ook **de risico's vast te stellen, te beoordelen en te beheersen** van criminele infiltratie in illegale en legitieme markten. Via een **kansenreductiebenadering** en gericht op situaties met een hoog risicoprofiel zouden deze resultaten behaald kunnen worden met minder middelen en lagere kosten voor de Europese burgers.

¹⁷² Bijvoorbeeld het door de EU gefinancierde Project EBOCS (www.eboocs.eu) zal een IT prototype beschikbaar maken voor LEA's, FIU's en ARO's ter versimpeling van het verzamelen en analyseren van data over aandeelhouders en beheerders voor de verschillende zakelijke registers van de vijf EU-lidstaten. Als dit pilot instrument uitgebreid wordt naar andere landen zou dit op belangrijke wijze de financiële onderzoeken op transnationaal niveau faciliteren – het meest relevant in transnationale georganiseerde misdaad cases – gericht op het identificeren van de gerechtigden achter de geïnfilterde bedrijven en bedrijfsentiteiten.

Referenties

The list of references reported here refers to all the references included in the full version of the OCP final report (available at www.ocportfolio.eu).

20 minutos. (2014, January 17). Detenidos 54 miembros de una red dedicada al narcotráfico y el blanqueo de capitales. *20 minutos*. Retrieved from <http://www.20minutos.es/noticia/2031764/0/detenidos-54-miembros/red-dedicada-narcotrafico/blanqueo-de-capitales/>

Abadinsky, H. (2003). *Organized Crime* (Seventh ed.). New York: Thomson.

Abbatecola, E. (2006). *L'altra Donna. Immigrazione e Prostituzione in Contesti Metropolitani*. Milano: Franco Angeli.

ABC. (2013, December 6). Más de mil empresarios extorsionados por ETA solo en cuatro años. *ABC*. Retrieved from <http://www.abc.es/espana/20131206/abci-extorsion-empresarios-201312052109.html>

ACB Knowledge Centre. (2011). *Factsheet on Chinese*.

ACFE. (2014). What is fraud? Retrieved September 25, 2014, from <http://www.acfe.com/fraud-101.aspx>

Adamoli, S., Di Nicola, A., Savona, E. U., & Zoffi, P. (1998). *Organised crime around the world*. Helsinki, Finland: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI). Retrieved from <http://www.globalinitiative.net/download/general/global/HEUNI%20-%20ORGANISED%20CRIME%20AROUND%20THE%20WORLD.pdf>

AEAT. (2014, May 6). Interview with Agencia Estatal de Administración Tributaria.

Agencia Tributaria. (2012, June 16). *La Agencia Tributaria refuerza sus actuaciones contra el tabaco de contrabando*. Retrieved from http://www.agenciatributaria.es/AEAT.internet/Inicio_es_ES/La_Agencia_Tributaria/Sala_de_prensa/Notas_de_prensa/L_a_Agencia_Tributaria_refuerza_sus_actuaciones_contra_el_tabaco_de_contrabando.shtml

Agencia Tributaria. (2013). *La Agencia Tributaria desmantela en Pontevedra una trama de blanqueo de capitales procedentes del narcotráfico*. Retrieved from http://www.agenciatributaria.es/AEAT.internet/Inicio_es_ES/La_Agencia_Tributaria/Sala_de_prensa/Notas_de_prensa/L_a_Agencia_Tributaria_desmantela_en_Pontevedra_una_trama_de_blanqueo_de_capitales_procedentes_del_narcotrafico.shtml

AGRASC. (2012). *Annual Report for 2011*. Paris, France: Agency for the Recovery and Management of Seized and Confiscated Assets. Retrieved from http://www.justice.gouv.fr/art_pix/rapport_ARMSCA_anglais_2011.pdf

AGRASC. (2013). *Annual Report for 2012*. Paris, France: Agency for the Recovery and Management of Seized and Confiscated Assets. Retrieved from http://www.justice.gouv.fr/art_pix/agrasc_rapport_activite_2012_english_.pdf

AGRASC. (2014). *Annual Report for 2013*. Paris, France: Agency for the Recovery and Management of Seized and Confiscated Assets. Retrieved from http://www.justice.gouv.fr/publication/rap_agrasc_2013_en.pdf

Akhtar, S., & South, N. (2000). Hidden from heroin's history: Heroin use and dealing within an English Asian community. In M. Natarjan & M. Hough, *Illegal drug markets*. New York: Criminal Justice Press.

Albanese, J. S. (2004). *Organized crime in our times* (4th ed.). Anderson Publishing - LexisNexis.

Allen, E. (2011). *The Illicit Trade in Tobacco Products and How to Tackle it*. Washington, DC: International Tax and Investment Center. Retrieved from <http://www.iticnet.org/images/AIT/English-FirstEd-TheIllicitTradeinTobaccoProductsandHowtoTackleIt.pdf>

Allum, F., & Boer, M. D. (2013). United We Stand? Conceptual Diversity in the EU Strategy Against Organized Crime. *Journal of European Integration*, 35(2), 135–150. doi:10.1080/07036337.2012.689831

- Allum, F., & Sands, J. (2004). Explaining organized crime in Europe: Are economists always right? *Crime, Law and Social Change*, 41(2), 133–160. doi:10.1023/B:CRIS.0000016223.49968.17
- Almoguera, P., Morcillo, C., & Muñoz, P. (2012, May 15). La mafia rusa sobornó a un alcalde de IU para blanquear dinero del crimen organizado. *ABC*. Retrieved from <http://sevilla.abc.es/20120515/andalucia/sevi-mafia-rusa-soborno-alcalde-201205142251.html>
- Altadis. (2014a). Un 34% de los fumadores en Andalucía compra su tabaco en canales ilícitos. *Altadis*. Retrieved from <http://www.altadis.com/prensa-notas-de-prensa-detalle.php?id=342>.
- Altadis. (2014b). Altadis lidera la lucha contra el comercio ilícito de tabaco. *Altadis*. Retrieved from <http://www.altadis.com/data/ndp-altadis-lidera-la-lucha-contr-el-comercio-ilicito-031359.pdf>
- Álvarez, M. J. (2011, August 25). El 80 por ciento del dinero de los «narcos» se «lava» en locutorios. *ABC*. Madrid. Retrieved from <http://www.abc.es/20110825/madrid/abcp-ciento-dinero-narcos-lava-20110825.html>
- Amadore, N. (2011, June 9). Ciancimino, sigilli al tesoro rumeno. *Il Sole 24 Ore*. Retrieved from <http://www.ilssole24ore.com/art/notizie/2011-06-08/ciancimino-sigilli-tesoro-rumeno-222850.shtml?uuid=Aas3EHeD>
- Amadore, N. (2013, June 8). Rifiuti, il gip di Roma sequestra discariche di Ciancimino in Romania. *Il Sole 24 Ore*. Retrieved from <http://www.ilssole24ore.com/art/notizie/2013-06-08/procura-Roma-ottenuto-sequestro-Ecorec-171300.shtml?uuiid=AbhLUL3H>
- Amigo Dobaño, K., & Garza Gil, M. D. (2008). *La Pesca en Galicia: Dimesion economica de las empresas transformadas*. Universidad, Sociedad y Mercados Globales. Retrieved from <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2774948>
- An Garda Síochána, & Department of Justice, Equality and Law Reform. (2006). *Report of Department of Justice, Equality and Law Reform and An Garda Síochána Working Group on Trafficking in Human Beings*. An Garda Síochána - Department of Justice, Equality and Law Reform. Retrieved from <http://www.justice.ie/en/JELR/THBreport.pdf/Files/THBreport.pdf>
- An Garda Síochána, & PSNI. (2012a). *Cross-Border Organised Crime Assessment 2012*. An Garda Síochána - Police Service of Northern Ireland. Retrieved from <http://www.justice.ie/en/JELR/doj-cross-border-threat-assessment.pdf/Files/doj-cross-border-threat-assessment.pdf>
- An Garda Síochána, & PSNI. (2012b). Operation Quest. 29 May 2012. Retrieved July 16, 2014, from <http://www.garda.ie/Controller.aspx?Page=9344>
- An Garda Síochána. (2010, May 6). “Operation Foolscap” - Western Region - Two men Charged. Retrieved from <http://www.garda.ie/Controller.aspx?Page=5610&Lang=1>
- An Garda Síochána. (2011). *Annual report of An Garda Síochána 2010*. An Garda Síochána. Retrieved from http://www.garda.ie/Documents/User/2Copy%20of%20Garda_English_2010_FL_LOWRES.pdf
- An Garda Síochána. (2013). *An Garda Síochána Annual Report 2012*. An Garda Síochána. Retrieved from <http://www.garda.ie/Documents/User/Annual%20Report%202012.pdf>
- An Garda Síochána. (n.d.). Criminal Investigation - Organised Crime, Anti-Racketeering, Arts & Antiques and Stolen Motor Vehicle Investigation. Retrieved July 11, 2014, from <http://www.garda.ie/controller.aspx?page=1645>
- ANDEMA. (2010). *El consumidor ante las falsificaciones y las imitaciones*. Madrid, Spain: Asociación Nacional para la Defensa de la Marca. Retrieved from http://www.camaras.org/publicado/andema/espano/publicaciones/estudios_consumidores/estudio_consumidores_ante_las_falsificaciones_y_copias_2010.pdf
- ANDEMA. (2013). *La actitud del consumidor ante las falsificaciones*. Madrid, Spain: Asociación Nacional para la Defensa de la Marca. Retrieved from http://andema.camaras.org/?q=system/files/sites/default/doc/Estudio_La_actitud_consumidor_ante_falsificaciones.pdf
- Annison, R. (2013). *In the Dock. Examining the UK's Criminal Justice Response to Trafficking*. The Anti-Trafficking Monitoring Group. Retrieved from http://www.ecpat.org.uk/sites/default/files/in_the_dock_atmg_2013.pdf

- Anselmo, M., & Braucci, M. (2008). *Questa corte condanna. Spartacus, il processo al clan dei Casalesi* (1st ed.). Napoli: l'Ancora.
- Antoliš, K. (2007). Smuggling in South Eastern Europe. *PfP Consortium Quarterly Journal Spring 2007*, 6(1), 71–84. Retrieved from <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=31563>
- Aragón Digital. (2014, February 7). Detenidas 16 personas por tráfico de hachís en la provincia de Zaragoza. *Aragón Digital*. Retrieved from <http://www.aragondigital.es/noticia.asp?notid=116899>
- Arasli, J. (2007). The Rising Wind: Is the Caucasus Emerging as a Hub for Terrorism, Smuggling, and Trafficking? *PfP Consortium Quarterly Journal Spring 2007*, 6(1), 5-26. Retrieved from <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=31586>
- Arlacchi, P. (1983). *La mafia imprenditrice. L'etica mafiosa e lo spirito del capitalismo*. Il Mulino.
- Arlacchi, P. (2007). *La mafia imprenditrice. Dalla Calabria al centro dell'inferno*. Milano: Il Saggiatore.
- Aronowitz, A. A. (2009). *Human Trafficking, Human Misery. The Global Trade in Human Beings*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers. Retrieved from <http://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=download&did=33454&kod=JPM346>
- Aronowitz, A. A., Laagland, D. C. G., & Paulides, G. (1996). *Value-Added Tax Fraud In The European Union*. WODC – Ministry of Justice. Amsterdam / New York: KUGLER Publications.
- Arsovska, J., & Kostakos, P. A. (2008). Illicit arms trafficking and the limits of rational choice theory: the case of the Balkans. *Trends in Organized Crime*, 11(4), 352–378. doi:10.1007/s12117-008-9052-y
- Asian Image Reporter. (2013). *Counterfeit crime family is jailed*. *Asian Image Reporter*. Retrieved from https://www.nexis.com/results/docview/cuiReq.do?ORIGINATION_CODE=00240&lni=57NY-9Y61-JD39-X0V7&perma=true&secondRedirectIndicator=true&csi=323771&rand=0.6509164304156677
- Australian Taxation Office. (2014). The fight against tax crime. Retrieved September 9, 2014, from <https://www.ato.gov.au/General/The-fight-against-tax-crime/Our-focus/Fraudulent--phoenix--activities/>
- Babor, T. F., Caulkins, J. P., Edwards, G., Fischer, B., Foxcroft, D. R., Humphreys, K., ... Reuter, P. H. (2010). *Drug Policy and the Public Good*. USA: Oxford University Press.
- Bacarese, A., & Gomes Pereira, P. (2010). *Project on criminal asset recovery in Serbia (CAR). Technical paper on criminal assets recovery system in Serbia and comparative analysis with other systems in Central and Western Europe*. Strasbourg, France: Council of Europe. Retrieved from http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/car_serbia/Technical%20papers/2358-CAR-TP18_%202010.pdf
- Baillie, J. (2012). Fighting the scourge of metal theft. *Health Estate*, 66(3), 29–34.
- Baker, N. (2013, October 19). CAB sells gangster's watch for €7k. *Irish Examiner*. Retrieved from <http://www.irishexaminer.com/ireland/cab-sells-gangsters-watch-for-7k-246785.html>
- Baker, R. W. (2005). *Capitalism's Achilles Heel: Dirty Money and How to Renew the Free-Market System*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc. Retrieved from http://85.17.122.144/bookreader.php/135381/Baker_-_Capitalism%27s_Achilles_heel.pdf
- Bakowski, P. (2013). *Organised crime in the European Union. Library briefing*. Brussels, Belgium: Library of the European Parliament. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130566/LDM_BRI%282013%29130566_REV2_EN.pdf

- Baldassarrini, A., & Corea, C. (2009). *How to measure illegal drugs in the national accounts framework. The case of Italy*. Brussels, Belgium: European Parliament. Retrieved from <http://www.illicitdrugmarket.net/upload/files/20081123174806-According to the System of National Accounts 5.pdf>
- Banca d'Italia. (2013). *Supplementi al Bollettino Statistico. Indicatori monetari e finanziari. La ricchezza delle famiglie italiane* (No. 65). Roma: Banca d'Italia. Retrieved from http://www.bancaditalia.it/statistiche/stat_mon_cred_fin/banc_fin/ricfamit/2013/suppl_65_13.pdf
- Banca d'Italia-UIF. (2014). *Rapporto Annuale 2013 dell'Unità di Informazione Finanziaria*. Roma: Banca d'Italia. Retrieved from http://uif.bancaditalia.it/pubblicazioni/rapporto_annuale/2014/rapp_annuale_13.pdf
- Baquero, A. (2013, May 20). El contrabando de tabaco de Andorra resucita a lo grande. *El Periódico*. Retrieved from <http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/contrabando-tabaco-andorra-resucita-grande-2395238>
- Baroncelli, A., & Caruso, R. (2011). The organisation and economics of Italian Serie A: a brief overall view. *Rivista Di Economia Dello Sport*, VII(2), 67 – 85.
- Barone, R., & Masciandaro, D. (2011). Organized crime, money laundering and legal economy: theory and simulations. *European Journal of Law and Economics*, 32(1), 115–142. doi:10.1007/s10657-010-9203-x
- Barras, R. (2014). *El crimen organizado transnacional. Mecanismos de lucha previstos en la Estrategia de Seguridad Nacional 2013*. Research Unit on International Security and Cooperation (UNISCI). Retrieved from <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=182158>
- BBC News. (2005, February 3). Rise of a modern-day slave trader. *BBC News*. Retrieved from http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/norfolk/4226617.stm
- BBC News. (2013a, December). Counterfeit clothes seized in Spain. *BBC News*. Retrieved June 9, 2014, from <http://www.bbc.com/news/world-europe-25537910>
- BBC News. (2013b, June 14). NI investors settle Italian holiday home lawsuit. *BBC News*. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22912450>
- Bean, D. (2013, December 3). Cannabis farmer Richard Oldroyd must hand over slice of his £120,000 earnings from drugs trade. *York Press*. Retrieved from http://www.yorkpress.co.uk/news/10850879.Drug_dealer_has_personalised_car_number_plates_seized/
- Becucci, S. (2013). *La criminalità organizzata cinese in Italia. In La percezione delle mafie straniere all'estero e della criminalità organizzata in Italia* (Vols. 1-3, Vol. I). Franco Angeli.
- Becucci, S. (2014). The paradoxes of social research: immigration and criminality in Italy. In S. Caneppele & F. Calderoni (Eds.), *Organized Crime, Corruption and Crime Prevention*. Springer International Publishing.
- Becucci, S., & Garosi, E. (2008). *Corpi Globali. La Prostituzione in Italia*. Firenze: Firenze University Press.
- Beelman, M. S., Campbell, D., Ronderos, M. T., & Schelzig, E. (2000, January 31). Major Tobacco Multinational Implicated In Cigarette Smuggling, Tax Evasion, Documents Show. Retrieved April 28, 2011, from <http://projects.publicintegrity.org/report.aspx?aid=335>
- Belfast Telegraph. (2012, November 21). 25 gangs run criminal underworld. *Belfast Telegraph*. Retrieved from <http://www.belfasttelegraph.co.uk/news/local-national/republic-of-ireland/25-gangs-run-criminal-underworld-28924918.html>
- Bennett, L. (2008). Assets under attack: metal theft, the built environment and the dark side of the global recycling market. *Environmental Law and Management*, 20, 176–183. Retrieved from <http://shura.shu.ac.uk/683/1/fulltext.pdf>
- Bennett, O. (2013, October 18). Crime lord “Mr Big” hid drugs in Frederick Forsyth novels in multi-million pound plot. *Express*. Retrieved from <http://www.express.co.uk/news/uk/437701/Crime-lord-Mr-Big-hid-drugs-in-Frederick-Forsyth-novels-in-multi-million-pound-plot>

- Berlusconi, G. (2014, February 24). *Law Enforcement and Criminal Network Resilience: The Impact of Law Enforcement Action on the Structure of Mafia-Related Drug Trafficking Networks* (PhD Thesis). Milano: Università Cattolica del Sacro Cuore. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10280/2457>
- Berry, L. B., Curtis, G. E., Elan, S. L., Hudson, R. A., & Kollars, N. A. (2003). *Transnational activities of Chinese crime organizations*. Washington, DC: The Library of Congress - Federal Research Division. Retrieved from <http://www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/ChineseOrgCrime.pdf>
- Berticelli, A. (2008, December 11). Droga, i soldi dei boss in agenzie di vigilantes. *Corriere della Sera*. Retrieved from http://archiviostorico.corriere.it/2008/dicembre/11/Droga_soldi_dei_boss_agenzie_co_7_081211021.shtml
- Bertoni, A., & Rossi, E. (1997). I rapporti tra impresa criminale e l'economia legale di riferimento. La gestione del patrimonio cumulato con attività criminose. In A. Bertoni, *La criminalità come impresa*. Milano: EGEA.
- Bertrand, O., & Lecadre, R. (2011, April 2). Les frères Guérini, à charge et décharge. *Libération*. Retrieved from http://www.liberation.fr/societe/2011/04/02/les-freres-guerini-a-charge-et-decharge_726284
- Bianconi, G., & Santucci, G. (2012, January). Il pugno della mafia russa nelle case degli italiani. *Corriere della Sera*. Retrieved from <http://lettura.corriere.it/il-pugno-della-mafia-russa-nelle-case-degli-italiani/>
- Birmingham Mail (2012). Birmingham cigarette smugglers' 'cornflake' plot foiled. Retrieved 13 January 2015 from <http://www.birminghammail.co.uk/news/local-news/birmingham-cigarette-smugglers-cornflake-plot-179755>
- Birmingham Mail. (2013, April 12). Couple jailed for trafficking prostitutes. Retrieved April 19, 2014, from <http://www.birminghammail.co.uk/news/local-news/couple-jailed-for-trafficking-prostitutes-2587636>
- BKA. (2006). *2005 Organised Crime Situation Report - Federal Republic of Germany*. Bundeskriminalamt. Retrieved from http://www.bka.de/nn_218776/EN/SubjectsAZ/OrganisedCrime/organisedCrime_node.html?_nnn=true
- BKA. (2007). *2006 Organised Crime Situation Report - Federal Republic of Germany*. Wiesbaden, Germany: Bundeskriminalamt. Retrieved from http://www.bka.de/nn_195298/nsc_true/EN/Publications/AnnualReportsAndSituationAssessments/OrganisedCrime/organisedCrime_node.html?_nnn=true
- BKA. (2008). *Organised crime 2007 National Situation Report*. Wiesbaden, Germany: Bundeskriminalamt. Retrieved from http://www.bka.de/nn_195298/nsc_true/EN/Publications/AnnualReportsAndSituationAssessments/OrganisedCrime/organisedCrime_node.html?_nnn=true
- BKA. (2009). *Organised crime 2008 National Situation Report*. Wiesbaden, Germany: Bundeskriminalamt. Retrieved from http://www.bka.de/nn_195298/nsc_true/EN/Publications/AnnualReportsAndSituationAssessments/OrganisedCrime/organisedCrime_node.html?_nnn=true
- BKA. (2010). *Organised crime 2009 National Situation Report*. Wiesbaden, Germany: Bundeskriminalamt. Retrieved from http://www.bka.de/nn_195298/nsc_true/EN/Publications/AnnualReportsAndSituationAssessments/OrganisedCrime/organisedCrime_node.html?_nnn=true
- BKA. (2012). *Organised Crime National Situation Report 2011*. Wiesbaden, Germany: Bundeskriminalamt. Retrieved from http://www.bka.de/nn_218776/EN/SubjectsAZ/OrganisedCrime/organisedCrime_node.html?_nnn=true
- BKA. (2013). *Organised Crime National Situation Report 2012*. Wiesbaden, Germany: Bundeskriminalamt. Retrieved from http://www.bka.de/nn_195298/nsc_true/EN/Publications/AnnualReportsAndSituationAssessments/OrganisedCrime/organisedCrime_node.html?_nnn=true
- BKA. (2014). *KFZ-Kriminalität, Bundeslagebild 2013*. Wiesbaden, Germany: Bundeskriminalamt. Retrieved from http://www.bka.de/DE/ThemenABisZ/Deliktsbereiche/Kfz-Kriminalitaet/Lagebilder/lagebilder_node.html?_nnn=true

- Black, A. (2009). *Weapons for Warlords: Arms Trafficking in the Gulf of Aden*. Washington, DC: The Jamestown Foundation. Retrieved from http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_007_39.pdf
- Blecher, E. (2010). A mountain or a molehill: is the illicit trade in cigarettes undermining tobacco control policy in South Africa? *Trends in Organized Crime*, 13(4), 299–315. doi:10.1007/s12117-010-9092-y
- Blecher, E., Liber, A., Ross, H., & Birckmayer, J. (2013). Euromonitor data on the illicit trade in cigarettes. *Tobacco Control*. doi:10.1136/tobaccocontrol-2013-051034
- Blum, J. A., Levi, M., Naylor, R. T., & Williams, P. (1999). Financial havens, Banking Secrecy and Money-Laundering. *Criminal Justice Matters*, 36(1), 22–23. doi:10.1080/09627259908552870
- BOE. (2013, March 12). *Resolución de 8 de marzo de 2013, de la Dirección General de la Agencia Estatal de Administración Tributaria, por la que se aprueban las directrices generales del Plan Anual de Control Tributario y Aduanero de 2013*. Boletín Oficial del Estado. Retrieved from <http://www.boe.es/boe/dias/2013/03/12/pdfs/BOE-A-2013-2680.pdf>
- BOE (2014, October 14). *Real Decreto 873/2014, de 10 de octubre, por el que se modifica el Real Decreto 400/2012, de 17 de febrero, por el que se desarrolla la estructura orgánica básica del Ministerio del Interior*. Congressional record. Boletín Oficial del Estado. Retrieved from <http://www.boe.es/boe/dias/2014/10/14/pdfs/BOE-A-2014-10398.pdf>
- Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., & Stoffers, E. (2013). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer, Netherlands: Korps Landelijke Politiediensten. Retrieved from <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/03/14/nationaal-dreigingsbeeld-2012-georganiseerde-criminaliteit.html>
- Bohan, C. (2014, February 6). Many brothels run by foreign organised crime gangs, committee hears. *The Journal.ie*. Retrieved from <http://www.thejournal.ie/prostitution-legislation-785085-Feb2013/>
- Bond, J. W., Hainsworth, S. V., & Lau, T. L. (2013). Lead theft. A study of the “uniqueness” of lead from church roofs. *Journal of Forensic Sciences*, 58(4), 1003–1007. doi:10.1111/1556-4029.12156
- Bone, J., & Farmery, T. (2013, March 6). Italian police arrest 20 people in €450 million IRA money laundering plot. *The Times*. London. Retrieved from <http://www.thetimes.co.uk/tto/news/world/europe/article3706443.ece>
- Border Force. (2013, October 31). Smuggler jailed after £3.9million drug seizure. Retrieved November 11, 2014, from <https://www.gov.uk/government/news/smuggler-jailed-after-39million-drug-seizure>
- Bořkovec, P. (2010, November 12). Spain’s Biggest Ever Counterfeit Cigarette Network Dismantled [European Anti-Fraud Office’s Press Release]. Retrieved from http://ec.europa.eu/anti_fraud/media-corner/press-releases/press-releases/2010/20101112_01_en.htm
- Borov, Z., & Bowers, S. (2002). *Illegal Weapons Traffic in Eastern Europe*. Center for Security and Science, Liberty University. Retrieved from http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1021&context=gov_fac_pubs
- Borselli, F. (2011). *Organised VAT fraud: features, magnitude, policy perspective*. Roma: Banca D’Italia. Retrieved from http://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/econo/temidi/td12/td868_12/en_td868/en_tema_868.pdf
- Bosco, F., Di Cortemiglia, V. L., & Serojtidinov, A. (2009). Human Trafficking Patterns. In C. Friesendorf (Ed.), *Strategies Against Human Trafficking: The Role of the Security Sector* (pp. 35–82). Vienna: National Defence Academy and Austrian Ministry of Defence and Sports. Retrieved from <http://www.dcaf.ch/Publications/Strategies-Against-Human-Trafficking-The-Role-of-the-Security-Sector>
- Bottenberg, M., Valk, J., Kuipers, M., & de Weerd, L. (2012). *Seksuele uitbuiting. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Woerden, Netherlands: Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) - Dienst Nationale Recherche. Retrieved from <http://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/documenten-algemeen/nationaal-dreigingsbeeld-2012/cba-seksuele-uitbuiting.pdf>
- Bouchard, M., & Tremblay, P. (2005). Risks of Arrest across Drug Markets: A Capture-Recapture Analysis of “Hidden” Dealer and User Populations. *Journal of Drug Issues*, 35(4), 733–754. doi:10.1177/002204260503500404

- Bouvier, G. (2012). *Les descendants d'immigrés plus nombreux que les immigrés: une position française originale en Europe*. France: Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE). Retrieved from http://www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/ref/IMMFRA12_b_VE_posfra.pdf
- Bowman, B. A. (2008). Transnational Crimes Against Culture: Looting at Archaeological Sites and the “Grey” Market in Antiquities. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. doi:10.1177/1043986208318210
- Bozkurt, E. (2012). *Match fixing and fraud in sport: putting the pieces together*. Retrieved from <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201209/20120925ATT52303/20120925ATT52303EN.pdf>
- Braga, A. A., Cook, P. J., Kennedy, D. M., & Moore, M. H. (2002). The Illegal Supply of Firearms. *Crime and Justice*, 29, 319–352. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/1147711>
- Brand, S., & Price, R. (2000). *The economic and social costs of crime*. Home Office, Economics and Resource Analysis Research, Development and Statistics Directorate. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191497/Green_book_supplementary_guidance_economic_social_costs_of_crime.pdf
- Breaking News. (2006, July 24). Criminals using mortgage scam to launder drug cash. *Breaking News*. Retrieved July 18, 2014, from <http://www.breakingnews.ie/ireland/criminals-using-mortgage-scam-to-launder-drug-cash-269109.html>
- Breen, S. (2014). Smoking out Mr Cig. *The Sun*. Retrieved from <http://www.thesun.ie/irishsol/homepage/news/5753749/Smoking-out-Mr-Cig.html?teaser=true>
- Bromley, M. (2012, September 4). Prosecuting Illicit Arms Brokers: Improving the European Record. Retrieved October 13, 2014, from <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Special-Feature/Detail/?lng=en&id=152351&contextid774=152351&contextid775=152347&tabid=1453315240>
- Bruinsma, G., & Bernasco, W. (2004). Criminal groups and transnational illegal markets. *Crime, Law and Social Change*, 41(1), 79–94. doi:10.1023/B:CRIS.0000015283.13923.aa
- Brun, J.-P., Gray, L., Scott, C., & Stephenson, K. M. (2011). *Asset Recovery Handbook. A Guide for Practitioners*. Washington, DC: The World Bank - United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/StAR/StAR_Publication_-_Asset_Recovery_Handbook.pdf
- Brunello, G. (a cura di) (2011). *Rapporto criminalità e agricoltura: Cittadino agricoltore in sicurezza 2011*. Fondazione Humus per CIA.
- BSA. (2011). *Eight Annual BSA Global Software 2010 Piracy Study*. Washington, DC: Business Software Alliance. Retrieved from http://globalstudy.bsa.org/2010/downloads/study_pdf/2010_BSA_Piracy_Study-Standard.pdf
- BSA. (2012). *Shadow market. 2011 BSA global software piracy study*. Washington, DC: Business Software Alliance. Retrieved from http://globalstudy.bsa.org/2011/downloads/study_pdf/2011_BSA_Piracy_Study-Standard.pdf
- Bullock, K., Mann, D., Street, R., & Coxon, C. (2009). *Examining attrition in confiscating the proceeds of crime* (Research Report 17). London, UK: Home Office. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/116615/horr17-key-implications.pdf
- Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (2013). *2013 International Narcotics Control Strategy Report*. US Department of State. Retrieved from <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2013/index.htm>
- Bureau Ontneming Openbaar Ministerie (BOOM). (2005). Wederrechtelijk vrekregen voordeel hennepkwekerij bij binnenteelt onder kunstlicht; standaardberekeningen en normen. BOOM: Amsterdam
- Bureau Ontneming Openbaar Ministerie (BOOM). (2013a). Ontneming o.a. afnemingsprocedure. Retrieved December 19, 2013 from [http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_\(o_a/](http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_(o_a/), remark: the web-address has been changed in the meantime, the new address is: [http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_\(o_a/](http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_(o_a/) (July 1, 2014)

- Bureau Ontneming Openbaar Ministerie (BOOM). (2013b). Ontnemingsonderzoek. Retrieved December 19, 2013 from [http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_\(o_a/ontnemingsonderzoek/](http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_(o_a/ontnemingsonderzoek/), remark: the web-address has been changed in the meantime, the new address is: [http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_\(o_a/ontnemingsonderzoek/](http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_(o_a/ontnemingsonderzoek/) (July 1, 2014)
- Bureau Ontneming Openbaar Ministerie (BOOM). (2013c). De procedure. Retrieved December 19, 2013 from [http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_\(o_a/de_procedure/](http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_(o_a/de_procedure/), remark: the web-address has been changed in the meantime, the new address is: [http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_\(o_a/de_procedure/](http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_(o_a/de_procedure/) (July 1, 2014)
- Bureau Ontneming Openbaar Ministerie (BOOM). (2013d). De ontnemingsrapportage. Retrieved December 19, 2013 from [http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_\(o_a/de/](http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_(o_a/de/), remark: the web-address has been changed in the meantime, the new address is: [http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_\(o_a/de/](http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_(o_a/de/) (July 1, 2014)
- Bureau Ontneming Openbaar Ministerie (BOOM). (2013e). De ontnemingsprocedure. Retrieved December 19, 2013 from [http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_\(o_a/ontnemingsprocedure/](http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_(o_a/ontnemingsprocedure/), remark: the web-address has been changed in the meantime, the new address is: [http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_\(o_a/ontnemingsprocedure/](http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_(o_a/ontnemingsprocedure/) (July 1, 2014)
- Bureau Ontneming Openbaar Ministerie (BOOM). (2013f). Executie. Retrieved December 19, 2013 from [http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_\(o_a/executie/](http://www.om.nl/onderwerpen/ontneming_(o_a/executie/), remark: the web-address has been changed in the meantime, the new address is: [http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_\(o_a/executie/](http://www.om.nl/onderwerpen/afpakken_(o_a/executie/) (July 1, 2014)
- Burgen, S. (2013, July 24). 25 Hells Angels members arrested in Mallorca. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2013/jul/24/hells-angels-members-arrested-mallorca>
- Busa, L., & La Rocca, B. (2011). *I giochi delle mafie. Gli interessi delle organizzazioni criminali nel mercato del gioco*. SOS Impresa. Retrieved from http://www.sosimpresa.it/userFiles/File/Documenti4/audizione_cnel_giochi_maggio_2011.pdf
- Busuncian, T. (2007). Terrorist Routes in South Eastern Europe. *PfP Consortium Quarterly Journal Spring 2007*, 6(1), 85–102. Retrieved from <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=31557>
- CAB. (2010). *Annual report 2009*. Dublin: Criminal Assets Bureau. Retrieved from <http://www.garda.ie/Documents/User/Criminal%20Assets%20Bureau%20-%20Annual%20Report%202009.pdf>
- CAB. (2011). *Annual report 2010*. Dublin: Criminal Assets Bureau. Retrieved from <http://www.garda.ie/Documents/User/Annual%20Report%20English%20Version%20FINAL%20-%20CAB.pdf>
- CAB. (2012). *Annual report 2011*. Dublin: Criminal Assets Bureau. Retrieved from <http://www.justice.ie/ga/JELR/Combined%20CAB%20Annual%20Report%202011.pdf/Files/Combined%20CAB%20Annual%20Report%202011.pdf>
- CAB. (2013a). *Annual report 2012*. Dublin: Criminal Assets Bureau. Retrieved from <http://www.justice.ie/en/JELR/CABAnnual%20Report%202012.pdf/Files/CABAnnual%20Report%202012.pdf>
- Calderoni, F. (2010). *Organized Crime Legislation in the European Union: Harmonization and Approximation of Criminal Law, National Legislations and the EU Framework Decision on the Fight Against Organized Crime*. Springer.
- Calderoni, F. (2011). Where is the mafia in Italy? Measuring the presence of the mafia across Italian provinces. *Global Crime*, 12(1), 41–69. doi:10.1080/17440572.2011.548962
- Calderoni, F. (2014a). A new method for estimating the illicit cigarette market at the subnational level and its application to Italy. *Global Crime*, 15(1-2), 51–76. doi:10.1080/17440572.2014.882777
- Calderoni, F. (2014b). Measuring the Presence of the Mafias in Italy. In S. Caneppele & F. Calderoni (Eds.), *Organized Crime, Corruption and Crime Prevention* (pp. 239–249). Springer International Publishing.
- Calderoni, F. (2014c). Mythical numbers and the proceeds of organised crime: estimating mafia proceeds in Italy. *Global Crime*, 15(1-2), 138–163. doi:10.1080/17440572.2014.882778
- Calderoni, F., & Caneppele, S. (Eds.) (2009). *La geografia criminale degli appalti. Le infiltrazioni della criminalità organizzata negli appalti pubblici nel Sud Italia*. Franco Angeli.

- Calderoni, F., & Riccardi, M. (2011, November 16). The investments of organized crime in Italy: an exploratory analysis. Presented at the Annual meeting of the American Society of Criminology, Washington D.C.
- Calderoni, F., Aziani, A., & Favarin, S. (2013). *Poland. The Factbook on the Illicit Trade in Tobacco Products 4*. Milan - Trento, Italy: Transcrime - Università degli Studi di Trento. Retrieved from http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2013/11/Factbook-poland_eng2.pdf
- Calderoni, F., Rotondi, M., & Favarin, S. (2013). *Ireland. The Factbook on the Illicit Trade in Tobacco Products 3*. Trento, Italy: Transcrime - Università degli Studi di Trento. Retrieved from <http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2013/10/Factbook-Ireland-v.52.pdf>
- Calderoni, F., Favarin, S., Ingrasci, O., Smit, A. (2013a). *United Kingdom. The Factbook on the Illicit Trade in Tobacco Products 1*. Trento, Italy: Transcrime - Università degli Studi di Trento. Retrieved from <http://www.transcrime.it/pubblicazioni/the-factbook-on-the-illicit-trade-in-tobacco-products-1/>.
- Calderoni, F., Angelini, M., De Simoni, M., Favarin, S., Rotondi, M. (2013b). *Italy. The Factbook on the Illicit Trade in Tobacco Products 2*. Trento, Italy: Transcrime - Università degli Studi di Trento. Retrieved from <http://www.transcrime.it/pubblicazioni/the-factbook-on-the-illicit-trade-in-tobacco-products-2-italia/>
- Calderoni, F., Angelini, M., Aziani, A., De Simoni, M., Mancuso, M., Rotondi, M., Santarelli, E., Vorraro, A. (2014a). *Lithuania. The Factbook on the Illicit Trade in Tobacco Products 6*. Milan - Trento, Italy: Transcrime - Università degli Studi di Trento. Retrieved from http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2014/05/LITHUANIA_EN_v5.pdf
- Calderoni, F., Favarin, S., Garofalo, L., & Sarno, F. (2014b). Counterfeiting, illegal firearms, gambling and waste management: an exploratory estimation of four criminal markets. *Global Crime*, 15(1-2), 108–137. doi:10.1080/17440572.2014.883499
- Calderoni, F., Berlusconi, G., Garofalo, L., Giommoni, L., Sarno, F. (forthcoming). A macro-level assessment of the mobility of criminal groups: a systematic analysis of the presence and activities of the Italian mafias worldwide.
- Cambra Cuesta, U. (2013). *Informe sobre los hábitos de compra y consumo de alcohol en España y sus efectos sociosanitarios*. Madrid, Spain: Universidad Complutense de Madrid. Retrieved from http://thinkcom.es/pdf/Informe_alcohol.pdf
- Campana, P. (2011a). Assessing the movement of criminal groups: some analytical remarks. *Global Crime*, 12(3), 207–217. doi:10.1080/17440572.2011.589596
- Campana, P. (2011b). Eavesdropping on the Mob: the functional diversification of Mafia activities across territories. *European Journal of Criminology*, 8(3), 213–228. doi:10.1177/1477370811403442
- Caneppele S. (2014). *Le mafie dentro gli appalti. Casi studio e modelli preventivi*. Milano: Franco Angeli.
- Caneppele, S., Riccardi, M., & Standridge, P. (2013). Green energy and black economy: mafia investments in the wind power sector in Italy. *Crime, Law and Social Change*, 59(3), 319–339. doi:10.1007/s10611-013-9418-1
- Cantone, R., & Di Feo, G. (2010). *I gattopardi. Uomini d'onore e colletti bianchi: la metamorfosi delle mafie nell'Italia di oggi*. Milano: Arnoldo Mondadori Editore.
- Canzonetti, A. (2009). *Il mercato: quantità, consumi, valori. Una stima delle dimensioni del mercato delle sostanze stupefacenti e della sua incidenza sul prodotto interno lordo nazionale, attraverso un approccio lato domanda e lato offerta*. Presented at the Illicit Drug Market and its Possible Regulatory Body, Roma.
- CASE, & CPB. (2013). *Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States Final Report*. Warsaw: Center for Social and Economic Research - Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis - European Commission DG TAXUD. Retrieved from http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/vat-gap.pdf
- Cassidy, F. H. (2009). Targeting the Proceeds of Crime: An Irish Perspective. In T. S. Greenberg, L. M. Samuel, W. Grant, & L. Gray, *Stolen Asset Recovery. A Good Practices Guide for Non-Conviction Based Asset Forfeiture*. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Retrieved from <http://star.worldbank.org/star/sites/star/files/Non%20Conviction%20Based%20Asset%20Forfeiture.pdf>

- Cassinelli, F., & Garzillo, S. (2014, October 28). Ghe pensi la 'Ndrangheta. Se i boss finanziano le imprese. ANSA.it. Retrieved from http://www.ansa.it/sito/notizie/magazine/numeri/2014/10/25/ghe-pensi-la-ndrangheta_bc61c8d4-61ae-4bc1-83b4-c4247c8763cb.html
- Castro Moral, L., & Jiménez, O. J. (2010). *La criminalidad organizada en la Unión Europea: Estado de cuestión y respuestas institucionales*. CIDOB d'Afers Internacionals.
- Catanzaro, R. (1988). *Il delitto come impresa. Storia sociale della mafia*. Padova: Liviana Editrice.
- Caulkins, J. P., & Reuter, P. (1998). What price data tell us about drug markets. *Journal of Drug Issues*, 28, 593-612.
- Caulkins, J. P., Burnett, H., & Leslie, E. (2009). How illegal drugs enter an island country: insights from interviews with incarcerated smugglers. *Global Crime*, 10(1-2), 66–93. doi:10.1080/17440570902782477
- Caulkins, J. P., Gurga, B., & Little, C. (2009). Economic analysis of drug transaction “cycles” described by incarcerated UK drug dealers. *Global Crime*, 10(1-2), 94–112. doi:10.1080/17440570902783889
- Caulkins, J. P., Kilmer, B., & Graf, M. (2013). Estimating the size of the EU cannabis market. In F. Trautmann, B. Kilmer, & P. Turnbull (Eds.), *Further insights into aspects of the illicit EU drugs market*. Luxembourg: European Commission - Directorate-General for Justice, European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/eu_market_full.pdf
- Cawley, M. (2013, May 7). Extortion Shuts Down Over 17,000 Honduras Businesses. Retrieved September 9, 2014, from <http://www.insightcrime.org/news-briefs/economic-impact-honduras-extortion>
- CEART. (2009). *White Paper on Best Practices in Asset Recovery*. CEART Project. Madrid, Spain: Centres of Excellence in Asset Recovery and Training. Retrieved from <http://www.interior.gob.es/documents/642317/1203227/White+paper+on+best+practices+in+asset+recovery+%28NIPO+126-12-071-X%29.pdf/1a30f6ab-9684-4c5f-ae67-d497ca5a7d28>
- Ceberio Belaza, M., & Altozano, M. (2012, October 19). El “emperador” Gao controlaba decenas de empresas y sicarios para lavar dinero. *El País*. Madrid. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2012/10/18/actualidad/1350590711_935588.html
- CENSIS. (2009). *Il fenomeno della contraffazione nel mondo e le ricadute sul mercato italiano: gli scenari e le strategie di contrasto*. Sintesi per la stampa. Rome, Italy: CENSIS.
- Cereijo Soto, A. (2010). *Nuevos instrumentos para el decomiso a partir de la Ley 4/2010, de 10 de marzo, para la ejecución en la Unión Europea de las resoluciones judiciales de decomiso*.
- Charpenel, Y. (2012, June 25). *L'appréhension française de la confiscation des avoirs criminels*. Presented at the Fourth IAACA Seminar, Dalian, P.R. China. Retrieved from <http://www.iaaca.org/documents/Presentation/TheFourthIAACASeminar/201207/P020120713487472959442.doc>
- Chavane, L. (2005, September 19). Les mafias profitent de la mondialisation. *Le Figaro*.
- Cheloukhine, S., & Haberfeld, M. R. (2011). *Russian Organized Corruption Networks and their International Trajectories*. Springer Science + Business Media.
- Cheston, P. (2009). Men at centre of international credit card fraud face jail. *The London Evening Standard*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?lni=7XCN-DJS0-Y9NY-G0MJ&csi=138528&oc=00240&perma=true>
- Chu, Y. K. (2002). *Triads as business*. Taylor & Francis.
- Churchill, L. (2013). Gang sentenced over counterfeit cigarettes. *Gloucestershire Echo*. Retrieved from <http://www.nexis.com/auth/checkbrowser.do?t=1417903536546&bhcp=1>

- Ciccarello, E. (2012, March 1). 'Ndrangheta in Piemonte, confische per dieci milioni. "Riciclaggio in Olimpiadi e Tav." // *Fatto Quotidiano*. Retrieved from <http://www.iffattoquotidiano.it/2012/03/01/ndrangheta-piemonte-confische-dieci-milioni-riciclaggio-olimpiadi-2006/194889/>
- Cn24tv. (2014, July 18). 'Ndrangheta: "Decollo ter", boss Ventrici condannato a 15 anni. *Cn24tv*. Retrieved from <http://www.cn24tv.it/news/93101/ndrangheta-decollo-ter-boss-ventrici-condannato-a-15-anni.html>
- CNEL. (2011). *La criminalità cinese in Italia. Caratteristiche e linee evolutive*. Roma: Consiglio Nazionale Economia e Lavoro. Retrieved from http://www.cnel.it/53?shadow_documento=18490
- Cohen, D. (2009, November 17). Heroin Wars, Loan Sharks and a Spate of Executions: the Turkish Gangs Terrorising North London. *The London Evening Standard*. Retrieved from <http://business.highbeam.com/5729/article-1G1-212215039/heroin-wars-loan-sharks-and-spate-executions-turkish>
- Coker, D. (2003). Smoking May not Only be Hazardous to Your Health, but also to World Political Stability: The European Union's Fight Against Cigarette Smuggling Rings that Benefit Terrorism. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 11(4), 350–376. doi:10.1163/157181703322759414
- Coleman, K. (2013). *Seizures of drugs in England and Wales, 2012/13*. London, UK: Home Office - Statistics Unit. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/254123/1213_seizure_drugs_statistical_bulletin.pdf
- Collins, D. (2013). The wild bunch horsemeat scandal Romanian peasants catch horses and sell them to gangs for £10. They're slaughtered and sent to European meat processors. *Daily Record & Sunday Mail*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?lni=57PY-N9R1-DY9P-NODP&csi=145253&oc=00240&perma=true>
- Commission Van Traa. (1996). *Inzake Opsporing [Regarding Investigation]*. Dutch Parliamentary Research Commission Van Traa.
- Commissione Parlamentare d'Inchiesta. (1998). *Commissione parlamentare di inchiesta sul ciclo dei rifiuti*. Roma: Camera dei Deputati. Retrieved from <http://www.camera.it/dati/leg13/lavori/doc/xxiii/012/pdf003.pdf>
- Commissione Parlamentare d'Inchiesta. (2000). *Commissione parlamentare di inchiesta sul ciclo dei rifiuti e sulle attività illecite ad esso connesse*. Roma: Camera dei Deputati. Retrieved from <http://www.camera.it/dati/leg13/lavori/bollet/200010/1025/pdf/39.pdf>
- Commissione parlamentare d'Inchiesta. (2003). *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della criminalità organizzata mafiosa o similare*. Roma: Camera dei Deputati. Retrieved from http://legxiv.camera.it/dati/leg14/lavori/documentiparlamentari/indiceetesti/023/003_RS/INTERO_COM.pdf
- Commissione parlamentare d'Inchiesta. (2012). *Relazione sulla prima fase dei lavori della Commissione, con particolare riguardo al condizionamento delle mafie sull'economia, sulla società e sulle istituzioni del Mezzogiorno*. Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia e sulle altre associazioni criminali, anche straniere. Retrieved from <http://www.parlamento.it/service/PDF/PDFServer/DF/277619.pdf>
- Commissione parlamentare d'Inchiesta. (2013). *Relazione conclusiva. Tomo I*. Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia e sulle altre associazioni criminali, anche straniere. Retrieved from <http://www.parlamento.it/service/PDF/PDFServer/DF/289998.pdf>
- Commonwealth of Australia. (2009). *Inquiry into the legislative arrangements to outlaw serious and organised crime groups*. Canberra: Parliamentary Joint Committee on the Australian Crime Commission - Commonwealth of Australia. Retrieved from http://www.aph.gov.au/binaries/senate/committee/acc_ctte/laoscg/report/report.pdf
- Connolly, J. (2005). *The illicit drug market in Ireland. Overview 2*. Dublin, Ireland: Health Research Board. Retrieved from http://www.hrb.ie/uploads/tx_hrbpublications/Overview2.pdf
- Controller and Auditor General. (2013). *Criminal Justice System, Confiscation Orders*. London: The Stationery Office.

- Cordova, C. (2013, May 3). L'IRA calabrese. Gli affari del terrorista irlandese Fitzsimons nella Locride. *Il Dispaccio*. Retrieved from <http://www.ildispaccio.it/dossier/17934-l-ira-calabrese-gli-affari-terrorista-irlandese-fitzsimons-nella-locride>
- Corless, D. (2003, July 12). Sex for Sale. Russian Mafia muscles in on Ireland's red light industry. *Independent.ie*. Retrieved from <http://www.independent.ie/unsorted/features/sex-for-sale-russian-mafia-muscles-in-on-irelands-red-light-industry-25938702.html>
- Cornevin, C. (2011, November 16). Pietro Grasso : «La France, cible de la mafia». *Le Figaro*. Retrieved from <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2013/05/14/97001-20130514FILWWW00302-incidentpspg-un-depute-ump-derape.php>
- Corriere del Mezzogiorno. (2013, June 19). Mafie slave, blitz in tutt'Italia: 15 arresti Furti, riciclaggio e documenti falsi. *Corriere del Mezzogiorno*. Retrieved from <http://corriereedelmezzogiorno.corriere.it/bari/notizie/cronaca/2013/19-giugno-2013/mafie-slave-blitz-tutt-italia-15-arrestifurti-riciclaggio-documenti-falsi-2221740746187.shtml>
- Corte di Cassazione. (2010). n. 1318. Corte Suprema di Cassazione quinta sezione penale.
- Cortesi, M. F., & Filippi, L. (2011). *Il sistema di prevenzione penale. Aggiornato al d.lgs. 6 settembre 2011, n. 159*. G. Giappichelli Editore.
- Council of Europe. (2001). *Organised crime situation report 2000*. Strasbourg, France: Council of Europe. Retrieved from <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/organisedcrime/Report2000E.pdf>
- Council of the European Union. (2013, March 1). Establishment of a Platform in Bogotá for the exchange of information on Transatlantic cocaine trafficking. Retrieved from http://www.parlament.gv.at/PAKT/EU/XXIV/EU/10/77/EU_107749/imfname_10394955.pdf
- Cressey, D. R. (1967). Methodological Problems in the Study of Organized Crime as a Social Problem. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 374(1), 101–112. doi:10.1177/000271626737400110
- Cressey, D. R. (1969). *Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*. New York: Harper & Row
- Crime and Courts Act. (2013). Explanatory notes, commentary on Sections to Crime and Courts Act 2013. Retrieved April 21, 2014, from <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/22/notes/division/5>
- Crime and Justice. (2013). A trio of counterfeiters jailed. *Crime and Justice*. Retrieved from <http://crimeandjustice.co.uk/2013/05/21/a-trio-of-counterfeiters-jailed/>
- Crown Prosecution Service. (2005, February 3). CPS to confiscate gangmaster's illegal assets after guilty verdict. Retrieved April 20, 2014, from http://www.cps.gov.uk/news/latest_news/112_05/index.html
- Crown Prosecution Service. (2009). Proceeds of Crime Guidance: Confiscation and Ancillary Orders: post POCA 2002. Retrieved April 21, 2014, from http://www.cps.gov.uk/legal/p_to_r/confiscation_and_ancillary_orders_post_poca/
- Crown Prosecution Service. (2014). *CPS Asset Recovery Strategy*. London, UK: Crown Prosecution Service. Retrieved from http://www.cps.gov.uk/publications/docs/cps_asset_recovery_strategy_2014.pdf
- Crown Prosecution Service. (n.d. -a). Proceeds Of Crime Act 2002 - Enforcement. Retrieved April 21, 2014, from https://www.cps.gov.uk/legal/p_to_r/proceeds_of_crime_act_guidance/#a52
- Crown Prosecution Service. (n.d. -b). Restraint and Management Receivers: Proceeds Of Crime. Retrieved April 21, 2014, from https://www.cps.gov.uk/legal/p_to_r/proceeds_of_crime_guidance_restraint_and_management_receivers/
- CSD. (2010). *Examining the links between organised crime and corruption*. Center for the Study of Democracy - European Commission. Retrieved from <http://www.csd.bg/artShow.php?id=15192>
- CSD. (2012). *Serious and Organised Crime Threat Assessment 2010-2011*. Sofia, Bulgaria: Center for the Study of Democracy. Retrieved from <http://www.csd.bg/artShow.php?id=15991>

- CSPi. (2000). *Miscarriage, Birth Defects “Too High a Price to Pay” for Tainted Food Charge Victims and Health Group*. Washington, DC: Center for Science in the Public Interest. Retrieved from http://www.cspinet.org/new/birth_defects.html
- Curinga, G., Pietramaggiore, G., Scherer, S. S., Masellis, A., Gherardini, G., Brancato, R., ... Bistoni, G. (2010). Electrical injuries due to theft of copper. *Journal of Burn Care & Research: Official Publication of the American Burn Association*, 31(2), 341–346. doi:10.1097/BCR.0b013e3181d0f50d
- Curtis, G. E., & Karacan, T. (2002). *The nexus among terrorists, narcotics traffickers, weapons proliferators, and organized crime networks in Western Europe*. Washington, DC: Federal Research Division, Library of Congress. Retrieved from http://www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/WestEurope_NEXUS.pdf
- Czyżowicz, W., Wydawnictwo, B. W., & Brodzinski, J. (2013). *The Nature of Illicit Trade in Tobacco and Alcohol Products on the Eastern Border: Reasons, Forms, Scope, Consequences and Solutions to Increase Managerial Efficiency of Fighting Illicit Trade*.
- Da Rold, A., & Rinaldi, L. (2014, September 29). Gli artigli della mafia cinese sull'Italia. *Linkiesta.it*. Retrieved from <http://www.linkiesta.it/mafia-cinese-italia>
- Daily Mail. (2012, May 28). Italy rocked by another match-fixing scandal as probe sees 19 investigated including Lazio captain Mauri and Juve boss Conte. *Dailymail*. Retrieved from <http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-2150943/Italy-match-fixing-scandal-19-investigated-including-Antonio-Conte.html>
- Dalla Chiesa, N. (2012). *L'impresa mafiosa. Tra capitalismo violento e controllo sociale*. Cavallotti University Press.
- Danailova-Trainor, G., & Belser, P. (2006). *Globalization and the illicit market for human trafficking: an empirical analysis of supply and demand*. Geneva, Switzerland: International Labour Organization. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/documents/publication/wcms_081759.pdf
- Daniele, V., & Marani, U. (2008). *Organized Crime and Foreign Direct Investment: the Italian Case* (MPRA Paper No. 7217). Retrieved from http://mpra.ub.uni-muenchen.de/7217/1/MPRA_paper_7217.pdf
- Daniele, V., & Marani, U. (2011). Organized crime, the quality of local institutions and FDI in Italy: A panel data analysis. *European Journal of Political Economy*, 27(1), 132–142. doi:10.1016/j.ejpoleco.2010.04.003
- Dantinne, M. (2001). Contrebande de cigarettes: un exemple moderne de délinquance d'entreprise. *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique et Scientifique*, (1), 3–25.
- Davenport, J. (2011, January 5). Hero 7/7 firefighter is cocaine baron in £100m drugs ring. *The London Evening Standard*. Retrieved from <http://www.standard.co.uk/news/hero-77-firefighter-is-cocaine-baron-in-100m-drugs-ring-6552167.html>
- Davenport, J. (2013, May 14). Sex slave ring in luxury flats is smashed by police in dawn raids. *The London Evening Standard*. Retrieved from <http://www.standard.co.uk/news/crime/sex-slave-ring-in-luxury-flats-is-smashed-by-police-in-dawn-raids-8615416.html>
- Davey, E. (2008, September). *Organised Crime in Ireland: A Policy Analysis of the Introduction of Organised Crime to the Irish Statute Book* (Masters Dissertation). DIT, Dublin.
- Davies, C., & Dodd, V. (2011, January 5). Police smash “one-stop shop” for London gangsters. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2011/jan/05/police-smash-london-drug-gangster-syndicate>
- Davis, I., Hirst, C., & Mariani, B. (2001). *Organised crime, corruption and illicit arms trafficking in an enlarged EU*. London: Saferworld. Retrieved from <http://www.isn.ethz.ch/Digital> -
- De Paolo, A. (2013, luglio). Sequestrato il distributore della mafia. *Il Centro - Teramo*. Retrieved from <http://ilcentro.gelocal.it/teramo/cronaca/2013/07/04/news/sequestrato-il-distributore-della-mafia-1.7369584>
- De Riccardis, S. (2014, September 30). Politici, agenti e un uomo della Dia: così funzionava la rete della 'ndrangheta al Nord. *La Repubblica*. Retrieved from

http://milano.repubblica.it/cronaca/2014/09/30/news/politici_agenti_e_un_uomo_della_dia_cos_funzionava_la_rete_della_ndrangheta_al_nord-96959112/

De Sanctis, F. M. (2014). *Football, Gambling, and Money Laundering*. Springer.

Defensor del Pueblo de España. (2012). *La trata de seres humanos en España: víctimas invisibles*. Madrid: Defensor del Pueblo. Retrieved from http://www.defensordelpueblo.es/es/Documentacion/Publicaciones/monografico/Documentacion/Informe_Defensor_del_Pueblo_trata.pdf

Demer, L. (2012, November 29). Pellegrino, «clan della 'ndrangheta». *Il Secolo XIX - Imperia*. Retrieved from http://www.ilsecoloxix.it/p/imperia/2012/11/29/APDp733D-pellegrino_ndrangheta_della.shtml

Departamento Administrativo Nacional de Estadística. (2005). Departamento Administrativo Nacional de Estadística. Retrieved from <http://www.dane.gov.co/>

Département d'Etat. (2009). *Rapport 2009 sur la traite des êtres humains*. France. Retrieved from <http://photos.state.gov/libraries/france/45994/reports/rapports-tip09.pdf>

DG Home Affairs. (2013). Trafficking in firearms. Retrieved October 17, 2014, from http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/trafficking-in-firearms/index_en.htm

DGDDI. (2011a). *Présentation de l'Etude sur le marché parallèle du tabac et du Plan de renforcement de lutte contre la contrebande de tabacs à l'occasion d'une saisie douanière de cigarettes*. Lesquin, France: Direction Générale des Douanes et Droits Indirects. Retrieved from <http://quoi.info/wp-content/uploads/2011/10/rapport-douanes-tabac.pdf>

DGDDI. (2011b). *Résultats 2009 de la Douane*. Montreuil, France: Direction Générale des Douanes et Droits Indirects. Retrieved from <http://www.douane.gouv.fr/Portals/0/fichiers/datadouane/publication-douane/bilans-resultats/resultats-2009.pdf>

DGDDI. (2011c). *Rapport Annuel de Performance 2010*. Montreuil, France: Direction Générale des Douanes et Droits Indirects. Retrieved from <http://www.douane.gouv.fr/Portals/0/fichiers/datadouane/publication-douane/bilans-resultats/rap-2010.pdf>

Di Censi, L., Ricci, R., Rossi, C., Sallusti, F., & Ventura, E. (2010). *Il mercato illecito della droga e le sue possibili regolamentazioni. Agire nel mercato per contrastare l'industria della droga*. Illicit Drug Market.

Di Feo, G., & Fittipaldi, E. (2008, September 11). Così ho avvelenato Napoli. *L'Espresso*. Retrieved from <http://espresso.repubblica.it/palazzo/2008/09/11/news/cosi-ho-avvelenato-napoli-1.9911>

Di Giovanni, N. A. (2011). *Medidas cautelares y decomiso en los delitos de tráfico de estupefacientes y lavado de dinero*. *Revista de derecho penal*. Madrid, Spain.

Di Vico, D. (2014a, October 23). I festini agricoli e gli aborti delle mille schiave romene. Retrieved from <http://27esimaora.corriere.it/articolo/i-festini-agricoli-e-gli-abortidelle-mille-schiave-romene/>

Di Vico, D. (2014b, April 6). La logistica hi-tech accanto al lavoro illegale. *Corriere Della Sera*. Retrieved from <http://www.dirittiglobali.it/2014/04/logistica-hi-tech-accanto-illegale/>

DIA. (2005). *Relazione Del Ministro dell'Interno Al Parlamento Sull'attività Svolta e Sui Risultati Conseguiti Dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Gennaio - Giugno 2005. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2005/1sem2005.pdf

DIA. (2006). *Relazione Del Ministro dell'Interno Al Parlamento Sull'attività Svolta e Sui Risultati Conseguiti Dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Luglio - Dicembre 2005. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2005/2sem2005.pdf

DIA. (2007a). *Relazione Del Ministro dell'Interno Al Parlamento Sull'attività Svolta e Sui Risultati Conseguiti Dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Gennaio - Giugno 2007. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2007/1sem2007.pdf

- DIA. (2007b). *Relazione Del Ministro dell'Interno Al Parlamento Sull'attività Svolta e Sui Risultati Conseguiti Dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Luglio - Dicembre 2006. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2006/2sem2006.pdf
- DIA. (2008). *Relazione Del Ministro dell'Interno Al Parlamento Sull'attività Svolta e Sui Risultati Conseguiti Dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Luglio - Dicembre 2007. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2007/2sem2007.pdf
- DIA. (2010). *Relazione Del Ministro dell'Interno Al Parlamento Sull'attività Svolta e Sui Risultati Conseguiti Dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Gennaio - Giugno 2010. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2010/1sem2010.pdf
- DIA. (2011a). *Relazione Del Ministro dell'Interno Al Parlamento Sull'attività Svolta e Sui Risultati Conseguiti Dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Gennaio - Giugno 2011. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2011/1sem2011.pdf .
- DIA. (2011b). *Relazione Del Ministro dell'Interno Al Parlamento Sull'attività Svolta e Sui Risultati Conseguiti Dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Luglio - Dicembre 2010. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2010/2sem2010.pdf
- DIA. (2012a). *Relazione del Ministro dell'Interno al Parlamento sull'Attività Svolta e sui Risultati Conseguiti dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Gennaio - Giugno 2012. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2012/1sem2012.pdf
- DIA. (2012b). *Relazione del Ministro dell'Interno al Parlamento sull'Attività Svolta e sui Risultati Conseguiti dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Luglio - Dicembre 2011. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2011/2sem2011.pdf
- DIA. (2013a). *Relazione del Ministro dell'Interno al Parlamento sull'Attività Svolta e sui Risultati Conseguiti dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Gennaio - Giugno 2013. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2013/1sem2013.pdf
- DIA. (2013b). *Relazione del Ministro dell'Interno al Parlamento sull'Attività Svolta e sui Risultati Conseguiti dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Luglio - Dicembre 2012. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2012/2sem2012.pdf
- DIA. (2014). *Relazione del Ministro dell'Interno al Parlamento sull'Attività Svolta e sui Risultati Conseguiti dalla Direzione Investigativa Antimafia*. Luglio - Dicembre 2013. Roma: Direzione Investigativa Antimafia - Ministero degli Interni. Retrieved from http://www.interno.gov.it/dip_ps/dia/semestrali/sem/2013/2sem2013.pdf
- Diario Cordoba. (2008). Embargan preciados bienes inmobiliarios de la Cosa Nostra. *Diario Cordoba*. Retrieved from http://www.diariocordoba.com/noticias/internacional/embargan-preciados-bienes-inmobiliarios-cosa-nostra_385153.html
- Diario de León. (2014, August 31). El crimen organizado en España. *Diario de León*. Retrieved from http://www.diariodeleon.es/noticias/opinion/crimen-organizado-espana_917106.html
- Diario de Mallorca. (2014, January 31). La Audiencia Nacional entrega la mansión de Petrov a Amadip-Esment. *Diario de Mallorca*. Retrieved from <http://www.diariodemallorca.es/mallorca/2014/01/31/audiencia-nacional-entrega-mansion-petrov/907413.html>
- Diario Jurídico. (2011, October, 19). Fiscalía impulsa la Operación Pozzaro con éxito contra el blanqueo de capitales en Tenerife. *Diario Jurídico*. Retrieved from <http://www.diariojuridico.com/fiscalia-impulsa-la-operacion-pozzaro-con-exito-contra-el-blanqueo-de-capitales-en-tenerife/>
- Dickie, J. (2004). *Cosa Nostra. A History of the Sicilian Mafia*. Palgrave Macmillan.
- Diez Alcalde, J. (2013). *Estrategia de Seguridad Nacional: un proyecto compartido*. Instituto Español de Estudios Estratégicos. Retrieved from

http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Nacional/2014/JDA_EstrategiaSeguridadNacional_Jaca_sept-oct2013.pdf

Diez Ripolles, J., & Gomez-Cespedes, A. (2008). *La corrupción urbanística: estrategias de análisis*. Retrieved from https://www.uam.es/otros/afduam/pdf/12/041_070%20Diez%20Ripolles.pdf

DNA. (2001). *Relazione annuale sulle attività svolte dal Procuratore nazionale antimafia e dalla Direzione nazionale antimafia nonché sulle dinamiche e strategie della criminalità organizzata di tipo mafioso nel periodo 1° luglio 2000 – 30 giugno 2001*. Roma: Direzione Nazionale Antimafia.

DNA. (2006). *Relazione annuale sulle attività svolte dal Procuratore nazionale antimafia e dalla Direzione nazionale antimafia nonché sulle dinamiche e strategie della criminalità organizzata di tipo mafioso nel periodo 1° luglio 2005 – 30 giugno 2006*. Roma: Direzione Nazionale Antimafia.

DNA. (2008). *Relazione annuale sulle attività svolte dal Procuratore nazionale antimafia e dalla Direzione nazionale antimafia nonché sulle dinamiche e strategie della criminalità organizzata di tipo mafioso nel periodo 1 Luglio 2007 - 30 Giugno 2008*. Roma: Direzione Nazionale Antimafia.

DNA. (2010). *Relazione annuale sulle attività svolte dal Procuratore nazionale antimafia e dalla Direzione nazionale antimafia nonché sulle dinamiche e strategie della criminalità organizzata di tipo mafioso nel periodo 1 Luglio 2009 - 30 Giugno 2010*. Roma: Direzione Nazionale Antimafia.

DNA. (2011). *Relazione annuale sulle attività svolte dal Procuratore nazionale antimafia e dalla Direzione nazionale antimafia nonché sulle dinamiche e strategie della criminalità organizzata di tipo mafioso nel periodo 1 Luglio 2010 - 30 Giugno 2011*. Roma: Direzione Nazionale Antimafia. Retrieved from http://www.genovaweb.org/Relazione_DNA_Dicembre_2011.pdf

DNA. (2012). *Relazione annuale sulle attività svolte dal Procuratore nazionale antimafia e dalla Direzione nazionale antimafia nonché sulle dinamiche e strategie della criminalità organizzata di tipo mafioso nel periodo 1 Luglio 2011 - 30 Giugno 2012*. Roma: Direzione Nazionale Antimafia. Retrieved from http://www.stampoantimafioso.it/wp-content/uploads/2013/01/DNA_Dicembre-20121.pdf

DNA. (2014). *Relazione annuale sulle attività svolte dal Procuratore nazionale antimafia e dalla Direzione nazionale antimafia nonché sulle dinamiche e strategie della criminalità organizzata di tipo mafioso nel periodo 1 Luglio 2012 - 30 Giugno 2013*. Roma: Direzione Nazionale Antimafia. Retrieved from http://www.regione.lazio.it/binary/rl_osservatorio_legalita_sicurezza/tbl_evidenza/Relazione_Annuale_DNA_2013_1_.pdf

Donato, L., Saporito, A., & Scognamiglio, A. (2013). *Aziende sequestrate alla criminalità organizzata: le relazioni con il sistema bancario*. Roma: Banca D'Italia. Retrieved from http://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/econo/quest_ecofin_2/qef202/QEF_202.pdf

Dreher, A., & Herzfeld, T. (2005). *The Economic Costs of Corruption: A Survey and New Evidence*. Rochester, NY: Social Science Research Network. Retrieved from <http://papers.ssrn.com/abstract=734184>

Drugs Info News Line Ireland. (2010, May). Spain: Ireland's Top Drug Trafficker Arrested In Spectacular European Police Undercover Operation. Retrieved from <http://drugsinfonewlineireland.wordpress.com/2010/05/26/spain-irelands-top-drug-trafficker-arrested-in-spectacular-european-police-undercover-operation/>

Dubourg, R., & Prichard, S. (2008). *Organised crime: revenues, economic and social costs, and criminal assets available for seizure*. London, UK: Home Office, Government of the United Kingdom. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/99094/9886.pdf

Dugato, M., Favarin, S., & Giommoni, L. (forthcoming). The risks and rewards of organized crime investments in real estate. *British Journal of Criminology*.

Dugato, M., Favarin, S., Hideg, G., & Illyes, A. (2013). *The crime against businesses in Europe: A pilot survey. Final Report of the Project: EU Survey to assess the level and impact of crimes against business – Stage 2: Piloting the survey*

- module. Transcrime - Gallup. Retrieved from http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2013/11/EU-BCS-Final-Report_GallupTranscrime.pdf
- Dunn, G. (1997). Major Mafia Gangs in Russia. In P. Williams (Ed.), *Russian Organized Crime. The New Threat?*. London: Frank Cass & Co. Ltd.
- Durham Constabulary. (2013, March 19). "Crash for cash" trial ends. Retrieved September 4, 2014, from <https://www.durham.police.uk/news-and-events/Pages/News%20Articles/%27Crash-for-cash%27-trial-ends.aspx>
- Dutch National Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children. (2010). *Trafficking in Human Beings. Seventh Report of the Dutch National Rapporteur*. The Hague, Netherlands. Retrieved from <http://www.dutchrapporteur.nl/reports/seventh/>
- Dutch PPO. (2013). *Annual confiscation report 2013* [Jaarbericht afpakken 2013]. Retrieved from <https://www.om.nl/onderwerpen/afpakken>
- Edemariam, A. (2008, June 25). The big meltdown. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2008/jun/25/china.commodities>
- EFE. (2012, December 7). La red de Gao Ping tiene unos 130 inmuebles y 120 vehículos en toda España. *El País*. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2012/12/07/actualidad/1354887113_958747.html
- EFE. (2013, June 6). La Camorra tenía 136 inmuebles en España fruto del blanqueo. *El Mundo*. Retrieved from <http://www.elmundo.es/elmundo/2013/06/05/espana/1370422807.html>
- EFE. (2014a, January 22). España recibió 60,6 millones de turistas en 2013, un 5,6% más, y marcó un nuevo récord. *El Mundo*. Retrieved from <http://www.abc.es/economia/20140121/abci-turistas-record-201401211049.html>
- EFE. (2014b, February 17). En prisión el abogado Del Valle por el caso "Ballena Blanca", la mayor causa de blanqueo en España. *El diario*. Retrieved from <http://www.publico.es/agencias/efe/151700/la-fiscalia-acusa-a-21-personas-tras-la-operacion-ballena-blanca>
- EFE. (2014c, February 14). Cae una red con 9 detenidos que blanqueó 5 millones de euros del narcotráfico. *ABC*. Retrieved from <http://www.abc.es/espana/20140214/abci-detenidos-blanqueo-dinero-narcotrafico-201402141101.html>
- El Economista. (2011, August 25). Los locutorios blanquean el 80% del dinero procedente del tráfico de droga en España. *El Economista*. Retrieved from <http://ecodiario.economista.es/espana/noticias/3327571/08/11/Los-locutorios-blanquean-el-80-del-dinero-procedente-del-trafico-de-droga-en-Espana.html#.Kku8JdkCa8Z48NV>
- El Faro de Vigo. (2008, December 24). El jefe de la camorra detenido puso sus negocios a nombre de su pareja de Vigo. *El Faro de Vigo*. Retrieved from <http://www.farodevigo.es/sucesos/2008/12/24/jefe-camorra-detenido-puso-negocios-nombre-pareja-vigo/283817.html>
- El Faro de Vigo. (2013, December 28). Pagos por compensación entre Ourense y Marruecos para blanquear el dinero. *El Faro de Vigo*. Retrieved from <http://www.farodevigo.es/portada-ourense/2013/12/28/pagos-compensacion-ourense-marruecos-blanquear/939195.html>
- El Fiscal General Del Estado. (2011, June 2). *De La Fiscalía General Del Estado Sobre La Reforma Del Código Penal Por Ley Orgánica 5/2010 En Relación Con Las Organizaciones Y Grupos Criminales*. Retrieved from https://www.fiscal.es/fiscal/PA_WebApp_SGNTJ_NFIS/descarga/circular%202-11.pdf?idFile=7e10b69f-d6b8-4e02-980b-737045993138
- El Mundo (2006, October 26). Cae una red de narcotráfico que blanqueaba dinero en inversiones inmobiliarias en Andalucía y Galicia. *El Mundo*. Retrieved from <http://www.elmundo.es/elmundo/2006/10/26/espana/1161856908.html>
- El Mundo. (2005, April 23). En libertad el último detenido en la operación Ballena Blanca. *El Mundo*. Retrieved from <http://www.elmundo.es/elmundo/2005/04/22/sociedad/1114183490.html>

- El Mundo. (2005, June 21). Detenidas 28 personas en la costa mediterránea, 22 de ellas 'capos' de las mafias de la antigua URSS. *El Mundo*. Retrieved from <http://www.elmundo.es/elmundo/2005/06/20/sociedad/1119257209.html>
- El País. (2011, March 31). Las Claves de la Operación Ballena Blanca. *El País*. Retrieved from http://elpais.com/elpais/2011/03/31/actualidad/1301559423_850215.html
- El País. (2012a, December 7). La red de Gao Ping tiene unos 130 inmuebles y 120 vehículos en toda España. *El País*. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2012/12/07/actualidad/1354887113_958747.html
- El País. (2012b, October 19). El 'emperador' Gao controlaba decenas de empresas y sicarios para lavar dinero. *El País*. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2012/10/18/actualidad/1350590711_935588.html
- El País. (2014). La Agencia Tributaria desmantela la mayor fábrica ilegal de tabaco de España. *El País*. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2014/09/18/actualidad/1411034798_961717.html.
- El Periodic. (2013). La Guardia Civil detiene a seis personas en Nules y la Llosa por tráfico de drogas. *El Periodic*. Retrieved from http://www.elperiodic.com/pcastellon/noticias/272752_guardia-civil-detiene-seis-personas-nules-llosa-trafico-drogas.html
- Elliott, C. (2013). *Elliott Review into the Integrity and Assurance of Food Supply Networks – interim report*. London, UK: HM Government. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/264997/pb14089-elliott-review-interim-20131212.pdf
- Ellison, A., Collard, S., & Forster, R. (2006). *Illegal lending in the UK*. UK: Personal Finance Research Centre. Retrieved from http://www.policis.com/pdf/Old/DTI_Illegal_Lending_in_the_UK_Final_research_report.pdf
- EMCDDA, & Europol. (2011). *Amphetamine: A European Union perspective in the global context* (Joint publications. Issue 3). Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction - Europol. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/amphetamine>
- EMCDDA, & Europol. (2013). *EU drug markets report: a strategic analysis*. Publication Office of the European Union, Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction - Europol. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/drug-markets>
- EMCDDA. (2008). *Monitoring the supply of heroin to Europe*. Lisbon, Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/publications/technical-datasheets/heroin-trafficking>
- EMCDDA. (2012). *Cannabis production and markets in Europe*. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/publications/insights/cannabis-market>
- EMCDDA. (2013). *European Drug Report*. Lisbon, Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/edr2013>
- EMCDDA. (2014). *European Drug Report 2014: Trends and developments*. Lisbon, Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2014>
- Engelbrecht, G. (2013, February 28). Untouchable gangster from Shotton Colliery jailed for cocaine dealing. *The Northern Echo*. Retrieved from http://www.thenorthernecho.co.uk/news/10259832.Untouchable_gangster_jailed_for_cocaine_dealing/
- EPS Consulting, & Retail Ireland. (2012). *Tackling the black market and retail crime*. Dublin: Retail Ireland. Retrieved from [http://www.retailireland.ie/Sectors/RI/RI.nsf/vPages/Media_and_Events~retail-ireland--tackling-the-black-market-and-retail-crime-20-08-2012/\\$file/Retail+Ireland++Tackling+the+Black+Market+and+retail+Crime.pdf](http://www.retailireland.ie/Sectors/RI/RI.nsf/vPages/Media_and_Events~retail-ireland--tackling-the-black-market-and-retail-crime-20-08-2012/$file/Retail+Ireland++Tackling+the+Black+Market+and+retail+Crime.pdf)
- EU TAXUD. (2013). *Report on EU customs enforcement of intellectual property rights. Results at the EU border 2012*. Luxembourg: European Commission. Retrieved from

- http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/customs_controls/counterfeit_piracy/statistics/2013_ipr_statistics_en.pdf
- Eurispes. (2010). *L'Italia in gioco. Sintesi del Rapporto di Ricerca*. Eurispes. Retrieved from http://azzardo.liberapiemonte.it/wp-content/uploads/sites/6/2011/09/Sintesi_Italia_-_in_Gioco_EURISPES.pdf
- Eurobarometer. (2011). *Internal Market: Awareness, Perceptions and Impacts* (Special Eurobarometer No. 363). European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_363_en.pdf
- Eurobarometer. (2012a). *Cyber Security* (Special Eurobarometer No. 390). European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_390_en.pdf
- Eurobarometer. (2012b). *Attitudes of Europeans towards Tobacco* (Special Eurobarometer No. 385). European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_385_en.pdf
- Eurojust. (2008). *Annual Report 2007*. The Hague, Netherlands: Eurojust. Retrieved from <http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202007/Annual-Report-2007-EN.pdf>
- Eurojust. (2011a). *Annual Report 2010*. The Hague, Netherlands: Eurojust. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dv/01_eurojust_annual_report_2010_/01_eurojust_annual_report_2010_en.pdf
- Eurojust. (2011b). *Eurojust News* (Issue 4). The Hague, Netherlands: Eurojust. Retrieved from http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/newsletter/Eurojust%20News%20Issue%204%20%28July%202011%29%20on%20the%20fight%20against%20financial%20and%20economic%20fraud/EurojustNews_Issue4_2011-07-EN.pdf
- Eurojust. (2012). *Annual Report 2011*. The Hague, Netherlands: Eurojust. Retrieved from <http://eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202011/Annual-Report-2011-EN.pdf>
- Eurojust. (2013a). *Annual Report 2012*. The Hague, Netherlands: Eurojust. Retrieved from <http://eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202012/Annual-Report-2012-EN.pdf>
- Eurojust. (2013b, August 9). Eurojust assists in dismantling drug smuggling operation. Retrieved from <http://www.eurojust.europa.eu/press/PressReleases/Pages/2013/2013-08-09.aspx>
- Euromonitor International. (2012). *Passport: Tobacco in Spain*. Retrieved from <http://www.euromonitor.com/tobacco-in-spain/report>
- Euromonitor International. (2013a). *Illicit Trade in Tobacco Products 2012: Will the New Protocol Prove Effective?*. Euromonitor International.
- Euromonitor International. (2013b). *Data on the Penetration of the Illicit Tobacco*. Euromonitor International.
- Euromonitor International. (2013c). *Passport: Tobacco in Finland*. Euromonitor International.
- Europa Press. (2013). Expertos alertan del aumento de contrabando de tabaco por la crisis, facilidad para conseguirlo y permisividad social. *Europa Press*. Retrieved from <http://www.europapress.es/galicia/noticia-expertos-alertan-aumento-contrabando-tabaco-crisis-facilidad-conseguirlo-permisividad-social-20130711120159.html>
- Europa Press. (2014a, January 15). Veintiún imputados por blanqueo de capitales relacionados con un clan narcotraficante. *Europa Press*. Retrieved from <http://www.europapress.es/Andalucia/cadiz-00351/noticia-imputadas-blanqueo-capitales-21-personas-relacionadas-clan-narcotraficante-sanlucar-20140115174240.html>

- Europa Press. (2014b, January 30). Dos detenidas y dos millones de euros intervenidos en Cádiz procedentes del narcotráfico. *Europa Press*. Retrieved from <http://www.europapress.es/Andalucia/cadiz-00351/noticia-detenidas-dos-mujeres-acusadas-lavar-dinero-proveniente-narcotrafico-interviniendose-millones-20140130112410.html>
- Europa Press. (2014c, February 2). Detenido uno de los principales responsables del tráfico de drogas entre España y Marruecos. *Europa Press*. Retrieved from (<http://www.europapress.es/Andalucia/almeria-00350/noticia-detenido-almeria-principales-responsables-traffic-drogas-espana-marruecos-20140206164746.html>)
- Europa Sur. (2013, July 7). La Policía de Algeciras coordina la caída de una banda criminal en Marbella. *Europa Sur*. Retrieved from <http://www.europasur.es/article/algeciras/1559775/la-policia/algeciras/coordina/la/caida/una/banda/criminal/marbella.html>
- European Commission. (2006, May 31). Press conference on the adoption of the Communication on Fraud. Introductory remarks. European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/archives/commission_2004-2009/kovacs/speeches/introductory_speech_REV4.pdf
- European Commission. (2007, May 22). Towards a general policy on the fight against cybercrime. [SEC(2007) 641 - SEC(2007) 642]. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0267:FIN:EN:PDF>
- European Commission. (2008, November 20). Proceeds of organised crime. Ensuring that “crime does not pay.” European Commission. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0766:FIN:EN:PDF>
- European Commission. (2011, April 12). Report from the Commission to the European Parliament and to the Council based on Article 8 of the Council Decision 2007/845/JHA of 6 December 2007 concerning cooperation between Asset Recovery Offices of the Member States in the field of tracing and identification of proceeds from, or other property related to, crime. European Commission. (COM(2011) 176 final). Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/1_en_act_part1_v8.pdf
- European Commission. (2012, March 12). Confiscation and asset recovery: Better tools to fight crime. Retrieved September 12, 2014, from http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-179_en.htm?locale=FR
- European Commission. (2013a). Together against trafficking in human beings. Country profile Ireland. Retrieved June 30, 2014, from <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/showNIPsection.action?country=Ireland>
- European Commission. (2013b, October 21). Firearms and the internal security of the EU: protecting citizens and disrupting illegal trafficking. European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/trafficking-in-firearms/docs/1_en_act_part1_v12.pdf
- European Commission. (2013c, June 6). Stepping up the fight against cigarette smuggling and other forms of illicit trade in tobacco products - A comprehensive EU Strategy [SWD(2013) 193 final]. Retrieved from http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/2013-cigarette-communication/1_en_act_part1_v9_en.pdf
- European Commission. (2013d). Manufactured tobacco: Excise duty rates. Retrieved July 15, 2013, from http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/excise_duties/tobacco_products/rates/index_en.htm
- European Commission. (2014a). *International Capital Flows and the Boom-Bust Cycle in Spain*. Retrieved from http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2014/pdf/ecp519_en.pdf
- European Commission (2014b). *Study on the measuring and reducing of administrative costs for economic operators and tax authorities and obtaining parallel a higher level of compliance and security in imposing excise duties on tobacco products*. Retrieved from http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/tobacco_products/studies_reports/rmboll-tobacco-study.pdf
- European Commission. (2014c). *European Anti-Corruption Report 2014*. Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf

European Commission, DG Home Affairs, & Europol. (Forthcoming). *Draft Report on Legislation and Practices on the Reuse of Confiscated Assets in the EU Member States*. Brussels: ARO Platform Sub-group on the Reuse of Confiscated Assets.

European Parliament, & Council of the European Union. (2012, March 12). Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the freezing and confiscation of proceeds of crime in the European Union. [SWD(2012) 31 final. SWD(2012) 32 final]. European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/home-affairs/news/intro/docs/20120312/1_en_act_part1_v8_1.pdf

Europol. (2005). *2005 EU Organised Crime Report*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/eu-organisedcrimereport2005.pdf>

Europol. (2006). *OCTA. EU Organised Crime and Threat Assessment 2006*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/octa2006_0.pdf

Europol. (2009a). *OCTA 2009. EU organised crime threat assessment*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/octa2009_0.pdf

Europol. (2009b). *Cargo theft report: applying the brakes to road cargo crime in Europe*. The Hague, Netherlands. Retrieved from <https://reportingproject.net/new/REPORTS/Cargo%20Theft%20Report.pdf>

Europol. (2009c, December 9). Carbon Credit fraud causes more than 5 billion euros damage for European Taxpayer. Retrieved November 7, 2014, from <https://www.europol.europa.eu/content/press/carbon-credit-fraud-causes-more-5-billion-euros-damage-european-taxpayer-1265>

Europol. (2011a). *OCTA 2011. EU Organized Crime Threat Assessment*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/octa_2011_1.pdf

Europol. (2011b). *Trafficking in Human Beings in the European Union. Knowledge product*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/trafficking_in_human_beings_in_the_european_union_2011.pdf

Europol. (2011c). *Involvement of an Irish mobile OCG in the illegal trade in rhino horn*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/oc-scan_policy_brief_open_version.pdf

Europol. (2012). *Payment card fraud In the European Union. Perspective of Law Enforcement Agencies. Situation Report*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/1public_full_20_sept.pdf

Europol. (2013a). *SOCTA 2013. EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from <https://www.europol.europa.eu/content/eu-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta>

Europol. (2013b, April 26). Crime gang arrested in joint European operation. Retrieved October 28, 2014, from https://www.europol.europa.eu/latest_news/crime-gang-arrested-joint-european-operation

Europol. (2014a). *The Internet Organised Crime Threat Assessment (iOCTA)*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/europol_iocta_web.pdf

Europol. (2014b, March 28). International action against mobile phone thieves. Retrieved September 9, 2014, from <https://www.europol.europa.eu/content/international-action-against-mobile-phone-thieves>

Europol. (2014c, February 25). Antique map thieves arrested in Hungarian and French police operation. Retrieved September 9, 2014, from <https://www.europol.europa.eu/content/antique-map-thieves-arrested-hungarian-and-french-police-operation>

- Europol. (2014d). *Early Warning Notification. Increase in thefts of catalytic converters*. The Hague, Netherlands: European Police Office. Retrieved from https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/ewn_2014-10_thefts_catalytic_converters_fp_furtum_public.pdf
- Eurostat. (2013). *Trafficking in Human Beings*. Luxembourg: European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/2013/docs/20130415_thb_stats_report_en.pdf
- Eurostat. (2014). *European System of National and Regional Accounts (ESA) 2010 - Frequently Asked Questions*. Eurostat. Retrieved from http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/esa_2010/documents/ESA2010-FAQ.pdf
- Fabi, F., Ricci, R., & Rossi, C. (2011). Segmentazione e valutazione del mercato dal lato della domanda. In G. M. Rey, C. Rossi, & A. Zuliani (Eds.), *Il mercato delle droghe. Dimensione, protagonisti, politiche* (p. 283). Venezia: Marsilio.
- Falcone, G., & Padovani, M. (2004). *Cose di Cosa Nostra*. BUR Biblioteca Univ. Rizzoli.
- Faligot, R. (2001). *La mafia chinoise en Europe*. Calmann-Lévy.
- Fantò, E. (1999). *L'impresa a partecipazione mafiosa. Economia legale e economia criminale*. Bari: Edizioni Dedalo.
- FATF, & APG. (2009). *Vulnerabilities of Casinos and Gaming Sector*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development & The Asia/Pacific Group on Money Laundering. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Vulnerabilities%20of%20Casinos%20and%20Gaming%20Sector.pdf>
- FATF. (2006). *The misuse of corporate vehicles, including Trust and Company Service Providers*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Misuse%20of%20Corporate%20Vehicles%20including%20Trusts%20and%20Company%20Services%20Providers.pdf>
- FATF. (2007). *Laundering the proceeds of VAT carousel fraud*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Laundering%20the%20Proceeds%20of%20VAT%20Caroussel%20Fraud.pdf>
- FATF. (2008). *Money laundering & terrorist financing through the real estate sector*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ML%20and%20TF%20through%20the%20Real%20Estate%20Sector.pdf>
- FATF. (2009). *Money Laundering through the Football Sector*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ML%20through%20the%20Football%20Sector.pdf>
- FATF. (2011a). *Lutte contre le blanchiment de capitaux et le financement du terrorisme. Rapport d'évaluation mutuelle. France*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/MER%20France%20ful.pdf>
- FATF. (2011b). *Money Laundering Risks Arising from Trafficking in Human Beings and Smuggling of Migrants*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Trafficking%20in%20Human%20Beings%20and%20Smuggling%20of%20Migrants.pdf>
- FATF. (2011c). *Third Mutual Evaluation on the Netherlands*, Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/MER%20Netherlands%20full.pdf>
- FATF. (2012a). *Best practices on confiscation (recommendations 4 and 38) and a framework for ongoing work on asset recovery*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Best%20practices%20on%20confiscation%20and%20a%20framework%20for%20ongoing%20work%20on%20asset%20recovery.pdf>

- gafi.org/media/fatf/documents/reports/Best%20Practices%20on%20%20Confiscation%20and%20a%20Framework%20or%20Ongoing%20Work%20on%20Asset%20Recovery.pdf
- FATF. (2012b). *Illicit Tobacco Trade*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Illicit%20Tobacco%20Trade.pdf>
- FATF. (2013a). *International Standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. The FATF Recommendation*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf
- FATF. (2013b). *Mutual Evaluation of Ireland. 11th follow-up report*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/Ireland-FUR-2013.pdf>
- FATF. (2014). *Virtual Currencies. Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*. Paris, France: Financial Action Task Force - Organization for Economic Cooperation and Development. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>
- Faucon, B., Plumridge, H., & Falconi, M. (2014, May 1). Italian Officials Probe Criminal Ties to Cancer Drug Theft. *Wall Street Journal*. Retrieved from <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303678404579535143080068568>
- FEDPOL. (2012). *Rapporto annuale 2011. Lotta della Confederazione contro la criminalità*. Bern, Switzerland: Ufficio federale di polizia fedpol. Retrieved from <http://www.fedpol.admin.ch/dam/data/sicherheit/jb/jabe-2011-i.pdf>
- FEDPOL. (2013). *Rapporto annuale 2012. Lotta della Confederazione contro la criminalità*. Bern, Switzerland: Ufficio federale di polizia fedpol. Retrieved from <http://www.fedpol.admin.ch/dam/data/sicherheit/jb/jabe-2012-i.pdf>
- Fellstrom, C. (2014, May 4). West Ham owner's £1m loan to crime boss. *The Independent*. Retrieved from <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/west-ham-owners-1m-loan-to-crime-boss-9321418.html>
- Fenner Zinkernagel, G., Monteith, C., & Gomes Pereira, P. (2013). *Emerging Trends in Asset Recovery*. Peter Lang International Academic Publishers. Retrieved from <http://www.peterlang.com/index.cfm?event=cmp.ccc.seitenstruktur.detailseiten&seitentyp=produkt&pk=76768&cid=539>
- Ferentzy, P., & Turner, N. (2009). Gambling and organized crime - A review of the literature. *Journal of Gambling Issues*, (23), 111–155. doi:10.4309/jgi.2009.23.6
- Fernandez Diaz, A. (2013). *Informe sobre el contrabando de tabaco en España*. Madrid, Spain: Universidad Complutense de Madrid. Retrieved from http://thinkcom.es/_pdf/Informe_sobre_el_contrabando_de_tabaco_en_Espana.pdf
- Fernández, D. (2013, September 27). Clan de 'los Polverino': la Camorra en España. *20 minutos*. Retrieved from <http://www.20minutos.es/noticia/1928212/0/clan-polverinos/camorra/mafia/>
- Ferwerda, H., Staring, R., de Vries Robbé, E., & Van de Bunt, J. (2007). *Malafide activiteiten in de vastgoedsector. Een exploratief onderzoek naar aard, actoren en aanpak [Dishonest Activities in the Real Estate Sector]*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam & Advies en Onderzoeksgroep Beke. Retrieved from <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/1349a-malafide-activiteiten-in-de-vastgoedsector-fase-1.aspx>
- Ferwerda, J. (2012, December 10). *The Multidisciplinary Economics of Money Laundering*. University of Utrecht - Tjalling C. Koopmans Research Institute. Retrieved from http://www.google.it/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCsQFjAB&url=http%3A%2F%2Fdspace.library.uu.nl%2Fbitstream%2Fhandle%2F1874%2F257920%2Fferwerda.pdf%3Fsequence%3D1&ei=RcpPVNmrCNLB7AbUtICAAG&usq=AFQjCNEVYgHrmhG_srC8uo29k4NscI5eZg&bvm=bv.77880786,d.ZGU

- Fijnaut, C., & Bovenkerk, F. (1996). Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Amsterdam. Part of Parlementaire Enquete opsporingsmethoden, Kamerstuk 24072, No. 20.
- Fijnaut, C., & Paoli, L. (Eds.). (2004). *Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and*. Dordrecht, Netherlands: Springer.
- FINCEN. (2006). *Mortgage Loan Fraud. An Industry Assessment based upon Suspicious Activity Report Analysis*. Financial Crimes Enforcement Network - Regulatory Policy and Programs Division. Retrieved from http://www.fincen.gov/news_room/rp/reports/pdf/MortgageLoanFraud.pdf
- Finckenauer, J. O. (2005). Problems of definition: What is organized crime? *Trends in Organized Crime*, 8(3), 63–83. doi:10.1007/s12117-005-1038-4
- Findlay, R. (2013, November 10). Scots drug baron Willie O'Neil could face up to five years in prison for £1.5million money laundering racket. *Dailyrecord*. Retrieved from <http://www.dailyrecord.co.uk/news/crime/scots-drug-baron-willie-oneil-2714522>
- Fiscalía General del Estado. (2013). *Memoria de la Fiscalía General del Estado 2013*. Madrid, Spain. Retrieved from https://www.fiscal.es/fiscal/PA_WebApp_SGNTJ_NFIS/descarga/MEMFIS13.pdf?idFile=c537ac46-94ee-42d8-b6de-2d4e362f9740
- Fiscalía General del Estado. (2014). *Memoria de la Fiscalía General del Estado 2014*. Madrid, Spain. Retrieved from https://www.fiscal.es/fiscal/publico/ciudadano/documentos/memorias_fiscalia_general_estado/!ut/p/a1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOI9HT0cDT2DDbwsgozNDBwtjNycnDx8jAwszIAKlpEVuPtYuBk4unsGO5I6eBhbBJkQp98AB3A0IKQ_XD8KVYm_h68R0AWGvqEmli7GBu6G6AqwOBGsAl8bCnJDIwwyPRUByaZ9Iq!!/d15/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?selAnio=2014
- Flexnor, P. (1996). *The Effects of Excise Tax Differentials on the Interstate Smuggling and Cross-Border Sales of Cigarettes in the United States*. Washington, DC: Tax Foundation.
- Florio, P., & Bosco, G. (2011). *Manuale dell'amministratore giudiziario. Sequestro, confisca, gestione dei beni*. IPSOA.
- Florio, P., Bosco, G., & D'amore, L. (2014). *Amministratore giudiziario. Sequestro - Confisca - Gestione dei beni - Coadiutore dell'ANBSC* (II Edizione.). Milanofiori Assago (Milano): Wolters Kluwer Italia S.r.l.
- Fondation Scelles. (2012). *Sexual Exploitation, Prostitution and Organized Crime*. Paris, France: Fondation Scelles. Retrieved from http://www.fondationscelles.org/pdf/rapport_mondial/sexual_exploitation_prostitution_Fondation_Scelles.pdf
- Fondazione Antonino Caponnetto. (2014). *Rapporto sulle presenze della criminalità organizzata 2014. Primo aggiornamento*. Fondazione Antonino Caponnetto. Retrieved from http://www.antoninocaponnetto.org/attachments/018_Rapporto%20Emilia%20Romagna%20def.pdf
- Fondazione RES. (2011). *Alleanze nell'ombra. Mafie ed economie locali in Sicilia e nel Mezzogiorno*. (R. Sciarrone, Ed.). Donzelli Editore. Retrieved from <http://www.donzelli.it/libro/2277/alleanze-nellombra>
- Food and Drug Administration. (2014). Subutex and Suboxone Questions and Answers. Retrieved November 2, 2014, from <http://www.fda.gov/Drugs/DrugSafety/PostmarketDrugSafetyInformationforPatientsandProviders/ucm191523.htm>
- Forgione, F. (2008). *'Ndrangheta. Boss luoghi e affari dalla mafia più potente al mondo. La relazione della Commissione Parlamentare Antimafia*. Milano: Baldini Castoldi Dalai.
- Forgione, F. (2009). *Mafia export: come 'Ndrangheta, Cosa nostra e Camorra hanno colonizzato il mondo*. Baldini Castoldi Dalai. Milano.
- Forsyth, J., Irving, B., Nanopoulos, E., & Fazekas, M. (2012). *Study for an impact assessment on a proposal for a new legal framework on the confiscation and recovery of criminal assets*. RAND Europe. Retrieved from

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/external_study_used_as_a_basis_for_the_commission_ia_october_2012_en.pdf

Fourkioti, E. (2014, July 1). 5 Billion Annual Profits from Illegal Gambling in Greece. *The Greek Reporter*. Retrieved from <http://greece.greekreporter.com/2014/07/01/5-billion-annual-profits-from-illegal-gambling-in-greece/>

Framework Convention Alliance. (2008). *Fact sheet about the EU Agreements with tobacco manufacturers to control the illicit trade in cigarettes*. Geneva, Switzerland: Framework Convention Alliance. Retrieved from <http://www.fctc.org/images/stories/2008/fca-2008-inb-illicit-trade-inb1-factsheet-questions-answers-ec-industry-agreements-en.pdf>

Francis, B., Humphreys, L., Kirby, S., & Soothill, K. (2013). *Understanding Criminal Careers in Organised Crime* (Research Report 74). London, UK: Home Office. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/246392/horr74.pdf

Fraschini, G., & Putaturo, C. (2014). *La confisca dei beni illeciti in Italia*. Transparency International Italia. Retrieved from https://www.transparency.it/wp-content/uploads/2014/02/Report_ITA_DEF.pdf

Fraser, N. (2014, June 8). Hong Kong punters splash out HK\$500b on illegal sports betting. *South China Morning Post*. Retrieved from <http://www.scmp.com/news/hong-kong/article/1527773/hong-kong-punters-splash-out-hk500b-illegal-sports-betting>

Frijns, T., & Van Laar, M. (2013). Amphetamine, ecstasy and cocaine: typology of users, availability and consumption estimates. In F. Trautmann, B. Kilmer, & P. Turnbull (Eds.), *Further insights into aspects of the illicit EU drugs market*. Luxembourg: European Commission - Directorate-General for Justice, European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/eu_market_full.pdf

Frontex. (2012). *Annual Risk Analysis 2012*. Warsaw, Poland: European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union. Retrieved from http://frontex.europa.eu/assets/Attachment_Featured/Annual_Risk_Analysis_2012.pdf

Frontier Economics. (2011). *Estimating the global economic and social impacts of counterfeiting and piracy*. London, UK: International Chamber of Commerce (ICC) "Business Action to Stop Counterfeiting and Piracy" (BASCAP). Retrieved from <http://www.iccwbo.org/Advocacy-Codes-and-Rules/BASCAP/BASCAP-Research/Economic-impact/Global-Impacts-Study/>

FSC. (2012). *Las mafias eligen España por su ubicación, el turismo y el ladrillo*. Revista Policía y Criminalidad. Fundación Seguridad Ciudadana. Retrieved from http://www.fundacionseguridadciudadana.es/publicaciones/REVISTA_POLICIA_Y_CRIMINALIDAD_N_18.pdf

Furfaro, S. (2013). *Misure di prevenzione*. Milanofiori Assago (Milano): UTET GIURIDICA.

G20. (2014). *Step-by-step guide for asset recovery from g20 countries - Spain*. G20 Anti-Corruption Working Group Asset Recovery Guides. Retrieved from <https://star.worldbank.org/star/sites/star/files/g20-asset-recovery-guide-2013-spain.pdf>

Galliano, E. (2011, April 15). La Riviera "infiltrée" par la mafia calabraise. *Nice Matin*. Nice, France. Retrieved from <http://www.nicematin.com/article/cote-dazur/la-riviera-infiltree-par-la-mafia-calabraise.497842.html>

Galullo, R. (2013, March 5). 'Ndrangheta e Ira riciclano insieme nel turismo calabrese. *Il Sole 24 ORE*. Retrieved from <http://www.ilsole24ore.com/art/notizie/2013-03-05/ndrangheta-riciclano-insieme-turismo-141925.shtml?uuid=AbyUqmaH>

Galullo, R. (2014a, July 3). Tav e cosche/ 1 L'operazione San Michele mette un dito sulla piaga delle cave che, utilizzate a fini criminali, diventano miniere d'oro. Retrieved from <http://robertogalullo.blog.ilsole24ore.com/2014/07/03/tav-e-cosche-1-loperazione-san-michele-mette-un-dito-sulla-piaga-delle-cave-che-utilizzate-a-fini-criminali-diventano-miniere-doro/>

- Galullo, R. (2014b, July 4). Tav e cosche/ 2 Ci sono i “No Tav” che “rompono” nei cantieri? Fa nulla: basta salire sull’escavatore e schiacciarli! Retrieved from <http://robertogalullo.blog.ilsolo24ore.com/2014/07/04/tav-e-cosche-2-ci-sono-i-no-tav-che-rompono-nei-cantieri-fa-nulla-basta-salire-sullescavatore-e-schiacciarli/>
- Gambetta, D. (1993). *The Sicilian Mafia. The Business of Private Protection*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gambetta, D., & Reuter, P. (1997). Conspiracy among the many: the Mafia in legitimate industries. In G. Fiorentini, & S. Peltzman (Eds.), *The Economics of Organised Crime*, (pp. 116-142). Cambridge University Press.
- Garcia, J., Castedo, A., & Carranco, R. (2013, January 25). Operación contra la mafia rusa en el Ayuntamiento de Lloret de Mar. *El País*. Retrieved from http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/01/25/catalunya/1359105749_210239.html
- Gardham, D., Squires, N., & Silverman, R. (2013, March 6). Briton hunted as police crack IRA and Mafia fraud scheme. *The Telegraph*. Retrieved from <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/northernireland/9911410/Briton-hunted-as-police-crack-IRA-and-Mafia-fraud-scheme.html>
- Garratt, L., Greenwood, C., & Martin, A. (2014, February 26). Police storm Adams crime family empire: Fifteen held and weapons seized in operation to smash notorious gang. *Daily Mail*. Retrieved from <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2568310/Huge-police-operation-targets-notorious-London-crime-gang-detectives-seize-guns-300-000-cash-arrest-14-people.html>
- Gascón Inchausti, F. (2006). Decomiso, origen ilícito de los bienes y carga de la prueba. Problemas actuales del proceso iberoamericano. In *Problemas actuales del proceso iberoamericano. Actas de las XX Jornadas Iberoamericanas de Derecho Procesal* (pp. 13-22). Servicio de publicaciones de la Diputación de Málaga.
- Gavino, G. (2014, October 8). 'Ndrangheta in Liguria: una sentenza storica 27 condanne per 198 anni di carcere. *La Stampa*. Imperia, Italy. Retrieved from <http://www.lastampa.it/2014/10/08/edizioni/imperia/ndrangheta-in-liguria-una-sentenza-storica-condanne-per-anni-di-carcere-sAAAd3H9t1TP5cPVEj6GFPK/pagina.html>
- GdF. (2010). Il Contrabbando Quale Fonte Di Finanziamento Della Criminalità Organizzata Nel XX Secolo. Atti del convegno in Palermo, November 2009. Retrieved from http://www.gdf.gov.it/repository/ContentManagement/node/N641443954/Atti_del_Convegno.pdf.
- Gendarmerie Nationale. (2012, July). Pays-de-la-Loire, fin d’un réseau de stupéfiants. Retrieved October 29, 2014, from <http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/fre/Sites/Gendarmerie/Actualites/2012/Juillet/Pays-de-la-Loire-fin-d-un-reseau-de-stupefiants>
- Gendarmerie Nationale-STRJD. (2013, May). *Contribution for the project OCP*.
- Giocalone, R. (2013, April 16). Mafia, “aziende legate a Messina Denaro negli appalti di Imperia.” *Il Fatto Quotidiano*. Retrieved from <http://www.ilfattoquotidiano.it/2013/04/16/mafia-aziende-legate-a-messina-denaro-negli-appalti-di-imperia/564924/>
- Gibbons, S. (2003). *The Costs of Urban Property Crime*. London, UK: Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science. Retrieved from http://eprints.lse.ac.uk/20043/1/The_Costs_of_Urban_Property_Crime.pdf
- Gilmore, A. B., Rowell, A., Gallus, S., Lugo, A., Joossens, L., & Sims, M. (2013). Towards a greater understanding of the illicit tobacco trade in Europe: a review of the PMI funded “Project Star” report. *Tobacco Control*. doi:10.1136/tobaccocontrol-2013-051240
- Gilsenan, B., & Brophy, R. (2013). *Interview*.
- Giménez-Salinas Framis, A. (2010, October). *Drug trafficking and Money laundering in Spain: Evidence and political response*. Paper presented at the 3rd Research conference on Organised Crime (pp. 207-227).
- Giménez-Salinas Framis, A. (2012). *La delincuencia organizada en Europa: extensión, factores facilitadores y rasgos principales*. Documentos de Seguridad y Defensa (pp. 11-33).

- Giménez-Salinas Framis, A., De la Corte Ibanez, L., Requena Espada, L., & De Juan Espinosa, M. (2009). La medición y evaluación de la criminalidad organizada en España: ¿Misión Imposible? *Revista Española de Investigación Criminológica*, no.7. Retrieved from <http://www.criminologia.net/pdf/reic/ano7-2009/a72009art9.pdf>
- Giommoni, L. (2014). The retail value of the illicit drug market in Italy: a consumption-based approach. *Global Crime*, 15(1-2), 27–50. doi:10.1080/17440572.2013.875893
- Gleeson, C. (2014, April 3). Garda swoops on organised crime gang. Some 42 properties raided and 12 people arrested. *The Irish Times*. Retrieved from <http://www.irishtimes.com/news/crime-and-law/garda-swoops-on-organised-crime-gang-1.1712574>
- Glenny, M. (2009). *McMafia: A Journey Through the Global Criminal Underworld* (Reprint edition.). New York, NJ: Vintage.
- Global Agenda Council on Organized Crime. (2012). *Organized Crime Enablers*. World Economic Forum. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_OrganizedCrimeEnablers_Report_2012.pdf
- Global Property Guide. (2014, April 15). Gap between London and rest of UK, widest it's ever been. Retrieved from <http://www.globalpropertyguide.com/Europe/United%20Kingdom/Price-History>
- Golden, T. W., Skalak, S. L., & Clayton, M. M. (2006). *A guide to Forensic Accounting Investigation*. John Wiley & Sons Inc. Retrieved from <http://160592857366.free.fr/joe/ebooks/Corporate%20Finance/Wiley%20A%20Guide%20to%20Forensic%20Accounting%20Investigation.pdf>
- Gomez- Céspedes, A. (2010). *Conducting organised crime research in Spain: An appraisal of the pros and cons*. Paper presented at the 3rd Research conference on Organised Crime (pp 227-237). Frankfurt.
- Gómez, L. (2014). España quintuplica desde 2009 su producción industrial de marihuana. *El País*. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2014/09/16/actualidad/1410891002_280058.html
- González Cussac, J. L. (2006). Decomiso y embargo de bienes. *Boletín del Ministerio de Justicia* (p. 13-19).
- González López, J. J. (2007). *Ejecución de resoluciones de decomiso en la cooperación judicial civil y penal en el ámbito de la Unión Europea: instrumentos procesales* (pp. 371-394).
- González, M. (2014, August, 10). La UE ve pruebas de contrabando de tabaco y blanqueo en Gibraltar. *El País*. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2014/08/10/actualidad/1407695876_399430.html
- Gounev, P., & Bezlov, T. (2008). From the economy of deficit to the black-market: car theft and trafficking in Bulgaria. *Trends in Organized Crime*, 11(4), 410–429. doi:10.1007/s12117-008-9053-x
- Gounev, P., & Ruggiero, V. (2012). *Corruption and Organized Crime in Europe. Illegal partnerships*. Oxon, UK: Routledge.
- Grant Thornton Ireland. (2013). *Illicit Trade in Ireland. Uncovering the cost to the Irish Economy*. Ireland: Grant Thornton. Retrieved from <http://www.grantthornton.ie/db/Attachments/Illicit-Trade-in-Ireland-Final.pdf>
- Grant Thornton Ireland. (2014). *Illicit trade: an Irish and global challenge*. Ireland: Grant Thornton Ireland. Retrieved from <http://www.grantthornton.ie/db/Attachments/Grant-Thornton-Illicit-Trade-Report-2014.pdf>
- Gray, L., Hansen, K., Recica-Kirkbride, P., & Mills, L. (2014). *Few and Far: The Hard Facts on Stolen Asset Recovery*. Washington, D.C.: The World Bank. Retrieved from http://star.worldbank.org/star/sites/star/files/few_and_far_the_hard_facts_on_stolen_asset_recovery.pdf
- Gray, N. (2013, March 11). Russia and Ireland forge trade ties in bust's wake. *The Moscow News*. Retrieved from <http://themoscownews.com/business/20130311/191325204/Russia-and-Ireland-forge-trade-ties-in-busts-wake.html>

- Greenberg, T. S., Samuel, L. M., Grant, W., & Gray, L. (2009). *Stolen Asset Recovery. A Good Practices Guide for Non-Conviction Based Asset Forfeiture*. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Retrieved from <http://star.worldbank.org/star/sites/star/files/Non%20Conviction%20Based%20Asset%20Forfeiture.pdf>
- Groom, C., Davies, T., & Balchin, S. (1998). Developing a methodology for measuring illegal activity for the UK national accounts. *Economic Trends*, 536, 33-71.
- Gruppo Antimafia Pio La Torre. (2014). *Emilia Romagna cose nostre. 2012 - 2014 Cronaca di un biennio di mafie in E. R.* Gruppo Antimafia Pio La Torre. Retrieved from <http://www.gruppoantimafiapiolatorre.it/sito/download/dossier/finish/4-dossier/154-emilia-romagna-cose-nostre.html>
- Guardia Civil. (2012). Con las detenciones llevadas a cabo por la Guardia Civil se descabeza el "clan Polverino", único de la camorra napolitana relacionado con "Cosa Nostra". *Guardia Civil*. Retrieved from <https://www.guardiacivil.es/es/prensa/noticias/4030.html>
- Guardia Civil. (2013, June 5). Desmantelada la infraestructura en España del "Clan Polverino", una de las más importantes organizaciones criminales de la camorra napolitana. *Guardia Civil*. Retrieved from <https://www.guardiacivil.es/es/prensa/noticias/4466.html>
- Guiso, L. (1995). *Quanto è grande il mercato dell'usura?*. Roma, Italy: Banca D'Italia. Retrieved from http://www.sbn.it/opacsbn/opaclib?db=solr_iccu&resultForward=opac/iccu/full.jsp&from=1&nentries=10&searchForm=opac/iccu/error.jsp&do_cmd=search_show_cmd&fname=none&item:1032:ID=IT\ICCU\UF\0225118
- Gupta, S., Davoodi, H. R., & Alonso-Terme, R. (2002). Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty? In G. T. Abed & S. Gupta (Eds.), *Governance, Corruption, & Economic Performance*. International Monetary Fund.
- Hagan, F. E. (2006). "Organized crime" and "organized crime": Indeterminate problems of definition. *Trends in Organized Crime*, 9(4), 127–137. doi:10.1007/s12117-006-1017-4
- Haines, J. D. (Ed.). (2004). The financial war on terror and organised crime. Presented at the The twenty-second Cambridge international symposium on economic crime, Jesus College, University of Cambridge: CIDOEC.
- Haken, J. (2011). *Transnational Crime in the Developing World*. Washington, DC: Global Financial Integrity. Retrieved from http://www.gfintegrity.org/storage/gfip/documents/reports/transcrime/gfi_transnational_crime_web.pdf
- Hales, G., Lewis, C., & Silverstone, D. (2006). *Gun crime: the market in and use of illegal firearms*. London: Home Office. Retrieved from http://eprints.port.ac.uk/12853/1/home_office_gun_crime_the_market_in_and_use_of_illegal_firearms.pdf
- Hampstead and Highgate Express. (2011, July 21). Siblings in £112,000 benefit scam. *Hampstead and Highgate Express (Ham and High)*.
- Hietaniemi, T., & Korpisaari, H. (2005). *Rikosten ehkäisy järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa*. [Crime prevention in combating organised crime] In NBI (Ed.), *Rikostutkimus 2003–2004 [Crime investigation 2003–2004]* (pp.9–25). Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hignett, K. (2004). Organised Crime in East Central Europe: The Czech Republic, Hungary and Poland. *Global Crime*, 6(1), 70–83. doi:10.1080/1744057042000297981
- Hill, D. (2008). *The Fix: Soccer and Organized Crime*. McClelland & Stewart. Retrieved from <http://penguinrandomhouse.ca/books/79955/fix>
- HM Government. (2010). *A Strong Britain in an Age of Uncertainty: The National Security Strategy*. London, UK: HM Government. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/national-security-strategy.pdf

- HM Government. (2011). *Local to Global: Reducing the Risk from Organised Crime*. London, UK: HM Government. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97823/organised-crime-strategy.pdf
- HM Government. (2012). *First annual report of the Inter-Departmental Ministerial Group on Human Trafficking*. London, UK: HM Government. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/118116/human-trafficking-report.pdf
- HM Government. (2013). *Serious and Organised Crime Strategy*. London, UK: HM Government. Retrieved from [https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/248645/Serious and Organised Crime Strategy.pdf](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/248645/Serious_and_Organised_Crime_Strategy.pdf)
- HM Government. (2014a, June). Serious Crime Bill. Fact sheet: Overview of the Bill. Retrieved from [https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/370942/Fact sheet - Serious Crime Bill overview - Commons Intro.pdf](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/370942/Fact_sheet_-_Serious_Crime_Bill_overview_-_Commons_Intro.pdf)
- HM Government. (2014b). *HM GoG Welcomes OLAF Recommendations: Calls for Joint Investigations*. Gibraltar: Press Office. Retrieved from <https://www.gibraltar.gov.gi/images/stories/PDF/pressoffice/pressreleases/2014/422-2014.pdf>
- HMIC, HMCSI, & MCSI. (2004). *Joint Review of Asset Recovery since the Proceeds of Crime Act 2002*. HM Crown Prosecution Service Inspectorate. Retrieved from http://www.hmcsi.gov.uk/documents/reports/CJJI_THM/BOTJ/PaybackTime_Rep_Nov04.pdf
- HMRC. (2013a, April 22). Ringleaders jailed for 12.5m cigarette smuggling attempt. Retrieved April 20, 2014, from <http://www.mynewsdesk.com/uk/hm-revenue-customs-hmrc/pressreleases/ringleaders-jailed-for-12-5m-cigarette-smuggling-attempt-858231>
- HMRC. (2013b, November 20). Cigarettes in fuel tanks gang sentenced. Retrieved September 4, 2014, from <http://www.mynewsdesk.com/uk/hm-revenue-customs-hmrc/pressreleases/cigarettes-in-fuel-tanks-gang-sentenced-931053>
- HMRC. (2013c, November 4). Nottingham crime gang sentenced. Retrieved September 4, 2014, from <http://www.mynewsdesk.com/uk/hm-revenue-customs-hmrc/pressreleases/nottingham-crime-gang-sentenced-924839>
- HMRC. (2013d, April 12). “Tea” tobacco smuggler jailed. Retrieved September 4, 2014, from <http://www.mynewsdesk.com/uk/hm-revenue-customs-hmrc/pressreleases/tea-tobacco-smuggler-jailed-855414>
- HMRC. (2014). *Tax gap estimates for 2012-13*. London, UK: Her Majesty’s Revenue and Customs. Retrieved from [https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/364009/4382_Measuring Tax Gaps 2014 IW v4B_accessible_20141014.pdf](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/364009/4382_Measuring_Tax_Gaps_2014_IW_v4B_accessible_20141014.pdf)
- Hobbs, D. (1998). Going Down the Glocal: The Local Context of Organised Crime. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 37(4), 407–422. doi:10.1111/1468-2311.00109
- Hobbs, D. (2013). *Lush Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Hollingsworth, M. (2014, December 2). Israel Perry case tests NCA’s powers to freeze assets. *The Independent*. Retrieved from <http://www.independent.co.uk/news/business/news/israel-perry-case-tests-ncas-powers-to-freeze-assets-8902768.html>
- Home Office, & UK Border Agency. (2011, November 7). Rise in drug seizures shows agency tackling changing trafficking routes. Retrieved April 19, 2014, from <https://www.gov.uk/government/news/rise-in-drug-seizures-shows-agency-tackling-changing-trafficking-routes>
- Hoorens, S., Hunt, P., Malchiodi, A., Pacula, R. L., Kadiyala, S., Rabinovich, L., & Irving, B. (2012). *Measuring IPR infringements in the internal market. Development of a new approach to estimating the impact of infringements on sales*. Brussels, Belgium: RAND Europe. Retrieved from http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2012/RAND_TR1279.pdf

- Hornsby, R., & Hobbs, D. (2007). A Zone of Ambiguity. The Political Economy of Cigarette Bootlegging. *British Journal of Criminology*, 47(4), 551–571. doi:10.1093/bjc/azl089
- House of Commons Committee of Public Account. (2014). *Confiscation Orders. Forty-ninth Report of Session 2013–14*. London, UK: The Stationery Office. Retrieved from <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmpubacc/942/942.pdf>
- House of Commons. (2013). Human trafficking: UK responses. London: The Stationery Office Limited.
- Huhtanen, J. (2010, March 2). *Rikollisjengit yhä useammin mukana talousrikoksissa*. [Criminal gangs more often involved in financial crime]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Hunter, T. (2010). Now crash fraudsters target Scots drivers. *Scotland on Sunday*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?lni=50VF-H0N1-DYTG-2J2&csi=146174&oc=00240&perma=true>
- Hutton, B. (2012, November 21). 25 criminal gangs control Irish underworld, says Garda Chief Martin Callinan. *Independent.ie*. Retrieved from <http://www.independent.ie/irish-news/25-criminal-gangs-control-irish-underworld-says-garda-chief-martin-callinan-28904190.html>
- IACC. (2005). *The negative consequences of international intellectual property theft: economic harm, threats to the public health and safety, and links to organized crime and terrorist organizations. White paper*. Washington, DC: International Anti-Counterfeiting Coalition. Retrieved from http://www.iacc.org/assets/iacc_whitepaper.pdf
- Iadecola, F. (2012). *La criminalità mafiosa straniera in Italia. Le mafie straniere nel nostro paese: struttura criminale, attività illecite, alleanze*. Roma: Armando Curcio Editore.
- Ianni, F. J. (1972). *A Family Business*. New York: Russell Sage Foundation.
- IBEC. (2012). *Tackling The Black Market and Retail Crime. A Report by EPS Consulting for Retail Ireland*. Retrieved from [http://www.ibec.ie/IBEC/Press/PressPublicationsdoclib3.nsf/vPages/Newsroom~black-market-costing-exchequer-E861-million-annually-20-08-2012/\\$file/Retail+Ireland++Tackling+the+Black+Market+and+retail+Crime.pdf](http://www.ibec.ie/IBEC/Press/PressPublicationsdoclib3.nsf/vPages/Newsroom~black-market-costing-exchequer-E861-million-annually-20-08-2012/$file/Retail+Ireland++Tackling+the+Black+Market+and+retail+Crime.pdf)
- Ikonen, J. (2013). *1 X 2 - Varma voitto. Jalkapallo-ottelun manipulointi*. [Guaranteed win. Manipulation of a football match]. Turku: University of Turku
- Il Messaggero. (2014, June 19). 'ndrangheta, scoperta la "banca" che dava prestiti a tassi usurari: 17 arresti. *Il Messaggero*. Roma, Italy. Retrieved from http://www.ilmessaggero.it/PRIMOPIANO/CRONACA/ndrangheta_arresti_reggio_calabria_milano_prestiti_usura/notizie/753629.shtml
- Il Quotidiano della Calabria. (2014, August 27). Affari grazie alla cosca Giampà. Sequestrati beni per 8 milioni. *Il Quotidiano della Calabria*. Retrieved from <http://www.ilquotidianoweb.it/news/cronache/729009/Affari-grazie-alla-cosca-Giampa-.html>
- Il Resto del Carlino. (2007, October 4). Prostitute cinesi sfruttate, patteggiano tre connazionali. *Il Resto del Carlino*. Rovigo, Italy. Retrieved from http://www.ilrestodelcarlino.it/rovigo/2007/10/08/39723-prostitute_cinesi_sfruttate_patteggiano_connazionali.shtml
- ILO. (2012). *ILO Global Estimate of Forced Labour. Results and methodology*. Geneva, Switzerland: International Labour Organization. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_182004.pdf
- ILO. (2014). *Profits and Poverty. The Economics of Forced Labour*. Geneva, Switzerland: International Labour Organization. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_243391.pdf

INHES - OND. (2007). *Rapport Annuel 2007 de l'Observatoire nationale de la délinquance*. Paris, France: Institut National des Hautes Études de Sécurité - Observatoire National de la Délinquance. Retrieved from <http://www.inhesj.fr/sites/default/files/ra-2007.pdf>

INHES - OND. (2008). *La criminalité en France. Rapport de l'Observatoire national de la délinquance 2008*. Paris, France: Institut National des Hautes Études de Sécurité - Observatoire National de la Délinquance. Retrieved from http://www.inhesj.fr/sites/default/files/rapport_2008_ond_complet.pdf

INHES - OND. (2009). *La criminalité en France. Rapport de l'Observatoire national de la délinquance 2009*. Paris, France: Institut National des Hautes Études de Sécurité - Observatoire National de la Délinquance. Retrieved from http://www.inhesj.fr/sites/default/files/rapport_2009.pdf

INHESJ - ONDRP. (2010). *La criminalité en France. Rapport de l'Observatoire national de la délinquance et des réponses pénales 2010*. Paris, France: Institut National des Hautes Études de la Sécurité et de la Justice - Observatoire National de la Délinquance et des Réponses Pénales. Retrieved from http://www.inhesj.fr/sites/default/files/rapport_2010.pdf

INHESJ - ONDRP. (2012). *La criminalité en France. Rapport 2012 de l'Observatoire national de la délinquance et des réponses pénales*. Paris, France: Institut National des Hautes Études de la Sécurité et de la Justice - Observatoire National de la Délinquance et des Réponses Pénales. Retrieved from http://www.inhesj.fr/sites/default/files/rapport_ondrp_2012_3.pdf

INHESJ - ONDRP. (2013). *Bulletin pour l'année 2012 de l'Observatoire national de la délinquance et des réponses pénales. Criminalité et délinquance enregistrées en 2012*. Paris, France: Institut National des Hautes Études de la Sécurité et de la Justice - Observatoire National de la Délinquance et des Réponses Pénales. Retrieved from http://www.inhesj.fr/sites/default/files/bulletin_annuel_2012.pdf

Institut du Transport Aérien. (2000). *Costs of air transport delay in Europe*. Institut du Transport Aérien. Retrieved from <http://www.eurocontrol.int/sites/default/files/content/documents/single-sky/pru/publications/other/cost-of-air-transport-delay-in-eu-ita.pdf>

Interpol. (2011). 1st meeting on combating irregular & illegal sports betting. Presented at the Combating irregular & illegal sports betting, Lausanne, Switzerland: Interpol. Retrieved from www.interpol.int/content/download/5556/46717/version/2/file/SG_IOC20110301%5b1%5d.pdf

Interpol. (2012, August 8). Interpol operation leads to arrest of mastermind of multimillion Euro car smuggling ring. Retrieved July 13, 2014, from <http://www.interpol.int/News-and-media/News/2012/PR064>

Interpol. (2014a). *Against Organized Crime. Interpol Trafficking and Counterfeiting Casebook 2014*. Lyon, France: Interpol. Retrieved from <http://www.interpol.int/News-and-media/News/2014/N2014-057>

Interpol. (2014b). *Motor vehicle crime in a global perspective. Analytical report*. Lyon, France: Interpol. Retrieved from <http://www.interpol.int/Crime-areas/Vehicle-crime/Vehicle-crime>

Interpol. (2014c). *Pharmaceutical Crime and Organized Criminal Groups. An analysis of the involvement of organized criminal groups in pharmaceutical crime since 2008*. Lyon, France: Interpol - Pharmaceutical Crime Sub-Directorate. Retrieved from <http://www.interpol.int/Crime-areas/Pharmaceutical-crime/Pharmaceutical-crime>

Interpol. (2014d). *Vehicle crime. Fact sheet*. Lyon, France: Interpol. Retrieved from <http://www.interpol.int/Crime-areas/Vehicle-crime/Vehicle-crime>

Ionescu, L. (2011). Contemporary economic crime and corruption in Russia. *Economics, Management and Financial Markets*, 6(2), 137–142.

IP Crime Group. (2009). *IP Crime Report 2008 - 2009*. Newport, UK: Intellectual Property Office. Retrieved from <http://www.ipo.gov.uk/ipcreport08.pdf>

- IP Crime Group. (2013). *IP Crime. Annual report 2012 - 2013*. Newport, UK: Intellectual Property Office. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/307829/ipcreport12.pdf
- IRACM, & Przyswa, E. (2013). *Counterfeit medicines and criminal organisation*. Paris, France: Institut de Recherche Anti-Contrefaçon de Médicaments. Retrieved from http://fightthefakes.org/wp-content/uploads/2013/11/Rapport-Etude_IRACM_Contrefacon-de-Medicaments-et-Organisations-Criminelles_EN_FINALs2.pdf
- ISTAT. (2014). *Il ricalcolo del PIL per l'anno 2011. Effetti delle nuove regole europee (Sec 2010) e delle innovazioni introdotte dall'Istat*. Istituto Nazionale di Statistica. Retrieved from www.istat.it/it/files/2014/09/RICALCOLO-DEL-PIL-Anno-2011.pdf?title=Il+ricalcolo+del+Pil+per+l%E2%80%99anno+2011+--+09%2Fset%2F2014+--+Testo+integrale.pdf
- Jackson, K., Jeffery, J., & Adamson, G. (2010). *Setting the record. The trafficking of migrant women in the England and Wales off-street prostitution sector*. Association of Chief Police Officers (ACPO). Retrieved from <http://www.acpo.police.uk/documents/crime/2010/201008CRITMW01.pdf>
- Jane's Information Group. (2013). Increasing use of sophisticated tactics raises cargo hijacking risk in Italy. *Jane's Country Risk Daily Report*, 20(206). Retrieved from <http://search.proquest.com/criminaljusticeperiodicals/docview/1442575488/D6C632A5E5EA4355PQ/1?accountid=9941>
- Jansen, F. (2012). *Georganiseerde hennepsteelt. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen, Netherlands: Korps landelijke politiediensten - Dienst Nationale Recherche. Retrieved from <http://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/documenten-algemeen/nationaal-dreigingsbeeld-2012/cba-georganiseerde-hennepsteelt-2012.pdf>
- Jarram, M. (2013). Arrests over bank ATM offences. *Loughborough Echo*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?Ini=5B20-PJ61-JBVM-0Y4&csi=331598&oc=00240&perma=true>
- Jérôme, P. (2006, November 22). Dernier épisode à Nice de la 'guerre des casinos' *L'Humanité*.
- Jiménez, F., & Villarejo, F. (2012). *Novedades legislativas en materia de decomiso y recuperación de activos*. Chile. Retrieved from http://www.reformapenal.es/wp-content/uploads/2012/01/Penal34_NovLegislativas.pdf
- Jiménez, J. O. (2005). *Transborder organized crime in the new Europe: a vision from Spain*. International conference EU Prospects and Security in South Eastern Europe: Hidden Economy, Transborder Crime and Development, Sofia, Bulgaria, 28-29 October 2005. Retrieved from <http://www.csd.bg/artShow.php?id=6471>
- Jokinen, A., Ollus, N., & Aromaa, K. (2011). *Trafficking for Forced Labour and Labour Exploitation in Finland, Poland and Estonia*. Helsinki, Finland: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI). Retrieved from http://heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/6KmRLQd2d/HEUNI_report_68_netti.pdf
- Jones, C. (2013). Police find £50,000 in cash after raiding house in Northampton. *Northampton Chronicle & Echo*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?Ini=5924-KKY1-JDPF-037&csi=377083&oc=00240&perma=true>
- Joossens, L., & Raw, M. (2002). *Turning Off The Tap: An Update on Cigarette Smuggling in the UK and Sweden, with Recommendations to Control Smuggling*. Cancer Research UK & National Institute of Public Health (Sweden). Retrieved from http://www.ash.org.uk/files/documents/ASH_565.pdf
- Joossens, L., & Raw, M. (2012). From cigarette smuggling to illicit tobacco trade. *Tobacco Control*, 21(2), 230–234. doi:10.1136/tobaccocontrol-2011-050205
- Joossens, L., Chaloupka, F. J., Merriman, D., & Yurekli, A. (2000). Issues in the Smuggling of Tobacco Products. In P. Jha & F. J. Chaloupka (Eds.), *Tobacco control in developing countries*. Oxford University Press.
- Joossens, L., Lugo, A., Vecchia, C. L., Gilmore, A. B., Clancy, L., & Gallus, S. (2012). Illicit cigarettes and hand-rolled tobacco in 18 European countries: a cross-sectional survey. *Tobacco Control*, tobaccocontrol-2012-050644. doi:10.1136/tobaccocontrol-2012-050644

Joossens, L., Merriman, D., Ross, H., & Raw, M. (2009). *How Eliminating the Global Illicit Cigarette Trade Would Increase Tax Revenue and Save Lives*. Paris, France: International Union Against Tuberculosis and Lung Disease. Retrieved from http://global.tobaccofreekids.org/files/pdfs/en/ILL_global_cig_trade_full_en.pdf

Joossens, L., Naett, C., & Howie, C. (1992). *Taxes on Tobacco Products: A Health Issue*. Brussels, Belgium: European Bureau for Action on Smoking Prevention.

Joossens, L., Ross, H., & Stoklosa, M. (2014). EU Policy and Illicit Tobacco Trade: Assessing the Impacts. In *Workshop Cigarette Smuggling*. Brussels, Belgium: European Union. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/workshop/join/2014/490681/IPOL-JOIN_AT%282014%29490681_EN.pdf

Junninen, M. (2006). *Adventures and risk-takers: Finnish professional criminals and their organisations in the 1990s cross-border criminality*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Junninen, M. (2009). Finnish professional criminals and their organisations in the 1990SA. *Crime, Law and Social Change*, 51(5), 487–509. doi:10.1007/s10611-008-9159-8

Kaplan, D. E. (2009). *The Global Trade in Smuggled Cigarettes. Tobacco Underground*. Center for Public Integrity. Retrieved from http://www.icij.org/sites/icij/files/tobaccounderground_0.pdf

Kara, S. (2008). *Sex Trafficking: Inside the Business of Modern Slavery*. Columbia University Press. Retrieved from <https://cup.columbia.edu/book/978-0-231-13960-1/sex-trafficking>

Kassam, A. (2014, August 11). EU calls for crackdown on tobacco smuggling between Spain and Gibraltar. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/11/eu-crackdown-tobacco-smuggling-spain-gibraltar>

Kaufmann, D. (n.d.). Six Questions on the Cost of Corruption with World Bank Institute Global Governance Director Daniel Kaufmann. Retrieved from <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20190295~menuPK:34457~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>

Kegö, W., & Molcean, A. (2011). *Russian Speaking Organized Crime Groups in the EU*. Stockholm-Nacka, Sweden: Institute for Security and Development Policy. Retrieved from http://www.rikareliv.info/images/Nr%204-2011/2011_kego-molcean_russian-speaking-organized-crime.pdf

Kegö, W., Leijonmarck, E., & Molcean, A. (2011). *Organized Crime and the Financial Crisis. Recent Trends in the Baltic Sea Region*. Stockholm-Nacka, Sweden: Institute for Security and Development Policy. Retrieved from http://www.isdp.eu/images/stories/isdp-main-pdf/2011_kego-leijonmarck-molcean_organized-crime-and-the-financial-crisis.pdf

Kennedy, R. (2013). Jailed... The Gang Behind Drugs Plot. *Evening Chronicle*. Newcastle, UK. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?lni=58P2-5G81-DYWH-7004&csi=230180&oc=00240&perma=true>

Kenney, M. (2007). The Architecture of Drug Trafficking: Network Forms of Organisation in the Colombian Cocaine Trade. *Global Crime*, 8(3), 233–259. doi:10.1080/17440570701507794

Kenning, T. (2014, January 30). Organised crime increasing threat to waste industry. Retrieved April 21, 2014, from <http://www.mrw.co.uk/news/organised-crime-increasing-threat-to-waste-industry/8658220.article>

Kerkelä, L. (2006, April 8). *Keskusrikospoliisi tutkii jättimäistä rakennusalan kuittitehtailua*. [National Bureau of Investigation is investigating a huge bogus receipts scam in construction business]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>

Kerkelä, L. (2011, September 9). *Helvetin enkeleitä epäillään valtavasta huumebisneksestä*. [Hells Angels are suspected of a huge drug business]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>

- Kerkelä, L. (2013, October 8). *Aseita ja huumeita kätkenyt mies sai 11 vuotta vankeutta*. [A man who concealed weapons and drugs sentenced to imprisonment for 11 years]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Kilmer, B., & Pacula, R. L. (2009). *Estimating the size of the global drug market: A demand-size approach*. RAND Europe. Retrieved from http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR711.pdf
- Kilmer, B., Taylor, J., Hunt, P., & McGee, P. (2013). Sizing national heroin markets in the EU: insights from self-reported expenditures in the Czech Republic and England. In F. Trautmann, B. Kilmer, & P. Turnbull (Eds.), *Further insights into aspects of the illicit EU drugs market*. Luxembourg: European Commission - Directorate-General for Justice, European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/eu_market_full.pdf
- King, C. (2012). Following the Money Trail: Civil Forfeiture of Criminal Assets in Ireland. In P. Van Duyn, J. Harvey, G. A. Antonopoulos, K. von Lampe et al. (Eds.), *Human Dimensions in Organised Crime, Money Laundering and Corruption* (Wolf Legal Publishers., pp. 265–291). Rochester, NY: Social Science Research Network. Retrieved from <http://papers.ssrn.com/abstract=2292642>
- King, C. (2014a). Civil forfeiture and Article 6 of the ECHR: due process implications for England & Wales and Ireland. *Legal Studies*, 34(3), 371–394. doi:10.1111/lest.12018
- King, C. (2014b). Hitting Back at Organised Crime: The Adoption of Civil Forfeiture in Ireland. In C. King & C. Walker (Eds.), *Dirty Assets. Emerging Issues in the Regulation of Criminal and Terrorist Assets*. Farnham: Ashgate. Retrieved from <http://www.ashgate.com/isbn/9781409462545>
- Kington, T. (2009, December 27). The British connection: Italian mafia finds UK good for doing business. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2009/dec/27/mafia-crime-italy-gangs-camorra>
- Kinzig, J., & Luczak, A. (2004). Organised crime in Germany: A Passe-Partout Definition Encompassing Different Phenomena. In C. Fijnaut & L. Paoli (Eds.), *Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond* (pp. 333–356). Dordrecht, Netherlands: Springer. Retrieved from http://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-1-4020-2765-9_12.pdf
- Kirby, S., & Nailer, L. (2013). *Using a prevention and disruption model to tackle a UK Organised Crime Group*. Lancaster, UK. Retrieved from http://eprints.lancs.ac.uk/63398/2/ocg2title_3_.pdf
- Kleemans, E. R. (2004). Crossing Borders: Organised Crime in the Netherlands. In C. Fijnaut & L. Paoli (Eds.), *Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond* (pp. 303–331). Dordrecht, Netherlands: Springer. Retrieved from http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-2765-9_11
- Kleemans, E. R. (2007). Organized Crime, Transit Crime, and Racketeering. In M. Tonry & C. Bijleveld (Eds.), *Crime and Justice in the Netherlands* (pp. 163–215). Chicago, Illinois: University of Chicago Press. Retrieved from <https://www.ncjrs.gov/App/publications/abstract.aspx?ID=241969>
- Kleemans, E. R. (2011). Expanding the domain of human trafficking research: introduction to the special issue on human trafficking. *Trends in Organized Crime*, 14(2-3), 95–99. doi:10.1007/s12117-011-9139-8
- Kleemans, E. R. (2013). Organized crime and the visible hand: A theoretical critique on the economic analysis of organized crime. *Criminology and Criminal Justice*, 13(5), 615–629. doi:10.1177/1748895812465296
- Kleemans, E. R., & Poot, C. J. de. (2008). Criminal Careers in Organized Crime and Social Opportunity Structure. *European Journal of Criminology*, 5(1), 69–98. doi:10.1177/1477370807084225
- KLPD - DNR. (2011). *The 'Ndrangheta in the Netherlands: the nature, criminal activities and modi operandi on Dutch territory*. Driebergen, Netherlands: Korps Landelijke Politiediensten - Dienst Nationale Recherche.
- KLPD - IPOL. (2008). *Witwassen. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2008 [Money Laundering. Report of an investigation for the national threat assessment 2008]*. Zoetermeer, Netherlands: Korps landelijke politiediensten - Dienst IPOL. Retrieved from http://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/documenten-algemeen/publicaties-archief/2008_ndb_witwassen.pdf

- KLPD - IPOL. (2009). *National Threat Assessment 2008. Organised crime*. Zoetermeer, Netherlands: Korps Landelijke Politiediensten - IPOL Department. Retrieved from http://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/documenten-algemeen/publicaties-archief/2008_ndb2008_georganiseerde_criminaliteit_engels.pdf
- KPMG. (2013). *Project Star 2012 Results*. KPMG LLP. Retrieved from http://www.pmi.com/eng/media_center/media_kit/documents/project_star_2012_final_report.pdf
- KPMG. (2014). *Project Sun. A Study of the Illicit Cigarette Market in the European Union 2013 Results*. KPMG. Retrieved from <http://www.kpmg.co.uk/email/06Jun14/OM014549A/PageTurner/index.html#167/z>
- Kruisbergen, E. W., Kleemans, E. R., & Kouwenberg, R. F. (2014). Profitability, Power, or Proximity? Organized Crime Offenders Investing Their Money in Legal Economy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 1–20. doi:10.1007/s10610-014-9263-5
- Kruisbergen, E. W., Van de Bunt, H. G., Kleemans, E. R., Kouwenberg, R. F., Huisman, K., Meerts, C. A., & de Jong, D. (2012).** *Fourth report of the Organized Crime Monitor*. The Hague, Netherlands: Boom Lemma. Retrieved from <https://english.wodc.nl/onderzoek/cijfers-en-prognoses/Georganiseerde-criminaliteit/#paragraph2>
- Lakhdar, C. B. (2008). Quantitative and qualitative estimates of cross-border tobacco shopping and tobacco smuggling in France. *Tobacco Control*, 17(1), 12–16. doi:10.1136/tc.2007.020891
- Lalam, N. (2004). How Organised is Organised Crime in France? In C. Fijnaut & L. Paoli (Eds.), *Organised Crime in Europe - Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond* (pp. 357–385). Springer. Retrieved from <http://www.springer.com/social-sciences/criminology/book/978-1-4020-2615-7>
- Lalam, N., Weinberger, D., Lermenier, A., & Martineau, H. (2012). *L'obeservation Du Marché Illicite de Tabac En France*. Retrieved from http://www.inhesj.fr/sites/default/files/files/secure/observation_marche_illicite_tabac.pdf
- La Moncloa. (2014). OLAF report supports work by Government of Spain to combat fraud. *La Moncloa*. Retrieved from <http://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/Paginas/2014/20140811-olaf-gibraltar.aspx>.
- Lanza, S. (2004). The Economics of Ethics: the Cost of Political Corruption. *The Connecticut Economy Quarterly*. Connecticut Center for Economic Analysis. Retrieved from <http://ceea.uconn.edu/studies/The%20Economics%20of%20Ethics-%20The%20Cost%20of%20Political%20Corruption.pdf>
- Lavezzi, A. M. (2008). Economic structure and vulnerability to organised crime: Evidence from Sicily. *Global Crime*, 9(3), 198–220. doi:10.1080/17440570802254312
- Lavorgna, A., Lombardo, R., & Sergi, A. (2013). Organized crime in three regions: comparing the Veneto, Liverpool, and Chicago. *Trends in Organized Crime*, 16(3), 265–285. doi:10.1007/s12117-013-9189-1
- Leask, D. (2009). Triads target high street chemists as fake medicines racket moves up a gear. *Scotland on Sunday*.
- Leask, D. (2010). Criminal gangs linked to 300 Glasgow firms. *Evening Times* (Glasgow).
- Lebov, K. (2010). Human Trafficking in Scotland. *European Journal of Criminology*, 7(1), 77–93. doi:10.1177/1477370809347944
- Ledbury research. (2007). *Consumer survey: clothing and footwear sector*. Alliance Against IP Theft. Retrieved from <http://www.wipo.int/ip-outreach/en/tools/research/details.jsp?id=689>
- Legambiente. (2014). *'Ndrangheta. Infiltrazioni appalti in Piemonte*. Legambiente: "Grandi opere a rischio per procedure poco trasparenti e corruzione pervasiva." Torino, Italy: Legambiente Piemonte e Valle d'Aosta. Retrieved from http://www.legambientepiemonte.it/doc/NdranghetaInfiltrazioniAppaltiInPiemonte_ComunicatoStampa_01.07.2014.pdf
- Leggett, T., & Pietschmann, T. (2008). Global cannabis cultivation and trafficking. In S. R. Sznitman, B. Olsson, & R. Room (Eds.), *A cannabis reader: global issues and local experiences* (Vols. 1-3, Vol. 1). Lisbon, Portugal: European

Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/publications/monographs/cannabis>

Legleye, S., Ben Lakhdar, C., & Spilka, S. (2008). Two ways of estimating the euro value of the illicit market for cannabis in France. *Drug and Alcohol Review*, 27(5), 466–472. doi:10.1080/09595230802090030

Lethi, M., & Aromaa, K. (2002). *Trafficking in Human Beings, Illegal Immigration and Finland*. Helsinki, Finland: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI). Retrieved from <http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/5zv5co6w4qc0.pdf>

Levi, M. (2014). Thinking about Organised Crime. Structure and Threat. *The RUSI Journal*, 159(1), 6–14. doi:10.1080/03071847.2014.895253

Levi, M., Innes, M., Reuter, P., & Gundur, R. (2013). *The Economic, Financial & Social Impacts of the Organised Crime in the European Union*. Brussels, Belgium: European Parliament - Directorate-General for Internal Policies. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493018/IPOL-JOIN_ET%282013%29493018_EN.pdf

Levi, M., & Maguire, M. (2004). Reducing and preventing organised crime: An evidence-based critique. *Crime, Law and Social Change*, 41(5), 397–469. doi:10.1023/B:CRIS.0000039600.88691.af

Levi, M., & Osofsky, L. (1995). *Investigating, Seizing and Confiscating the Proceeds of Crime*. London, UK: Home Office. Retrieved from <https://www.ncjrs.gov/App/publications/abstract.aspx?ID=155959>

Levi, M., & Reuter, P. (2006). Money Laundering. *Crime and Justice*, 34(1), 289–375. doi:10.1086/501508

Levitt, S. D., & Dubner, S. J. (2009). *Freakonomics: A Rogue Economist Explores the Hidden Side of Everything*. William Morrow Paperbacks.

Levitt, S. D., & Venkatesh, S. A. (1998). *An Economic Analysis of a Drug-Selling Gang's Finances* (Working Paper No. 6592). National Bureau of Economic Research. Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w6592>

L'Hoiry, X. D. (2013). "Shifting the stuff wasn't any bother": Illicit enterprise, tobacco bootlegging and deconstructing the British government's cigarette smuggling discourse. *Trends in Organized Crime*, 16(4), 413–434. doi:10.1007/s12117-013-9188-2

Libera. (2012). *Azzardopoli. Il Paese del gioco d'azzardo. Quando il gioco si fa duro... le mafie iniziano a giocare*. Roma: Libera. Associazioni, nomi e numeri contro le mafie. Retrieved from <http://azzardo.liberaapiemonte.it/wp-content/uploads/sites/6/2012/01/DossierAzzardopo2012.pdf>

Liddick, D. (1999). The enterprise "model" of organized crime: Assessing theoretical propositions. *Justice Quarterly*, 16(2), 403–430. doi:10.1080/07418829900094191

Linden, L. L., & Rockoff, J. E. (2006). *There Goes the Neighborhood? Estimates of the Impact of Crime Risk on Property Values From Megan's Laws* (NBER Working Paper No 12253). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w12253.pdf>

Lisciandra, M. (2014). Proceeds from extortions: the case of Italian organised crime groups. *Global Crime*, 15(1-2), 93–107. doi:10.1080/17440572.2014.881735

Lister, S., & Bullock, K. (2014). Confiscation of Criminal Assets in England and Wales: Rhetoric and Reality. In C. King & C. Walker (Eds.), *Dirty Assets. Emerging Issues in the Regulation of Criminal and Terrorist Assets* (p. 372). Farnham: Ashgate.

Lo Forte, G. (2008). Criminalità organizzata ed economia illegale. In A. La Spina (Ed.), *I costi dell' illegalità. Mafia ed estorsioni in Sicilia* (pp. 43–75). Bologna: Il Mulino.

Lopez, J. M. S. (2012). *Aspectos dogmáticos y político criminales en el tratamiento penal de la criminalidad organizada*. Universidad de Granada. Retrieved from <http://revistas.um.es/analesderecho/article/view/159171>

- La Repubblica. (2002, June 10). Riciclaggio e mafia russa. 50 arresti in tutta Europa. *La Repubblica*. Retrieved from <http://www.repubblica.it/online/cronaca/mafia/mafia/mafia/mafia.html>
- Le Mentonnais. (2012). La mafia à Menton. Retrieved October 29, 2014, from http://www.mentonnais.org/html/extranet/presse_citron_00.html
- Lois, E. (2008, January 2). El pazo del narco se convierte en hotel de lujo. *El País*. Retrieved from http://elpais.com/diario/2011/01/02/domingo/1293943956_850215.html.c
- La Voz de Galicia. (2008, November 17). Desmontan en Vigo una organización delictiva vinculada a la Mafia italiana. *La Voz de Galicia*. Retrieved from http://www.lavozdegalicia.es/galicia/2008/11/17/0003_7320334.htm
- La Opinión de Galicia. (2008, December 23). Los negocios de la Camorra en Galicia. *La Opinión de Galicia*. Retrieved from <http://www.laopinioncoruna.es/galicia/2008/12/24/negocios-camorra-galicia/246712.html>.
- L'Alsace. (2011, March 24). Affaire Barresi: la piste du blanchiment relie Mulhouse à Aix-en-Provence. *L'Alsace*. Retrieved from <http://www.lalsace.fr/actualite/2011/03/24/affaire-barresi-la-piste-du-blanchiment-mene-a-aix-en-provence>
- Leask, D. (2012, May 14). Crown seizes cash stashes from suspected gang mules drug busted! *Evening Times*. Retrieved from <http://www.eveningtimes.co.uk/news/crown-seizes-cash-stashes-from-suspected-gang-mules-drug-busted.17581050>
- La Dépêche. (2012, June 22). Carcassonne. Opération CLOP 11 : premiers écrous. *La Dépêche*. Retrieved from <http://www.ladepeche.fr/article/2012/06/22/1384682-carcassonne-operation-clop-11-premiers-ecrous.html>
- Londonderry Sentinel. (2012, August 22). Bogside brothel location revealed. *Londonderry Sentinel*. Retrieved from <http://www.londonderrysentinel.co.uk/news/local-news/bogside-brothel-location-revealed-1-4170857>
- Lo Bianco, G., & Lillo, M. (2012, October 4). "Trovato il tesoro di Ciancimino". Nella discarica più grande d'Europa. // *Fatto Quotidiano*. Retrieved from <http://www.ilfattoquotidiano.it/2012/10/04/trovato-tesoro-di-ciancimino-nella-discarica-piu-grande-deuropa/372516/>
- Le Parisien. (2012, November 11). Comment la mafia asiatique prospère en France. *Le Parisien*. Retrieved from <http://www.leparisien.fr/espace-premium/actu/comment-la-mafia-asiatique-prospere-en-france-11-11-2012-2310365.php>
- La Vanguardia. (2013, January 25). Registrado el ayuntamiento de Lloret en una operación contra la mafia rusa. *La Vanguardia*. Retrieved from <http://www.lavanguardia.com/politica/20130125/54362368081/registrado-ayuntamiento-lloret-operacion-mafia-rusa.html>
- Laver, N. (2013, February 4). Restraint and receivership orders under POCA 2002. Retrieved April 21, 2014, from <http://www.kingsleynapley.co.uk/news-and-events/blogs/criminal-law-blog/restraint-and-receivership-orders-under-poca-2002>
- Laville, S., Hill, A., & Meikle, J. (2013, May 15). Oxford child sex abuse ring: social services failed me, says victim. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/society/2013/may/14/oxford-abuse-ring-social-services>
- Lázaro, F. (2013, June 6). La Guardia Civil sorprendió a los jefes de la Camorra tras una juerga en Marbella. *El Mundo*. Retrieved from <http://www.elmundo.es/elmundo/2013/06/04/espana/1370332073.html>
- La Repubblica. (2013, June 21). Criminalita': contrabbando di gasolio, 11 arresti e sequestri per 1,4 mln. *La Repubblica*. Retrieved from <http://napoli.repubblica.it/dettaglio-news/10:51/4362309>
- Livesicilia. (2013, July). Società intestate a prestanome sequestrati a Caruso beni per 30 mln. *Livesicilia.it*. Retrieved from http://catania.livesicilia.it/2013/07/30/societa-intestate-a-prestanome-sequestrati-a-caruso-beni-per-30-mln_253157/
- Leask, D. (2014, April 21). Organised crime link to payday loan trade. *Herald Scotland*. Retrieved from <http://www.heraldscotland.com/news/home-news/organised-crime-link-to-payday-loan-trade.24023165>

- Leclerc, J.-M. (2012a, February 6). Ces mafias qui prospèrent en France. *Le Figaro*. Retrieved from <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2012/02/06/01016-20120206ARTFIG00720-ces-mafias-qui-prosperent-en-france.php>
- Le Monde du Tabac. (2012a, March 29). Des cigarettes de contrebande en provenance de Chine | Le Monde du Tabac. Retrieved from <http://www.lemondedutabac.com/des-cigarettes-de-contrebande-en-provenance-de-chine/>
- Le Monde du Tabac. (2012b, November 23). Trafic du tabac : confirmation du développement des « go-fast ». Retrieved from <http://www.lemondedutabac.com/trafic-du-tabac-confirmation-du-developpement-des-go-fast/>
- Leclerc, J.-M. (2012b, December 7). Drogue: 2 milliards d'euros de chiffre d'affaires en France. *Le Figaro*. Retrieved from <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2012/12/07/01016-20121207ARTFIG00442-drogue-2-milliards-d-euros-de-chiffre-d-affaires-en-france.php>
- Macrì, C. (2013, March 5). 'Ndrangheta in affari con un terrorista dell'Ira Arrestate 20 persone, sequestri per 450 milioni. *Corriere della Sera*. Retrieved from http://www.corriere.it/cronache/13_marzo_05/ira-ndrangheta-appalti-riciclaggio_708e4d02-8589-11e2-b184-b7baa60c47c5.shtml
- Madinger, J. (2011). *Money laundering: A guide for criminal investigators*. CRC Press.
- Maggi, S. (2009). *Storia dei trasporti in Italia*. Bologna: Il Mulino.
- Maguire, P. (2012). *Inside Ireland's Illegal Cigarette Trade*. Three RTÉ (Raidió Teilifís Éireann). Retrieved from <http://www.youtube.com/watch?v=xF2LB1y1boo>
- Majidi, F. (2010, May 26). Irish Mafia on the Costa del Sol dismantled in operation "Shovel." Retrieved from <http://www.spanishnews.es/20100526-irish-mafia-on-the-costa-del-sol-dismantled-in-operation-shovel/id=2536/>
- Malmström, C. (2011, January 7). Inauguration of Europol's new HQ. Retrieved from <http://blogs.ec.europa.eu/malmstrom/tag/operation-shovel/>
- Manchester Evening News. (2011). It's payback time for criminal family. *Manchester Evening News*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?InI=52KX-GGV1-JCF1-4Y5&csi=242753&oc=00240&perma=true>
- Mancuso, M. (2014a). Estimating the revenues of sexual exploitation: applying a new methodology to the Italian context. *Global Crime*, 15(1-2), 10–26. doi:10.1080/17440572.2013.878655
- Mancuso, M. (2014b). Not all madams have a central role: analysis of a Nigerian sex trafficking network. *Trends in Organized Crime*, 17(1-2), 66–88. doi:10.1007/s12117-013-9199-z
- Marazziti, A. (2010, June 8). Eolico: 2 indagati. Retrieved from <https://antonellamarazziti.wordpress.com/2010/06/08/eolico-2-indagati/>
- Marraco, M. (2012, October 17). La mafia china sacaba de España entre 200 y 300 millones al año. *El Mundo*. Retrieved from <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/10/16/espana/1350403696.html>
- Marsh, K., Sarmah, R., Davies, P., Froud, E., Mallender, J., Scalia, E., ... Tah, C. (2012). *An evidence assessment of the routes of human trafficking into the UK* (Occasional Paper 103). London, UK: Home Office. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/115923/occ103.pdf
- Martin, T. (2009). Two accused of arms stash plot. Pair allegedly helped Haase and Bennett. *Liverpool Daily Echo*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?InI=7V6N-PTP1-2SCD-G2R9&csi=245285&oc=00240&perma=true>
- Masciandaro, D., & Battaglini, M. (2000). Il vantaggio di bussare due volte: contratti bancari ed usura, diritti di proprietà, valore della garanzia e della rinegoziazione. *Economia politica*, 17(3), 415-444. Retrieved from <http://www.economia-politica.it/archivio-1984-2000/masc-it.htm>

- Masciandaro, D., & Ruozi, R. (1999). *Mercati e illegalità: economia e rischio criminalità in Italia*. Milano: EGEA.
- Masker, R. (2013). Gang 'robbed guards taking cash to banks'. *Daily Echo (Newsquest Regional Press)*. Retrieved from <http://www.nexis.com/docview/getDocForCuiReq?oc=00240&ini=5B08-W2G1-F0JC-M3PC&perma=true&csi=323732&secondRedirectIndicator=true>
- Matrix Insight. (2009). *Assessing the effectiveness of EU Member States' practices in the identification, tracing, freezing and confiscation of criminal assets*. Retrieved from http://ec.europa.eu/home-affairs/news/intro/docs/20120312/final_asset_recovery_report_june_2009.pdf
- Matrix Knowledge Group. (2007). *The illicit drug trade in the United Kingdom*. Home Office. Retrieved from <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110220105210/rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs07/rdsolr2007.pdf>
- May, T., & Hough, M. (2004). Drug markets and distribution systems. *Addiction Research & Theory*, 12(6), 549–563. doi:10.1080/16066350412331323119
- Mayhew, P. (2003). *Counting the Costs of Crime in Australia: Technical Report*. (Technical and Background Paper Series No. 4). Canberra: Australian Institute of Criminology. Retrieved from <http://www.aic.gov.au/documents/B/F/D/%7BBFD22E46-3E66-431A-B74D-F76661CCB103%7Dtbp004.pdf>
- McAfee. (2014). *Jackpot! Money Laundering Through Online Gambling* (White Paper). McAfee. Retrieved from <http://www.mcafee.com/sg/resources/white-papers/wp-jackpot-money-laundering-gambling.pdf>
- McCarthy, N., & Ivery, D. (2013, October 26). Blues chief Carson Yeung: I did accept a further £3m from suspected Triad boss. *Birmingham Mail*. Retrieved from <http://www.birminghammail.co.uk/news/local-news/carson-yeung-accept-further-3m-6242925>
- McDonald, H. (2008, February 10). Russians kill Dublin drugs lord in Spain. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2008/feb/10/ireland.russia>
- McIlwain, J. S. (1999). Organized crime: A social network approach. *Crime, Law and Social Change*, 32(4), 301–323. doi:10.1023/A:1008354713842
- McKenna, F. J., & Egan, K. (2009). Ireland: a multi-disciplinary approach to proceeds of crime. In S. N. M. Young (Ed.), *Civil Forfeiture of Criminal Property. Legal Measures for Targeting the Proceeds of Crime* (pp. 52–91). Edward Elgar Publishing Limited.
- McKinney, S. (2013). Illegal dumps making criminals 'vast profits'. *The Irish News*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?ini=5B39-2YR1-JCDY-3VB&csi=246279&oc=00240&perma=true>
- McMahon, C. (2013, August 3). Car stealing gangs running a €97 million racket. *Irish Mirror Online*. Retrieved from <http://www.irishmirror.ie/news/irish-news/crime/car-stealing-gangs-running-97-2120184>
- McSweeney, T., Turnbull, P., & Hough, M. (2008). *Tackling Drug Markets and Distribution Networks in the UK. A review of the recent literature*. London, UK: Institute for Criminal Policy Research School of Law King's College London. Retrieved from http://www.icpr.org.uk/media/5557/Drug_Markets_Full_Report.pdf
- Meeus, C. (2011, October 28). «Les Guérini ont mis en place un système mafieux». *Le Figaro*. Retrieved from <http://www.lefigaro.fr/politique/2011/10/28/01002-20111028ARTFIG00455-les-guerini-ont-mis-en-place-un-systeme-mafieux-a-marseille.php>
- Meloen, J. D., Landman, R., De Miranda, H., Van Eekelen, J., & Van Soest, S. (2003). *Buit en Besteding, Een empirisch onderzoek naar de omvang, de kenmerken en de besteding van misdaadgeld [Booty and Spending. An Empirical Research on the size, characteristics and the spending of crime-money]*. Den Haag: Reed Business Information.
- Mendell, R. L. (2006). *How to Do Financial Asset Investigations: A Practical Guide for Private Investigators, Collections Personnel, and Asset Recovery Specialists*. Charles C Thomas Publisher.

- Menditto, F. (2012). *Le misure di prevenzione personali e patrimoniali. La confisca ex art. 12-sexies l. n. 356/92*. Milano: Giuffrè Editore.
- Merriman, D. (2002). *Understand, Measure, and Combat Tobacco Smuggling*. Washington, DC: The World Bank. Retrieved from <http://siteresources.worldbank.org/INTPH/Resources/7Smuggling.pdf>
- Merriman, D., Yurekli, A., & Chaloupka, F. J. (2000). How big is the worldwide cigarette smuggling problem? *Tobacco Control in Developing Countries*, 365–392.
- Metropolitan Police Service. (2014, June 9). Drugs gang jailed for 34 years. Retrieved April 22, 2014, from <http://content.met.police.uk/News/Drugs-gang-jailed-for-34-years/1400024447791/1257246741786>
- MHRA. (2013, June 27). Press release: MHRA nets UK record £12.2 million haul of counterfeit and unlicensed medicines. Retrieved April 20, 2014, from <http://www.mhra.gov.uk/NewsCentre/Pressreleases/CON287024>
- Millington, T., & Sutherland Williams, M. (2010). *The Proceeds of Crime* (third ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Mills, H., Skodbo, S., & Blyth, P. (2013). *Understanding organised crime: estimating the scale and the social and economic costs*. London, UK: Home Office. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/246390/horr73.pdf
- Milosa, D. (2014, September 13). Expo 2015, società legata alla 'ndrangheta si occupava della sicurezza dell'Esposizione. *Il Fatto Quotidiano*. Retrieved from <http://www.ilfattoquotidiano.it/2014/09/13/expo-2015-societa-legata-alla-ndrangheta-si-occupava-della-sicurezza-dellesposizione/1119876/>
- Ministère de l'Intérieur. (2013, March 11). Les Balkans, principale filière du trafic d'armes vers la France. Retrieved October 30, 2014, from <http://www.interieur.gouv.fr/Actualites/Dossiers/Les-Balkans-principale-filiere-du-traffic-d-armes-vers-la-France>
- Ministère de la Justice. (2013). *Guide for Asset Recovery in France*. Ministère de la Justice et des Libertés - The World Bank - United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from <http://star.worldbank.org/star/sites/star/files/Guide-for-Asset-Recovery-in-France.pdf>
- Ministère des droits de la femme, de la ville, de la jeunesse et des sports. (2014). *Plan d'action national contre la traite des êtres humains (2014 - 2016)*. Paris, France: Ministère des droits de la femme, de la ville, de la jeunesse et des sports. Retrieved from <http://femmes.gouv.fr/wp-content/uploads/2014/05/Plan-daction-national-contre-la-traite-des-%C3%AAtres-humains.pdf>
- Ministerio De Industria, Energía y Turismo. (2013). *Informe anual 2012: informe de Movimientos Turísticos en Fronteras (Frontur) y Encuesta de Gasto Turístico (Egatur)*. Madrid, Spain: Instituto de Turismo de España. Retrieved from [http://www.iet.tourspain.es/es-ES/estadisticas/egatur/Anuales/Movimientos%20Tur%C3%ADsticos%20en%20Fronteras%20\(Frontur\)%20y%20Encuesta%20de%20Gasto%20Tur%C3%ADstico%20\(Egatur\)%202012.pdf](http://www.iet.tourspain.es/es-ES/estadisticas/egatur/Anuales/Movimientos%20Tur%C3%ADsticos%20en%20Fronteras%20(Frontur)%20y%20Encuesta%20de%20Gasto%20Tur%C3%ADstico%20(Egatur)%202012.pdf)
- Ministerio De Industria, Energía y Turismo. (2014). *Balance 2013 de intervenciones de la lucha contra la vulneración de los derechos de propiedad industrial*. Retrieved from http://www.oepm.es/es/sobre_oepm/noticias/2014/2014_06_03_LosRiesgosDeLasFalsificaciones.html
- Ministerio del Interior. (2008, June 2). Desarticulación de un Grupo Organizado de Ciudadanos Chinos. Retrieved from <http://www.star85.com/media/c47b6b65109ba175ffff81fefff8709.doc>
- Ministerio del Interior. (2009). La Policía Nacional ha detenido a casi 1.000 personas en las 232 operaciones contra la corrupción efectuadas en los últimos cinco años. Retrieved from http://www.policia.es/prensa/091209_1.htm.
- Ministerio del Interior. (2012). *Anuario Estadístico del Ministerio del Interior 2012*. Catálogo de Publicaciones de la Administración General del Estado. Bilbao, Spain. Retrieved from http://www.interior.gob.es/documents/642317/1204854/Anuario_estadistico_2012_okkk.pdf/00ee01c7-3122-496a-a023-22829653e6c0 FSC

- Ministerio del Interior. (2013). Desarticulada en España y Bélgica una de las más importantes redes de narcotráfico y blanqueo de dinero. Retrieved from <http://www.guardiacivil.es/es/prensa/noticias/4507.html>
- Ministerio del Interior. (2014a, February 14). Desarticulada una organización dedicada al blanqueo de capitales procedentes del narcotráfico. Retrieved from http://www.interior.gob.es/web/interior/prensa/noticias/-/asset_publisher/GHU8Ap6ztgsg/content/id/1650434
- Ministerio del Interior. (2014b, July). La Policía y la Guardia Civil detuvieron en 2013 a 753 personas y desarticularon 96 grupos criminales vinculados con la trata de seres humanos con fines de explotación sexual, un 140% más que en 2012. Retrieved from http://www.interior.gob.es/web/interior/noticias/detalle/-/journal_content/56_INSTANCE_1YSSI3xiWuPH/10180/2233054/?redirect=http://www.interior.gob.es/web/interior/prensa/noticias?p_p_id=101_INSTANCE_GHU8Ap6ztgsg&p_p_lifecycle=0&p_p
- Ministerio del Interior, & CICO. (2013). *El Crimen Organizado; Balance situación 2012 y avance Enero-Mayo 2013*. Retrieved from <http://portal.protecuri.org/wp-content/uploads/2013/08/BALANCE-2012-CRIMEN-ORGANIZADO.pdf>
- Ministerio del Interior, & CICO. (2014a). *Balance de la Lucha contra el Crimen Organizado en España*. Retrieved from <http://www.interior.gob.es/web/interior/prensa/balances-e-informes/2013>
- Ministerio del Interior, & CICO. (2014b). *Prevención y lucha contra la trata de seres humanos con fines de explotación sexual en España*. Retrieved from <http://www.interior.gob.es/documents/10180/2170430/Presentaci%C3%B3n+del+Balance+2013+de+la+lucha+contra+la+trata+de+seres+humanos+con+fines+de+explotaci%C3%B3n+sexual/520ce677-37cb-4219-85f6-535eee51ee9b>
- Ministero dell'Economia e delle Finanze. (2014). *Analisi nazionale dei rischi di riciclaggio e finanziamento del terrorismo*. MEF – Comitato di Sicurezza Finanziaria. Retrieved from http://www.dt.tesoro.it/export/sites/sitodt/modules/documenti_it/news/news/Sintesi_NRA_divulgabile_a_soggetti_obbligati_2_dicembre_2014.pdf
- Ministero dell'Interno. (2011). *La Relazione illustrativa di commento al Codice delle leggi antimafia. La ricognizione delle norme antimafia di natura penale, processuale e amministrativa*. Ministero dell'Interno. Retrieved from http://ssai.interno.it/download/allegati1/aml_relazioneillustrativaalcodiceantimafia.pdf
- Ministero della Giustizia. (2011, March). Consistenza, destinazione ed utilizzo dei beni sequestrati o confiscati - Stato dei procedimenti di sequestro o confisca - Relazione al Parlamento ex L. 7 marzo 1996, n. 109 (marzo 2011). Ministero della Giustizia. Retrieved from https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_12_1.wp?facetNode_1=0_10&facetNode_2=0_10_35&previousPage=mg_1_12&contentId=SPS642928
- Ministero della Giustizia. (2013, September). Consistenza, destinazione ed utilizzo dei beni sequestrati o confiscati - Stato dei procedimenti di sequestro o confisca - Relazione al Parlamento ex L. 7 marzo 1996, n. 109 (settembre 2013). Ministero della Giustizia. Retrieved from https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_12_1.wp?facetNode_1=0_10&facetNode_2=0_10_35&previousPage=mg_1_12&contentId=SPS977004
- Ministero dell'Interno. (2013). *Relazione al Parlamento sull'Attività delle Forze di Polizia, sullo Stato dell'Ordine e della Sicurezza Pubblica sulla Criminalità Organizzata (anno 2012)*. Ministero dell'Interno. Retrieved from http://www.interno.gov.it/mininterno/export/sites/default/it/assets/files/28_2014/2014_02_14_Relazione_al_Parlamento_2012.pdf
- Ministra de Sanidad y Política Social. (2009). *Estrategia Nacional sobre Drogas 2009-2016*. Delegación del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas. Retrieved from <http://www.pnsd.msc.es/Categoria2/publica/pdf/EstrategiaPNSD2009-2016.pdf>
- Mitchell, G. (2012). *Thematic Paper on Organised Crime. Asset Confiscation as an Instrument to Deprive Criminal Organisations of the Proceeds of their Activities*. CRIM.

- MNnews. (2013, March 5). Operazione Metropolis, per il procuratore capo della DDA Ottavio Sferlazza, la 'ndrangheta è una minaccia per la democrazia. *MNews*. Retrieved from <http://www.mnews.it/2013/03/operazione-metropolis-per-il.html>
- Moffatt, S., & Fitzgerald, J. (2006). *Relationship between Petrol Theft and Petrol Prices*. Sydney: Bureau of Crime Statistics and Research New South Wales. Retrieved from <http://search.informit.com.au/documentSummary;dn=350504229551165;res=IELHSS>
- Molinaro, M. (2010, May 20). Le 'ndrine alle Olimpiadi 2006. Retrieved from <http://www.malitalia.it/2010/05/le-%e2%80%99ndrine-alle-olimpiadi-2006/>
- Mölsä, M. (2008). *Prosenttijengit. Moottoripyöräkerhot ja järjestäytyneet rikollisuus Suomessa*. [One-percent gangs. Motorcycle clubs and organised crime in Finland]. Helsinki: Johnny Kniga Kustannus.
- Moltó, E. (2013, July 3). Desarticulada una banda que robaba droga a otras redes de narcotráfico. *El País*. Retrieved from http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/07/04/valencia/1372929317_597297.html
- Montel, L. (2008). *Marseille capitale du crime. Histoire croisée de l'imaginaire de Marseille et de la criminalité organisée (1820-1940)*. Université de Paris X Nanterre.
- Montero Aroca, J. (2012). *Derecho Jurisdiccional III*. Proceso Penal (pp. 457- 497).
- Moon, T. (2013, March 3). Britain is Organised Crime Capital of Europe, Says Europol. *International Business Times*. Retrieved from <http://www.ibtimes.co.uk/crime-europol-gangs-adams-family-cartel-delta-441511>
- Morselli, C. (2009). *Inside Criminal Networks*. NewYork: Springer.
- Morselli, C., Gabor, T., & Kiedrowski, J. (2010). *The Factors That Shape Organized Crime*. Organized Crime Division Law Enforcement and Policy Branch Public Safety Canada. Retrieved from http://publications.gc.ca/collections/collection_2012/sp-ps/PS4-89-2010-eng.pdf
- MTV. (2010, September 26). Pankkikorttien kopiinnista selviää Suomessa lievällä tuomiolla. Retrieved from <http://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/pankkikorttien-kopiinnista-selviaa-suomessa-lievalla-tuomiolla/2035698>
- Mugellini, G., & Caneppele, S. (2012). *Le imprese vittime di criminalità in Italia*. Milan - Trento, Italy: Transcrime. Retrieved from http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2013/11/16_Le_imprese_vittime_di_criminalit%C3%A0_in_Italia1.pdf
- Muñoz, P. (2013, January 22). Una red de narcos utilizó locutorios para blanquear 4 millones de euros. *La Tribuna de Ciudad Real*. Retrieved from <http://www.latribunadeciudadreal.es/noticia/ZB458D723-DACB-25A2-3E894C9BC9E80DAC/20130122/red/narcos/utilizo/locutorios/blanquear/4/millones/euros>
- Muñoz, P., & Morcillo, C. (2013, June 5). El Clan Polverino pagaba una cuota de respeto mensual al de los Nuvoletta. *ABC*. Retrieved from <http://www.abc.es/espana/20130605/abci-clan-polverino-pagaba-cuota-201306042005.html>
- Murji, K. (2007). Hierarchies, Markets and Networks: Ethnicity/Race and Drug Distribution. *Journal of Drug Issues*, 37(4), 781–804. doi:10.1177/002204260703700403
- Murray, G. (2011, February 27). Directors' Exposure under Confiscation Proceedings. Retrieved November 28, 2014, from <http://www.accountingweb.co.uk/group/money-laundering-and-crime/directors-exposure-under-confiscation-proceedings>
- Myres, G. (2012). Investing in the Market of Violence: Toward a Micro-Theory of Terrorist Financing. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(10), 693–711. doi:10.1080/1057610X.2012.712031
- Navarro Galera, A., López Pérez, C. (2006). *Valoración de los bienes inmuebles. Análisis comparado de los criterios en el PGC y en las normas IASB*. Retrieved from <http://pdfs.wke.es/5/3/0/2/pd0000015302.pdf>
- Naylor, R. T. (1999). Wash-out: A critique of follow-the-money methods in crime control policy. *Crime, Law and Social Change*, 32(1), 1–58. doi:10.1023/A:1008386203362

- Naylor, R. T. (2002). *Wages of Crime: Black Markets, Illegal Finance, and the Underworld Economy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- NBI. (2012). *Threat assessments, crime situation reports, and annual reports*. [Not publicly available, contain confidential information.]
- NBI. (2013). *Threat assessments, crime situation reports, and annual reports*. [Not publicly available, contain confidential information.]
- NBI. (2014). *Threat assessments, crime situation reports, and annual reports*. [Not publicly available, contain confidential information.]
- NCA. (2013). *Independent Financial Advisors (IFAs), Mortgage Brokers and Retail Intermediaries: Identifying Risks to your Business and Reporting Suspicious Activity*. National Crime Agency. Retrieved from <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/25-ifas-identifying-risks-1/file>
- NCA. (2014a, February 28). Crime group planned to flood Manchester with amphetamine. Retrieved April 21, 2014, from <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/news/333-crime-group-planned-to-flood-manchester-with-amphetamine>
- NCA. (2014b). *National Strategic Assessment of Serious and Organised Crime 2014*. National Crime Agency. Retrieved from <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/207-nca-strategic-assessment-of-serious-and-organised-crime/file>
- NCA. (n.d.-a). Drugs. Retrieved April 19, 2014, from <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/crime-threats/drugs>
- NCA. (n.d.-b). Legal basis for reporting. Retrieved April 19, 2014, from <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/about-us/what-we-do/specialist-capabilities/ukfiu/legal-basis-for-reporting>
- NCA. (n.d.-c). Proceeds of Crime Centre. Retrieved April 21, 2014, from <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/about-us/what-we-do/specialist-capabilities/proceeds-of-crime-centre>
- NEMS Market Research. (2009). *North of England Illicit Tobacco Survey*. Billingham, UK: NEMS Market Research.
- Nevala, S., & Ranta, R. (2006, January 9). *Kansainvälinen terrorismi on järjestäytyneitä rikollisuutta*. [International terrorism is organised criminality]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Newham Recorder. (2011). Loan shark preyed on Sri Lankan community. *Newham Recorder*. Retrieved from <http://www.nexis.com/docview/getDocForCuiReq?oc=00240&lni=52H9-F6P1-JBJ0-R232&perma=true&csi=374230&secondRedirectIndicator=true>
- NFA. (2013). *Annual Fraud Indicator 2013*. UK: National Fraud Authority. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/206552/nfa-annual-fraud-indicator-2013.pdf
- Nieminen, T. (2013, April 14). *Tarvittaessa poistakaa myös heidät krp:n rekisteristä*. [If needed, take also them out from the NBI's register]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Nilsson, M. (2013, December 5). "Brotten följer i deras spår". Polisen anklagar kringresande asfaltsläggare för slaveri och fuskjobb. *Aftonbladet*. Retrieved from <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article16759619.ab>
- North Wales Daily Post. (2007). Gangster ordered to surrender his ill-gotten millions. *North Wales Daily Post*. Retrieved from <http://www.dailypost.co.uk/news/north-wales>
- Northern Echo. (2013). Notorious crime family jailed over car crash scam. The end of the road. *The Northern Echo*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?lni=580N-95T1-F174-0C0&csi=162437&oc=00240&perma=true>
- Nunwood, & Pfizer. (2010, January). *Cracking counterfeit. Counterfeit medicines, the scope of the problem. Ireland*. Retrieved from http://www.pfizer.ie/userfiles/file/your_health/crackingcounterfeit.pdf

- O'Keeffe, C. (2009, August 28). European police track up to 40 Irish organised crime gangsters. *Irish Examiner*. Retrieved from <http://www.irishexaminer.com/ireland/european-police-track-up-to-40-irish-organised-crime-gangsters-99644.html>
- O'Regan, D. (2014). 'Irish bitcoin' highlights the issues facing crypto-currencies. *Independent.ie*. Retrieved from <http://www.independent.ie/business/personal-finance/irish-bitcoin-highlights-the-issues-facing-cryptocurrencies-30336644.html>
- O'Regan, P. (2006). *Financial Information Analysis*. John Wiley & Sons Ltd.
- O'Reilly, D. (2013) *Selling seized items online*. Presented at ARO Platform meeting. Brussels, Belgium. 4-5 December.
- O'Reilly, W. (2012). *Report into the Illicit Tobacco Trade in the City of Liverpool*. PMI document.
- O'Riordan, S. (2013, May 30). Six arrested in €1m mortgage fraud probe. *Irish Examiner*. Retrieved from <http://www.irishexaminer.com/ireland/six-arrested-in-1m-mortgage-fraud-probe-232777.html>
- OAS. (2011). *Asset Management Systems in Latin America and Best Practices Document on Management of Seized and Forfeited Assets*. Washington D.C.: Organization of American States. Retrieved from http://www.cicad.oas.org/lavado_activos/grupoExpertos/Decomiso%20y%20ED/Manual%20Bienes%20Decomisados%20-%20BIDAL.pdf
- OAS. (2014a). *Analysis of Systems for the Collection of Data on Seized and Forfeited Assets of Illicit Origin in the Member States of the OAS*. (P. Standridge, Ed.). Washington D.C.: Organization of American States. Retrieved from <http://www.cicad.oas.org/apps/Document.aspx?Id=2913>
- OAS. (2014b). *Guide for the Management of Seized Businesses*. (D. Cheng, Ed.). Washington D.C.: Organization of American States. Retrieved from <http://www.cicad.oas.org/apps/Document.aspx?Id=2691>
- OCCRP. (2011). *Big Trouble at Big Tobacco*. Retrieved November 28, 2011, from https://reportingproject.net/troubles_with_big_tobacco/
- OCTF. (2012a). *2012 Annual Report & Threat Assessment. Organised Crime in Northern Ireland*. Organised Crime Task Force. Retrieved from <http://www.dojni.gov.uk/index/publications/publication-categories/pubs-policing-community-safety/doj-organised-crime-annual-report.pdf>
- OCTF. (2012b). *The Northern Ireland Organised Crime Strategy. January 2012 - March 2014*. Organised Crime Task Force. Retrieved from <http://www.octf.gov.uk/getattachment/5f45ae7f-84ff-4892-895b-cee031654fe6/Northern-Ireland-Organised-Crime-Strategy-2012-14.aspx>
- OCTF. (2013). *Annual Report and Threat Assessment 2013*. Organised Crime Task Force. Retrieved from <http://www.dojni.gov.uk/index/publications/publication-categories/pubs-policing-community-safety/community-safety/organised-crime/octf-annual-report-2013.pdf>
- OECD. (2008). *The Economic Impact of Counterfeiting and Piracy*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. Retrieved from <http://www.oecd-ilibrary.org/content/book/9789264045521-en>
- OECD. (2009). *Magnitude of counterfeiting and piracy of tangible products: an update*. Paris, France: Organisation for Economic Co-operation and Development. Retrieved from <http://www.oecd.org/industry/ind/44088872.pdf>
- OECD. (2011). *OECD Economic Surveys: Ireland 2011*. Paris, France: OECD Publishing. Retrieved from <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/1011151e.pdf?expires=1415708262&id=id&accname=ocid56023214&checksum=5121EDB12C447DBD1B1681F99B685DEA>
- OFDT (2009). *Cannabis, essential data and knowledge*. Observatoire Français des Drogues et des Toxicomanies. Retrieved from <http://www.ofdt.fr/ofdtdev/live/english-tab/engpubli/2pdf//english-tab/engpubli/cde.pdf>

- OFDT. (2011). *L'observation du marché illicite de tabac en France*. Observatoire Français des Drogues et des Toxicomanies. Retrieved from http://www.inhesj.fr/sites/default/files/files/securite/observation_marche_illicite_tabac.pdf
- Office of the Director of Public Prosecutions. (2008). *Annual Report 2007*. DPP. Retrieved from https://www.dppireland.ie/filestore/documents/Annual_Report_2007_ENG.pdf
- OLAF. (2010). *Annual Report 2010*. Brussels, Belgium: European Anti-Fraud Office. Retrieved from http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-olaf/rep_olaf_2009_en.pdf
- OLAF. (2010, November 10). Spain's Biggest Ever Counterfeit Cigarette Network Dismantled. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_OLAF-10-14_en.htm
- OLAF. (2011). *Eleventh Operation Report of the European Anti-fraud Office: 1 January to 31 December 2010*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-olaf/rep_olaf_2010_en.pdf
- OLAF. (2013). *Identifying conflicts of interests in public procurement procedures for structural actions European Anti-fraud Office*. Retrieved from <http://www.lineeavcp.it/wp-content/uploads/2014/04/IDENTIFYING-CONFLICTS-OF-INTERESTS-IN-PUBLIC-PROCUREMENT-FOR-STRUCTURAL-ACTIONS-A-PRACTICAL-GUIDE-FOR-MANAGERS-.pdf>
- OLAF. (2014). *The OLAF report 2013. Fourteenth report of the European Anti-Fraud Office, 1 January to 31 December 2013*. Luxembourg: European Anti-Fraud Office - European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-olaf/2013/olaf_report_2013_en.pdf
- Olimpo, G., Galli, A., & Santucci, G. (2014). Voli della droga, la flotta dei narcos in Italia. *Corriere della Sera*. Retrieved from <http://www.corriere.it/reportage/senza-categoria/2014/voli-della-droga-la-flotta-dei-narcos-in-italia/>
- Olles, M., & Peris, X. (2013, September 7). Desarticulada una banda que copaba el tráfico de drogas en la comarca de Inca. *Diario de Mallorca*. Retrieved from <http://www.diariodemallorca.es/sucesos/2013/09/07/desarticulada-banda-copaba-trafico-drogas/873000.html>
- Olmos Jiménez, J. (2013) *Estrategia de Seguridad Nacional 2013*. Retrieved from http://catedrapsyd.unizar.es/archivos/documentacion/javier_jimenez_esn_2013.pdf
- OSAC. (2014a). *Denmark 2014 Crime and Safety Report*. United States Department of State - Bureau of Diplomatic Security. Retrieved from <https://www.osac.gov/pages/ContentReportDetails.aspx?cid=15641>
- OSAC. (2014b). *Latvia 2014 Crime and Safety Report*. United States Department of State - Bureau of Diplomatic Security. Retrieved from <https://www.osac.gov/Pages/ContentReportDetails.aspx?cid=15063>
- OSAC. (2014c). *Portugal 2014 Crime and Safety Report: Lisbon*. United States Department of State - Bureau of Diplomatic Security. Retrieved from <https://www.osac.gov/pages/ContentReportPDF.aspx?cid=15349>
- OSAC. (2014d). *Sweden 2014 Crime and Safety Report*. United States Department of State - Bureau of Diplomatic Security. Retrieved from <https://www.osac.gov/pages/ContentReportDetails.aspx?cid=15353>
- OSCE. (2010). *Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime*. Vienna, Austria: Organization for Security and Co-operation in Europe. Retrieved from <http://www.osce.org/cthb/69028?download=true>
- Osservatorio sulla Criminalità Organizzata dell'Università degli Studi di Milano. (2014). *Primo rapporto trimestrale sulle aree settentrionali, per la presidenza della commissione parlamentare di inchiesta sul fenomeno mafioso*. Osservatorio sulla Criminalità Organizzata dell'Università degli Studi di Milano. Retrieved from <http://www.cross.unimi.it/wp-content/uploads/Rapporto-Cross-Unimi-FINAL.pdf>
- Pagola, J., & Muñoz, P. (2013, September 29). Más de 200 operaciones de blanqueo de la Policía han llevado hasta Gibraltar. *ABC*. Retrieved from <http://www.abc.es/espana/20130929/abci-gibraltar-operacion-policial-201309282028.html>

- Palovaara, J. (2011, September 9). *Jengien välit saattavat kiristyä [Relations between gangs may grow tense]*.
- Palovaara, J., & Passi, M. (2012, October 2). Portsariyrytysten valvontaa kiristetään. [The regulation of bouncer firms is tightened]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Paoli, L. (2002). The paradoxes of organized crime. *Crime, Law and Social Change*, 37(1), 51–97. doi:10.1023/A:1013355122531
- Paoli, L. (2003). *Mafia Brotherhoods: Organised Crime, Italian Style*. New York, NJ, United States: Oxford University Press.
- Paoli, L. (2004). The illegal drugs market. *Journal of Modern Italian Studies*, 9(2), 186–207. doi:10.1080/13545710410001679466
- Paoli, L. (Ed.). (2014). *The Oxford Handbook of Organized Crime*. Oxford University Press.
- Paoli, L., & Reuter, P. (2008). Drug Trafficking and Ethnic Minorities in Western Europe. *European Journal of Criminology*, 5(1), 13–37. doi:10.1177/1477370807084223
- Páramo, J. (2013, September 3). Gibraltar, Contrabando de Tabaco Y Directiva Europea. *El Mundo*. Retrieved from <http://www.elmundo.es/elmundo/2013/09/03/espana/1378199206.html>
- Parente, M. (2010). L'Arma dei Carabinieri e le attività di prevenzione e repressione delle organizzazioni criminali. *Criminologia, Vittimologia e Sicurezza*, 4(1), 13–22.
- Parjea, P. (2013, January 25). Una fortuna amasada por un humilde inmigrante ruso. *El País*. Retrieved from http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/01/25/catalunya/1359110783_655939.html
- Pascual, A., & Miller, S. (2013). *2013 Identity Fraud Report: Data Breaches Becoming a Treasure Trove for Fraudsters*. Javelin Strategy & Research. Retrieved from https://www.javelinstrategy.com/uploads/web_brochure/1303.R_2013IdentityFraudBrochure.pdf
- Passi, M. (2011a, May 10). *Paritusta Helsingin keskustassa [Pimping in the Helsinki city centre]*.
- Passi, M. (2011b, June 1). *Krp: Kerjäläisilmiöön liittyy Suomessakin ihmiskauppaa [NBI: Begging phenomenon involves human trafficking also in Finland]*. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Passi, M. (2013, June 27). *Aselasti kätettiin sukkiin [A load of weapons hid in socks]*.
- Passi, M., & Reinboth, S. (2013, December 9). *Poliisin laitehankinnat kytkeytyvät rikollisryhmään. [Police appliance procurements are linked to a criminal group]*. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Passi, M., Vähäsarja, I., & Pelli, P. (2013, December 4). Valtava määrä huumeita kulki Suomeen autoissa. *Helsinki Sanomat*. Helsinki, Finland. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Pearson, G., & Hobbs, D. (2001). *Middle Market Distribution*. London: Home Office.
- Pelletier, E. (2012, November 3). L'emprise du Milieu en Corse. *L'Express*. Retrieved from http://www.lexpress.fr/actualite/societe/l-emprise-du-milieu-en-corse_1182351.html
- Perälä, J. (2011). "Miksi lehmät pitää tappaa?" *Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä [“Why snitches have to be killed?” Ethnographical study of the drug market in Helsinki in the early 2000s]*. Helsinki, Finland: National Institute for Health and Welfare (THL). Retrieved from <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/6b8bad57-d618-45d4-b663-7cd64bd4ca80>
- Pérez, F. (2013, July 23). El paraíso perdido de los Ángeles del Infierno. *El País*. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2013/07/23/actualidad/1374573300_987996.html

- Perucic, A.-M. (2012). *The demand for cigarettes and other tobacco products*. Dublin, Ireland: World Health Organization. Retrieved from http://www.who.int/tobacco/economics/meetings/dublin_demand_for_tob_feb2012.pdf
- Peurala, J. (2013). Match-manipulation in football - the challenges faced in Finland. *The International Sports Law Journal*, 13(3-4), 268–286. doi:10.1007/s40318-013-0027-z
- Picarelli, J. (2009). Human Trafficking & Organised Crime in the US & Western Europe. In C. Friesendorf (Ed.), *Strategies Against Human Trafficking: The Role of the Security Sector* (pp. 115–135). Vienna: National Defence Academy and Austrian Ministry of Defence and Sports. Retrieved from <http://www.dcaf.ch/Publications/Strategies-Against-Human-Trafficking-The-Role-of-the-Security-Sector>
- Pinotti, P. (2012). *The economic costs of organised crime: evidence from southern Italy*. Roma: Banca D'Italia. Retrieved from http://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/econo/temidi/td12/td868_12/en_td868/en_tema_868.pdf .
- Pinto, S., & Wilson, P. (1990). *Gambling in Australia*. Canberra, Australia: Australian Institute of Criminology. Retrieved from <http://www.aic.gov.au/documents/A/A/2/%7BAA236B7C-0159-4A84-8F90-C74158D97540%7Dti24.pdf>
- PNSD. (2013). *Informe sobre la actividad del fondo procedente de los bienes decomisados por tráfico ilícito de drogas y otros delitos relacionados durante el año 2012*. Plan Nacional sobre Drogas. Retrieved from <http://www.pnsd.msc.es/en/Categoria2/publica/pdf/InformesFondo/Memoria2012.pdf>.
- PNSD. (2014a). *Informe sobre la actividad del fondo procedente de los bienes decomisados por tráfico ilícito de drogas y otros delitos relacionados durante el año 2013*. Plan Nacional sobre Drogas. Retrieved from http://www.pnsd.msssi.gob.es/Categoria2/publica/pdf/InformesFondo/MemoriaF2013_definitiva.pdf
- PNSD. (2014b). *Organización Institucional*. Plan Nacional sobre Drogas. Retrieved from <http://www.pnsd.msssi.gob.es/Categoria1/presenta/home.htm>
- Police Information System, Patja. National Police Board, Ministry of the Interior, Finland. Accessed May–December 2013. [Not publicly available, contains confidential information.]
- Policía Nacional. (2012). Operación Emperador: 83 detenidos, 108 registros y más de 11.600.000€ en efectivo intervenidos. Retrieved from http://www.policia.es/prensa/20121017_1.html
- Polizia di Stato. (2014). *Home 2013*. Ministero dell'Interno. Retrieved from <http://www.poliziadistato.it/articolo/pdf/32140/>
- Polo, M. (2011). *L'espansione Delle Organizzazioni Criminali: Quali Effetti Economici Sui Mercato Legali*. Presented at the Il Sommerso e l'economia da svelare. Gli effetti dell'economia informale e illegale sullo sviluppo, Napoli.
- Pracchi, C. (2014). 'Ndrangheta in Liguria, prime condanne per 416 bis. Minacce alla corte. *Il Fatto Quotidiano*. Retrieved from <http://www.ilfattoquotidiano.it/2014/10/07/ndrangheta-in-liguria-prime-condanne-per-416-bis-minacce-alla-corte/1146638/>
- Presidencia del Gobierno. (2013). *Estrategia de Seguridad Nacional: Un proyecto compartido*. Retrieved from http://www.lamoncloa.gob.es/documents/EstrategiaSeguridad_3105.pdf
- Presidenza del Consiglio dei Ministri. (2014). *Per una moderna politica antimafia. Analisi del fenomeno e proposte di intervento e riforme. Rapporto della commissione per l'eleborazione di proposte in tema di lotta, anche patrimoniale, alla criminalità*. Roma: Presidenza del Consiglio dei Ministri. Retrieved from <http://governo.it/backoffice/allegati/74520-9199.pdf>
- Prieto del Pino, A., Garcia Magna, I., & Martin Pardo, A. (2010). La deconstrucción del concepto de blanqueo de capitales. *Revista para el análisis del Derecho*. Retrieved from http://www.indret.com/pdf/747_es.pdf
- PSNI. (2013, April 26). PSNI arrest crime gang in joint European operation. Retrieved from <http://www.psnipolice.uk/general - psni arrest crime gang in joint european operation>
- Pudney, S., Badillo, C., Bryan, M., Burton, J., Conti, G., & Iacovou, M. (2006). Estimating the size of the UK illicit drug market. In N. Singleton, R. Murray, & L. Tinsley (Eds.), *Measuring different aspects of problem drug use: methodological*

- developments. Home Office. Retrieved from <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218135832/rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs06/rdsolr1606.pdf>
- PwC. (2011). *How does organised crime misuse EU funds?*. Brussels, Belgium: European Parliament. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cont/dv/crime_misuse_/crime_misuse_en.pdf
- PwC. (2013). *Naar een fraudebeeld in nederland. Inzich in fraude draagt bij aan bewustwording en effectieve prioriteitsstelling in de aanpak*. Amsterdam: PwC. Retrieved from http://www.pwc.nl/nl_NL/nl/assets/documents/pwc-naar-een-fraudebeeld-nederland.pdf
- Quigley, M. (2013, March 19). Russian's Snapping Up Irish Homes Overseas. *Daily Mirror*. Retrieved from <http://www.extrasales.eu/1/post/2013/09/russians-snapping-up-irish-homes-overseas.html>
- Rachel, A. (2013). *Assessment of the nature and scale of trafficking*. Anti-Slavery International. Retrieved from http://www.ecpat.org.uk/sites/default/files/in_the_dock_atmg_2013.pdf
- Rajamäki, K. (2006, February 27). *Talousrikostorjunta edellyttää jatkuvia tehokkaita toimia*. [Financial crime prevention requires continuous effective measures]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- REITOX, & EMCDDA. (2012a). *2011 National Report (2010 data) to the EMCDDA by the Reitox National Focal Point. France. New Development, Trends and in-depth information on selected issues*. Lisbon, Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction - Observatoire Français des Drogues et des Toxicomanies. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index191712EN.html>
- REITOX, & EMCDDA. (2012b). *2011 National Report (2010 data) to the EMCDDA by the Reitox National Focal Point. Ireland: new developments and trends*. Lisbon, Portugal: Health Research Board - European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index191680EN.html>
- REITOX, & EMCDDA. (2012c). *2012 National Report (2011 data) to THE EMCDDA by the Reitox National Focal Point. Spain: new development, trends and in-depth information on selected issues*. Lisbon, Portugal: Health Research Board - European Monitoring. Retrieved from http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_214092_EN_Spain_NR2012.pdf
- REITOX, & EMCDDA. (2013). *2012 National Report to the EMCDDA by the Reitox National Focal Point. Germany. New Developments, Trends and In-depth Information on Selected Issues*. Lisbon, Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index213925EN.html>
- REITOX, & EMCDDA. (2014a). *2013 National Report (2012 data) to the EMCDDA by the Reitox National Focal Point. Ireland: new developments and trends*. Lisbon, Portugal: Health Research Board - European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index228421EN.html>
- REITOX, & EMCDDA. (2014b). *National report 2013: Italy*. Lisbon, Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index228429EN.html>
- Resa Nestares, R. (2001). *Transnational organised crime in Spain: structural factors explaining its penetration*. Universidad Autónoma de Madrid. Retrieved from https://www.uam.es/personal_pdi/economicas/cresa/text9.html
- Reuter, P. (1984). The (continued) vitality of mythical numbers. *National Affairs*, 75. Retrieved from http://www.nationalaffairs.com/public_interest/detail/the-continued-vitality-of-mythical-numbers
- Reuter, P. (2009). The operation of the global drug market. In P. Reuter & F. Trautmann (Eds.), *A report on Global Illicit Drugs Markets 1998-2007*. European Commission - Directorate-General Justice, Freedom and Security. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/report-drug-markets-short_en.pdf
- Reuter, P., & Haaga, J. (1989). *The Organization of High-Level Drug Markets: An Explanatory Study*. Santa Monica, CA, USA: RAND. Retrieved from <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/notes/2006/N2830.pdf>

- Reuter, P., & Kleiman, M. A. R. (1986). Risks and Prices: An Economic Analysis of Drug Enforcement. *Crime and Justice*, 7, 289–340.
- Reuter, P., & Rubinstein, J. (1982). *Illegal gambling in New York: a case study in the operation, structure, and regulation of an illegal market*. Washington, D.C.: U.S. Dept. of Justice, National Institute of Justice.
- Reuter, P., & Trautmann, F. (2009). *A report on Global Illicit Drugs Markets 1998-2007*. European Commission - Directorate-General Justice, Freedom and Security. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/report-drug-markets-short_en.pdf
- Reuter, P., & Truman, E. M. (2004). *Chasing dirty money. The fight against money laundering*. Washington DC: Institute for international economics.
- Reuter, P., MacCoun, R., & Murphy, P. (1990). *Money from Crime*. Santa Monica, CA, USA: RAND. Retrieved from <http://faculty.publicpolicy.umd.edu/sites/default/files/reuter/files/Money%20from%20Crime.pdf>
- Reuter, P., Trautmann, F., Pacula, R. L., Kilmer, B., Gageldonk, A., & Van der Gouwe, D. (2009). *Assessing Changes in Global Drug Problems, 1998-2007*. Retrieved from http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR704.pdf
- Reynolds, P. (2003). *Sex in the city: the prostitution racket in Ireland*. Basingstoke: Pan Books. Retrieved from <http://www.drugsandalcohol.ie/3854/>
- Riccardi, M. (2014a). When Criminals Invest in Businesses: Are We Looking in the Right Direction? An Exploratory Analysis of Companies Controlled by Mafias. In S. Caneppele & F. Calderoni (Eds.), *Organized Crime, Corruption and Crime Prevention* (pp. 197–206). Springer International Publishing.
- Riccardi, M. (2014b, November 26). The management of seized companies: learning from the Italian experience. Presented at the 2nd Meeting of the European Commission Asset Recovery Office Platform Subgroup on Asset Management.
- Riccardi, M., & Sarno, F. (2013). "Corruption". In G. Bruinsma, & D. Weisburd (Eds.), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. New York: Springer.
- Riccardi, M., & Savona, E. U. (2011). Come proteggere l'economia legale dall'infiltrazione della criminalità organizzata: il caso della Lombardia. Presented at the Legalità e cultura d'impresa: risorse per il territorio, Milan, 2011, November 16.
- Riccardi, M., & Savona, E. U. (2013). *The identification of beneficial owners in the fight against money laundering*, Final Report of Project BOWNET. Trento: Transcrime - Università degli Studi di Trento. Retrieved from <http://www.bownet.eu/materials/BOWNET.pdf>
- Riccardi, M., Caneppele, S., & Standridge, P. (2013, November). *Green energy and black economy: corruption and mafia infiltrations in the wind power sector in Italy*. Presented at the American Society of Criminology.
- Riccardi, M., Dugato, M., & Polizzotti, M. (2014). *The theft of medicines from Italian hospitals*. Milan - Trento, Italy: Transcrime. Retrieved from <http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2014/03/Pharma-Theft-Report-Vdef1.pdf>
- Riccardi, M., Soriani, C., & Standridge, P. (2014, September 10). *Investment, management and ownership strategies of Mafia companies*. Presented at the European Society of Criminology, Prague.
- Robertson, J. (2009). Drugs gang 'lieutenant' faces lengthy jail term. *The Scotsman*. Retrieved November 11, 2014, from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?lni=7XCD-78V1-2R6N-045&csi=146174&oc=00240&perma=true>
- Rodner Sznitman, S., Olsson, B., & Room, R. (2008). *A cannabis reader: global issues and local Experiences*. Luxembourg: EMCDDA. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/publications/monographs/cannabis>
- Rodríguez, J. (2013, August, 16). El misterio de las empresas de Gibraltar. *El País*. Retrieved from http://politica.elpais.com/politica/2013/08/16/actualidad/1376681836_768780.html

- Rogers, M. (2013). Gang jailed after smashing through wall with digger in bank robbery. *Belfast Telegraph*. Retrieved from <http://www.nexis.com/docview/getDocForCuiReq?oc=00240&Ini=59N4-G371-DXDT-6440&perma=true&csi=412325&secondRedirectIndicator=true>
- Rossington, B. (2009, May 26). Heroin central. A report reveals city gangsters rule the UK heroin trade. *Liverpool Echo*. Retrieved from <http://www.thefreelibrary.com/HEROIN+CENTRAL%3B+A+report+reveals+city+gangsters+rule+the+UK+heroin...-a0200556613>
- Rubin, J., Pardal, M., McGee, P., & Culley, D. (2013). "Polymorphous criminal networks": considering criminal groups' engagement across markets. In F. Trautmann, B. Kilmer, & P. Turnbull (Eds.), *Further insights into aspects of the illicit EU drugs market*. Luxembourg: European Commission - Directorate-General for Justice, European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/eu_market_full.pdf
- Ruggiero, V. (1996). *Economie sporche. L'impresa criminale in Europa*. Torino: Bollati Boringhieri.
- Ruggiero, V., & Khan, K. (2006). British South Asian communities and drug supply networks in the UK: A qualitative study. *International Journal of Drug Policy*, 17(6), 473–483. doi:10.1016/j.drugpo.2006.03.009
- Rynn, S., Gounev, P., & Jackson, T. (2005). *Taming the Arsenal: Small Arms and Light Weapons in Bulgaria*. South Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons, Saferworld. Retrieved from <http://dspace.africaportal.org/jspui/bitstream/123456789/15032/1/Taming%20the%20Arsenal%20Small%20Arms%20and%20Light%20Weapons%20in%20Bulgaria%202005.pdf?1>
- Saarinén, J. (2007, November 1). *Venäjän järjestäytyneet rikollisuus juurtunut idän tavaraliikenteeseen*. [Russian organised crime rooted in eastern freight traffic]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Sacco, S. (2010). *La mafia in cantiere. L'incidenza della criminalità organizzata nell'economia: una verifica empirica nel settore delle costruzioni*. Palermo: Edizioni Pio La Torre.
- Sagramoso, D. (2001). *The proliferation of illegal small arms and light weapons in and around the European Union. Instability, organized crime and terrorist groups*. London, UK: Saferworld. Retrieved from <http://www.saferworld.org.uk/resources/view-resource/77-the-proliferation-of-illegal-small-arms-and-light-weapons-in-and-around-the-european-union>
- Sallusti, F. (2013, February 8). *Estimating Cocaine Market in Italy: A National Accounts Framework*. Presented at the Drug Policy Evaluation. Workstream 6: Evaluation of the economic impact of illicit drug market, Lisbon, Portugal. Retrieved from <http://www.drugpolicyevaluation.eu/web/workstream/6>
- Salovaara, O. (2013a, March 27). *Hautala ei osannut epäillä remonttifirmaa*. [Minister Hautala could not suspect the renovation company]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Salovaara, O. (2013b, July 12). *Helvetin enkeleille tuomioita*. [Hells Angels got the court decision]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Sands, J. (2007). Organized Crime and Illicit Activities in Spain: Causes and Facilitating Factors. *Mediterranean Politics*, 12(2), 211–232. doi:10.1080/13629390701398058
- Santino, U. (2003). Mafia and Mafia-type Organizations in Italy. In J. S. Albanese, D. K. Das, & A. Verma (Eds.), *Organized Crime: World Perspectives*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Santino, U. (2006). *Dalla mafia alle mafie. Scienze sociali e crimine organizzato*. Soveria mannelli: Rubettino Editore.
- Santino, U., & La Fiura, G. (1990). *L'impresa mafiosa. Dall'Italia agli Stati Uniti*. Milano: Franco Angeli.
- Sarioglou, L., & Guilledoux, F. (2011, March 27). Le patron corse des cafetiers provençaux mis en examen pour "blanchiment." *Corse Matin*. Retrieved from <http://www.corsematin.com/article/faits-divers/le-patron-corse-des-cafetiers-provencaux-mis-en-examen-pour-blanchiment.317015.html>

- Sarno, F. (2014). Italian mafias in Europe: between perception and reality. A comparison of press articles in Spain, Germany and the Netherlands. *Trends in Organized Crime*, 17(4), 1–29. doi:10.1007/s12117-014-9224-x
- Saubaber, D., & Monnier, X. (2013, February 28). Aix-en-Provence: la rançon pègre. *L'Express*. Retrieved from http://www.lexpress.fr/actualite/societe/aix-en-provence-la-rancon-de-la-pegre_1225322.html
- Saviano, R. (2008). *Gomorra. Viaggio nell'impero economico e nel sogno di dominio della camorra*. Arnoldo Mondadori Editore.
- Saviano, R. (n.d.). Hollywood, la villa di Walter Schiavone. Retrieved from <http://www.robertosaviano.it/articoli/hollywood-la-villa-di-walter-schiavone/>
- Savio, I. (2009, February 25). Antonio Ingroia, fiscal antimafia de Palermo: "Ara hi ha menys penedits per falta d'incentius. *El Periodico de Catalunya*, Retrieved from <http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/mon/20090225/antonio-ingroia-fiscal-antimafia-palermo-ara-menys-penedits-per-falta-dincentius/print-26135.shtml>
- Savona E. U., Di Nicola, A., & Vettori, B. (2008). *Gli infortuni sul lavoro*. Milano: Franco Angeli
- Savona, E. U. (2010). Infiltration of the public construction industry by Italian organised crime. In K. Bullock, R. V. Clarke, & N. Tilley (Eds.), *Situational Prevention of Organized Crimes* (pp. 130–150). Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Savona, E. U. (2011). *Extortion and Organised Crime in Europe*. Milan - Trento, Italy: Transcrime. Retrieved from http://europeancaravanforlegality.eu/admin/wp-content/uploads/2011/03/Intervento_Savona_EXTORTION-AND-ORGANISED-CRIME.pdf
- Savona, E. U. (2014). Organised crime numbers. *Global Crime*, 15(1-2), 1–9. doi:10.1080/17440572.2014.886512
- Savona, E. U., & Curtol, F. (2004). *The Contribution of Data Exchange Systems to the Fight against Organised Crime in the SEE Countries*. Milan - Trento, Italy: Transcrime. Retrieved from <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN019080.pdf>
- Savona, E. U., & Riccardi, M. (2013). *The Identification of Beneficial Owners in the Fight against Money Laundering*. Retrieved from http://www.bownet.eu/materials/BOWNET_Final_report.pdf
- Savona, E. U., Belli, R., Curtol, F., De Carli, S., & Di Nicola, A. (2003). *Tratta di Persone a Scopo di Sfruttamento Sessuale e Traffico di Migranti*. Trento: Transcrime. Retrieved from http://www.jus.unitn.it/users/dinicola/criminologia-ca/topics/materiale/dispensa_3_1.pdf
- Scaglione, A. (2014). Estimating the size of the loan sharking market in Italy. *Global Crime*, 15(1-2), 77–92. doi:10.1080/17440572.2014.886035.
- Schneider, F. (2010). Turnover of organized crime and money laundering: some preliminary empirical findings. *Public Choice*, 144(3-4), 473–486. doi:10.1007/s11127-010-9676-8
- Schneider, F. (2012). The Hidden Financial Flows of the Organized Crime: A Literature Review and Some Preliminary Empirical Results In C. C. Storti, & P. de Grauwe (Eds.), *Illicit Trade and the Global Economy* (pp 31-48). MIT Press.
- Schneider, S. (2004). Organized crime, money laundering, and the real estate market in Canada. *Journal of Property Research*, 21(2), 99–118. doi:10.1080/0959991042000328801
- Sciarrone, R. (1998). *Mafie vecchie, mafie nuove: radicamento ed espansione*. Roma: Donzelli editore
- Sciarrone, R. (2006). Mafia e potere: processi di legittimazione e costruzione del consenso. *Stato E Mercato*, (3), 369–402. doi:10.1425/23230
- Sciarrone, R. (2010). Mafie, relazioni e affari nell'area grigia. In R. Sciarrone (Ed.) (2011). *Alleanze nell'ombra Mafie ed economie locali in Sicilia e nel Mezzogiorno*. Donzelli Editore

- Sciarrone, R., & Storti, L. (2014). The territorial expansion of mafia-type organized crime. The case of the Italian mafia in Germany. *Crime, Law and Social Change*, 61(1), 37–60. doi:10.1007/s10611-013-9473-7
- Sciarrone, R., Scaglione, A., Federico, A., & Vesco, A. (2010). Mafia e comitati d'affari. Edilizia, appalti, ed energie rinnovabili (Trapani). In R. Sciarrone (Ed.), *Alleanze nell'ombra. Mafie ed economie locali in Sicilia e nel Mezzogiorno* (pp. 175–219). Donzelli editore.
- Scottish Environment Protection Agency. (2013, December 4). SEPA announces new weapon in waste crime fight. Retrieved April 21, 2014, from <http://media.sepa.org.uk/media-releases/2013/sepa-announces-new-weapon-in-waste-crime-fight/>
- Senigallia Notizie. (2012, december). La mani della camorra sull'autostrada: indagini in mezza Italia - Senigallia Notizie. Retrieved from <http://www.senigallianotizie.it/1327330065/la-mani-della-camorra-sullautostrada-indagini-in-mezza-italia>
- SEPBLAC (2008). *Tipologías de blanqueo de capitales*. Servicio Ejecutivo de la Comisión de Prevención del Blanqueo de Capitales e Infracciones Monetarias. Madrid, Spain. Retrieved from http://www.sepblac.es/espanol/informes_y_publicaciones/informe_sobre_tipologias.pdf
- Senior, K., & Mazza, A. (2004). Italian "Triangle of death" linked to waste crisis. *The Lancet Oncology*, 5(9), 525–527. doi:10.1016/S1470-2045(04)01561-X
- Serious Fraud Office. (2011, October 4). Sentences in bio-diesel investment fraud total almost forty years. Retrieved September 4, 2014, from <http://www.sfo.gov.uk/press-room/press-release-archive/press-releases-2011/sentences-in-bio-diesel-investment-fraud-total-almost-forty-years.aspx>
- Serious Fraud Office. (2013). Secure Trade & Title Ltd. Retrieved September 4, 2014, from <http://www.sfo.gov.uk/our-work/our-cases/case-progress/secure-trade--title-ltd.aspx>
- Shanty, F., & Mishra, P. P. (2008). *Organized Crime: From Trafficking to Terrorism*. ABC-CLIO. Retrieved from http://books.google.it/books?hl=en&lr=&id=-L8B8ydtHZ4C&oi=fnd&pg=PR3&dq=Organized+Crime:+From+Trafficking+to+Terrorism&ots=Z80bXx28SG&sig=Zv7ZaZeSqroURwdfwazM5NNMM#v=onepage&q=Organized%20Crime%3A%20From%20Trafficking%20to%20Terrorism&_false
- Shapiro, R. J., & Hassett, K. A. (2012). *The economic benefits of reducing violent crime. A Case Study of 8 American Cities*. Center for American Progress. Retrieved from http://cdn.americanprogress.org/wp-content/uploads/issues/2012/06/pdf/violent_crime.pdf
- Sharman, J. C. (2010). Shopping for Anonymous Shell Companies: An Audit Study of Anonymity and Crime in the International Financial System. *Journal of Economic Perspectives*, 24(4), 127–40. doi:10.1257/jep.24.4.127
- Shaw, M., & Mangan, F. (2014). *Illicit Trafficking and Libya's Transition: Profits and Losses*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace. Retrieved from <http://www.usip.org/sites/default/files/PW96-Illicit-Trafficking-and-Libya-Transition.pdf>
- Shaw, M., Van Dijk, J., & Rhomber, W. (2003, December 1). Determining Trends in Global Crime and Justice: an Overview of Results from the United Nations Surveys of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems. Forum on Crime and Society. Retrieved from http://www.unodc.org/pdf/crime/forum/forum3_Art2.pdf
- Sheenan, M. (2012, October 21). Fugitive on run over \$75m fraud caught by gardai. *Independent.ie*. Retrieved July 18, 2014, from <http://www.independent.ie/irish-news/fugitive-on-run-over-75m-fraud-caught-by-gardai-28821599.html>
- Shelley, L. (2014). *Human Smuggling and trafficking into Europe. A comparative perspective*. Washington, D.C.: Transatlantic Council on Migration - Migration Policy Institute. Retrieved from <http://www.migrationpolicy.org/research/human-smuggling-and-trafficking-europe-comparative-perspective>

- Shelley, L. I., & Melzer, S. A. (2008). The Nexus of Organized Crime and Terrorism: Two Case Studies in Cigarette Smuggling. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 32(1), 43–63. doi:10.1080/01924036.2008.9678777
- Shen, A., Antonopoulos, G. A., & Lampe, K. V. (2009). “The Dragon Breathes Smoke”. Cigarette Counterfeiting in the People’s Republic of China. *British Journal of Criminology*, 50(2). doi:10.1093/bjc/azp069
- Siddle, J. (2013, November 20). Jail for Gangster Brothers with a Deadly Arsenal. Gang Was “At the Top Echelons of Organised Crime.” *Liverpool Echo*. Retrieved from <http://www.highbeam.com/doc/1G1-349650466.html>
- Sidebottom, A., Ashby, M., & Johnson, S. D. (2014). Copper Cable Theft Revisiting the Price–Theft Hypothesis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 51(5), 684–700. doi:10.1177/0022427814521216
- Siegel, D., & Van de Bunt, H. (2014). Underground Banking in the Netherlands. In S. Caneppele & F. Calderoni (Eds.), *Organized Crime, Corruption and Crime Prevention* (pp. 251–261). Springer International Publishing.
- Siggins, G., Murray, P., & Walters, S. (2010). *West Midlands Regional Illicit Tobacco Survey 2010*. Billingham, UK: NEMS Market Research. Retrieved from <http://www.docstoc.com/docs/157115908/West-Midlands-Regional-Illicit-Tobacco-Survey-2010>
- Silke, A. (1998). In defense of the realm: Financing loyalist terrorism in Northern Ireland—part one: Extortion and blackmail, *Studies in Conflict & Terrorism*, 21(4), 331-361, DOI: 10.1080/10576109808436073 <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10576109808436073>
- Silverstone, D. (2011). From Triads to snakeheads: organised crime and illegal migration within Britain’s Chinese community. *Global Crime*, 12(2), 93–111. doi:10.1080/17440572.2011.567831
- Silverstone, D., & Savage, S. (2010). Farmers, factories and funds: organised crime and illicit drugs cultivation within the British Vietnamese community. *Global Crime*, 11(1), 16–33. doi:10.1080/17440570903475683
- Singer, M. (1971). The vitality of Mythical numbers. *The Public Interest*, 23, 3-9.
- Sippola, J. (2010, December 13). Dopingista tuli miljoonien eurojen bisnes. [Doping became a million euro business]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Slater, C. (2013). Loan shark who survived Cregan shooting is jailed; He preyed on the vulnerable, court told; Debt collector saw pal murdered in pub. *Manchester Evening News*.
- Small Arms Survey. (2001). *Crime, Conflict, Corruption: Global Illicit Small Arms Transfers*. Geneva, Switzerland: Small Arms Survey. Retrieved from <http://www.smallarmssurvey.org/publications/by-type/yearbook/small-arms-survey-2001.html>
- Small Arms Survey. (2007). *Completing the count. Civilian firearms*. Geneva, Switzerland: Small Arms Survey. Retrieved from <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2007/en/full/Small-Arms-Survey-2007-Chapter-02-EN.pdf>
- Small Arms Survey. (2013). *Guns in the Family. Mafia violence in Italy*. Geneva, Switzerland: Small Arms Survey. Retrieved from <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2013/en/Small-Arms-Survey-2013-Chapter-4-EN.pdf>
- Smekens, M., & Verbruggen, M. (2005). *The illegal economy in the Netherlands*. Voorburg/Heerlen, Netherlands: Statistics Netherlands. Retrieved from <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/3C62D796-A06D-4DBC-9F18-CC2045CD41BB/0/200505X10pub.pdf>
- SOCA. (2006). *The United Kingdom Threat Assessment of Serious Organised Crime 2006/7*. Serious Organised Crime Agency. Retrieved from http://www.soca.gov.uk/assessPublications/downloads/threat_assess_unclass_250706.pdf
- SOCA. (2009). *The United Kingdom Threat Assessment of Organised Crime*. Serious Organised Crime Agency. Retrieved from http://www.twolittlegirls.org/ufiles/2009-10_UKTA_NPM.pdf

- SOCA. (2010). *The United Kingdom Threat Assessment of Organised Crime*. Serious Organised Crime Agency. Retrieved from http://www.twolittlegirls.org/ufiles/2009-10_UKTA_NPM.pdf
- SOCA. (2012). *The United Kingdom Threat Assessment of Serious Organised Crime 2010/2011*. Serious Organised Crime Agency.
- Soccoja, P.-C. (2009). *Trafic d'armes en provenance des Balkans occidentaux*. (pp. 9–11). Ministère de l'Intérieur. Retrieved from <http://www.ambafrance-hr.org/IMG/pdf/Soccoja-2.pdf>
- Soriani, C. (2013). *Le aziende mafiose: forme giuridiche e modalità di controllo*. Milan: Università Cattolica del Sacro Cuore,.
- SOS Impresa. (2006). *Le mani della criminalità sulle imprese*. Roma: Confesercenti.
- SOS Impresa. (2010). *XII Rapporto - Le mani della criminalità sulle imprese* (No. XII). Roma: SOS Impresa. Retrieved from http://www.sosimpresa.it/userFiles/File/Documenti4/Rapporto_2009.pdf
- SOS Impresa. (2012a). *Il bilancio della mafia SpA - Audizione in Commissione Parlamentare Antimafia*. Retrieved from http://www.sosimpresa.it/userFiles/File/Documenti6/13_06_2012_audizione_in_commissione_antimafia.pdf
- SOS Impresa. (2012b). *Le mani della criminalità sulle imprese*. Roma: Confesercenti.
- Soudijn, M. R. J. (2011). Geen smoesjes meer. Geen smoesjes meer De strategie van “removing excuses” toegepast op financiële facilitators. *Justitiële verkenningen*, 37(2), 40–57.
- Soudijn, M. R. J. (2014). Hawala and Money Laundering: Potential Use of Red Flags for Persons Offering Hawala Services. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 1–18. doi:10.1007/s10610-014-9238-6
- South Wales Echo. (2013). Undercover team found cigarette haul. *South Wales Echo*. Retrieved December 6, 2014, from <https://www.nexis.com/auth/checkbrowser.do?t=1417895979037&bhcp=1>
- Spapens, T. (2007). Trafficking in Illicit Firearms for Criminal Purposes within the European Union. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 15(3), 359–381. doi:10.1163/092895607X231206.
- Sproat, P. A. (2011). The Serious and Organised Crime Agency and the National Crime Squad: a comparison of their output from open source materials. *Policing and Society*, 21(3), 343–351. doi:10.1080/10439463.2011.605259
- Srivastava, A., Simpson, M., & Moffat, N. (2009). *International Guide to Money Laundering Law and Practice*. Retrieved April 21, 2014, from <http://uk.practicallaw.com/books/9781847669797>
- Staatscourant (Government Gazette) (2013). *Aanwijzing Afpakken [Confiscation Guideline]*. Retrieved from <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2013-35782.html>
- Standridge, P. (2012). *Gli investimenti delle organizzazioni criminali. Un'analisi di casi studio di aziende mafiose in Italia*. Milan: Università Cattolica del Sacro Cuore.
- Stephenson, K., Gray, L., & Power, R. (2011). *Barriers to asset recovery: an analysis of the key barriers and recommendations for action*. World Bank Publications. Retrieved from <http://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=vYgAkKNX0MQC&oi=fnd&pg=PP8&dq=Barriers+to+asset+recovery:+an+analysis+of+the+key+barriers+and+recommendations+for+action.&ots=LuGyyoMPi0&sig=NexIE4XalhBFdgXliYBKrSkZEM0>
- Stewart, C. (2013, March 18). “Cash-for-crash” scam in Durham “put car insurance up by £100.” *BBC News*. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/uk-england-tyne-21833605>
- Stewart, S. (2011, February 20). Scotland Now Exports Dope. Revealed: Cannabis Shocker. *Sunday Mail*. Retrieved from <http://www.highbeam.com/doc/1G1-249482667.html>
- Stohl, R. (2004). *The Tangled Web of Illicit Arms Trafficking*. Centre for American Progress. Retrieved from <http://www.americanprogress.org/kf/TerrorinShadows-Stohl.pdf>

- STT. (2011, September 30). *Jengijohatajaa uhkaa vuosien vankilatuomio*. [A long prison sentence hanging over gang leader's head]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Sullivan, R. (2014, August 8). Why Menton on the Cote d'Azur stands apart from the rest of France. *Financial Times*. Retrieved from <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/a7682e4e-1807-11e4-a82d-00144feabdc0.html#axzz3E21gs300>
- Sung, H.-E. (2004). State Failure, Economic Failure, and Predatory Organized Crime: A Comparative Analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 41(2), 111–129. doi:10.1177/0022427803257253
- Sur in English. (2010, June 4). Irish mafia on the Costa del Sol linked to 20 murders across Europe. *Sur in English*. Retrieved from <http://www.surinenglish.com/20100526/news/costasol-malaga/irish-mafia-costa-linked-201005261221.html>
- Swiftcover. (2012, August 20). £300m worth of stolen cars unrecovered in 2011. *Swiftcover.com*. Retrieved from <http://www.swiftcover.com/about/press/recovered-unrecovered/>
- Taylor, S., Jones, P., Ettliger, S., & Hudson, J. (2014). *Waste Crime: Tackling Britain's Dirty Secret*. London, UK: Environmental Services Association Education Trust (ESAET). Retrieved from http://www.esauk.org/reports_press_releases/esa_reports/ESAET_Waste_Crime_Tackling_Britains_Dirty_Secret_LIVE.pdf
- TechCentral. (2014, April 22). Merrion Vaults to provide offline storage for Bitcoin. *TechCentral.ie*. Retrieved from <http://www.techcentral.ie/merrion-vaults-to-provide-offline-storage-for-bitcoin/>
- The Associated Press. (2011). Cocaine, weapons-smuggling ring busted, Italian police say. *The Associated Press*. Retrieved from <http://www.cbc.ca/1.2531776>
- The European House Ambrosetti. (2011). *Studio Strategico: i nuovi provvedimenti per il settore del tabacco: i fattori di rischio economici e sociali*.
- The Guardian. (2006, July 14). Italian clubs punished for match-fixing. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/football/2006/jul/14/europeanfootball.juventus2>
- The Sentinel. (2013). Police target foreign criminals on the M6. *The Sentinel*. Retrieved from <http://www.nexis.com/docview/getDocForCuiReq?oc=00240&lni=58XM-YPR1-DY9P-N51J&perma=true&csi=166723&secondRedirectIndicator=true>
- The World Bank. (2003, December 4). Jamaica. The Road to Sustained Growth. Report No. 26088-JM. Retrieved from http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/12/19/000012009_20031219112757/Rendere_d/PDF/260880JM.pdf
- Thompson, T. (2002, November 17). Heroin "emperor" brings terror to UK streets. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/uk/2002/nov/17/drugsandalcohol.ukcrime1>
- Thompson, T. (2003, March 9). Drug gangs go to London's diamond dealers for cash. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/uk/2003/mar/09/drugsandalcohol.ukcrime/print>
- Tijssens, I., Hamers, H., & Buijk, W. (2011). *Mensensmokkel Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Utrecht, Netherlands: Ministerie van Defensie, Koninklijke Marechaussee. Retrieved from <http://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/documenten-algemeen/nationaal-dreigingsbeeld-2012/cba-mensensmokkel-2012.pdf>
- Tilley, N., & Hopkins, M. (2008). *Business views of organised crime* (Research Report 10). Home Office. Retrieved from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/116635/horr10-report.pdf
- Tizian, G. (2012, December 11). L'ombra della camorra sulle autostrade. Indagini e perquisizioni per i re del ferro. *La Repubblica - Le Inchieste*. Retrieved from http://inchieste.repubblica.it/it/repubblica/rep-2012/12/11/news/l_ombra_della_camorra_sulle_autostrade_le_indagini_a_tutto_campo_sui_rei_del_ferro-48527172/

- Tobacco Manufacturers' Association. (2013). UK Tobacco Market Summary. Retrieved September 9, 2014, from <http://www.the-tma.org.uk/tma-publications-research/facts-figures/uk-tobacco-market-summary/>
- Tobella, A. (2013, June 5). El clan Polverino tenía 136 inmuebles en España fruto del blanqueo de dinero. *El País*. Retrieved from <http://www.aragondigital.es/noticia.asp?notid=116899>
- Tojo, A. (2008, November 24). Los mafiosos de Vigo 'lavaban' su dinero en una empresa de Alipio. *El Correo Gallego*. Retrieved from <http://www.elcorreogallego.es/terras-desantiago?idEdicion=1077&idNoticia=368118>
- Toresini, M. (2014, March 4). Così i russi operano sul Garda comprando immobili di pregio. *Corriere Della Sera*. Retrieved from http://brescia.corriere.it/notizie/cronaca/14_marzo_04/cosi-russi-operano-garda-comprando-immobili-pregio-c8f19f14-a39a-11e3-85bd-aff5c7c5e706.shtml
- Tornago, A. (2014, September 24). "Nuova mafia" a Brescia: 15 arresti per reati fiscali, usura e minacce. *Il Fatto Quotidiano*. Retrieved from <http://www.ilfattoquotidiano.it/2014/09/24/nuova-mafia-a-brescia-15-arresti-per-reati-fiscali-usura-e-minacce/1132147/>
- Töttel, U., & Büchler, H. (2011). *Research Conferences on Organised Crime at the Bundeskriminalamt in Germany 2008-2010*. Retrieved from http://www.bka.de/nr_230690/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/Publikationsreihen/01PolizeiUndForschung/143_OrganisedCrimeResearchConferences2008-2010.html
- TRACFIN. (2011). *Rapport d'activité 2010. Traitement du renseignement et action contre les circuits financiers clandestins*. Ministère de l'Economie et des Finances. Retrieved from http://www.economie.gouv.fr/files/directions_services/tracfin/pdf/rap2010.pdf
- TRACFIN. (2013). *Rapport annuel d'analyse et d'activité 2012. Traitement du renseignement et action contre les circuits financiers clandestins*. Ministère de l'Economie et des Finances. Retrieved from http://www.economie.gouv.fr/files/raaa_2012_tracfin.pdf
- Transcrime. (2004). *MON-EU-TRAF II. A Study for Monitoring the International Trafficking of Human Beings for the Purpose of Sexual Exploitation in the EU Member States*. Transcrime. Retrieved from http://transcrime.cs.unitn.it/tc/fso/pubblicazioni/TR/09_MON-EU-TRAF_II.pdf
- Transcrime. (2009). *Study on Extortion Racketeering. The Need for an Instrument to Combat Activities of Organised Crime*. Milan – Trento, Italy: Transcrime. Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/doc_centre/crime/docs/study_on_extortion_racketeering_en.pdf
- Transcrime. (2010). *FAKES. Fighting Against brand counterfeiting in three Key European member states. Anti Brand Counterfeiting in the EU: Report on International and National Existing Standards*. Milano - Trento: Transcrime. Retrieved from <http://transcrime.cs.unitn.it/tc/890.php>
- Transcrime. (2013a). *Progetto PON Sicurezza 2007-2013. Gli investimenti delle mafie*. (Rapporto Linea 1, Deliverable D1.3). Milan: Università Cattolica del Sacro Cuore. Retrieved from http://www.investimentioc.it/files/PON-Gli_investimenti_delle_mafie.pdf
- Transcrime. (2013b). *Progetto PON Sicurezza 2007-2013. Studio dell'impatto degli investimenti delle OC sull'economia campana*. Progetto Pilota (No. Deliverable D4.1). Milan: Università Cattolica del Sacro Cuore.
- Transcrime. (2013c). *METRiC Monitoraggio Dell'economia Trentina Contro Il Rischio Criminalità*. Milano: Transcrime - Università Cattolica del Sacro Cuore - Università degli Studi di Trento. Retrieved from <http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2013/10/METRiC-1+21.pdf>
- Transcrime. (2015). *European Outlook on the Illicit Trade in Tobacco Products*. Trento: Transcrime - Università degli Studi di Trento. Retrieved from <http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2015/01/European-Outlook-on-the-ITTP.pdf>
- Transcrime. (publishing). *Progetto Pre.Gio. – Monitoraggio e prevenzione del gioco patologico in Trentino*.

- Transparency International. (2013). *Corruption Perceptions Index 2013*. Berlin, Germany: Transparency International. Retrieved from http://www.transparency.org/whatwedo/publication/cpi_2013
- Traugher, C. M. (2007). Terror-crime nexus? Terrorism and arms, drug, and human trafficking in Georgia. *PfP Consortium Quarterly Journal Spring 2007*, 6(1), 47 – 64. Retrieved from <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=31567>
- Trautmann, F., Kilmer, B., & Turnbull, P. (2013). *Further insights into aspects of the illicit EU drugs market*. Luxembourg: European Commission - Directorate-General for Justice, European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/eu_market_full.pdf
- Travis, A. (2014, June 3). Home Office to unveil fresh powers to track down organised crime associates. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/03/theresa-may-fresh-powers-organised-crime-associates>
- Treverton, G. F., Matthies, C., Cunningham, K. J., Goulka, J., Ridgeway, G., & Wong, A. (2009). *Film Piracy, Organized Crime, and Terrorism*. USA: RAND. Retrieved from http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG742.pdf
- Tribunale di Brescia. (2007). n. 8/09 Proposta del procuratore della repubblica di applicazione della misura di prevenzione personale delle sorveglianza speciale di P.S. e patrimoniale del sequestro ex L 575/65. Procura della Repubblica presso il Tribunale di Brescia – Direzione Distrettuale Antimafia
- Tribunale di Firenze. Decreto di Sequestro Preventivo (Operazione Cian Ba I) (Tribunale di Firenze July 5, 2011).
- Tribunale di Firenze. Decreto di Sequestro Preventivo (Operazione Cian Ba II) (Tribunale di Firenze May 22, 2012).
- Tribunale di Firenze. Ordinanza Applicativa di Misure Cautelari Personali e Reali (Tribunale di Firenze July 5, 2010).
- Tribunale di Milano. Sentenza n. 6/99, 12/98 Reg. Gen. (Operazione Wall Street) (Seconda Corte d'Assise d'Appello gennaio 1999).
- Tribunale di Reggio Calabria. Ordinanza su richiesta di applicazione di misura cautelare e contestuale decreto di sequestro preventivo (Tribunale di Reggio Calabria February 19, 2013).
- Trigari, M. (2011, December 21). L'Emilia Romagna delle mafie "discrete". Un dossier di Libera Informazione. Narcomafie. Retrieved from <http://www.narcomafie.it/2011/12/21/l%E2%80%99emilia-romagna-delle-mafie-%E2%80%9Cdiscrete%E2%80%9D-un-dossier-di-libera-informazione/>
- TrNews. (2014, February 5). Contrasto alla criminalità organizzata: nel 2013 sequestrati beni per oltre 37,5 milioni di euro. *TrNews*. Retrieved from <http://www.trnews.it/2014/02/05/contrasto-alla-criminalita-organizzata-nel-2013-sequestrati-beni-oltre-375-milioni-di-euro/12375321/>
- TURESPAÑA. (2014). *Egatur. Encuesta de gasto turístico*. Instituto de Turismo de España - Ministerio de Industria, Energía y Turismo. Retrieved from <http://www.iet.tourspain.es/ES/estadisticas/egatur/Mensuales/Nota%20de%20 coyuntura%20de%20Egatur.%20Agosto%202014.pdf>
- Turone, G. (2007). *Legal frameworks and investigative tools for combating organised transnational crime in the Italian experience* (Resource material series No. 73). Retrieved from http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No73/No73_10VE_Turone.pdf
- U.S. Department of State. (2013). *2013 International Narcotics Control Strategy Report*. Retrieved from <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2013/>
- U.S. Department of State. (2014). *2014 International Narcotics Control Strategy Report*. Retrieved from <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2014/>
- U.S. Dept of Transportation. (2008). Estimated Cost of Freight Involved in Highway Bottlenecks. <http://www.fhwa.dot.gov/policy/otps/freight.cfm>

- UKBA. (2013). Man jailed over trafficking teenagers. Retrieved November 11, 2014, from <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/sitecontent/newsarticles/2013/march/16-usiobaifo>
- UN. (2000). United Nations Convention Against Transnational Organised Crime and the Protocols Thereto. United Nations. Retrieved from <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>
- UN. (2001, May 31). Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Retrieved from https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=ind&mtdsg_no=xviii-12-c&chapter=18&lang=en
- UN. (2003). *Manual for the Development of A System of Criminal Justice Statistics*. New York, NJ: United Nations - Department of Economic and Social Affairs. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/statmanuals/files/SeriesF_89_EN.pdf
- UNAFEI. (n.d.). International Training Course on the Criminal Justice Response to Corruption. United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Retrieved October 29, 2014, from http://www.unafei.or.jp/english/pages/Corruptioncontrol_cj.htm
- Unger, B. (2007). *The scale and impacts of money laundering*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Unger, B., & Ferwerda, J. (2011). *Money laundering in the real estate sector: Suspicious properties*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- UNICRI, & ICC BASCAP. (2013). *Confiscation of the Proceeds of IP Crime. A modern tool for deterring counterfeiting and piracy*. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute - International Chamber of Commerce "Business Action to Stop Counterfeiting and Piracy." Retrieved from <http://www.iccwbo.org/Advocacy-Codes-and-Rules/BASCAP/BASCAP-Research/Proceeds-of-crime/>
- UNICRI, & UIBM. (2014). *Il possibile riutilizzo dei beni confiscati alla criminalità organizzata dedita alla contraffazione in attività di promozione della proprietà intellettuale e sviluppo economico*. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute - Ministero per lo Sviluppo Economico. Retrieved from http://www.uibm.gov.it/attachments/unicri_ita.pdf
- UNICRI. (2007). *Counterfeiting: a global spread, a global threat*. Turin, Italy: United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Retrieved from http://www.unicri.it/news/article/0712-3_counterfeiting_crt_foundation
- UNICRI. (2010). *Proceeds of IP Crime: A modern tool for deterring counterfeiting and piracy*. The United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Retrieved from <http://www.iccwbo.org/Advocacy-Codes-and-Rules/BASCAP/BASCAP-Research/Proceeds-of-crime/>
- UNICRI. (2011). *Counterfeiting: a global spread, a global threat. 2011 edition*. Turin, Italy: United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Retrieved from http://www.unicri.it/topics/counterfeiting/organized_crime/reports/CTF_2011_Unedited_Edition_Final.pdf
- UNICRI. (2012). *Counterfeit Medicines and Organised Crime*. Turin, Italy: United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Retrieved from http://www.unicri.it/topics/counterfeiting/medicines/report/Ctf_medicines_and_oc_advance_unedited2013.pdf
- UNICRI. (2014, June 16). The impact of organized crime on the legal economy: identifying strategies to disrupt criminal investment in key sectors. Retrieved September 7, 2014, from http://www.unicri.it/news/article/organized_crime
- Union des Fabricants. (2003). *Counterfeiting & Organised Crime*. Union des Fabricants. Retrieved from http://www.gacg.org/Content/Upload/Documents/rapport_uk.pdf
- Università di Bologna. (2012). *Le mafie in Emilia Romagna*. Bologna, Italy: Università di Bologna - Facoltà di Giurisprudenza. Retrieved from <http://gruppodellozuccherificio.files.wordpress.com/2012/07/dossier-2012-le-mafie-in-er.pdf>

- University of York. (2009). *Mainstreaming Methodology for Estimating the Costs of Crime*. Centre for Criminal Justice, Economics and Psychology, University of York. Retrieved from <http://cordis.europa.eu/documents/documentlibrary/126792201EN6.pdf>
- UNODC. (2006). *Trafficking in Persons: Global Patterns*. Vienna, Austria: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from <http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf>
- UNODC. (2008). *Drug trafficking as a security threat in West Africa*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Drug-Trafficking-WestAfrica-English.pdf>
- UNODC. (2009). *Global Report on Trafficking in Persons*. Vienna, Austria: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/Global_Report_on_TIP.pdf
- UNODC. (2010a). *The Globalization of Crime. A Transnational Organized Crime Threat Assessment*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf
- UNODC. (2010b). *Organized crime involvement on trafficking in persons and smuggling of migrants. Issue paper*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/FINAL_REPORT_06052010_1.pdf
- UNODC (2010c). *World Drug Report 2010*. Vienna: United Nations Office on Drug and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2010/World_Drug_Report_2010_lo-res.pdf
- UNODC. (2011a). *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crime*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf
- UNODC. (2011b). *World Drug Report 2011*. Vienna: United Nations Office on Drug and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2011/World_Drug_Report_2011_ebook.pdf
- UNODC. (2012a). *Digest of organized crime cases. A compilation of cases with commentaries and lessons learned*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/organized-crime/EnglishDigest_Final301012_30102012.pdf
- UNODC. (2012b). *Global Report on Trafficking in Persons 2012*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf
- UNODC. (2012c). *World Drug Report 2012*. Vienna, Austria: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2012/WDR_2012_web_small.pdf
- UNODC. (2012d). *Manual on International Cooperation for the Purposes of Confiscation of Proceeds of Crime*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/organized-crime/Publications/Confiscation_Manual_Ebook_E.pdf
- UNODC. (2013a). *Transnational Organized Crime in East Asia and the Pacific. A threat assessment*. Bangkok, Thailand: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/southeastasiaandpacific/Publications/2013/TOCTA_EAP_web.pdf
- UNODC. (2013b). *Transnational Organized Crime in West Africa. A Threat Assessment*. Vienna, Austria: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/West_Africa_TOCTA_2013_EN.pdf
- UNODC. (2014a). *The Illicit Trafficking of Counterfeit Goods and Transnational Organized Crime*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from <http://www.unodc.org/counterfeit/>
- UNODC. (2014b). *World Drug Report 2014*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/wdr2014/World_Drug_Report_2014_web.pdf

- UNODC. (2014c). *The Illicit Drug Trade through South-Eastern Europe*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. Retrieved from http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_DT_through_SEE_REPORT_2014_web.pdf
- UNODC, & SADC. (2007). *Situational Assessment of Human Trafficking. A 2005 Situational Assessment of Human Trafficking in the SADC Region*. United Nations Office on Drugs and Crime & Southern Africa Development Community. Retrieved from <http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2005%20UNODC%20Situational%20Assessment.pdf>
- UTV News. (2013, June 5). Waste plant closed over illegal landfill. *UTV News*. Retrieved from <http://www.u.tv/news/Waste-plant-closed-over-illegal-landfill/c9b68a39-e4c1-4a07-8c8d-f0ab686ee9f3>
- Vähäsarja, I. (2011, February 13). *Polisi: Bandidos tienasi Hangossa salakapakalla*. [Police: Bandidos earned with an illegal drinking place in Hanko]. Retrieved from <http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/>
- Van de Bunt, H. G., Holvast, N. L., Huisman, K., Meerts, C., Mein, A. G., & Van Wingerde, C. G. (2011). *Bestuurlijke rapportage vastgoedfraudezaak "Klimop"*. [Administrative Report Real Estate Fraud Case "Klimop"]. Rotterdam: Erasmus School of Law & Verwey-Jonker instituut. Retrieved from http://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/Bestuurlijke-rapportage-vastgoedfraudezaak%20Klimop_7113.pdf
- Van den Engel, A. W., & Prummel, E. (2007). *Organised theft of commercial vehicles and their loads in the European Union*. Brussels, Belgium: European Parliament. Retrieved from <http://www.setpos.eu/docs/organised%20theft%20of%20commercial%20vehicles%20and%20their%20loads%20in%20the%20EU%20july%202007%20EN.pdf>
- Van der Does de Willebois, E., Halter, E. M., Harrison, R. A., Park, J. W., & Sharman, J. C. (2011). *The Puppet Masters: How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It*. The World Bank. Retrieved from <http://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/978-0-8213-8894-5>
- Van der Heijden, A. W. M. (2006). *De cannabismarkt in Nederland. Raming van aanvoer, productie, consumptie en uitvoer*. Korps landelijke politiediensten.
- Van Dijk, J. (2008). *The World of Crime. Breaking the silence on problems of security, justice and development across the world*. SAGE Publications, Inc.
- Van Duyne, P. C. (2003a). Money Laundering Policy. Fears and Facts. In P. C. Van Duyne, K. Von Lampe, & J. L. Newell (Eds.), *Criminal Finances and Organizing Crime in Europe*. Nijmegen, Netherlands: Wolf Legal Publishers.
- Van Duyne, P. C. (2003b). Organizing cigarette smuggling and policy making, ending up in smoke. *Crime, Law and Social Change*, 39(3), 285–317. doi:10.1023/A:1022919204976
- Van Duyne, P. C., & Soudijn, M. R. J. (2009). Hot money, hot stones and hot air: crime-money threat, real estate and real concern. *Journal of Money Laundering Control*, 12(2), 173–188. doi:10.1108/13685200910951929
- Van Duyne, P. C., & Soudijn, M. R. J. (2010). Crime-money in the financial system: what we fear and what we know. In M. Herzog-Evans (Ed.), *Transnational Criminology Manual* (Har/Pap edition., Vol. 2). Nijmegen, Netherlands: Wolf Legal Publishers.
- Van Duyne, P. C., de Zanger, W. S., & Kristen, F. H. G. (Forthcoming). Greedy of Crime-Money, The Reality and Ethics of Recovery.
- Van Duyne, P. C., Maljevic, A., Van Dijck, M., Von Lampe, K., & Harvey, J. (2007). *Crime Business and Crime Money in Europe. The dirty linen of illicit enterprise*. Nijmegen, Netherlands: Wolf Legal Publishers. Retrieved from http://cross-border-crime.net/freecopies/CCC_freecopy_2007a_CrimeBusiness.pdf
- Van Duyne, P. C., Von Lampe, K., & Passas, N. (Eds.). (2002). *Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime*. Nijmegen, Netherlands: Wolf Legal Publishers. Retrieved from http://cross-border-crime.net/freecopies/CCC_freecopy_2002a_UpperworldAndUnderworld.pdf

- Van Gestel, B., Kouwenberg, R. F., Verhoeven, M. A., & Verkuylen, M. W. (2008). *Vastgoed & fout. Een analyse van twaalf strafrechtelijke opsporingsonderzoeken naar illegale en criminele praktijken in de woningsector [Real estate and Wrong. An analysis of twelve criminal investigations on illegal and criminal practices in the housing sector]*. The Hague, Netherlands: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. Retrieved from <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/illegale-praktijk-op-de-woningmarkt.aspx>
- Van Laar, M., Frijns, T., Trautmann, F., & Lombi, L. (2013). Cannabis market: user types, availability and consumption estimates. In F. Trautmann, B. Kilmer, & P. Turnbull (Eds.), *Further insights into aspects of the illicit EU drugs market*. Luxembourg: European Commission - Directorate-General for Justice, European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/eu_market_full.pdf
- Vander Beken, T. (Ed.) (2005). *Organised Crime and Vulnerability of Economic Sectors: The European Transport and Music Sector*. Antwerp-Apeldoorn: Maklu Publishers.
- Vanhove, W., Van Damme, P., Surmont, T., Van Puyenbroek, L., & De Ruyver, B. (2011). *YILCAN Eindrapport*. Gent, Belgium: Universiteit Gent / Belspo. Retrieved from: http://www.belspo.be/belspo/organisation/publ/pub_ostc/Drug/rDR56_nl.pdf
- Varese, F. (2011). *Mafias on the move. How organized crime conquers new territories*. Princeton: Princeton University Press.
- Varese, F. (2012). How Mafias Take Advantage of Globalization The Russian Mafia in Italy. *British Journal of Criminology*, 52(2), 235–253. doi:10.1093/bjc/azr077
- Varjonen, V., Tanhua, H., & Forsell, M. (2014). *Finland Drug Situation 2013*. Tampere, Finland: National Institute for Health and Welfare (THL). Retrieved from http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116155/URN_ISBN_978-952-302-125-9.pdf?sequence=1
- Varjonen, V., Tanhua, H., Forsell, M., & Perälä, R. (2013). *Finland Drug Situation 2012*. Tampere, Finland: National Institute for Health and Welfare (THL) & European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Retrieved from http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104403/URN_ISBN_978-952-245-806-3.pdf?sequence=1
- Vermeulen, G., Van Damme, Y., & De Bondt, W. (2010). Perceived involvement of “organised crime” in human trafficking and smuggling. *Revue Internationale de Droit Pénal*, 81(1), 247–273. doi:10.3917/ridp.811.0247
- Verne, J.-M. (2011, January 14). *Affaire Guérini : Mais qui est le mystérieux Patrick Boudemaghe ?* Retrieved from <http://www.marsactu.fr/affaires/affaire-guerini-mais-qui-est-le-mysterieux-patrick-boudemaghe-25754.html>
- Vettori, B. (2006). *Tough on Criminal Wealth: exploring the Practice of Proceeds from Crime Confiscation in the EU*. Springer Netherlands.
- Virgilio, C. (2013). Principali risultati delle attività investigative della Guardia di Finanza.
- Viuhko, M., & Jokinen, A. (2009). *Human Trafficking and Organised Crime. Trafficking for sexual exploitation and organised procuring in Finland*. Helsinki, Finland: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Retrieved from http://heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/6KHnVL4X1/Uusittu_pdf_netti_4.2.10.pdf
- Voci, M. C. (2014, March 12). 'Ndrangheta, sequestrati dieci milioni alle imprese che lavorarono sulla Tav Torino-Milano e alle Olimpiadi 2006. *Il Sole 24 Ore*. Retrieved from <http://www.ilssole24ore.com/art/impresa-e-territori/2014-03-12/sequestrati-dieci-milioni-impese-vicine-ndrangheta-che-lavorarono-tav-torino-milano-e-le-opere-olimpiadi-2006-170153.shtml?uid=ABPXdb2>
- Von Lampe, K. (2002). The Trafficking in Untaxed Cigarettes in Germany: A Case Study of the Social Embeddedness of Illegal Markets. In P. C. Van Duyne, K. Von Lampe, & N. Passas (Eds.), *Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime* (pp. 141–161). Nijmegen, Netherlands: Wolf Legal Publishers. Retrieved from http://cross-border-crime.net/freecopies/CCC_freecopy_2002a_UpperworldAndUnderworld.pdf

- Von Lampe, K. (2006). The cigarette black market in Germany and in the United Kingdom. *Journal of Financial Crime*, 13(2), 235–254. doi:10.1108/13590790610660935
- Von Lampe, K. (2011). The Illegal Cigarette Trade. In M. Natarajan (Ed.), *International Crime and Justice*. New York: Cambridge University Press.
- Von Lampe, K. (2013). *Recent Trends in the Study of Transnational Organized Crime*. New York, NJ, USA. Retrieved from [http://www.academia.edu/3316663/Recent Trends in the Study of Transnational Organized Crime](http://www.academia.edu/3316663/Recent_Trends_in_the_Study_of_Transnational_Organized_Crime)
- Vreja, L. O. (2007). Trafficking Routes and Links to Terrorism in South Eastern Europe: The Case of Romania. *PfP Consortium Quarterly Journal Spring 2007*, 6(1), 27–46. Retrieved from http://connections-qj.org/ru/system/files/06.1.03_vreja.pdf
- Wakefield Express. (2013). Armed raid gang jailed for 42 years. *Wakefield Express*. Retrieved from <http://www.nexis.com/docview/getDocForCuiReq?oc=00240&lni=59W5-N391-JDPF-N27X&perma=true&csi=344325&secondRedirectIndicator=true>
- Walker, J. (1992). *Estimates of the Cost of Crime in Australia*. Canberra: Australian Institute of Criminology. Retrieved from http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi/ti39.pdf
- Walker, J., & Unger, B. (2009). Measuring Global Money Laundering: “The Walker Gravity Model.” *Review of Law & Economics*, 5(2), 821–853. doi:10.2202/1555-5879.1418
- Wang, P. (2013). The Increasing Threat of Chinese Organised Crime: National, Regional and International Perspectives. *The RUSI Journal*, 158(4), 6–18. doi:10.1080/03071847.2013.826492
- Ward, E., & Wylie, G. (2007). *The nature and the extent of Trafficking of Women into Ireland for the Purpose of Sexual Exploitation 2000 -2006: a report from findings*. Galway, Ireland: National University of Ireland. Retrieved from <http://lastradainternational.org/lisidocs/341%20Irish%20sex%20trafficking%20research.pdf>
- Waterfield, B. (2012, July 5). Italy repays £307 million to EU after road project ‘mafia corruption’ exposed. *The Telegraph*. Retrieved from <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/9376202/Italy-repays-307-million-to-EU-after-road-project-mafia-corruption-exposed.html>
- WCO. (2011). *Customs and IPR report 2010*. Brussels, Belgium: World Customs Organization. Retrieved from http://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/-/media/WCO/Public/Global/PDF/Topics/Enforcement%20and%20Compliance/Activities%20and%20Programmes/IPR/Reports/WCO_Customs_IPR_2010_public_en.ashx
- WCO. (2013). *Illicit Trade Report 2012*. Brussels, Belgium: World Customs Organization. Retrieved from <http://www.wcoomd.org/en/media/newsroom/2013/june/-/media/WCO/Public/Global/PDF/Topics/Enforcement%20and%20Compliance/Activities%20and%20Programmes/Illicit%20Trade%20Report%202012/WCO%20REPORT%202013%20-%20BR.ashx>
- WCO. (2014). *Illicit Trade Report 2013*. World Customs Organization. Retrieved from http://www.wcoomd.org/en/media/newsroom/2014/june/-/media/WCO/Public/Global/PDF/Topics/Enforcement%20and%20Compliance/Activities%20and%20Programmes/Illicit%20Trade%20Report%202012/ILLICIT%202013%20-%20EN_LR2.ashx
- Weenink, A., & Van der Laan, F. (2007). The search for the Russian Mafia. *Trends in Organized Crime*, 10(4), 57–76. doi:10.1007/s12117-007-9012-y
- WEF. (2011). *Global Agenda Council on Organized Crime*. Geneva, Switzerland: World Economic Forum. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_OrganizedCrime_Report_2010-11.pdf
- Weidacher, R. (2005). *Behind a Veil of Secrecy: Military Small Arms and Light Weapons Production in Western Europe*. Geneva, Switzerland: Small Arms Survey. Retrieved from <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/B-Occasional-papers/SAS-OP16-West-Europe.pdf>

- Wells, J. (2011). Man admits offences after 'mafia' threats. *Western Daily Press*. Retrieved from <http://www.lexisnexis.com.ezphost.dur.ac.uk/uk/nexis/docview/getDocForCuiReq?lni=528B-00Y1-JCC9-355&csi=169574&oc=00240&perma=true>
- West Midlands Police. (2013, July 23). Vietnamese drug syndicate smashed by West Midlands Police. Retrieved September 4, 2014, from <http://crimeandjustice.co.uk/2013/07/23/vietnamese-drug-syndicate-smashed-by-west-midlands-police/>
- West Sands Advisory. (2012). *Europe's Crime-Terror Nexus: Links between terrorist and organised crime groups in the European Union*. Brussels, Belgium: European Parliament. Retrieved from <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201211/20121127ATT56707/20121127ATT56707EN.pdf>
- Western Daily Press. (2013, September 14). 12 arrested in police probe into money laundering. *Western Daily Press*. Retrieved from <http://www.westerndailynews.co.uk/12-arrested-police-probe-money-laundering/story-19796699-detail/story.html>
- Wezeman, P. D., Wezeman, S. T., & Béraud-Sudreau, L. (2011). *Arms Flows to Sub-Saharan Africa*. Solna, Sweden: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Retrieved from http://books.sipri.org/product_info?c_product_id=435#
- WHO. (2003). WHO Framework Convention on Tobacco Control. World Health Organization. Retrieved from http://www.who.int/fctc/text_download/en/
- Wilson, L., & Stevens, A. (2008). *Understanding Drug Markets And How To Influence Them*. Oxford: The Beckley Foundation Drug Policy Programme. Retrieved from http://www.beckleyfoundation.org/pdf/report_14.pdf
- Windle, J. (2013). Tuckers firm: a case study of British organised crime. *Trends in Organized Crime*, 16(4), 382–396. doi:10.1007/s12117-013-9201-9
- Young, A. B., & Allum, F. (2012). A comparative study of British and German press articles on “organized crime”(1999–2009). *Crime, Law and Social Change*, 58(2), 139–157. doi 10.1007/s10611-012-9372-3
- Young, M. A. (2013b). *Banking Secrecy and Offshore Financial Centres: Money Laundering and Offshore Banking*. Routledge.
- YLE. (2013, February 22). Rikollisjengien määrä räjähtänyt Suomessa 2000-luvulla. [The number of criminal gangs exploded in Finland in the 2000s]. Retrieved from http://yle.fi/uutiset/rikollisjengien_maara_rajahtanyt_suomessa_2000-luvulla/6507990
- York Press. (2013, November 5). £1.28m DEFRA fraudsters are jailed. *York Press*. Retrieved from http://www.yorkpress.co.uk/news/10785885_1_28m_DEFRA_fraudsters_are_jailed/
- Young, G. (2013a, December 2). Police snatch huge drugs haul worth up to £30m. *Birmingham Mail*. Retrieved from <http://www.birminghammail.co.uk/news/local-news/police-operation-snatches-huge-drugs-6361581>
- Za, V. (2012, Jan 13). Italy's crisis opens doors to cash-rich mafia. *Reuters UK*. Retrieved from <http://uk.reuters.com/article/2012/01/13/uk-italy-mafia-crisis-idUKTRE80C12W20120113>
- Zaitch, D. (2007). *Trafficking Cocaine: Colombian Drug Entrepreneurs in the Netherlands*. Springer
- Zancan, N. (2014, August 19). Dai furti ai reati tributari. Imperia “capitale” del crimine. *La Stampa*. Retrieved from <http://www.lastampa.it/2014/08/19/italia/cronache/dai-furti-ai-reati-tributari-imperia-capitale-del-crimine-ojIX7FWmgvyOrBp20yGUpO/pagina.html>
- Zaragoza, A., Javier, A. (2006). La nueva regulación del comiso de bienes en el Código Penal y en el Derecho Comparado. *Cuadernos de derecho judicial* (pp. 14-61).

